

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM VE SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM
DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR.MEHMET KANDIR**

**HAZIRLAYAN
AYŞE AKTAŞ**

KONYA 2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iii
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME MESELESİ

A. Cumhuriyetin Eğitim Sancısı	4
B. Niçin “Köy” Enstitüsü	5
C. Köylere Cansuyu Veriliyor	7
a. Köy Enstitüleri Öncesi Genel Durum.	11
I. Köy Öğretmenleri Yasası	13
a. Öğretmenlik	14
II. Köy Öğretmen Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının Yönetimine Ait Yasa.....	15
III. Köy Enstitüleri Yasası	16
a. Açılış Yıllarına Göre Köy Enstitüleri.....	21
V. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu.....	22
D. Amaçları.....	45
E. Öğretim Yöntem ve Teknikleri	45
a. İş Eğitimi ve Üretim.....	46
F. Uygulamaları ve Sonuçları	46

II. BÖLÜM

CANLANDIRILACAK KÖY: İVRİZ

A. İvriz’in Sosyo-Kültürel Yapısı	48
B. İvriz’de Bir Cumhuriyet Okulu	49
a. İvriz Köy Enstitüsü Nasıl Kuruldu?	49
b. İvriz Köy Enstitüsünün Açılışı.	51

III. BÖLÜM

I. İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ'NDE EĞİTİM

A. HEDEF ÇAĞDAŞ EĞİTİMCİLER YETİŞTİRMEK	52
B. O BÜYÜK İŞLETMELER KURULURKEN	
a. Öğrenci Alımı.....	54
b. Zor Koşulların Eğitimi	55
c. Köy Çocukları Kendi Okullarını Yapıyor.....	58
d. Özgün Bir İç Yönetim	60
C.EĞİTİM PROGRAMLARI VE YÖNTEMLERİ	63
a.Çok Yönlü Bir Eğitim.....	63
b. Enstitülerde Zaman.....	65
c. Yöntem Olarak İş Eğitimi	66
I. İŞ VE ÜRETİM ALANLARI DERS VE ÇALIŞMALARI	67
a. İş ve Üretim Alanları.....	67
b. Ziraat Ders ve Çalışmaları	75
Ağaçlandırma ve Çevre Düzenlemesi	76
Tarım İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik Bilgisi Dersi.....	77
c. Teknik Sanatlar Ders ve Çalışmaları	78
d. Köy Ev ve El Sanatları Ders ve Çalışmaları	83
PROGRAMIN BİLGİ VE KÜLTÜR BOYUTU	89
a. Bilgi ve Kültür Boyutu.....	89
b. Okuma-Okutma-Yazdırma (Dil Ve Edebiyat Eğitimi).....	92
c. İş İçinde Matematik	96
d. Fen ve Doğa Bilimleri Ders ve Çalışmaları	98
e. Sosyal Bilgiler Alanı Ders ve Çalışmaları	101
f. Askerlik Dersleri.....	104
g. Güzel Sanatlar ve Eğitim	104
Güzellik Tohumları.....	104
Resim-Elişleri.....	105
Müzik Dersleri ve Çalışmaları.....	108
Enstitülerde Tiyatro.....	109
Ulusal Oyunlar, Beden Eğitimi ve Spor.....	110
h. Öğretmenlik Bilgisi Ders ve Uygulamaları	112

IV. BÖLÜM

İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ KAPATILIYOR	120
SONUÇ.....	120

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.r.	:Adu geçen röportaj
bkz.	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖNSÖZ

Araştırmamızın konusu Cumhuriyet dönemi eğitimimizde önemli bir yere sahip olan Köy enstitülerinin önemini vurgulamak ve bu enstitülerden biri olan İvriz Köy Enstitüsü ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

Şimdiye kadar birçok köy enstitüsü ile ilgili müstakil eserler ortaya konulmasına rağmen “İvriz Köy Enstitüsü” hakkında bir eser ortaya konulmamıştır.

Eğitim mevzuu, toplumların kaderini tayin eden önemli bir konudur.Köy enstitüleri de Cumhuriyet Türkiye’sinde bir dönem eğitimin rotasını belirleyen kurumlardır.

Milli mücadele sonrasında yeni kurulan Türk Devleti’nde halkın tez elden eğitilmesine ihtiyaç vardı.Topraklarımızı düşmandan kurtardığımız gibi , beyinlerimizi de cehaletten kurtarmalıydık. Bunun için büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halka ivedilikle okuma yazma öğretilmesi devrimlerin anlatılması, Cumhuriyet ilke ve inkılaplarının benimsetilmesi gerekiyordu. Bu süregelen eğitim sistemi ile gerçekleşebilecek bir durum değildi. Bunun için yeni fikirlere açık kendi kültürü ile batının yeniliklerini sentezleyebilen , kişinin hem düşünsel hem de bedensel olarak, gelişmesini öngören bir eğitim sistemine ihtiyaç vardı. İşte Köy Enstitüleri, bu ihtiyaç doğrultusunda kurulmuş ve hem teknik açıdan bilgili hem de kültürel açıdan donanımlı, Cumhuriyete sahip çıkacak gençler yetiştirmiştir.

Köy Enstitüleri içinde önemli bir yere sahip olan İvriz Köy Enstitüsü, tez konumuz olmasına rağmen İvriz’i diğer Enstitülerden soyutlamak da mümkün değildir. İvriz Köy Enstitüsü Türk eğitim camiasına oldukça donanımlı eğitimciler kazandırmıştır. Şu an yurdun çeşitli yerlerinde görev yapmakta olan İvriz Köy Enstitüsü mezunu birçok yazar, şair, ressam, sanatçı, eğitimci bulunmaktadır.

İvriz Köy Enstitüsü üzerine yaptığımız bu çalışmamız esnasında Enstitüye ait arşivin düzenli tutulmadığını birçok belgenin kaybolduğunu gördük. Araştırmamız boyunca pek çok İvriz Köy Enstitüsü mezunu ile görüşerek Enstitüdeki gelişmeleri birinci ağızdan dinleme olanağı bulduk.Kendilerine röportaj için bize zaman ayırdıkları, ellerindeki kaynakları bizimle paylaştıkları için ve en önemlisi gösterdikleri hoşgörü için teşekkür ediyorum.

Eğitim tarihimizde önemli bir yere sahip olan İvriz Köy Enstitüsü konusunda ciddi bir araştırmanın bugüne kadar yapılmamış olduğunu kaynak taraması esnasında gördük.

Araştırmamızın bir başlangıç olarak İvriz Köy Enstitüsü hakkında ileriki yıllarda yapılacak olan çalışmalara ışık tutmasını ümit ediyoruz.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında yardımını esirgemeyen danışmanım Yrd.Doç.Dr.Mehmet KANDIR Hocama, yine yardımlarından ve hoşgörüsünden dolayı Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her safhasında benden desteğini esirgemeyen kıymetli babama ve sonsuz sabrı için sevgili eşime şükranlarımı sunuyorum.

Ayşe AKTAŞ

KONYA, 2006

ÖZET

Cumhuriyet Döneminde her alanda olduğu gibi, eğitim-öğretim alanında da inkılaplara girişilmiştir. Milli Mücadeleyi yürüten kadronun iktidara geçmesi ile eğitim-öğretim alanında şimdiye kadar geri plana itilmiş köy ve köylü hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. Köyler yüzyıllardır süren sömürü ve gerilik kaynağı olmaktan çıkarak Türkiye'nin mutlu geleceğinin kaynağı haline getirilmiştir.

Bu amaçla 17 Nisan 1940'da 3803 sayılı yasa ile "Köy Enstitüleri" açılmış ve köy çocukları bu kurumlarda laik ve modern bir eğitim sisteminin içinde aydın ve özgür düşünceli bireyler olarak yetiştirilmişlerdir.

Günümüzde uygulanmaya çalışılan yaparak yaşayarak öğrenme tekniğinin mükemmel bir biçimde uygulandığı bu kurumlarda köy çocukları yeni fikirlere açık kendi kültürü ile batının yeniliklerini sentezleyebilen hem teknik açıdan bilgili hem de kültürel açıdan donanımlı Cumhuriyete sahip çıkan çağdaş ve yenilikçi bireyler olarak yetişiyorlardı.

Kuruluş şekilleri amaçları ve uygulamaları ile eğitim tarihimizde orijinal kurumlar olan Köy Enstitüleri siyasi çekişmelerin kurbanı olmuş; 27 Ocak 1954 tarihinde 6234 sayılı yasa ile İlk Öğretmen Okulu diye ismi değiştirilerek resmen Kapatılmıştır. İvriz Köy Enstitüsünün adı da İvriz İlk Öğretmen Okulu olmuştur.

Ayşe AKTAŞ
KONYA, 2006

SUMMARY

In Republican Era, there had been reform movements in every field. When the people who led the national fight came into power, villages and peasants that were ignored until then started to have their merit. Villages stopped being the source of exploitation that had prevailed for source of the happy future of Turkiye.

For this purpose, by the means of law no:3803 "Village Institutes"(Köy E.) were opened on April 17, 1940, and the rural area children were brought up within this secular and modern education system as intellectual and liberal individuals.

Nowadays the method of feasibility and liveness is tried to put into practice nowadays although in these Village Institutes the method was practiced perfectly. Village children were grown up open minded, children who can synthesis the culture of their own and the newest findings in west cultures, children who were surrounded with technical and cultural knowledge, and also children who calimed Republic can temporarily and reformist.

Village Institutes, which are the original institutions in our educational history with their ways of forming, purposes and practices, were badly affected by the political strife. On January 27, 1954 they were officially closed, by the means of law no:6234. And their names were changed into "İlk öğretmen Okulu"(Primary Teacher School). The name of "İvriz Village İnstitutite" (İvriz Köy Enstitüsü) was also changed into "İvriz Primary Teacher School"(İvriz İlköğretim Okulu).

Ayşe AKTAŞ
KONYA, 2006

GİRİŞ

Osmanlı'nın son dönemlerinde her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da bozulmalar meydana gelmiştir. Diğer alanlarda göze çarpan ıslahat hareketleri eğitim-öğretim alanında da uygulanmaya çalışılmıştır. Nitekim Avrupa'ya eğitim için gönderilen ve yurda dönen "Devrimci Meşrutiyetçiler" devlet güvencesinde modern laik eğitimi halka götürme çabasına girişmişti.¹

Gerek çeşitli etnik gruplardan oluşması, gerekse din ve saltanat ortaklığına dayanan siyasal yapısı nedeniyle Osmanlı Devleti'nin eğitim düzeni böylesine kendine özgü ve karışık. Üstelik kağıt üzerindeki çabalara karşın "modern eğitim" adına yapılanlar İstanbul ve çevresinden öte gitmiyordu. Anadolu'ya götürülen yalnızca din eğitimiydi. Bu durumla Osmanlılarda eğitimin baş dayanağı dindi. Din adamı yetiştiren medreseler ve okuma-yazma yerine yalnızca din kuralları belleten "mahalle mektepleri" Osmanlı düzeninin halka yönelik eğitimine damgasını vurmuştu.

Bu gerçek karşısında II. Mahmut, din eğitimiyle batı uygarlığı karşısında durulamayacağını anlayarak yeniliklere girişmiştir (1823-1838). Çıkardığı yenilikçi çağdaş eğitimi zorunlu gören fermanla eğitimin yapılanmasına ve yayılmasına yönelik çalışmıştır. Örneğin, "okulu bitirdi" belgesi olmayan çocuklar işe alınmayacaktır. Bu amaçla önce rüştiyeler, daha sonra da Tanzimat yenilikleri sırasında öğretmen okulları açılmıştır.

İlk olarak 1848'de erkek öğretmen okulu açılmıştır. Bunu 1870'te de bir kız öğretmen okulu takip etmiştir.² Bu girişim halka yönelik sivil okulların çoğalmasını kolaylaştırmış, ilerleyen zamanlarda bu neviden okullar çoğalmış ve Osmanlı Devleti'nin eğitiminde medrese mezunu sarıklı hocaların yerini Darülmüallimin (Erkek Öğretmen Okulu) mezunu "fesli öğretmenler" almıştır.³

Ancak Türk eğitim sisteminde meydana gelen köklü değişiklikler 20. yüzyılın ilk yarısına tekabül eder. Bu dönemde meydana gelen Milli Mücadele ile topyekün direnişe geçen Türk milleti önce ulusal bağımsızlığını elde etmiş hemen akabinde de cumhuriyetin temellerini atmıştır. Cumhuriyet döneminde her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da inkılaplara girişilmiştir.

Ancak Cumhuriyet döneminde dahi dış ülkelerde okumuş ağaların ve eşrafların çocukları köyü ve köylüyü eğitim sisteminin dışında tutmaya çabalamışlar; "Köy ulusal değerlerin, kültürün, adet ve geleneklerin kaynağı ve hazinesidir. Köylü olduğu gibi kalmalı, okumamalı ve şehirleşmemelidir. Bunun aksi ülkede işçi sınıfı doğar ve arkasından komünizm gelir." diyerek köylünün okutulmasına karşı çıkmışlardır. Feodal mugallibenin bütün engellemelerine rağmen, Milli Mücadeleyi yürüten aydın kadronun iktidara geçmiş olması eğitim alanında da bir takım girişimleri beraberinde getirmiştir. Köy öğretmeni yetiştirecek okullar, halkevleri açılmış, Arap alfabesi yerine Latin alfabesi kabul edilmişti. İlk okuma yazma seferberlikleri ilan edilmiş, gönüllü öğreticiler köylere kadar gönderilmişti.⁴

¹ Engin Tonguç, **Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç**, Ant Yayınları, İstanbul 1970, s.59

² Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Genişletilmiş 7. baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 1999, s.162

³ İsmail Hakkı Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, 3. Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 1998, s.96

⁴ Cemil Çakır, "Köy Enstitüleri Üzerine", **Yeni Toplum Dergisi Köy Enstitüleri Özel Sayısı**, Töb- Der Yayınları, Ankara, 1976, s.33.

Türk milleti özüne dönüyor.

*“Ülkenin havası solunamayacak kadar bozulmuş,her yeri karanlık basmıştı...Bu korkunç görünüm içinde;yarı aydınların korkaklığını, beceriksizliğini, hayınlığını,akılsızlığını gören gerçek yurtseverler için,büyük yıkımlar karşısında anasının kucağına sığınmaktan başka çaresi kalmayan bir çocuk gibi,yüzyıllardan beri Türk köylüsüne yuva olan Anadolu’ya köylüye sığınmaktan başka çare kalmamıştı... Anadolu’da bir halk devleti kuruldu.Bu devletin eğitim düzeni için de kendi kaynağına dönmek,mücadele etmek ya da onun kucağında ölmek gerekiyordu...”*⁵

Böylece köyler yüzyıllardır süren sömürü ve gerilik kaynağı olmaktan çıkarak, Türkiye’nin mutlu geleceğine katkı ve katılım kaynağı durumuna getirilecekti.Mustafa Kemal mecliste yaptığı konuşmada da bu konunun önemine işaret etmiştir, “Türkiye’nin asıl efendisi gerçek üretici olan köylüdür.Bundan dolayı mutluluk ve refah herkesten önce onların hakkıdır.Ekonomik kalkınma Türkiye’nin özgür ve bağımsız, daima daha güçlü ve refah içinde olması için düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorunludur.Okuma yazma bilmeyen tek yurttaş kalmaması,ülkenin büyük kalkınma savaşı’nın ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek;davamızın dünya görüşünü anlayacak,anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak kurumları oluşturmanın ve bireyleri yetiştirmenin ilkelerini kısa sürede saptayıp,uygulamaya koymak,kültür bakanlığının üstüne alacağı büyük ve ağır bir sorumluluktur.”⁶

İşte bu düşünceyle köyü ve köylüyü de içine alan, laik ve modern bir eğitimi,aydın ve özgür düşünceli bireyler yetiştirmeyi amaçlayan “Köy Enstitüleri”nin açılmasına karar verildi.

Cumhuriyet yönetiminin beraberinde getirdiği eğitim sistemi, bilimsel bilgiyi ön planda tutarak bireyi özgürleşme sürecinin bir parçası haline getirirken aydınlatmayı amaçlıyordu. Ulusal aidiyet duygusunu kazandıracak olan bu okullar yurttaş yetiştirme sürecinin merkezinde yer alıyorlardı. Artık çocuklardan istenen;cumhuriyetçi bir yurttaşlık bilinciyle donanarak,hem öğretmenleşmiş, hem de babalaşmış bir devlet ve analaşmış bir vatan karşısında itaat ve fedakarlıktı.⁷

Bu amaçlar doğrultusunda 17 Nisan 1940’da 3803 Sayılı yasa ile kurulan Köy Enstitüleri 1945’e kadar sorunsuz olarak işlevini sürdürmüş bu tarihte DP’nin kurulmasıyla Enstitüler üzerindeki tartışmalar yoğunlaşmıştır.⁸

Kuruluşunda “köye ve köylüye hizmet ” anlayışıyla ve niyetiyle hareket eden Enstitüler kısa bir zamanda yayılmış, öğrenci sayıları artmaya ve mezun vermeye başlayınca da siyasi bir malzeme haline dönüştürülmüştür.⁹

Köy Enstitüleri, kuruluş şekilleri, amaçları ve uygulamalarıyla Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihinde orijinal kurumlardır. Yurdun çeşitli yerlerinde 21 tane Enstitü açılmıştır. İvriz Köy Enstitüsü de bunlardan biridir. Yöre insanına okuma-yazma öğretmek, yörenin gelenek ve görenekleriyle batını ilim ve tekniğini sentezleyerek çağdaş düşünceli, devrimci ama aynı zamanda örf ve adetlerini de bilen vatanına sıkı sıkıya bağlı milliyetçi gençler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Diğerlerinde olduğu gibi İvriz Köy Enstitüsü’nün de kuruluşu en çok civar köylerde yaşayan halkı sevindirmiştir.Çünkü,o dönemde köylü vatandaş çocuğunu okutmak için okul bulamıyor;

⁵ İsmail Hakkı Tonguç, a.g.e., s.11

⁶ İsmail Hakkı Tonguç, **Köyde Eğitim ve Öğretimin Amaçları**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1976, s.512

⁷ Nazif Evren, *Rauf İnan Köy Enstitüleri ve Bir Ömrün Tanıklığı*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997.

okul bulsa masrafları karşılayacak maddi olanakları olmuyordu. Bu yüzden Köy Enstitüleri köy çocukları için bulunmaz bir fırsattı.

Bu okullar eğitim-öğretim yöntem ve teknikleri açısından da kendine özgü uygulamaları olan kurumlardı. “İş içinde eğitim prensibi”ni benimseyen Enstitülerde ezberci eğitim tamamen saf dışı bırakılarak günlük yaşamda lüzumlu bilgilerin pratik yapılarak öğrenilmesi benimsenmişti. Günümüzde eğitim sistemimizde de bu uygulamayı “yaparak yaşayarak tekniği” adı altında hayata geçirmeye çalışıyoruz.Ancak bu uygulamada pek de başarılı olduğumuzu söyleyemeyiz.Buna karşın Köy Enstitüleri’nde bu uygulama pekala başarıyla yürütülmüş ve istenilen verim alınabilmiştir.Bunda şüphesiz. Yönetici,öğretmen ve öğrenci ilişkisinin payı büyüktür. Enstitülerde dersini anlatıp çıkan öğretmen değil,dersi uygulayarak,yaşama geçirip somutlaştıran öğretmen profili hakimdir.¹⁰

Enstitülerde öğrenci öğretmen ilişkisi saygı ve sevgi çerçevesinde oluşmuş olduğundan disiplin, düzen, tertip her alanda kendini gösteriyordu.

Öğrenciler kendi okul binalarını ve kullanacakları eşyaları kendileri yaptıklarından devlet malını koruyup kollama bilinci kendiliğinden oluşmuştu.

Enstitülerde yetişen öğretmenler hayata atıldıklarında yalnızca fen ve sosyal bilimler alanında değil,teknik ve zirai alanda da oldukça yeterli bilgiye sahip oluyorlardı. Özellikle ekonomisinin büyük bir bölümü tarıma dayalı olan bir ülkede ziraattan anlayan eğitimciler, ülke kalkınmasında önemli bir rol oynayacaklardı şüphesiz.

Çalışmamızda tüm bu konulara değindik.Köy enstitülerinin genelinden yola çıkarak İvriz Köy Enstitüsü’nün açılışı, eğitimde uyguladığı yöntem ve teknikleri ve nihayetinde kapanışı hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Şimdi, İvriz Köy Enstitüsüne geçmeden önce Köy Enstitüleri’nin genelini ele alacağız.

---

⁸ Mehmet Emin Sosyal, **İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri**,Uygun Basımevi, Bursa 1943, s.52

⁹ Ahmet Emin Yalman, **Yarının Türkiyesi’ne Seyahat**, Vatan Basımevi, İstanbul 1944, s.48

¹⁰ Abdullah Özkucur,, **Köy Enstitüleri Destanı**, Aşlımlar Basımevi, Ankara 1985, s.23

1.BÖLÜM

I. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME MESELESİ

A. CUMHURİYETİN EĞİTİM SANCISI

Milli Mücadele Dönemi sona ermiş, silahlar susmuş, vatan toprakları üzerinde Mustafa Kemal önderliğinde yeni bir Türk devleti vücut bulmuştur. Ancak askeri ve siyasal alanda kazanılan bu başarılar sosyal ve iktisadi alanda yapılacak yenilik hareketleri ile desteklenmedikçe kalıcı olmayacaktır. Bu nedenle devrimin ne yapıp edip bir yandan Anadolu insanına ülküsünü benimsetmesi ve kendi kuşağını hızla yetiştirmesi gerekiyordu. Çünkü hiçbir yenilik hareketi yeni insanı, yeni kadroları olmadan yapılamazdı. Bu durumda Milli Eğitim Bakanlığına büyük görevler düşüyordu. Çünkü Anadolu insanının bilinçlendirilmesi, Cumhuriyet kuşağının yetiştirilebilmesi cumhuriyeti ve inkılapları benimsemiş devrimci öğretmenlerin varlığıyla mümkün olacaktı.

Ancak cumhuriyet dönemine geçilirken öğretmen yetiştirme konusu başlıca eğitim sorunlarından biriydi ve tez elden çözümler bekliyordu. Çok sayıda ve nitelikte öğretmen yetiştirilmesi gerekli idi.

Cumhuriyet yönetimi, ilk yıllarında öğretmenliği bir meslek haline getirmek için yasal çaba harcamıştır. Örneğin, 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimler Kanununun 1. maddesine göre, “muallimlik Devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir.” 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun’un 12. maddesine göre de, “maarif hizmetlerinde asıl olan muallimlikdir.”

Devlet için bu denli ehemmiyet arz eden bir kurumdu öğretmenlik. Ne var ki, bu ve benzeri hükümlere rağmen, kapısı açık, girişi kolay bir meslek olmaktan öteye geçememiştir. Bunun sebebi de, öğretmen okullarının ihtiyacı karşılayamaması, nitelikli ve gerçek öğretmenler yetiştirmek amacının çoğu kez unutulup hükümetlerin zaman zaman politik nedenlerle öğretmen yetiştirmeye itibar etmeleri, öğretmenlerin karşılaştıkları büyük sorunların yıllar geçtikçe çözülmeden sürüp gitmesidir.¹¹

İllerde bulunan Erkek ve Kız İlk Muallim Mektepleri (İlk Öğretmen Okulları), il özel idareleri elinde gelişemedikleri için 1 Eylül 1923'te Eğitim Bakanlığına bağlanıp genel bütçe içine alınmıştır. Sayıları çok fakat öğrencileri az ve öğretimi yetersiz olan bu okullar sayıca azaltılıp öğrenci mevcudu ve öğretimin niteliği yükseltilmeye çalışılmıştır. Fakat Köy Enstitüleri kuruluncaya kadar (1940) ilk öğretmen okulları ile yeter sayıda öğretmen yetiştirilmesi mümkün değildi. Eğitim Bakanı Saffet Arkan'ın Mayıs 1936'da TBMM'de söylediğine göre, o yıllarda ilk öğretmen okulları her yıl ortalama 650 mezun vermekte, fakat ölüm, emeklilik, istifa gibi nedenlerle yıllık gerçek öğretmen artışı 300-350 ye düşmektedir. Bakana göre 35 bin öğretmensiz köye Cumhuriyet ancak 100 yıl sonra öğretmen gönderebilecektir.¹²

1932-1933 ders yılı başında, ilk öğretmen okullarının süresi 6 yıla çıkarılmıştır.¹³

¹¹ Yahya Akyüz, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1978 s.222.

¹² Yahya Akyüz, **a.g.e.**, s.330

¹³ Hasan Ali Yücel, **Türkiye’de Orta Öğretim**, Ulus Yayınları, Ankara 1947, s.220

Orta Okullara öğretmen, ilköğretim müfettişi ve öğretmen okullarının uygulama okullarına müdür yetiştirmek için 1926'da Konya'da ahşap bir evde Orta Muallim Mektebi kuruldu.¹⁴

Okul, 1927-1928 ders yılı başında Ankara'ya taşındı. 1929 'da bir ilk Muallim Mektebi ile birleşerek adı gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü oldu.

B. NİÇİN “KÖY” ENSTITÜSÜ

Milli Mücadele'den itibaren, Türk Devriminin amacı "ulus-devlet"i oluşturmaktı. Savaştan sonra, bu temeller üzerine, cumhuriyet yönetimine geçilmişti. Siyasal yaşama yön veren Cumhuriyet, toplumsal yaşamı da, yeni değerlere uygun düzenlemeler ile yeniden örgütlemeyi amaçlamıştı. Ulus adı verilen bu anlamlı topluluğu oluşturan bireyler, artık "yurttaş" olarak tanımlanıyordu.

Yurttaşlık; Cumhuriyet yönetiminin yeni değerlerini, toplumsal bağlarını ve yeni bir kimlik bilincini benimsemeye dayanıyordu. Bu nedenle yurttaşlık, sorumluluklar içeren bir kavram olarak, varolan bir durum değil, bir algılayış ve anlama çabasını içeriyordu. Bu algılama ve anlama çabası; yurttaşlık bilincine, bu yaşayışa ilişkin haklar ve sorumlulukların gereklerinin yerine getirilmesine dayanıyordu.

Eğitim, bu bilinçlenme sürecinde merkezi bir konumda yer alıyordu. Yurttaşlara, içinde buldukları topluluğa ait değerleri ve yurttaşlık bilincini kazandıracak olan Cumhuriyet kurumu okuldu. Tüm toplum, Cumhuriyet okulunun yurttaş-öğrencisi olarak, bir eğitimden geçirilecekti. Özellikle ilköğretim, her yurttaş için eşit bir hak ve sorumluluk alanıydı. Topluma ait yeni değerler ve Cumhuriyetin ulusal kimliği, bu eğitim aşamasındaki çocuklara, yani gelecek kuşaklara aktarılacaktı. Diğer taraftan, var olan kuşakta böyle bir dönüşüm yaratabilmek için de; Millet Mektepleri, Halkevleri gibi kurumlardan yararlanılıyordu.

Devrimin halkçılık ilkesi, özellikle toplumun çoğunluğunu oluşturan köylü nüfusun, cumhuriyetçilik ve ulusçuluk düşüncesi yönünde dönüştürülmesi hedeflenmişti. Ancak, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gerçekleştirilen yenilikler, sadece kentlerde benimsenmiş ve hayata geçirilebilmişti. Cumhuriyet düşüncesini köye taşıyacak araçlar yetersizdi. Cumhuriyet yönetimi sık sık dile getirilmesine rağmen, köyde etkinliğini artıracak yapıyı henüz kuramamıştı. Arman'ın belirttiği gibi, köylü halk, "çoğu raflarda duran yasalara göre her şeyde eşitler. Konuşma ve yazma özgürlükleri vardı ama okuma-yazma bilmiyorlardı. 'Haneleri taarruzdan masundu' ama barınakları yoktu. Çoğu hayvanlarla beraber yatıp kalkıyordu. Eğitim özgürlükleri vardı fakat okulları yoktu".¹⁵

Köy, henüz vatan olarak adlandırılan coğrafi alan içinde, bir yer alamamış, köylüler yurttaşa dönüşmemişti. Yine Arman'ın belirttiği gibi; "Parlak sözler, söylevler dışında, aydınlarımızın kendi yaşayışları için çizdikleri vatan sınırları çok daralmıştı. Bu sınırlar, 'Misak-ı Milli' sınırları değildi. Büyük şehirlerde başlıyor, batı

¹⁴ Niyazi Altunya, *Gazi Eğitim Enstitüsü Programlarının Değerlendirilmesi*, Ankara 1977, s.32

¹⁵ Hürrem Arman, *Piramidin Tabanı II*, Anılar, Arkın Yayınevi, İstanbul 1990, s.258

illerini içine alıyor, gelişmiş ilçelerde son buluyordu."¹⁶ Bu sınırları, köyleri içine alacak bir şekilde genişletmek, Cumhuriyet'in, Milli Mücadele'den itibaren, temel hedefini oluşturuyordu.

Mustafa Kemal konuşmalarında Cumhuriyet Türkiye'sinin çağdaş uygarlık seviyesine çıkarmanın öncelikle hedefimiz olduğunu bu hedefe ulaşmak için de ekonomi ve eğitime öncelik verilmesi ve işlerin ivedilikle yoluna konulması gerektiğini vurgulamaktaydı.

Gerek ekonomi gerekse eğitimin belirleyici politikasının asıl sorunun ülkenin yüzde seksenini ilgilendiren tarımın canlanması, köylünün feodal ilişkilerden kurtarılıp hareketlenmesi ve sanayiye geçilmesi gerekiyordu. Köyler yüzyıllardır süren sömürü ve gerilik kaynağı olmaktan çıkarılarak Türkiye'nin mutlu geleceğine katkı ve katılım kaynağı durumuna getirilmeliydi. Mustafa Kemal, bu konuyu da mecliste yaptığı konuşmada açıkça dile getirmişti:

"Bu memleketin asıl sahibi ve toplumumuzun esas unsuru KÖYLÜ'dür İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar eğitim nurundan mahrum bırakılmıştır. Bu bakımdan; bizim takip edeceğimiz eğitim siyasetinin temeli, köylünün cehaletten kurtarılması olmalıdır. Yoksulluğumuzun ve mutsuzluğumuzun gerçek nedeni bu durumun göz önüne alınmamış olmasıdır."¹⁷

Mustafa Kemal'in, köylünün ekonomik durumunu iyileştirmeye ve eğitimin dayanacağı temellere ışık tutan bir görüşü de İzmir İktisat Kurultayı konuşmasının başka bir bölümünde yer alıyor:

"Ekonomik kalkınma Türkiye'nin özgür, bağımsız, daima daha güçlü ve refah içinde olmasının belkemiğidir. Hedeflenen noktaya kısa sürede ulaşmak için düşün ve eylemi birlikte yürütmek zorunludur. Okuma-yazma bilmeyen tek yurttaş kalmaması, ülkenin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; davamızın dünya görüşünü anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak kurumları ve bireyleri yaratmanın ilkelerini kısa sürede saptayıp, uygulamaya koymak, kültür bakanlığının üstüne alacağı büyük ve ağır bir sorumluluktur."¹⁸

Ulusal eğitimin amaçlarını içeren "Milli Eğitim Andı" cumhuriyetin ilanından birkaç ay önce, 8 Mart 1923'te yayımlanıyor:

- Milliyetçi, ahlâkçı, devrimci, laik, cumhuriyetçi yurttaşlar yetiştirmek
- İlköğretimi genelleştirmek, halk eğitimini de kapsayacak şekilde herkese okuma yazma öğretmek.

- Yeni kuşakların tüm öğretim basamaklarında, genellikle bilimsel, özellikle ekonomik yaşamda etkin ve başarılı kılacak bilgilerle donatmak.

- Özgürlük ve düzenin uzlaşmasına dayanan demokratik tutumu egemen kılmak.

- Türk ulusunu uygarlıkta en ileri düzeye götürmek ve yeni kuşakları bunun gerektirdiği güçte ve donanımda yetiştirmek.

Çağdaş Türkiye yönetiminin niteliğini de belirleyen ve sonradan Cumhuriyetin ilkeleri olarak çeşitli zamanlarda gündeme gelen bu görüşlerin yerinde ve zamanında uygulanabilmesi önemliydi.

Anadolu'nun işgal edilmesi karşısında, ulusal mücadeleyi örgütleyen önder kadro, köylüleri de bu savaşın bir parçası haline getirecek itici güç olmuştu. Milli Mücadele'nin başarısı, bir anlamda toplumun çoğunluğunu oluşturan köylünün savaşa dahil edilmesi ile gerçekleşmişti. Devrimin ve cumhuriyet yönetiminin başarısı ise; köyün vatanlaşması, köy üretiminin ulus ekonomisiyle bütünleşmesi ve köylünün yurttaş olması ile gerçekleşecekti. Oysa köyü ve kendi tarlası dışındaki vatan ve ulus dü-

¹⁶ Hürrem Arman, a.g.e, s.2

¹⁷ M.Şükrü Koç, "Atatürk ve Milli Eğitim", İmece Dergisi, Aralık 1961, Cilt 1, Yıl 1, s.9

¹⁸ İ.H.Tonguç, **Köyde Eğitim ve Öğretimin Amaçları**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1976, s.512

şüncesiyle henüz milli mücadele yıllarında tanışmıştı.Köyde bu dönüşümün yaratılabilmesi için, önce köylünün ulusal aidiyet duygusu ve ulus olarak belirlenen bu topluluk içinde, yurttaşlık bilinci geliştirilmeliydi. Savaş sonrası süreçte de, Cumhuriyet yönetimi; siyasal, toplumsal ve ekonomik yapıyı oluşturan yeniliklerin, yeni değerlerin, köyde hayata geçirilmesi, Cumhuriyet erdeminin köye taşınması için itici güç oluşturacaktı.

Köye, enstitüler aracılığıyla ulaşma, bundan da öte, köyü içinden canlandırma fikrini esas alarak, bu düşünceyi eyleme geçiren kişi dönemin İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Hakkı Tonguç'tu. İ.H. Tonguç'a göre, "Batı toplumlarının hangi aşamalardan geçerek akılcı bir dünya görüşüne ulaştıklarını, halk yönetimini gerçekleştirdiklerini biliyordu. Çağdaş ilköğretimi yaygınlaştırmadıkça, geçmiş dönemin koşulları kırılmadıkça, insanlar yurttaşlık bilincine ulaşamazdı."¹⁹ Türkiye'de de, Cumhuriyet düşüncesi ve yurttaşlık bilinci ile ilgili bir dönüşüm yaratabilmek için, ilköğretimi, köyleri de içine alacak bir şekilde yaygınlaştırmak gerekiyordu. Tonguç'a göre, "...köyler ele alınıp oralarındaki insanlar da, kültürün ve modern medeniyetin nimetlerine kavuşturulmayınca Cumhuriyetin yarattığı, dayanmak istediği ülkü ve prensipler sadece tatlı birer rüya tesiri yapıyor, gündün güne değerini kaybediyordu."²⁰

C. KÖYLERE CANSUYU VERİLİYOR

Atatürk okulu tanımlarken şu cümleyi kullanmıştır. "Okul, genç dimağlara, insanlığa saygıyı, millet ve memlekete sevgiyi ve bağımsızlık şerefini öğreten kurumdur."²¹ İşte köyde Cumhuriyeti temsil edecek kurum böyle olmalıydı. Bu doğrultuda bu düşünceye kaynaklık eden pek çok kişi gibi Tonguç'un da, Türkiye için önerdiği formül, "eğitim yolu ile köyü canlandırma" girişimiydi. Köy Enstitüleri devrim ideolojisinin köylere taşınması ve Cumhuriyet yönetiminin gereklerini yerine getirecek köylü yurttaşların yetiştirilmesi için açılmış bir "Cumhuriyet Okulu"ydü. Enstitülerde yetişecek köylü çocuklar, Cumhuriyet'in hedeflerini, ilkelerini, ulusal sınırlar içinde bir vatan düşüncesini köye taşıyacaktı. Enstitü mezunu öğretmenler, köylüyü de içine alan, kaynaşmış bir halk birliği yaratma işlevini yerine getirmesi beklenen kişilerdi. Enstitülerde sürdürülen eğitimde bu ilkeler önemli bir yer alıyor ve öğrencileri etkiliyordu. Gölköy Köy Enstitüsü öğrencilerinden Mustafa Kahraman, "Köylüme" başlıklı şiirinin son dördünlüğünde, benimsemiş olduğu bu ilkeleri dile getiriyordu:

Çıkmadık sade bir canın da kalsa,
Kalbinde yurdunun sevgisi varsa,
Ey köylüm sana da soran olursa,
De ki Cumhuriyetle imanım birdir.²²

Bu okullardan yetişen devrimci, milliyetçi genç öğretmenler sayesinde cumhuriyet, ulus, vatan, yurttaşlık, vb. gibi soyut kavramları köylüye aktarabilecek, onun yaşamı

¹⁹ Mehmet Başaran, **Özgürleşme Eylemi:Köy Enstitüleri**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990, s.82

²⁰ İ.H. Tonguç, **Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları**, İkinci Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990, s.510

²¹ Şerif Tekben, **Neden Köy Enstitüleri?**, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı Yayınları, İstanbul 1962, s. 8

²² Mustafa Karaman, "Köylüme", **Köy Enstitüleri Dergisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı 2, Ankara 1945, s. 124

algılayışında bütün bunları benimsemesini sağlayacak, bir yapı kurulacaktı. Nitekim, tarihsel süreçte, bu kavramların gelişim aşamalarına baktığımızda; düşünsel, ekonomik ve toplumsal yapı birbirine paralel bir dönüşüm geçiriyor ve bu dönüşüm ile birlikte kavramlar olgunlaşarak, toplumların yaşamında yer alıyordu. Bu nedenle, Cumhuriyet'in düşünsel yapısını oluşturan ilkeler çerçevesinde, köye bu yapıyı aktaracak mekanizma çok yönlü olmalıydı. Köy Enstitülerinin, klasik okul ve eğitim sisteminden farklı ve çok yönlü olmaları, köylüyü ve köyleri bu bağlamda modernleştirmeleri hedeflenmişti.

Modernleşme, Cumhuriyet'in en önemli niteliğini oluşturuyordu. Modern bir ulus-devlet inşa edecek kurumlaşma, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, hayata geçirilmeye çalışıldı. Bu süreçte okul; düşüncede, ekonomik yapıda, kültürel alanda, görünümde modernleşmeyi hızlandıracak en önemli kurum olarak yer alıyordu.

Okul, şimdi de enstitü olarak, köyde modernleşmeyi hızlandıracaktı. Devrimin modernleşmeyi algılama ve uygulama esaslarına paralel olarak, enstitü aracılığıyla, köyde de, tümünden bir yenileşme süreci gerçekleşecekti. Bu süreçte Cumhuriyet yönetimi, köyü sadece ekonomik bir etkinlik alanı olarak, teknolojik alanda değil, toplumsal bir değer olarak, sosyal, kültürel yapısını da modernleştirmeyi hedeflemişti.

Cumhuriyet dönemi modernleşme yaklaşımı, değerlerini Batı'dan örnek alıyordu. Bu değerler, evrensel ilkeler olarak alınacak, bunlarla birlikte var olan değerler korunarak, ulusal modern kültür yaratılacaktı. Bu amaçla Cumhuriyet yönetimi; siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanda, art arda yenilikler gerçekleştirdi. Ancak, başta Mustafa Kemal olmak üzere, Cumhuriyet'in önder kadrosunun amacı, kentlerde başlayan bu dönüşümü köylere de taşıyabilmektir. Köy Enstitülerinin kuruluşunda bu amaç önemli bir etken olarak yer alıyordu. Aylık Ansiklopedide Köy Enstitüleri; köye Batı medeniyetini götüren kurum olarak tanımlanıyordu. Buna göre;

Kuruluş yıllarının ağır şartları içinde yürütülebilen işlere göğüs gerecek kız ve erkek ülkücü öğretmenlerle öğrencilerin yaratıcı, her şeye çare bulucu çalışmaları olmasaydı, bunların hamleleri millî bir dâva olarak ele alınıp Büyük Millet Meclisi, hükümet ve devleti idare edenler tarafından desteklenmeseydi Köy Enstitüleri yaratılamazdı. Onun için enstitüleri, Cumhuriyet inkılâbının hızıyla doğan, millî enerjinin mahsulü olan ve modern manalı çalışma usullerine uyararak Türk köylüsünü Batı medeniyetinin nimetlerine kavuşturmak hedefi güden bir zihniyetin yarattığı kurumlar olarak kabul etmek lazımdır.²³

Enstitüler kentlerden uzak, köylere yakın alanlarda kurulacak ve modern bir köy olarak inşa edilecekti. İ.H. Tonguç enstitüleri adeta modern Cumhuriyet köyünün prototipi olarak geliştirmeyi hedefliyordu. Enstitülerin özelliklerini anlatırken bu kurumları şöyle tanımlıyordu:

Enstitüler modern bir köy gibi kurulmuştur. Eskiden kalma binalardan faydalanan bir iki enstitü istisna edilecek olursa diğerlerinin projeleri her şeyi tamam ideal, bir köy örneğidir. Öğrenciler bu kurumlarda temiz ve güzel yolları, elektriği, bağ ve bahçeleri, korulukları, oyun ve spor alanları, posta ve telefon tesisleri, radyosu sinema ve tiyatrosu, yüzme havuzu bulunan; rasyonel esaslara göre iş görülen bir köyde cereyan eden hayatı yaşayarak, öğretim programlarında yer alan bilgileri öğrenirler; okuma, müzik dinleme,

²³ İ.H.Tonguç, **Kitaplaşmamış yazıları**, Cilt I.,2.Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 1998, s.405.

millî oyunlar oynama, çeşitli teşkilleri idare etme, yardımlaşma, yüzme, bisiklet, motor veya motosiklet kullanma, kürek çekme, saz veya mandolin çalma, spor yapma, ziraat ve sanat işlerinde çalışma, hayvanlara bakma gibi, alışkanlıkları kazanarak yetişirler²⁴.

Köy içinde, zaten geçmişten kaynaklanan ve uzun süredir devam eden yerleşik bir kültürel yaşam varlığını sürdürüyordu. Cumhuriyet yönetimi, köyün var olan bu değerler yapısını tümünden reddetmiyordu. Hatta bunlar ulusal kültürün kaynağı olarak görülüyordu. Ancak, modernleşme değerleri ve araçları ile kurulan yeni ulus devlete, evrensel kültür olarak benimsediği batı değerlerini, görünüm ve beğenilerini aktarmaya çalışıyordu. Köyde de, ulusal kültürle batı medeniyetinin sentezini yapmak gerekiyordu.

Yeni bir ulus-devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti, siyasal alanda Osmanlı Devleti'ni tasfiye ederek, pek çok alanda ulusçu bir eksenle yenileşmeyi sürdürmekteydi. Bu süreçte, ekonominin de yeni kurulan bu ulus-devlet ekseninde yeniden kurgulanması gerekmektedir. Cumhuriyet ekonomisi, her şeyden önce savaştan çıkmış bir ülkenin ekonomisiydi. Üstelik Lozan Antlaşması ile uluslararası statüde bağımsız, yeni kurulmuş bir ulus olarak kabul edilse de, antlaşmada Osmanlı ekonomisinin bağımlılığını sürdüren pek çok unsur yer alıyordu. Cumhuriyet'in ilanından önce, 17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi ile ekonomiye bir yön verilmeye çalışılsa da, ülke içindeki var olan ekonomik temel ve 1929 dünya ekonomik buhranı, Cumhuriyet ekonomisini belirleyen asıl gelişmeler oldu. Cumhuriyetin ekonomik yapısı, "Devletçilik" olarak sistemleştirildi.

Devletçilik ilkesinin temelinde, sanayileşme yer alıyordu. Ancak, ülkede var olan ekonomik temel, tarımsal üretimdi. Bu nedenle, Cumhuriyet yönetimi, Şükrü Kaya'nın; "Bizde köylünün ocağı tütmezse fabrikanın bacası söner"²⁵ ifadesinde belirttiği gibi, sanayileşmenin gelişmesi için tarımsal üretimin artırılması gereksinimi, bu alanda da ekonomik gelişmelere yön verdi. Bu nedenle, sanayileşmenin gelişmesi için devletin öncülük ettiği gibi, tarımsal üretimin artması için de devlet düzenlemeler yapmalı, bir program oluşturmalıydı. Özellikle, sanayileşmede girilen uygulamalarda gelişmeler olurken, tarımsal üretimin artmaması üzerine, 1930'ların ikinci yarısında, hükümetin ekonomik politikası, tarımsal alanda tasarılar geliştirilmesi üzerinde yoğunlaştı. Bu konuda yapılacak girişimlerle ilgili olarak, Başbakan İsmet İnönü programın ilkelerini şöyle ifade ediyordu:

Sanayide hem istihsal (üretim), hem gelir arttığı halde tarımda istihsal artmamıştır. Halbuki ziraatın artma devresine girmesi, sanayinin ilerlemesi ve müdafaa (savunma) kuvvetlerinin artması için en sağlam yol ve başlıca şarttır. Şimdiye kadar şimendifer ve sanayi işlerinde olduğu gibi, 1937'den itibaren ziraatımızı ve çiftçilerimizi kalkındırmak için mühim paralar tahsis edeceğiz (ayıracağız). Planlı ve iştirakli (katılımlı) bir çalışma devresine girmek lazımdır. Düşündüğümüz ilk plan 1000 zirai kombina üzerine tesis olunacak ve dört senelik bir tecrübeye göre temin ve teksir olunacaktır (geliştirilecektir).²⁶

Tarımsal üretimin artması için belirlenen bu programa göre, köylünün üretim yapacağı toprağa sahip olması ve üretimin modernleştirilmesi esas alınmıştı. Toprak reformu, 1937 yılında, gerçekleştirilmeye çalışıldı. Üretimin modernleştirilmesi için de, devlet zirai kombinalar ve başka araçlarla köylünün üretim tekniğini geliştirmeye çalıştı.

²⁴ a.g.e., s.418

²⁵ İ.Hakkı Tonguç., **İş ve Meslek Eğitimi**, Öğretmen Derneği Yayını, Ankara 1933

²⁶ a.g.e., s.177

Tüm bu çabalar, küçük üreticinin yaşamına çok az ulaştı ve üretim etkinliğinin artmasını sağlayacak bir altyapıya dönüşmedi. Köy Enstitüleri, köyde Cumhuriyet'in hedeflediği ekonomik yapıyı kurmaya yönelik bir eğitim kurumu olacak şekilde örgütlendi. Enstitülerdeki eğitim bu yönde şekillendi.

Kongar, Türk Devrimi ile ilgili olarak, "üstyapı araçları kullanılarak, bir toplumda altyapısal değişimler yaratma yönteminin en güzel örneğidir" değerlendirmesini yapmıştır. Köy Enstitüleri, Kongar'ın bu değerlendirmesinde belirtilen düşüncenin en belirgin örneğini oluşturur. Enstitüler aracılığıyla köye, Cumhuriyet'e ve modern kültüre ait siyasal ve toplumsal değerlerle birlikte, üretim açısından da modernleşme araçlarının girmesi ve köy ekonomisinin geliştirilmesi hedeflenmişti. Bu nedenle tarımsal üretimin modernleştirilmesi çalışmalarında en önemli adımlardan biri de, kuşkusuz Köy Enstitüleri oldu. Üstelik köy çocukları aracılığıyla, yani zaten aynı üretim çevresi içinden gelmiş, köyü içinden canlandırmayı hedefleyen enstitüler, yine köylerin yakın çevresi içinde, birer "kalkınma ocakları" olarak faaliyetlerini sürdürecekti. Enstitüler ve buradan yetişen öğretmenlerin görev yaptığı köylerle kurulacak bağlantı aracılığıyla, tüm köy üretimleri, gelişmiş bir düzeyde, ulus ekonomisiyle bütünleşecekti.

Eğitimde üretim faktörü ve iş eğitimi ise, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, eğitim düşüncesi içinde yer alıyordu. Eğitimin, yaşanan dönüşüme paralel her etkinlikte olduğu gibi, ekonomik dönüşümde de toplumsallaştırıcı ve yaygınlaştırıcı etkisinden yararlanma hedefleniyordu. Mustafa Kemal, 17 Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresinin açılışında yaptığı konuşmada, bu konuya da değiniyordu:

Arkadaşlar bence yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Çünkü demin dediğim gibi herşey bunun içinde mündemiçtir [yerleştirilmiştir]. Binâenaleyh [Bundan dolayı] evladlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara bu suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki, âlem-i ticaret, ziraat ve sınıatte ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmir [verimli] olsunlar, müessir [işleyen] olsunlar, faal olsunlar, amelî [pratik] bir uzuv olsunlar. Binâenaleyh maarif programımız gerek iptidaî tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler bu nokta-î nazara göre olmalıdır.

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet'in ilköğretim seferberliğinin önemli bir hamle sidir. Cumhuriyet'in eğitim hedefleri doğrultusunda, 1935 yılından itibaren, özellikle köydeki ilköğretim sorununun çözümlenmesi üzerinde duruluyordu. Eğitim Kursları, Köy Öğretmen Okulları, vb. gibi uygulamalar ile, köydeki ilköğretim sorunu aşılmaya çalışılıyordu. 1935 yılında, nüfusun yüzde 81'ini oluşturan köylü halkın yüzde 14.1'i okuma yazma bilmekteydi. Öğrenim çağında bulunan çocuklardan sadece 347. 071'i okula devam edebilmekteydi. 40 bin köyden yaklaşık 35 bininde okul yoktu.²⁶ Aşağıdaki tabloda köy enstitüleri öncesi Türkiye'nin eğitim durumu istatistiki bilgilerle sunulmuştur.

---

²⁶ Tekben, a.g.e., s. 8

a. Köy Enstitüleri Öncesi Genel Durum

Köy Enstitülerinin hangi amaçlarla kurulduklarını; neyi, niçin, ne zaman ve nasıl gerçekleştirmek istediğini daha iyi anlamak için kuruluş döneminde, ülkemizin eğitim-öğretim tablosunu tanımamızda yarar vardır.

1935-1936'lı yıllara gelindiğinde köy gerçeği ve köylerimizin eğitim durumu ayrıntılara girmeden satırbaşları ile şöyledir:

NÜFUS DURUMU

16 798 950 olan nüfusun : 3 799 000 'i şehir ve kasabalarda
12 400 950' si köylerde yaşamaktadır

Köylerde yaşayan nüfustan :

3 175 759 kişi, nüfusu 800 den fazla olan 6600 yerleşim biriminde
2 358 354 kişi “ 800-400 arası olan 3700 yerleşim biriminde
6 836 831 kişi " 400 den Fazla olan 32 000 yerleşim biriminde ki
köylerde yaşamaktadır.

*Nüfusu 400 den az olan yerleşim birimlerinde yaşayanların:

% 50 'si 16 000 yerleşim biriminde nüfusu 150-400 arasında;
%50 'si 16 000 yerleşim biriminde 150 den az nüfusu olan yerlerde yaşamaktadır

OKUMA YAZMA DURUMU:

Erkeklerde : Nüfusun % 76,7 'si okuma yazma bilmiyor
Nüfusun %,23.3'si okuma yazma biliyor
Kadınlarda: Nüfusun % 84.25'i okuma yazma bilmiyor
Nüfusun % 15.75'i okuma yazma biliyor.

ÖĞRENCİ DURUMU:

1 897 000 Okuma yazma çağındaki Öğrenciden:
1 457 000 'i köylerde yaşıyor
440 000'i şehir ve kasabalarda yaşıyor.

Şehir ve kasabalarda yaşayan 440 000 çocuğun:

388 000'i okula devam ediyor
12 000'i okula devam etmiyor.

Köylerde yaşayan 1 457 000 çocuğun:

347 000'i okula devam ediyor 1110 000 'i okula devam etmiyor.
Şehir ve kasabalardaki öğrencilerin % 75'i beş sınıflı ilkokula:

Köylerdeki öğrencilerin % 25'i çoğu üç sınıflı okula edebiliyor

OKUL SAYILARI:

1936 yılında ülkedeki ilkokul sayısı 6112' dir:

Bu okulların beş sınıflı olan 1339'u şehir ve kasabalarda

Çoğu üç sınıflı olan 4773'ü köylerde dir.

ÖĞRETMEN SAYILARI:

13 750 İlkokul öğretmenin:

6 800 'ü 440 000 öğrencinin bulunduğu şehir ve kasabalarda

6 950'si 1 457 000 öğrencinin bulunduğu köy okullarında görev

yapıyor

1940 yılına gelindiğinde

Köylerdeki okul sayısı: 4959'u öğretmenli

4000'i eğitimci olmak üzere 8959'a yükseliyor

1940 yılında 32 000 köyümüz hala okulsuz.

Tablodan da anlaşılacağı gibi Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitimin acilen reforma ihtiyacı vardı. Ayrıca köyler, sağlık, temizlik, gelişme imkanlarından uzaktı. Bu yaygın bilgisizlikle etkili mücadele etmek, bunu yaparken köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim kanalıyla düzenlemeler, gelişmeler sağlamak amacıyla Köy Enstitüleri kuruldu. Mevcut eski düzen "nazari" eğitim yapan, ellerinde kalem, kitap, yalnızca okuma yazma ve "kitabî" bilgiler öğretimi ile yetinen, köye gitmek, orada kalmak istemeyen, köylere pek yararlı olmayan öğretmenler yetiştirmekle suçlanıyordu. Oysa artık köy kökenli, köye yararlı olabilecek, nasırlı ellerinde kalem ve kitap kadar kazma, kürek, çapa, bağ makası vs. bulunan öğretmenler yetiştirmek gerekliydi.

Ancak bu şekilde iktisadi ve sosyal kalkınmadan bahsedilebilir. Amaçlanan çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılabilirdi. Bunun için inkılapların ivedilikle halka yayılması, halkın bilinçlendirilmesi ve Cumhuriyetin kendi kuşağını yetiştirmesi gerekiyordu. Buda köyün kalkınması ve köylünün eğitimini ön planda tutacak öğretim kurumlarının yaygınlaştırılmasıyla mümkündü. Bu sorun, Köy Enstitüleri ile aşılacaktı. Köy Enstitüleri sistemini oluşturan yasal düzenlemeler ve eğitim uygulamalarıyla, hem öğretmen, hem de okul sorunu çözümlenecekti. İşte Köy Enstitülerinin kuruluş felsefesi budur.

Köy Enstitüleri, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un çabalarıyla 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Kanunla kurulmuştur. Kentlerden uzakta, kırsal çevrelerde kurulan bu okulların sayısı 1948 yılında 21'i bulmuştur.

Öncesinde kurulan Köy Eğitimci kursları ile, Köy Öğretmen Okulları Köy Enstitülerinin temelini oluşturur.

I. KÖY EĞİTMENLERİ YASASI

Yasa No.	: 3238
Kabul Tarihi	: 11 Haziran 1937
Yayın Tarihi	: 24 Haziran 1937

İlköğretimi tüm ülke düzeyinde gerçekleştirme ve köy enstitülerinin kuruluşunda ilk adım olan "Köy Eğitimliği" yasası sekiz maddedir. Öğretmen gönderilmesine, o günkü şartlarda olanak olmayan köylerde ilköğretimi hiç olmazsa ilk üç sınıf düzeyinde gerçekleştirmek amacını güden ve belli bir süre için plânlanan bir eğitim hareketidir.

Dikkati çeken nokta amacın birinci maddede "köylerin eğitim ve öğretim işlerini görmek, tarım işlerinin çağa uygun yapılması için köylülere rehberlik etmek" anlatımına yer verilmesidir .Bu anlatımdan eğitimcilerin eğitim kadar tarımın gelişmesinde de öncülük, rehberlik etmekle görevlendirildikleri sonucu çıkmaktadır.

Yasanın kabul edildiği tarihlerde ülkemizin daha kara saban devrinde olduğu, üretimin çok düşük olduğu, üretimi arttıracak ve tarımı çeşitlendirecek olanakların bulunmadığı düşünülürse, eğitimle birlikte köye modern tarımı getirmenin de eğitim kadar önemli olduğu ortaya çıkar.

Aslında bu maya tuttu, Köy enstitüleri kapatılıncaya kadar 7000 den fazla eğitimci yetişti ve köylerde görev aldı. Binlerce köy okula kavuştu, köy çocukları üç sınıflı ilkokulu bitirdi ve bu çocuklar köy enstitüleri açıldığında ülkenin her yanında bu okullara öğrenci kaynaklığı yaptı.

Eğer bırakılsaydı yapılan plâna göre 1956 yılına kadar 17 000 eğitimci yetiştirilecek ve köy enstitüsü mezunları çoğaldıkça ve onların yerini aldıkça eğitimci yetiştirmeye son verilecekti

Madde 1- Nüfusları öğretmen gönderilmesine olanak bulunmayan köylerin eğitim ve öğretim işlerini görmek, tarım işlerinin çağa uygun yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimcileri çalıştırılır.

Madde 2- Köy eğitimcileri Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıkları tarafından; tarım işleri yapılmağa uygun okul veya çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirilir.

Eğitimci yetiştirme kurslarının giderleri Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıkları bütçelerince karşılanır

Madde 3- Milli Eğitim Bakanlığınca seçilecek ve izinli sayılarak kurslarda görev yapmak üzere gönderilecek ilköğretim müfettişleri ve ilkokul öğretmenleri bu kurslarda buldukları sürece saklı hakları olan maaşlarını ve makam ücretlerini alırlar.

Madde 4- Eğitimci bulunan köylerden gereği kadar birleştirilerek bir bölge kurulur. Her bölgeye gezici öğretmen veya gezici başöğretmen atanır ve bunlar köy eğitimcileri yetiştirme kurslarına katılmış ilkokul öğretmenlerinden seçilir.

Gezici öğretmenlerin ve gezici başöğretmenlerin saklı hakları olan maaş ve makam ücretleri bağlı oldukları özel idare bütçelerinden ödenir.Bunların gezmeleri için

yolluk olarak görevde geçirecekleri her gün için 100 kuruşu geçmemek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenecek miktarda Bakanlık bütçesinden ödeme yapılır.

Madde 5- Köy öğretmenleri Bakanlar Kurulunca onaylı kadrolara saptanacak miktara göre Milli Eğitim Bakanlığı illere yardım ödeneğinden ilgili illere aylık ücret;

Tarım Bakanlığı bütçesinde de parasız tohum, fidan, damızlık ve tarım araçları gibi araçlar verilir.

Madde 6- Köy öğretmenlerinin kurslara alınmaları, yetiştirilme şekilleri, köylerdeki ödevleri, beşinci maddede yazılı araçları gereğinde, köylü yararına nasıl kullanacakları işlerinin izlenmesi ve denetimi Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıklarınca birlikte kararlaştırılır.

Madde 7- Bu yasa yayım tarihinde yürürlüğe girer

Madde 8- Bu yasa hükümlerini yürütmekle İçişleri, Milli Eğitim, Maliye ve Tarım Bakanlıkları görevlidir.

Köy Öğretmenleri Yasası Türkiye Büyük Meclisinin 11 Haziran 1937 tarihli oturumunda tartışma yapılmadan katılanların oybirliği ile kabul edilmiş. 24 Haziran 1937 tarihine yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

a. Öğretmenlik

Devrimlerin devamının ve yerleşmesinin köylerin gelişmesine, köylülerin bilgilendirilmesine ve bilinçlendirilmesine bağlı olduğunu çok iyi bilen Atatürk; gösterilen bütün gayretlere rağmen köylerde okuma-yazma ve okullaşma işinin bu tempo ile çok uzun bir zaman alacağını farkındaydı. Bu büyük problemin çözümü için uygulanabilir önlemler düşünüyordu.

1935 yılında Atatürk'ün silah arkadaşı olan Saffet Arıkan geçerli bir köy eğitimi kurma direktifi ile Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmiştir. Yeni bakan ilk iş olarak bu konuda yetkili ve güvenilir bir öğretmen aramış, yakınlarınca önerilen bu işin gerçek adamını, İsmail Hakkı Tonguç'u bulmuştur. Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğüne vekaleten atanmıştır.

Saffet Arıkan tarafından köyün kendi kaynaklarından, askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapmış yetenekli köy gençlerinden yararlanılması gündeme getirilmiştir. Atatürk de bu gençleri savaş alanlarından tanyor ve kumandanları şehit düşen birlikleri çavuş ve onbaşılardan nasıl bir kurmay gibi başarı ile yönettiğini biliyor ve onlara güveniyordu. Ayrıca "öğretmen" sözcüğü de kendisi tarafından önerilmiştir.²⁷

1935-1936 Öğretim yılında Eskişehir Mahmudiye Çifteler çiftliğinde bir öğretmen kursu açıldı. 10'ar kişilik gruplar halinde çalışıyorlardı. Kursta Eğitimcilerle birlikte yapı usta okulu mezunları ve tarımcılar da eğitim veriyordu.

Kursu tamamlayanlar 1936 yılında Ankara köylerinde stajyer olarak İlköğretim Müfettişleri, gezici öğretmen ve bakanlık yetkililerinin gözetiminde göreve başladılar. Alınan sonuç çok başarılı ve gelecek için ümit vericiydi. Çalışmalar sonunda Ankara Çiftlik'teki Cumhuriyet okuluna açılan sergi ve değerlendirmeler çok olumlu karşılandı.

²⁷ Süleyman Edip Balkır, *Eski Bir Öğretmenin Anıları*, Arık Yayınevi, İstanbul 1968, s. 156

Bu başarılı denemeden sonra İzmir Kızılcıullu ve Edirne Karağaç'ta birer kurs daha açıldı ve eğitimci yetiştirilmeye başlandı. Aynı yıl "Köy Eğitimci Yasası" çıkarılarak yapılan çalışmalar bir yasaya dayandırıldı. 1938'de Saffet Arıkan'ın yerine Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel başlanan çalışmaları aynı hızla devam ettirdi.

Köy enstitüleri ile birlikte sayıları artırılan eğitimci kurslarından 8646 erkek, 29 kadın eğitimci mezun oldu ve köylerde göreve başladı.

Eğitimci ilkokulu ilk üç sınıfta eğitim verdiler. Bakanlıkça hazırlanan kılavuz kitaplar ve gezici öğretmen ve başöğretmenler verecekleri eğitimde en büyük yardımcıları oldu. Bu sayede en ufak köylere kadar eğitimin yayılması sağlandı.

Eğitimci yetiştirdiği öğrenciler köy enstitüleri için öğrenci kaynağı oldu. Bu sayede köy enstitüleri belli kesimlerden öğrenci almak durumu ile karşılaşmadı ve öğrencilerini çok geniş bir yelpaze içinde seçme olanağı buldu. Eğitimci okullardan alınan öğrenciler köy ilkokulunun 4 ve 5 sınıflarını köy enstitülerinde açılan hazırlık sınıflarını okuduktan sonra öğrenimlerine devam ettiler.

II. KÖY EĞİTİM KURSLARIYLA KÖY ÖĞRETİM OKULLARININ YÖNETİMİNE AİT YASA

Yasa No. : 3704

Kabul Tarihi : 7 Temmuz 1939

Yayımlı Tarihi: 14 Temmuz 1939

Köy enstitüleri kuruluş aşamasının ikinci bölümü olan köy öğretmen okulları 3704 sayılı yasa ile kurulmuştur. Yasa beş maddedir. Büyük Millet Meclisinin 7.7.1939 tarihli oturumunda üzerinde tartışma yapılmadan kabul edilmiştir.

Aslında Eğitimci uygulamasının başarılı olmasıyla birlikte program ve uygulama sistemi köy enstitüleriyle benzer köy öğretmen okullarının sayısı çoğaldı.

Bu okullar kuruluş yerleri, eğitim programları ve yönetim şekilleri bakımından mevcut diğer öğretmen okullarından farklıydı. Bunlar şehir içine veya kenarında ,bir veya iki binadan değil; şehir ve kasabadan uzak, tabiatın ortasında çeşitli iş alanları için yapılmış birçok binalardan meydana geliyordu ve bu binaların çoğunu öğrenciler emekleri ile meydana getiriyordu.

Eğitim programları; öğretmen okulu ve lise programlarından yararlanarak, okulların doğal çevre ve iş özellikleri dikkate alınarak öğretmenler kurulunca hazırlanıp, Bakanlık onayı ile uygulanıyordu.

İş-Tarım ve kültür dersleri Tarım Bakanlığı ile de işbirliği yapılarak birlikte yürütülüyordu.

Tüm bu çalışmalar köy enstitüsü uygulamasının birer hazırlığı ve provası niteliğindedir Bakanlıkça dikkate alınan çalışmaların olumlu sonuçlar vermesi üzerine, yaptıkları çok çeşitli işlevler dikkate alınarak 1940 yılında çıkarılan "Köy Enstitüleri

Kuruluş Yasası ile isimleri "KÖY ENSTİTÜSÜ" ne dönüştürüldü ve Eğitime yeni bir anlayış getiren köy enstitülerinin kuruluş devri başladı.

Madde 1- Öğretmen yetiştirilmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca köylerde açılmış ve açılacak öğretmen okullarıyla Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıklarınca köy eğitimini yetiştirmek amacıyla 3238 sayılı yasaya göre açılan eğitim kursları gereksinimlere yetecek miktarda Milli Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine ayrılacak devlete ait tarla, çiftlik, bağ ,bahçe gibi arazi Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacak esaslara göre belirlenir ve ayrılır.

Madde 2- Köy öğretmen okulları ile eğitim kurslarının her biri için Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden 20 000 liraca kadar döner sermayelere verilebilir. Bu işler için gereken araçlar da sermayeden sağlanır.

Madde 3- Bu öğretmen okullarıyla eğitim kurslarının döner sermayeden yapacakları alım ve satım işleri 2490 sayılı arttırma ve Arttırma- Eksiltme ve İhale yasasına hükümlerine tabi olmadığı gibi Sayıştay vizesinden de geçmezler. Ancak döner sermaye muhasebi Sayıştay'a hesap vermekle yükümlüdür. Döner sermaye işletmesinden elde edilecek gelir fazlası mal müdürlüğüne yatırılır.

Geçici madde: Köy öğretmen okullarıyla eğitim kurslarından Tarım Bakanlığına ait giyim ve yiyecekler ilgili her türlü eşya ve araç ile tarım işlerinde kullanılan hayvan, alet ve har türlü tarım araçları Milli Eğitim Bakanlığına devir edilir ve döner sermayeye katılır. İkinci madde gereğince 1939 yılında döner sermaye hesabına verilecek paralar Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin 667 inci faslının birinci maddesinden verilir.

Madde 4- Bu yasa yayım tarihinde yürürlüğe girer

Madde 5-Bu yasanın yürütülmesi ile Bakanlar kurulu yükümlüdür.

III. KÖY ENSTİTÜLERİ YASASI

Yasa No. : 3803

Kabul Tarihi : 17 Nisan 1940

Yayım Tarihi : 22 Nisan 1940 Sayı : 4491

Eğitim kursları ve köy öğretmen okulları denemesi ve uygulamasının olumlu sonuçları görülünce İlköğretimin ülke geneline yayılması için, köy öğretmen okulları Köy enstitüsüne dönüştürülerek sayıları arttırıldı.

Madde 1-Köy öğretmeni ve köye yararlı diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere tarım işlerine uygun arazi bulunan yerlerde Milli Eğitim Bakanlığınca köy enstitüleri açılır.

Madde 2- Bu enstitülerin bir numaralı çizelgede gösterilen maaşlı öğretmen ve memurları 3656 sayılı yasanın ikinci maddesine göre bağlı cetvelin Millî Eğitim Bakanlığı bölümüne ilave edilmiştir.

Madde 3-Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli çocuklar alınır.

Enstitü öğrenim süresi en az beş yıldır.

Öğretmen olamayacağı sonucuna varılan öğrencinin ayrılacağı mesleklerin öğrenim süreleri Millî Eğitim Bakanlığınca saptanır.

Madde 4-Enstitüye kabul edilenler sağlık nedenleri dışında okuldan ayrıldıkları veya çıkarıldıkları durumlarda okudukları süreyi kapsayan giderleri, kendilerinden veya kefillerinden alınır.

Madde 5-Bu kurumlarda öğrenimlerini bitirerek öğretmen atananlar, Millî Eğitim Bakanlığının göstereceği yerlerde yirmi yıl çalışmakla yükümlüdür. Yükümlülüklerini tamamlamadan meslekten ayrılanlar devlet memurluğuna ve kurumlarına atanamazlar. Bu gibilerin kendilerinden veya kefillerinden kurumda buldukları süreye ait giderler iki katı olarak alınır.

Madde 6-Köy enstitülerinden mezun öğretmenler, atandıkları köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Tarım işlerinin modern şekilde yapılması için kişisel olarak meydana getirecekleri örnek bağ, tarla ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylünün bunlardan yararlanmalarını sağlarlar. Bu öğretmenlerin disiplin işlerinin ne şekilde görüleceği bir yönetmelikle saptanır.

Madde 7-Köy enstitülerinden mezun olan öğretmenler, ayda (20) lira ücretle Milli Eğitim Bakanlığınca atanırlar. Başarı ile hizmet görenlerin ücretleri 6. öğrenim yılı başında 30, 15 inci öğretim yılı başında 40 liraya çıkarılır. Bu öğretmenlere hak edişleri üç ayda bir peşin olarak yılda dört defada ödenir.

Madde 8-Köy enstitülerinden mezun olan öğretmenler hasta oldukları takdirde 788 sayılı yasanın 84. maddesinin A.B. ve C fıkralarındaki hükümlere göre ücretlerini alırlar.

Madde 9-Köy enstitüsünden mezun öğretmenlerin edimsel askerlik hizmetleri sırasında kayıtları silinmeyeceği gibi kendilerine 1076 sayılı yasa gereği asteğmenlik veya askeri memurluk verilmeye kadar almakta oldukları ücretin üçte ikisi aylık zarar ödeneği olarak ödenir.

Aynı öğretmenleri seferberlik, talim ve manevra gibi nedenlerle silah altına alındıklarında haklarında 3402 sayılı yasa uygulanır.

Madde 10- Köy enstitüsünden mezun olanlara üretime yarayıcı araçlar, verimli tohum, çift ve gelir getiren hayvanlar, cins fidan gibi üretim araçları, köy öğretmenlerinin atandıkları okulların demirbaşına geçirilmek üzere verilir.

Madde 11- Onuncu maddede yazılı işlerin gerçekleştirilmesi için ilgili köylüler bu yasada yazılı esaslara göre ve diğer yasalarda belirtilen hükümlere uygun olmak koşuluyla eğitmen ve öğretmenlere yardım etmek, onlarla iş birliği yapmakla görevlidirler.

Bu görevlerden kaçınanlar, işleri aksatanlar ve bu işlere esas karıştıranlar hakkında eğitmen ve öğretmenlerin bildirmesi üzerine ilköğretim müfettişi tarafından yapılacak tetkik üzerine verilecek rapora göre işleme gerek görüldüğü takdirde köyün bağlılığına göre kaymakam veya valinin yazacağı yazı cumhuriyet savcılığına gönderilir. Savcılık bu evrakı sulh mahkemesine gönderir ve mahkemece de bu hareketleri sabit görülenler 3 günden 15 güne kadar hafif hapis veya 5 liradan 25 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 12- Köy öğretmenlerinin atandıkları okullara, köy hududu içinde tarıma uygun araziden Köy Yasası'na göre satın alınarak öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul öğrencisinin ders uygulamalarına yetecek kadar arazi verilir. Köyde devlete ait arazi bulunduğu takdirde okula verilecek arazi öncelikle buradan ayrılır.

Madde 13-Köy öğretmenlerinin okul adına kurdukları her türlü işletmelerdeki ürün, hayvan ve binalar, kuraklık, sel, yangın, çok yıkım yapan bitki ve hayvan hastalıkları ve doğal adetler sebebiyle zarara uğradıkları durumlarda işletmeleri yeniden kurmak amacıyla ve Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden vaktinde okul adına zararı karşılayacak bir yardım yapılır.

Madde 14-Köy okuluna ait her türlü demirbaş araçlar okulun malı olup, bu işletmeden elde edilecek ürün öğretmene aittir. Ancak öğretmenin ayrılışında bu demirbaşlar yeni gelen öğretmene, buna olanak olmadığı durumlarda yeni öğretmen gelinceye kadar köy ihtiyar kuruluna, işletilmek üzere teslim edilir. İşletmeyi köy ihtiyar kurulu aldığı takdirde işler imece ile yapılır. Bu suretle elde edilen ürünlerden satılması zorunlu olanlar, ihtiyar kurulunca satılarak paraya ve diğerleri olduğu gibi saklanır ve yeni gelen Öğretmene devir ve teslim edilir.

İşletmeye ait malzeme ve tesisler ile hayvanlara devlet malı işlemi yapılır.

Madde 15-Köy öğretmenlerinin işleri gezici başöğretmenler ve ilköğretim müfettişleri tarafından izlenir ve denetlenir.

Köy öğretmenlerinin işlerinin olağan bir şekilde yürütülmesine devlet örgütü görevlileri yardım ederler.

Madde 16-Köy öğretmeninin atanacakları okulların binaları ve öğretmen evleri Millî Eğitim Bakanlığınca verilecek plânlara göre Köy Yasası uyarınca, bölge ilköğretim müfettişleri ile gezici başöğretmen gözetiminde köy ihtiyar heyetleri tarafından yaptırılır ve öğretmen atanacak köylere durum üç yıl önce bildirilir. Köy bütçesinde de ona göre önlemler alınır. Öğretmen işe başlamadan önce okul binası ile öğretmen evi tamamlanmış olur.

Köy okul binalarının onarımı ve okulun sürekli giderleri köy ihtiyar heyetince sağlanır.

Madde 17-Köy enstitülerine aşağıda adları yazılı kurumlardan mezun olan öğretmenler atanır:

- 1)Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri mezunları
- 2)Gazi Eğitim Enstitüsü mezunları
- 3)Öğretmen okulları mezunları
- 4)Ticaret liseleri ve orta tarım okulları mezunları
- 5)Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları
- 6)Köy enstitüleri mezunları
- 7)İnşaat usta okulu mezunları
- 8)Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki okullar mezunları

Bu enstitülerde işlerinde usta kişiler ustaöğretici olarak çalıştırılabilir. Köy enstitülerinde çalıştırılacakların ne şekilde atanacakları, yükselme işlemleri ve bu enstitülerin yönetimlerinin nasıl olacağı bir yönetmelikle belirlenir.

Madde 18-Bu yasa hükümlerine uyacak köy öğretmenleri için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Tüzel kişiliği olan ve bakanlığa bağlı olmak üzere "Köy Öğretmenleri Emekli Sandığı" kurulacaktır.

a)Emekli sandığının anaparası ve gelirleri şunlardır:

1)Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine köy enstitüleri gideri olarak konan ve her yıl konulacak olan ödeneğin binde biri.

2)Aylıkları arttırılan, sandığa üye, köy öğretmenlerini ücretlerinden kesilecek ilk aylık zamları.

3-Sandık anaparasının bütün gelirleriyle diğer çeşitli gelirler

Emekli sandığının varolan alacakları devlet malına ait hak ve önceliğe sahiptir. Bu paralar ve tüm aidatlar ile faiz ve temettüleri hiçbir harç ve resme tabi olmadığı gibi haciz olunamaz. Hizmet süreleri (30) yılı dolduran ve sandığa üye bulunan köy öğretmenleri emekliliklerini isteyebilirler. Bu gibiler ayda (20) lira ücretle emekli olurlar. Emeklilik ücreti üç ayda bir peşin olarak ödenir.

b)Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığının ana parası ve gelirleri şunlardır.

1-Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine köy enstitüleri giderleri olarak ayrılan ödenek toplamının binde biri

2)Sandığa üye öğretmenleri aylıklarından kesilecek yüzde birler

3)Bağışlar

4-Sandığın ana parasının gelirleri ve çeşitli gelirler

Her iki sandığın ödemeleri için Sayıştay vizesi uygulanmaz

Madde 19-Bir öğretmenin ölümü halinde okula ait olup kullanılışı öğretmene verilmiş bulunan mallar ölüm yılı içinde elde edilecek ürünün yarısı yardım sandığına, ve yarısı gelecek öğretmene verilir.

Ölen öğretmenin mirasçıları, okul mallarının ürünlerinden hiç bir hak isteyemez.

Madde 20-Köy öğretmenleri Emekli Sandığı ile Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı yönetimi,yönetim şekli, öğretmenlerin emeklilik işlemleri, yapılacak yardımların şekilleri sonuç olarak bu iki sandığın işleri ile ilgili bütün hususlar bir yönetmelikle belirlenir.

Bu yönetmeliklerde tüzel kişiliği bulunan devlet kuruluşlarında kurulmuş benzer sandıkların üyelerine sağladığı yararlarla ilgili bütün hususların bulunması şarttır

Madde 21- Köylerde çalışan öğretmenlerin ve ailelerinin, köy okulundaki öğrencinin sağlık işlerine parasız bakmak üzere Millî Eğitim Bakanlığınca sağlık müfettişi hekimler atanır.

Köy öğretmenleri, eşleri ve çocukları Milli Eğitim Bakanlığı prevantoryum ve sanatoryumunda parasız tedavi edilirler

Madde 22-Bu enstitülerin tesisat, inşaat ve onarım işleri 2490 sayılı Arttırma ve Eksiltme işlerinde İhale yasası uygulanmaz.

Geçici Madde A) 1 numaralı çizelgede gösterilen kadrolardan ilişik 2 sayılı çizelgede yazılı öğretmenler ve memurlar 1939 sayılı yasanın 16.'cı maddesinin bağlı (L) cetvelinin Milli Eğitim Bakanlığı kısmına konulmuştur.

B) 7/7/1939 tarih ve 3704 sayılı yasada adı geçen köy öğretmen okulları bu yasayla köy enstitüsüne çevrilmiştir. Adı geçen yasanın metnindeki Köy Öğretmen okulları köy enstitüsü şeklinde değiştirilmiştir.

18/1/1940 tarih ve 3782 sayılı yasanın 7. maddesi ile açılan (köy öğretmen okulları her türlü giderleri) başlıklı fasıl (Köy enstitülerinin maaş, ücret ve her türlü giderleri) şeklinde değiştirilmiş ve bu fasla olağan üstü ödenek olarak (250 000) kuruş konulmuştur.

C)1939 ve 1940 yıllarında çalıştırılacak ücretli hizmetli kadrosu bakanlıkça belirlenir

D)1939 mali yılı bütçe yasasının 4. maddesine bağlı (D) cetvelinin Millî Eğitim Bakanlığı kısmında yatılı bölümüne köy enstitüsü öğrencileri için 2000 kadro verilmiştir.

Madde 23- Bu yasa yayım tarihinde yürürlüğe girer

Madde 24- Bu yasayı Bakanlar kurulu yürütür.

Ancak yasa içerisinde tartışmaya açık maddeler de vardı.

Kazım Karabekir, Köy Enstitüleri Kanununun TBMM'deki müzakereleri sırasında öne sürdüğü düşüncelerinde şu noktalara değinmiştir.²⁸

1. Enstitülerin üretim içinde eğitim yapmaları ve "Muhtemel bir harp halinde dahi bir üretim merkezi olarak faaliyette bulunması" temin edilmelidir.
2. Bu müesseseler ani kararlarla yüksek meblağlar sarfıyla değil ihtiyaç görüldükçe uzvi şekilde vücuda getirilmelidir.
3. Eğitimin metodu, iş içerisinde eğitime esasına dayalı olup, "uygulama"ya önem verilmeli.
4. Köy Enstitüleri öğretim programlarında beden, ruh veya ahlak terbiyesine büyük ölçüde yer verilmeli, böylesine mühim konular ihmal edilmemelidir.
5. Kanun projesinin 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında "Köy Enstitülerini yalnızca köy ilkokullarını bitiren köy çocuklarının alınması"nın öngörülmesi köy-şehir tefriki yaratacağından, tenkit edilmiştir.
6. Bu okullara yaygın bir şekilde kullanılan "Enstitü" ismi yerine kendi mesailerine mukabil "Hayat Mektebi" yahut "Hayat Kaynağı" gibi daha anlaşılır isimlerin konması köylünün ruhunda daha büyük tesirler yaratacaktır.

Yukarıda belirtilen Kazım Karabekir Paşanın Köy Enstitüleriyle ilgili düşüncelerinin ne kadar isabetli olduğunun sonraki yıllarda kanunda yapılan değişikliklerden anlıyoruz. Nitekim 3803 sayılı kanunun 11 ve 12 inci maddelerinde 27/1/1954'te kabul edilen 6234 sayılı kanunla değiştirilmiştir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, enstitüler ile ulaşılmak istenen hedefi şu sözlerle ifade ediyordu: "Türkiye'de ilköğretim vardır. Bugünkü ilköğretim öğretmenlerine ilaveten 50 bin öğretmen 10 sene içerisinde yetiştirilecektir. Türk Milleti'nin tahsil çağında bulunan çocukları yine bu seneler içerisinde % 100 okutturulacaktır".²⁹

Böylece yurdun çeşitli yerlerinde devrimci ve milliyetçi yurttaşlar yetiştirmeyi amaç edinmiş 21 cumhuriyet okulu hayat buldu.

²⁸ Nuri Köstüklü, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, Çizgi Kitabevi,3. Baskı, Konya 2006, s.89

²⁹ Hasan Ali Yücel, **Davam**, Ulus Basımevi, Ankara 1947, s. 149

a. Açılış Yıllarına Göre Köy Enstitüleri

<u>Açılış Yılı</u>	<u>Sayısı</u>	<u>Açılış yeri ve adı</u>	<u>İlk Müdürleri</u>
1937-1938 Öğretim yılı	1	İzmir Kızılcıllu	Emin Soysal, Hamdi Akman. Talat Ersoy
	2	Eskişehir-Çifteler	Remzi Öztürk. M.Rauf İnan Osman Ülkümen
1938-1939 Öğretim yılı	1	Lüleburgaz-Kepirtepe	Nejat İdil. İhsan Kalabay
1939-1940 Öğretim yılı	1	Kastamonu-Gölköy	Ali Doğan Taran
1940-1941 Öğretim yılı	1	Antalya-Aksu	Talat Ersoy. Halil Öztürk
	2	Samsun-Ladik	Nurettin Biriz, Enver Karatekin
	3	Trabzon-Beşikdüzü	Hürrem Arman Osman Ülkümen Fehim Akıncı
	4	Adapazarı-Arifiye	Süleyman Edip Balkır
	5	Kars-Cılavuz	Halit Ağanoglu
	6	Adana-Düziçi	Lütfi Dağlar
	7	Isparta-Gönen	Ömer Uzgil
	8	Balıkesir-Savaştepe	Sıtkı Akay
	9	Kayseri-Pazarören	Sabri Kolçak Şevket Gedikoğlu
	10	Malatya-Akçadağ	Şinasi Tamer. Şerif Takben
1941-1942 Öğretim yılı	1	Ankara-Hasanoğlan	Lütfi Engin. Hürrem Arman, M.Rauf İnan
	2	Konya -İvriz	Recep Gürel. Safa Güneri
	3	Erzurum-Pulur	Ahmet Korkut Osman Yalçın Aydın Arıkkök
1942-1943 Öğretim yılı	1	Sivas-Yıldızeli	Şinasi Tamer
1944-1945 Öğretim yılı	1	Diyarbakır-Dicle	Nazif Evren
	2	Aydın -Ortaklar	Hayri Çakaloz
1948-1949 Öğretim yılı	1	Van- Erciş	İbrahim Ovmak
TOPLAM	21	Köy Enstitüsü	

- İzmir-Kızılcıllu, Eskişehir-Mahmudiye, Kepirtepe (Edirne Karaağaç'ta) Kastamonu-Gölköy **Köy Öğretmen Okulu** olarak eğitime başlamışlardır.
- Van-Erciş Köy Enstitüsü 1952 yılında köy enstitülerinin Öğrenim sürelerinin altı yıla çıkarılması ve öğretmen okuluna dönüştürülmesi nedeniyle iki dönem mezun vermiştir.
- İlk dönemlerde kurulan köy enstitüleri eğitmen kurslarının açıldığı yerlerde Öğrenime başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Milli Eğitim Bakam Vasıf Çınar'ın, "Türkiye Cumhuriyetinde tedrisat-ı iptidaiye yoktur" sözlerine karşılık, Köy Enstitüleri'ni Teşkilatlandırma Kanunu kabul edildikten sonra,

IV. KÖY OKULLARI VE ENSTİTÜLERİ TEŞKİLAT KANUNU³⁰

Kanun Numarası	: 4274
Kabul Tarihi	: 19/6/1942
Yayımlandığı R. Gazete	: Tarih : 25/6/1942 Sayı : 5141
Yayımlandığı Düstur	: Tertip : 3 Cilt : 23 Sayfa : 580

BİRİNCİ BÖLÜM TEŞKİLAT

A) OKULLAR VE YÖNETİMLERİ

Madde 1-Köylerde resmi, zorunlu ve parasız İlk öğretim okulları ve kursları şunlardır.

1-Eğitmenli köy okulları

2-Öğretmenli köy okulları

3-Öğretmenli ve eğitmenli köy okulları

4-Pansiyonlu ve pansiyonsuz bölge köy okulları (Bu okulların durumu ve arazisi amaca uygun olduğu takdirde, bucak merkezlerinde açılmaları seçilir.)

5-Akşam okulları

6-Köy ve bölge meslek kursları

Bu okullar ve kurslar yönetim, öğretim, eğitim, tarım, sanat, sağlık korunması, çocuk bakımı ve köy halkını yetiştirme yönünden sırası ile aşağıda yazılı makamlara bağlıdır

a)Bölge gezici öğretmenlerine ve gezici başöğretmenliklerine

b)Bölge ilköğretim müfettişliklerine

c)Bölge köy enstitüsü müdürlüklerine

d)İlçe milli eğitim müdürlüklerine

e)Valilik milli eğitim müdürlüklerine.

Eğitmen ve öğretmenlerin atamaları:

Madde 2- Eğitmenler ve köy enstitüsü mezunu öğretmenler. Milli Eğitim Bakanlığı'nca gezici öğretmenlik veya gezici başöğretmenlik bölgelerindeki köylerde kurulan okullara atanırlar.

Bu bölgelerdeki eğitmen ve öğretmenlerin görevleri ile ilgili her türlü işlerini görmek üzere, her bölgeye köy enstitülerini bitirmiş ve köylerde başarı göstermiş

öğretmenlerden 3238 sayılı yasaya göre bir gezici öğretmen veya gezici başöğretmen ulanır.

Gezici öğretmen ve gezici başöğretmenler İlçe merkezlerinde görülecek işler bakımından ilçe milli eğitim müdürlüklerine:

³⁰ 27/1/1954 Tarih ve 6234 sayılı kanunun 12. maddesi hükmü gereğince metinde geçen “*Köy Enstitüleri*” deyimini “*İlköğretmen Okulu*” olarak değiştirilmiş olup metne işlenmiştir.

Eğitmeni, öğretmeni ve köy halkını yetiştirmekle ilgili işler yönünden bölge ilk öğretim müfettişlerine bağlıdırlar.

Bunlar tarım İşlerinin gelişmesi için Tarım Bakanlığının fikri alınarak valilik tarım müdürleri ve tarım öğretmenlikleri) le iş birliği yaparlar. Bu işbirliğinin içeriği ve nasıl yapılacağı Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıkları arasına kararlaştırılır.

Madde 3-İkinci madde hükümlerine göre kurulan gezici öğretmenlik veya gezici başöğretmenlik bölgelerinden yeteri kadarı birleştirilerek bir teftiş bölgesi kurulur. Bu bölgeye giren okul, eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin her türlü işleri, bir ilk öğretim müfettişi tarafından denetlenir ve idare edilir

Müfettişlik merkezi, teftiş bölgesi içindeki ilçe veya bucaklardan birinin merkezidir.

Bölge ilköğretim müfettişleri, bölgelerindeki okulları ilgilendiren idari İşleri bakımından Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlıdırlar. Bölgelerine çalışan eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin köy enstitülerini ilgilendiren işleri yönünden o kesimdeki köy enstitüleri müdürlükleriyle işbirliği yaparlar.

Madde 4-Köy Enstitüsü müdürlükleri, kendi kesimlerine giren valilikleri köylerinde çalışan eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen gezici başöğretmen ve ilk öğretim müfettişlerine bu yasada yazılı esaslara göre her türlü yardımda bulunurlar. Köy okullarının gelişme ve yükseltilmesiyle ilgili işleri plânlaştırırlar..

Madde 5-İlçe milli eğitim müdürleri, ilçelerinde bulunan diğer ilkokullar ve Milli Eğitim Bakanlığının yönetimlerine vereceği milli eğitim kurumları gibi birinci maddede yazılı bütün köy okullarını ilgilendiren yönetim işlerini de görürüler.

Madde 6- Milli Eğitim Müdürleri, illeri içinde bulunan bütün diğer okullar ve milli eğitim kurumları gibi. birinci maddede yazılı köy okullarını da yönetir, denetler ve gözetlerler.

Valilik tarım müdürlükleri birinci maddede yazılı okulların tarım işlerini denetleyebilirler, denetleme sonuçlarının valilik yoluyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bildiriler

Bakanlık sağlık müfettişleri, valilik sağlık müdürleri ve hükümet tabipleri birinci madde de yazılı köy okullarının sağlık durumlarını denetleyebilirler. Denetleme sonunda yazacakları raporları müfettişler doğrudan doğruya, sağlık müdürleriyle hükümet tabipleri valilik yolu ile Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderiler.

B. DİSİPLİN KURULLARI

Madde 7- Valilik merkez ilçesiyle diğer ilçelere bağlı köylerin öğretmenleriyle köy enstitüsünü bitiren öğretmenlerin disiplin işlerine bakmak üzere teftiş bölgesi müfettişinin, bulunmadığı takdirde ilçe milli eğitim müdürünün başkanlığında her ilçe merkezinde beşer üyeli *{İlçe Köy Öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin Kurulu}* kurulur. Bu kurulun üyeleri şunlardır:

1-Merkez ilçesi başöğretmenlerinden bölge ilköğretim müfettişinin göstereceği üç aday arasından il milli eğitim müdürünün seçeceği bir başöğretmen

2-İlçe içindeki bölgelerde çalışan gezici öğretmenlerle gezici başöğretmenler arasından milli eğitim müdürlüklerince seçilecek bir gezici öğretmen veya gezici başöğretmen:

3-İlçe köylerinde çalışan eğitimci ve öğretmenlerin aralarından seçecekleri bir eğitimci ve bir öğretmen

Madde 8-Her valilik merkezinde milli eğitim müdürünün veya yardımcısının başkanlığında gezici öğretmenlerle gezici başöğretmenlerin disiplin işlerine bakmak üzere ve yedinci maddedeki kurulun kararları için ikinci derecede inceleme makamı olmak üzere beşer üyeli bir *(Valilik Köy Öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin Kurulu)* kurulur. Bu kurulun üyeleri şunlardır:

1-Merkez ilçe ilköğretim müfettişi;

2-Valiliğin bütün ilçelerinde görev yapan gezici öğretmen veya gezici başöğretmenlerin kendi aralarından seçecekleri iki aday arasından bakanlıkça seçilecek bir gezici öğretmen veya gezici başöğretmen

3-Merkez ilçe köy eğitimci ve öğretmenlerinin kendi aralarından seçecekleri ikişer adaydan İl milli eğitim müdürünün seçeceği bir eğitimci ve bir öğretmen

Madde 9-Yedinci ve sekizinci maddelerde yazılı disiplin kurulu üyeleri iki yıl için seçilir. Bu kurullara seçim yolu ile girecek üyelerin ne şekilde seçilecekleri Milli Eğitim Bakanlığınca saptanır.*(İlçe ve Valilik Köy Öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin kurulları)* kararlarını katılan üyelerin oyçokluğu ile verirler. Bu kurullar rey oranı saklı kalmak şartıyla çokluk üyenin katılımı ile de toplanabilirler.

İKİNCİ BÖLÜM

KÖY EĞİTİM VE ÖĞRETMENLERİNİN GÖREV VE YETKİLERİ

Madde 10-Köy öğretmen ve eğitimcilerinin görev ve yetkileri ikiye bölünür,

A)Okul ve kurslarla ilgili işler;

B)Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler.

A)Köy öğretmen ve eğitimcilerinin okul ve kurslarla ilgili görev ve sorumlulukları şunlardır:

I-Köy okulu binasının, işliğinin yapılışında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak: 3803 sayılı yasanın on birinci, 3238 sayılı yasanın beşinci maddelerine göre bu okullara verilen eşyayı iyi şekilde korumak,hayvanlara bakmak ve onları üretmek.

2-Okula ait araziye örnek olabilecek şekilde işlemek, boş bırakmamak;

3-Köy okulu işliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;

4-Köyde okul Öğrencisinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü önlemi almak ve aldirmek;

5-öğrencini sağlık durumlarını bozucu olayları önlemeye ve gidermeye çalışmak ve bunun gerektirdiği önlemleri almak ve aldirmek;

6-Denetim bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak.

B)Köy eğitmen ve öğretmenlerinin köy halkını yetiştirmekle ilgili görev ve yetkileri şunlardır:

1-Köy halkının milli kültürünü yükseltmen, onların sosyal hayat bakımından çağın şartlarına ve gereklerine göre yetiştirmek, köy kültürünün olumlu kıymetlerinin yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken önlemleri almak; milli bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahalli ve milli adetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri esas tutulmak suretiyle düzenlemek ve idare etmek; köy halkını radyodan üst düzeyde faydalandırmak;

2-Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için, tarım, sanat, teknik alanlarda köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve uygun yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek; üretimin arttırılmasına yardımcı olmak, üretimin arttırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili önlemlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak; gidip gelmesine olanak olmayan yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve öğrenciyi ilgilendirmek, onların buraları görmelerine önderlik etmek; ormancılığa ait bilgilerin arttırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarının ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının bakımıyla korunmasında ve yeniden kurulacakların kurulmasında yardım etmek

3-Köyde ve yakın çevrede bulunan tarih eserleriyle ülke güzelliklerini meydana getiren tabii ve teknik kıymetli eser ve anıtların onarılmasına, soyunun tükenmemesi ve körelmemesi gereken hayvan ve bitki cinslerini saptamak ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarlar, köylülerle ve diğere kuruluşlarla birlikte çalışmak;

4-Köy halkının mutluluğu ve acılarıyla ilgili bütün işlerde elden gelen her türlü yardımı yapmak, gerekli koruyucu önlemleri almak ve bu gibi durumlarda hükümet örgütünü ilgilendiren işleri zamanında ilgililere bildirmek veya gidip haber vermek

5-Devletin ve köy halkının genel yararları ve gelecekleriyle ilgili milli savunma, imece, asker ailelerine yardım, orman ve köy yangınlarını söndürmek, ortaklama tarım ve ulaşım araçları edinmek her türlü kooperatifleri kurmak ve işletmek gibi konularda köylülerle işbirliği yapmak ve bu işlerin gereklerine göre çalışmak;

6-Çevreye ve sağlanacak araçlara göre köy gençlerinin yüzücü, kayakçı, güreşçi, binici, atıcı. avcı. bisiklet ve motosiklet ve traktör kullanma gibi hareketli ve canlı yeteneklerle yetişmeleri için gereken her türlü girişimlerde bulunmak, uygun tedbirleri almak ve bu hususların gerçekleştirilmesine çalışmak.

Tarım işleri için olabilen her yerde Bakanlık tarım uzmanlarıyla ve valilik tarım müdürlük ve Öğretmenliklerinin fikirleri alınır.

Madde 11- Onuncu maddede yazılı işlerin gerçekleştirilmesi için ilgili köylüler bu yasada yazılı esaslara göre ve diğer yasalarda belirtilen hükümlere uyum olmak koşuluyla eğitmen ve öğretmenlere yardım etmek, onlarla işbirliği yapmakla görevlidirler.

Bu görevlerden kaçınanlar, işleri aksatanlar ve bu işlere fesat karıştıranlar hakkında eğitmen ve öğretmenlerin bildirmesi üzerine ilköğretim müfettişi tarafından yapılacak tetkik üzerine verilecek rapora göre işleme gerek görüldüğü takdirde köyün bağlılığına göre kaymakam veya valinin yazacağı yazı cumhuriyet savcılığına gönderilir. Savcılık bu evrakı sulh mahkemesine gönderir ve mahkemece de bu hareketleri sabit görülenler iç günden on beş güne kadar hafif hapis veya beş liradan yirmi beş liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKULLARA KABUL VE DEVAM

Madde 12-Köy okullarının çalışma zamanları, eğitmen ve öğretmenlerle bölge gezici öğretmenleri ve gezici başöğretmenleri ve ilköğretim müfettişleri tarafından köylülerin iş durumlarına, mevsim ve köylerin özelliklerine göre birlikte saptanır ve İl milli eğitim müdürlüğüne incelenerek valiliğe onaylatıldıktan sonra ilgililere bildirilir. Köy okullarının çalışma süreleri bir yıl içinde yedi aydan az olamaz.

Bu okullarda açılacak meslek kurslarının devam süreleri ve çalışma yöntemleri Millî Eğitim Bakanlığınca saptanır.

Madde 13-Köylerde her yıl eylül ayının sonuna kadar altı yaşını bitirmiş olanlar, ilkokula ve ilkokulu bitirdikten sonra, daha yüksek okullara devam etmeyenlerden on altı yaşını tamamlamamış bulunanlar varsa bunlar da birinci maddede yazılı meslek kurslarına devam zorunludurlar.

Eğitmen ve öğretmen bulunan her köyün muhtarı her yıl okul açılmadan on beş gün önce eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenlerle birlikte bu esasa göre köyün zorunlu öğrenim yaşında bulunan çocuklarının bir listesini düzenler ve mühürlerler. Bu listede adları yazılı çocuklardan okula devama zorunlu olanlar bu süre içinde velilerine bildirilir.

Henüz nüfus cüzdanı alınmamış çocuklar varsa bunların yaşları bu kurulca Çocukları görmek suretiyle belirlenerek içlerinde zorunlu Öğrenim çağında olanları adları listeye yazılır.

Madde 14-Bölge pansiyonlu köy okullarına; bölgeye giren köylerden bu köylerin nüfus durumlarına göre en uygun çocuklar alınır. Bunlar bölge ilk öğretim müfettişinin veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmenin başkanlığında bölge okulu müdürüyle çocuk alınacak köyün eğitmen veya öğretmeni ve muhtarının gireceği(Bölge *Okulu Kurulu*) tarafından belirlenir. Seçimde gözetilecek hususlar Millî Eğitim Bakanlığınca saptanır. Bu çocuklar bölge okulunda, pansiyonlu olarak köyü hesabına okutulur. Yiyecekleriyle yatak takımları kendi köylerinin ihtiyar meclislerince sağlanır.

Bu hususta köylüye düşecek sorumlulukların çeşidi ve miktarının belirlenmesinde Köy Kanunu hükümleri uygulanır.

Bu sorumluluklara karşı yapılacak itirazlarda ve bunların incelenip karara bağlanmasında 3664 sayılı yasa hükümlerine uyulur.

Pansiyonlu Bölge köy okullarına bu okulların buldukları köylerle yakınlarındaki köylerin çocukları gündüzlü olarak devam edebilirler.

Madde 15-Okula devam edemeyecek derece hasta olan çocuğun velisi durumu günü gününe eğitmen veya öğretmene bildirir. Hastalığı bilinen çocuğun hasta olduğu günler için devamsız sayılmaz ve hakkında takibat yapılmaz. Çocuğa zorunlu sebeplerle öğretmen, eğitmen veya okul müdürü tarafından bir öğrenim yılı içinde on günü geçmemek üzere verilen izinler devamsızlıktan sayılmaz.

On altı yaşını doldurmadıkları halde İlk okula devamları Millî Eğitim Bakanlığınca Medeni yasa bakımından özel durumları nedeniyle zararlı görülenler akşam okullarına veya meslek kurslarına devama zorunlu tutulurlar

Madde 16- On üçüncü ve on beşinci maddelerde yazılı olan sebeplerden başka bir sebeple çocuğunu zorunlu öğrenim kurumlarına hiç göndermeyen veya gönderdikten sonra "devamını sağlamayan veliler hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır.

1-Devam etmeyen çocuğun velisine eğitmen veya öğretmen tarafından en çok üç gün içinde muhtar aracılığı ile çocuğun okula gönderilememesi sebebinin bildirilmesi veya özrü yoksa devamının sağlanması yazılı olarak bildirilir.

2-Bu bildirim üzerine çocuk yine özürsüz olarak gelmezse öğretmen veya eğitmen tarafından en çok beş gün içinde durum muhtara bildirilir.

3-Bu bildirim üzerine muhtar, ihtiyar meclisini hemen toplar ve bu meclisçe okula devam etmeyen veya gönderilmeyen çocuğun velisi hakkında her gelmediği gün için yirmi beş kuruştan yüz kuruşa kadar para cezası alınmasına ve en çok bir hafta içinde karar verilir ve çocuğun velisiyle muhtara ve eğitmen veya öğretmene bildirilir.

4-Çocuğun okula gönderilmemesinden veya devamsızlığından dolayı eğitmen ve öğretmen tarafından birinci ve ikinci fıkrada yazılı duyuru işlemleri süreleri içinde yapılmaz veya muhtar bildirim aldıktan sonra ihtiyar meclisi toplanıp bir karara bağlanmazsa yapılan takibat düşer. Bu hallerde vaktinde duyuru yapmayan eğitmen ve Öğretmenlere bu yasada yazılı disiplin cezası muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri hakkında da Köy Kanununun 27. maddesinde yazılı cezalar uygulanır.

5-İhtiyar meclisi tarafından verilecek kararlara karşı beş gün içinde veli, eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmen, bucak müdürlüğüne itirazda bulunabilirler. İtiraz yazı ile yapılır. Velileri ihtiyar meclislerine sözlü beyanda bulunarak tutanak tutularak itiraz edebilirler. Gezici, öğretmen ve gezici başöğretmene yapılan başvurular başlangıç savılır.

Vilayet merkez ilçesine veya doğrudan doğruya diğer bir ilçeye bağlı köylerde bu başvurular vali veya kaymakama yapılır.

Bu makamlarca verilen kararlar kesin olup başka hiçbir adli veya idari makama başvurulamaz.

6-iki defa para cezası verildikten sonra çocuğunu okula göndermeyen veya devamını sağlamayan veliler sulh mahkemelerince bir haftadan bir aya kadar hafif para cezasına çarptırılırlar. Tekrarı halinde evvelce verilen ceza iki kat olarak hüküm olunur ve ayrıca beş liradan elli liraya kadar da hafif para cezasına mahkûm edilirler.

7-Çocukların okula gönderilmemesinden veya devamlarının sağlanmamasından dolayı girişilecek takip çocuğun velisi olan baba ve anasını ve bunlar hayatta bulunmadıkları veya köyde olmadıkları durumlarda okula karşı veliliği üstlerine alanlarla köyde oturan yasal temsilcileri hakkında yapılır.

8-Kesinleşen para cezalarının alınması Köy Yasasının 66.ncı maddesine göre yapılır.

Madde17-On altıncı madde hükmüne göre karar verilen para cezalarının alınması sağlanamazsa kesinleşen kararın bir örneği vali ve kaymakamlık yoluyla cumhuriyet savcılığına gönderilir. İhtiyar meclisince verilen karar savcılıkça bir lira için bir gün olmak üzere hapse çevrilerek uygulanır. Uygulama sırasında karar altına alınan para cezası ödendiği takdirde genel hükümlere göre hapis günleri dikkate alınarak mahkum salınır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRENCİNİN DERS ARAÇLARI

Madde18-Zorunlu öğrenim okullarına devam eden çocukların Milli Eğitim Bakanlığınca saptanan ders ve iş araçlarıyla sanat ve tarım aletlerini çocukların velileri sağlamakla zorunludur. Bunu yapmayan çocuk velilerinden, eğitmen ve öğretmenle okul müdürleri, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenlerin yazılı başvurusu üzerine bu araçları ve aletleri sağlamaya yetecek para üç gün içinde Köy Yasasının 66'ncı maddesine göre ihtiyar meclisi kararı ile velilerinden alınır. Alınan paralarla ihtiyar meclisi çocuğun gereksinimlerini karşılar

Madde 19- Ders ve iş araçlarıyla sanat ve tarım aletlerini sağlayamayacak kadar fakir olan ailelerin çocukların bu ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla köy bütçelerine ödenek konulur.

Fakir ailelerin çocuk sayısı ve bu çocukların gereksinimlerine karşılık olmak üzere köy bütçesine konulacak ödenek miktarı eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenin isteği üzerine köy ihtiyar meclisince kararlaştırılır.

Madde20- 3803 sayılı yasanın 16. maddesine göre okulun sıra. masa. sazı tahtası, harita, tebeşir, soba *odun*. kömür, lamba, petrol, süpürge gibi devamlı gereksinimlerini sağlamak üzere köy bütçelerine köyün gelir kaynaklarıyla uygun olarak ödenek konur.

Okulun bu gereksinimlerini bütçenin düzenlenmesinden bir ay önce köy muhtar ve ihtiyar meclisine eğitmen ve öğretmenler yazı ile bildirirler.

Köyün geliri uygun olduğu halde bu ödeneği bütçelerine koymayan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri hakkında köyün bağlı bulunduğu il veya ilçe idare heyetleri kararıyla köy yasasının yirmi yedinci maddesinde yazılı ceza uygulanır. Kararlaştırılan para cezasını vermeyenlerden bu para genel yasalara göre alınır. İdare heyetlerinin bu husustaki kararları kesin olup bunlara karşı hiçbir makama başvurulamaz.

Bu maddeye göre alınan paralarla ve ihtiyar meclisi kararıyla okulun birinci fıkrada yazılı gereksinimleri sağlanır.

Madde 21-On dokuz, yirmi, yirmi iki, yirmi üçüncü maddelerde yazılı İşlerin karşılığı olan Ödeneği zamanında bütçeye koymayan köyler için bu ödenek bütçeyi onaylama yetkisi olan yöneticiler tarafından doğrudan doğruya konulur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

OKUL YAPIMI VE ONARIMI

Madde 22- 3803 sayılı yasanın 16. maddesine göre yapılacak köy okulu binalarının yapılması ve onarılması için gereken ödeneğin gelirleri elverişli iken bütçelerine koymayan veya koyup da karşılığı bulunduğu halde sebepsiz harcamayan ve bu iş için gerekli arsa, araç ve gereci zamanında sağlayamayan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri hakkında yirminci maddenin üçüncü fıkrası hükmü uygulanır.

Madde 23-Bölge köy okulları binalarına veya bu binalara eklenecek dersane, yatakhane, yemekhane, hamam, çamaşırılık, ahır, depo ve işlik gibi yapıların ve bunlarla ilgili yolların, su yollarının yapılması ve onarılmasıyla, bölge köylerinin ortak malları olarak kurulacak fidanlık, dutluk, kavaklık, çayırılık gibi kuruluşlar, bölgeye giren köylerde oturan köylülerin birlikte çalışmalarıyla ve gelir kaynaklarına uygun olarak bu köylerin bütçelerine her yıl için bu amaçla konulacak ödenekle meydana getirilir.

Yirmi ikinci madde ile bu maddede yazılı işler için para ve imece olarak gerekli karşılık miktarları on dördüncü maddede adı geçen bölge okulu kurulunca saptanır ve bölgeye giren köylerin bağlı oldukları valiliğe ve kaymakamlığa veya bucak müdürlüğüne bildirilir.

Vali, kaymakam ve bucak müdürleri, bu yaptırımlardan bedence ve malca yeterlik göz önünde bulundurularak her köye düşen miktarı programa göre saptar ve her yıl bütçelerin düzenlenmesi sırasında ilgili köy muhtar ve ihtiyar heyetlerine yazı ile bildirirler

Vali, kaymakam ve bucak müdürleri tarafından bildirilen imece ve paraya ait ödeneği bütçeye koymayan ve koyup da karşılığı bulunduğu halde bu işlere sebepsiz harcamayan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri hakkında yirmi birinci maddenin üçüncü fıkrasına göre işlem yapılır.

Bölge okulundaki kurumlardan bölge içindeki köyler halkı beraberce faydalanır. Bu okullardan köylülere üretilmek üzere verilen tohumlar, fidanlar ve damızlıklar için hiçbir para alınmaz.

Madde 24- 3116 sayılı Orman Yasasının 19.uncu maddesinde yazılı okula ait hüküm, öğretmenli veya eğitmenli, yatılı veya yatısız, pansiyonlu veya pansiyonsuz her tip köy ve bölge okullarıyla köy enstitüleri için de uygulanır.

Bu okullar için devlet orman işletmesi bulunmayan yerlerde verilecek dikili ağaçlardan devlet orman tarife bedeli alınmaz. İşletmeye açılan yerlerde verilecek kerestelik tomruklardan tarife bedeli hariç olmak üzere diğer bütün masraflar alınır.

Madde 25-Köy halkından olan veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her vatandaş, köy ve bölge okulu binalarının kurulmasına, bu binalara su getirilmesine, okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılmasına ait işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok yirmi gün çalışmaya zorunludur.

Bu işlerde çalışma yükümlülüğüne tabi tutulacak köylülerin defteri eğitimci ve öğretmen ve gezici başöğretmenin işbirliği ve katılımıyla ihtiyar meclisleri tarafından düzenlenir

Bu defter düzenlenirken yükümlülerin bedeni kudretleri ve bu işlerde çalışmaya mani halleri göz önünde tutulur.

Düzenlenen defter mahalli adete göre duyurulur. Duyurudan 10 gün sonra bu defter köy bütçelerini onaylayacak makama gönderilir. Bu makam 10 gün içinde defterin bu yasa hükümlerine uygun bir şekilde düzenlenip düzenlenmediğine bakar ve ilgililerden karşı çıkan olmuş ise bunları da dikkate alarak gereğinde düzelterek onaylar.

Çalışmaya zorunlu tutulanlar yerlerine başkalarını çalıştırabilecekleri gibi çalışacakları günler için mahalli değere göre amele ücretini vermek suretiyle de zorunluluklarını yerine getirebilirler.

İşin çeşidine göre hayvanlı arabasıyla veya saban pulluk gibi tarım araçlarıyla birlikte çalışanların bir günlük hizmetleri üç gün sayılır.

Bu işler eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenlerin teknik, köy muhtar ve ihtiyar heyetlerinin idari gözetimleri altında mahalli iklim ve halkın iş mevsimi göz önünde tutularak yukarıda yazılı yükümlülük defterine göre bir çalışma planı ile yapılır. Yükümlülerin bu maddeye göre iş gördükleri günlerin düşülmesini gösterir defter de bunlar tarafından tutulur.

Köylerde arazi veya bahçeleri olanlar ve bunlardan yarıcılık veya işçi çalıştırmak şeklinde faydalanmakla beraber köy dışında oturanlar bu maddede yazılı yirmi günlük yükümlülüğü mahalli değere göre işçi ücretini köy sandığına yatırmak suretiyle yerine getirirler. Şu kadar ki, bu ücret tutarı köydeki arazi ve bahçelerinin bir yıllık arazi vergisinden fazla olamaz.

Madde 26-Yirmi beşinci maddede yazılı mükellefler arasından:

1-Özürsüz olarak işe gelmeyenler veya işten kaçanlardan çalışmadıkları her gün için köy ihtiyar meclisi kararıyla mahalli değere uygun takdir olunacak amele ücretli alınır. Bu suretle alınan ücretin toplamı yirmi lirayı geçemez. Kararlar alakalılarına duyurulur.

2-Kendilerinden amele ücreti alınmasına karar verilenler, duyuru tarihinden itibaren on gün içinde karara karşı işe gelmedikleri için kendilerine uygulanan paranın uygun bulunmadığı sebepleri ile köylerin bağlı olduğu bucak müdürlerine, kaymakamlara veya valiliklere İtiraz edebilirler. Bu makamlar tarafından verilecek kararlar kesin olup hiçbir makama başvurulamaz.

3-Yukarıdaki fıkraya göre alınacak amele ücretleriyle yirmi beşinci maddenin son fıkrasına göre Ödenecek işçi ücretlerini vermeyenler genel yasalara göre alınarak köy sandıklarına yatırılır.

4-Yükümlülerin yirmi beşinci maddeye göre çalıştırılmasında kayıtsızlığı veya işi aksatacak fena halleri görülen muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri hakkında yirmi beşinci maddenin üçüncü fıkrası uygulanır.

Yükümlülük işlerinin teknik bakımından yönetiminde kayıtsızlığı veya işi aksatacak fena halleri görülen eğitmen, öğretmen, okul müdürü, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlere ilkin durumları yazı ile bildirilir. İkincisinde bu yasada yazılı disiplin cezası verilir. Üçüncü defasında genel hükümlere göre haklarında işlem yapılır.

Madde 27-Köy okullarıyla enstitülerinin her türlü gereksinimleri için köy sınırları içindeki araziden kişiye ait haklar saklı kalmak şartıyla sağlanan taş. kireç ve kum gibi yapı gereçlerinden hiçbir vergi, resim ve harç alınmaz

Okul ve enstitülerin yapılarında ve onarım işlerinde gerekli tuğla ve kerpiçleri kesmek, kireci yakmak ve söndürmek için girişilen işler serbestçe hiç bir vergi, resim ve harca tabi olmaksızın yapılır. Bu amaçla yapılan çukurlar iş sonunda kapatılır.

Ormanlardan çıkarılacak bu gibi mallar hakkında 3116 sayılı orman yasasının 23. üncü maddesi gereğince orman idaresinden izin alınır.

ALTINCI BÖLÜM

KÖY OKULLARINA MAHSUS ARAZI

Madde 28-Köy okulunun bulunduğu köy sınırları içindeki tarıma uygun araziden öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul öğrencilerinin ders uygulamalarına yetecek miktarda arazinin okula ayrılması, satın alınması ve istimlakı aşağıda yazılı esaslara göre yapılır.

A)Bu arazinin yeri, miktarı, bölge ilk öğretim müfettişinin, bulunmadığı takdirde gezici başöğretmen veya Öğretmenin başkanlığında beş üyeli bir kurul tarafından belirlenir tutanağı tutulur. Bu kurul :

- a)-Bölge ilk öğretim müfettişi
- b)Köy muhtarı
- c)Köy ihtiyar kurulu üyelerinin aralarından seçecekleri bir üye
- d)Gezici başöğretmen veya öğretmenin seçeceği bir öğretmen ve bir eğitmen
- e)Gezici öğretmen veya gezici başöğretmenden oluşur.

1- Bu kurulca düzenlenen tutanakta gösterilen yer devlet malı olduğu takdirde 3803 sayılı yasanın 12. inci maddesinin son fıkrası göz Önünde tutularak tutanak valilik yoluyla Maliye Bakanlığına gönderilir ve Maliye Bakanlığının uygun görmesiyle o yer parasız olarak köy okulunun kullanımına verilir.

2-Tutanaktaki yer özel kişilere ait ise mal sahibi uygun görülecek bedeli kabul ettiği takdirde bu bedel köy sandığınca ödenerek arazi köy okulu adına alınır.

3-Tutanakta belirlenen ve özel kişiye ait olduğu anlaşılan yer yukarıdaki fıkraya göre sahibi ve kullanımı tarafından rızasıyla köy okulu adına devir olunmadığı takdirde o yer istimlak yoluyla alınır.

4-Köy okulları için gerekli olan yerin istimlakine vali karar verir. Bu karar üzerine (A) fıkrasında yazılı kurul tarafından istimlak edilecek yer için belirlenen kıymet mahalli

adetlere göre duyurma yoluyla mal sahiplerine veya kullananlara duyurulur. Duyurudan başlayarak 15 gün içinde ilgililer rızası ile saptanan bedeli kabul ve devir etmedikleri veya bedele karşı mahkemeye baş vurdukları takdirde istimplâk bedeli Ziraat Bankasına ve bulunmayan yerlerde ilçe mal sandıklarına yatırılır ve istimplak olunacak yere okul adına el konur,

5-Takdir edilen istimplâk bedellerini kabul etmeyen ilgililer yukarıdaki fıkrada yazılı duyurudan sonra 15 içinde mahkemeye başvurup bedel hakkında itirazda bulunabilirler.

Dördüncü fıkrada yazılı duyurunun yapıldığı yerde bulunmayan ilgililer için itiraz süresi duyurunun işleme konulmasından başlayarak üç aydır.

B)Okul için istimplakine karar verilen yerin bedeli köy bütçesinden ödenir,

C) İstimlâk edilen veya satın alınan yerin ürünleri yalnız o yıla mahsus olmak üzere eken tarafından toplanır.

D)Satın alınan veya istimplak edilen yer, köy hükmi şahsiyeti adına tapuya kayıt edilir.

Köyün bağlılığına göre valilik veya kaymakamlık tarafından verilecek yazılı emir üzerine tapu idareleri bu kayıt işlemini yaparlar.

F)İstimlak edilen yerin sahibinin veya işleyeninin yerinin ve oturdukları yerin bilinmemesi A fıkrasının 4 numaralı bendi hükmü yerine getirilmek şartı ile o yere el koyma işini durdurmaz.

El konulacak yerin boşaltılması ve teslim işi. köyün bağlılığına göre valilik ve kaymakamlık tarafından yazılacak yazı üzerine icra dairelerince bu maddenin A fıkrasının 4.üncü bendinde yazılı duyuru yoluyla yapılmış olan duyurudan başka genel hükümlere göre "ayrıca bir duyuru yapılmaksızın gerçekleştirilir.

f)Köy okulları için satın alınacak, ayrılacak veya istimplak edilecek yerlerin seçimi işlerinde mümkün olduğu takdirde valilik tarım uzmanı veya valilik Tarım Müdürü ve Öğretmeniyle sağlık müdürlerinin veya hükümet tabiplerinin ve bayındırlık müdürlüğünün fikirleri alınır.

Madde 29-Köy okullarına ayrılacak taşınmazların belirlenmesi için yapılacak incelemelere esas olmak üzere yirmi sekizinci maddede yazılı kurul ve yetkili memurlarca ilgili köylülerden istenecek bilgi gecikmeden verilir. Bu bilgiyi vermeyenler veya doğru olarak bildirmeyenler sulh mahkemelerince üç günden bir aya kadar hapis veya beş liradan yirmi beş liraya kadar hafif para cezasına çarptırılırlar.

Madde 30-Okula ayrılan arazi üzerinde meydana getirilen taşınmazlar ve kuruluşlar okulun bulunduğu köyün malıdır. Bunlar görevli eğitimci veya öğretmen tarafından kullanılır.

YEDİNCİ BÖLÜM

KÖY EĞİTMEN,ÖĞRETMEN GEZİCİ

BAŞÖĞRETMEN VE GEZİCİ ÖĞRETMENLERİN

ÖDÜLLENDİRİLMESİ VE CEZALANDIRILMASI

Madde 31- Eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenler 3238 sayılı yasanın birinci, 3803 sayılı yasanın altıncı maddelerinde ve bu yasada yazılı işleri

yaparlarken görevlerine gösterdikleri başarıların derecesine göre aşağıda yazılı şekilde ödüllendirilirler.

- 1-Üstün başarılı sayılmak
- 2-Köye hizmet edenler anıtına adı yazılmak
- 3-Köydeki bir tesise adı verilmek
- 4-Ülkü eri sayılmak

1-Üstün başarılı sayılmak:

Görevlerinin olağanüstü bir başarı ile yapanlar için bölge ilköğretim müfettişinin önerisiyle hey yıl mart ayı içinde köy enstitüleri müdürlüklerince bir başarı listesi hazırlanarak düşünceleriyle birlikte ilgili valiliklerin il milli eğitim müdürlüklerine verilir. İl milli eğitim müdürlükleri bu listeyi valilik yoluyla Milli Eğitim Bakanlığına gönderirler. Listeye girenlerin adaları o yıl 17 Nisanda gazete ve radyo aracılı ile duyurulur

2-Köye hizmet edenler anıtına adı yazılmak:

Kültür bakımından kuvvetlendirilmesi gereken, tehlikeli ve bulaşıcı hastalıklar hüküm süren, yurt sınırlarına yakın bulunan, ana ulaşım yollarından uzak olan köylerde görev yapan, mahallin güç şartlarını yenerek öğrenimi geniş bir alan yayan ve işlerini ardı ardına beş yıl olağanüstü başarı ile yapan, bulunduğu köyün yetişkin halkının bu süre içinde en az onda birini okur yazar hale getirenlerin adları mezun oldukları enstitülerde hazırlanan (*Köye Hizmet Edenler Anıtı*)'na yazılır.

Bu maddede yazılı özellikteki köylerin hangi köyler olduğu bölge ilköğretim müfettişinin önerisi üzerine 8. inci maddede adı geçen (*Valilik Köy Öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin Kurulu*) tarafından saptanarak her öğretim yılı başında ilgililere bildirilir.

3-Köydeki bir tesise adı verilmek: Köye devamlı bir şekilde yararlı olabilecek özelliklerde ve olağanüstü bir çalışma ile yapılabilecek işleri yapanların bu köylerde yeniden yapılan yol, çeşme,kanal,hamam, çamaşırılık, bahçe, kuru,kavaklık, çayırılık, değirmen, elektrik santrali, köprü, kooperatif gibi yeni bir tesise adı verilir. Bu gibilerin adları eserin uygun düşen bir yerine devamlı kalacak şekilde yazılır.

4-Ülkü Eri Sayılmak. Bu maddenin birinci ve ikinci fıkrasında yazılı esaslara göre hareket ederek köyün öğretim, eğitim, tarım, sanat işlerinde bir biri ardınca on yıl hizmet edenler ve bu işlerde olağanüstü bir başarı gösterenler (*Ülkü Eri*)sayılır ve Milli Eğitim Bakanlığınca saptanarak verilecek ay yıldızlı bir işareti taşırlar

Madde 32-Otuz birinci maddede yazılı şekillere göre başarılı görülen öğretmen ve öğretmenler, gezici öğretmen, gezici başöğretmen veya ilköğretim müfettişinin, gezici başöğretmenler ve gezici öğretmenler de ilk öğretim müfettişinin önerisi ile (İlçe Köy öğretmen ve Eğitimcileri Disiplin Kurulları) kararlarının ilgili valiliklerce onanmasıyla ödüllendirilirler.

Madde 33- Köy öğretmen, eğitimci, gezici öğretmen ve gezici baş öğretmenlerine işledikleri disiplin suçlarının derecesine göre aşağıda yazılı cezalar verilir.

1-İşinde kusurlu sayılmak.

2-Ücreti kesilmek

3-Meslekten çıkarılmak

1-İşinde kusurlu sayılmak:

Görev terinde kusuru görülenlere bu kusurları düzeltirecek şekilde yazı ile bildirilir.

2-Ücreti kesilmek:

Görevini aksatmaya girişen, aksatan, yapmayanlar köyü okulu ve öğrenciyi zarara uğrattığı görülenler üç günlükten on beş günlüğe kadar ücret kesilme cezasına çarptırılırlar. Bu hal öğretim yılı içinde ikinci defa tekrarlırsa bu gibilere altı günlükten bir aylığa kadar ücret kesilme cezası verilir.

Bu hareketin öğretim yılı içinde üçüncü defa tekrarı halinde meslekten çıkarılmak cezası uygulanır.

3-Meslekten çıkarılmak:

Bu yasada yazılı hükümleri yapmakla yükümlü olanları görevlerini aksatmaya yönlendirdikleri: öğretmenlik ve öğretmenlik ve okul müdürlüğü şerefine yakışmayan hareketlerde buldukları veya iffetsizlikleri sabit görülenler devlet hizmetinde kullanılmamak üzere meslekten çıkarılırlar.

İşinde kusurlu sayılma cezası eğitmen ve öğretmenlere gezici başöğretmen ve gezici öğretmen; gezici başöğretmen ve öğretmenlere de ilk öğretim müfettişi veya milli eğitim müdürleri tarafından verilir. Bu cezaya itiraz edilemez.

Diğer cezalar öğretmen ve eğitmenlere yedinci maddede yazılı kurul tarafından verilir.

Bu kurulların kararlarına karşı duyuru tarihinden başlayarak on beş gün içinde (Valilik Köy Öğretmen ve Eğitmenleri Disiplin Kurulu)na itiraz edilebilir. Bu kurulca . itiraz üzerine ücret kesilme cezası hakkında kesin karar verilir. Eğitmen, öğretmen ve gezici başöğretmenlere verilecek meslekten çıkarılma kararı ilgililer tarafından itiraz edilsin edilmesin Milli Eğitim Bakanlığı Disiplin komisyonunun kararıyla kesinleşir.

Disiplin cezasını gerektiren bir hareket aynı zamanda Türk Ceza Yasasının hükümlerine göre bir suç sayılıyorsa genel hükümlere göre ayrıca takibat yapılır.

Madde 34- Disiplin cezasının gerektiren davranışlar için:

a)Eğitmen ve öğretmenler hakkındaki soruşturmayı gezici öğretmen veya gezici başöğretmen veya bölge ilköğretim müfettişi yapar

b)Gezici öğretmen veya gezici başöğretmenler hakkındaki soruşturmayı da bölge ilk öğretim müfettişi yapar.

Madde 35- Özürsüz veya izinsiz olarak görevlerinden ayrılan eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin aylık ücretlerinden her devamsızlık günü için bir günlük ücretin iki katı kesilir.

Bu hal öğretim yılı içinde aralı veya arasız yirmi günü geçerse birinci fıkrada yazılı "Ücretten kesmek" cezası bir kat arttırılarak uygulanır.

Aynı yıl içinde bu hal kırk günden fazla olursa. yükseltmeleri dört yıl sonraya bırakılır.

Devamsızlık yukarıdaki fıkrada yazılı şekilde bir öğretim yılı içinde iki defa tekrararlarsa "Meslekten çıkarılmak" cezası verilir.

Bu maddede yazılı ücretten kesilmek işlemi milli eğitim müdürleri tarafından yapılır

Madde 36- "Meslekten çıkarılmak" cezasına uğrayanlara 3803 sayılı yasanın beşinci maddesi hükmüne göre işlem yapılır

Madde 37- Gezici öğretmenlere ve gezici başöğretmenlere, sekizinci maddede Elli kurul tarafından verilen cezalara karşı Millî Eğitim Bakanlığı Disiplin Komisyonuna on içinde itiraz edilebilir. Bu komisyon kesin kararı verir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİ VE BU ENSTİTÜLERİN KÖY OKULLARIYLA İLGİLİ İŞLERİ

Madde 38- Köy enstitüsü müdürleri, bu yasada yazılı işlerini düzgün bir şekilde katabilmesi için kesimlerine giren köylerde çalışan eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmen ve bölge müfettişlerine ellerinden gelen bütün araçlarla gereken yardımcı anında yaparlar ve onların işlerini takip ederler.

Madde 39- Köy enstitüsü yönetimleri, enstitünün kesimine giren bütün kösleri ve inceleyerek bu köylerin her biri hakkında gereken bilgileri toplarlar, köylerin

durumlarına ve gereksinimlerine göre enstitüden mezun olacak eğitimci ve öğretmenlerin gönderilecekleri köylerle bu köylerden ikinci maddeye göre kurulacak bölgeler hakkında önerilerini Millî eğitim müdürlüklerine bildirirler. Bu öneriler valiliğin düşüncesi ile birlikte onanmak üzere Millî Eğitim Bakanlığına gönderilir.

Enstitü yönetimleri, enstitüde çalışan öğretmenler aracılığı ile bu köylerde mezunlarının yapacakları işleri plânlaştırarak eğitimci ve Öğretmenlere enstitüden mezun in bildirirler.3803 sayılı yasanın on birinci maddesine göre mezunlara alet. tohum gibi teri ve hayvanları verirler.

Madde 40-Köy enstitülerinde bulunan öğretmenlerle öğrenci ve eğitimci adaylarının her türlü köy işlerinde çalışmalarını sağlamak amacıyla her enstitü çevresinde bulunan gereği kadar köy okulundan bir uygulama bölgesi ayrılır.

Bu bölgeye girecek köylerin birinci maddede yazılı köy okul tiplerinin tamamını içine alması ve en az üç gezici öğretmenlik veya gezici başöğretmenlik bölgesi genişliğinde artması şarttır.

Madde 41-Köy enstitüsü öğretmenleri, kırkıncı maddede belirlenen işleri görürken

Soruşturma ve sicil verme işleri dışında 3238 sayılı yasaya göre gezici öğretmenlik ve gezici başöğretmenlik yetki ve sorumluluğunu taşırlar. Bu öğretmenlerin enstitüdeki asıl görevleri göz önünde tutularak uygulama bölgesi köylerinde her yıl ne gibi işleri görebilecekleri enstitü öğretmenler kurulunca saptanır ve plânlaştırılır.

Madde 42- Valiliklerin köy enstitülerine bağlı köylerinde yapılması gerekli işlerin eğitim ve öğretmenler tarafından vaktinde yapılamayacağı anlaşılırsa gezici öğretmen, gezici başöğretmen veya bölge ilköğretim müfettişlerinin önerisi üzerine köy enstitüleri yönetimleri, bu köylerde yapılacak işleri bitirmek üzere öğretmenlerin başkanlığında enstitü öğrencilerinden gruplar gönderirler Bu öğrenci ve öğretmenlerin zorunlu yol giderleri ile köylerde kalacakları süreye ait yiyecek giderleri enstitü ödeneğinden karşılanır.

Madde 43-Eğitmen ve öğretmenler için köy enstitüleri yönetimlerinde gereğinde kurslar açılır. Eğitim ve Öğretmenlerin bu kurslara gelip gitme zorunlu yol giderleri ve kursta buldukları süreye yiyecek giderleri enstitü Ödeneğinden ödenir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİNDE GÖREV YAPANLARIN ATAMA YÜKSELME, ÖDÜLENDİRME ŞEKİLLERİ

Madde 44-Köy enstitülerinde öğretmenliğe yeni atanmış ve başka okulda öğretmenlik yapmamış olanların stajyerlik süreleri bir yıldan üç yıla kadar devanı eder.

Bunların stajyerliklerinde başarılı olup olmadıkları; enstitü müdür ve müdür yardımcılarıyla stajyerin okuttuğu dersle yakından ilgili iki enstitü öğretmeninden kurulacak bir kurulun çoklukla vereceği kararlarla saptanır ve tutanakları milli eğitim müdürlüğü yoluyla Milli Eğitim Bakanlığına gönderilir.

Stajyerin enstitüdeki işine son verilmesi veya öğretmenliğe geçirilmesi: Milli Eğitim Bakanlığınca kararlaştırılır.

Öğretmenliğe geçirilenlerin stajyerlikte buldukları süre emekliliklerine edimli hizmet sayılır.

Madde 45- 3803 sayılı yasanın on yedinci maddesine göre işe alınacak usta öğreticiler ilkin köy enstitüsü müdürlüklerince gündelikle atanırlar. Bunlar iki yıl çalıştırılabilirler. Başarısı görülenler ikinci yıl sonunda devamlı ücretli kadrosuna alınırlar

Madde 46- Köy enstitülerinde maaş, ücret veya gündelikle görev yapanlar, enstitü müdürlüğünce. Milli Eğitim Bakanlığının saptadığı esaslar ve programlara göre kendilerine verilecek işlerde her hafta pazartesi sabahından cumartesi saat on üçe kadar çalışırlar. Tatil gün ve saatlerinde her türlü uygulama ve incelemelerin yapıldığı zamanlarda gereğine göre hep beraber veya nöbetle iş görürler.

Öğretmen, memur, usta öğretici ve hizmetliler, görevli oldukları günlerde köy enstitüsü yönetimlerinde tabelaya konarak yedirilirler ve enstitü taşıtlarından yararlanırlar. Bunlar için hiç bir para alınmaz

Madde 47- Köy enstitülerinde görevli öğretmen, memur, usta öğretici ve hizmetlilerin oturdukları evlerin çevresinde her ev için yarım hektarı geçmemek üzere

arazi ayrılır. Bunlar o araziye örnek olabilecek şekilde aileleriyle birlikte işlerler, aile gereksinimini karşılayacak sayıda hayvan besleyebilirler. Elde edilecek ürünlerden kendiler faydalanırlar. Bunu için hiçbir para alınmaz.

Madde 48-Köy enstitüsü öğretmenlerine enstitü öğretmenler kurulu kararıyla ve nöbetle müdürleri tarafından yılda iki ayı geçmemek üzere tatil izni verilir. Bu süre aralıklı da olabilir.

Madde 49- Köy enstitülerinde görev yapan öğretmenler, memurlar, hizmetliler ve usta öğreticiler, başarılarının derecesine göre aşağıdaki şekilde ödüllendirilirler:

- 1-İşinde başarılı sayılmak
- 2-Köye hizmet edenler anıtına adı yazılmak
- 3-Köylerde yeni bir kuruluşa adı verilmek
- 4-Ülkü eri sayılmak

1-Ülkü eri sarılmak:

Görevlerini olağanüstü bir başarı ile yaptıkları belirlenenler için Bakanlık müfettişlerinin veya enstitü müdürlerinin önerisi ile her yıl mart ayı içinde Milli Eğitim Bakanlığınca bir başarı listesi hazırlanır. Bu listeye girenlerin adları o yıl 17 Nisanda gazete ve radyo ile duyurulur

2-Köye hizmet edenler anıtına adı yazılmak:

Öğlencisini çoğu kültür bakımından kuvvetlendirilmesi gereken kesimlerden alınan, kesimlerinde tehlikeli ve bulaşıcı hastalık bulunan, yurt sınırlarına yakın genel ulaşım yollarından uzak yerlerde açılan köy enstitülerinde görev yapan ve ardı ardınca beş yıl olağanüstü başarı gösterenlerin adları "*Köye hizmet edenler anıtı*"na yazılır. Bu özellikteki enstitülerin hangileri olduğu Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenir

3-Köyde yeni bir kuruluşa adı verilmek:

Olağanüstü bir çalışma ile enstitüye veya enstitünün uygulama bölgesindeki köylerden birinde devamlı yararı dokunacak iş görenlerin adları kendi çalışmalarlarıyla meydana getirdikleri yeni kuruluşlardan birine adı verilir.

4-Ülkü eri sayılmak:

Enstitü öğretim, eğitim, tarım, sanat işlerinde aralıksız on yıl çalışan ve olağanüstü bir başarı gösterenler "*Ülkü eri*" sayılırlar ve Milli Eğitim Bakanlığınca bu unvanı belirtecek ve ay yıldızı içerecek şekilde düzenlenen bir işareti taşırlar.

Madde 50-Kırk dokuzuncu maddede yazılı ödüllendirme ve yükseltme ile ilgili işler köy enstitüsü müdürleri ve Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin teklifi üzerine veya doğrudan doğruya Milli Eğitim Bakanlığınca incelenerek sona erdirilir.

Madde 51-Köy enstitüsünde görev yapan öğretmen, memur, usta öğretici ve hizmetliler suçlarının derecesine göre aşağıdaki şekilde cezalandırılırlar:

- 1-İşinde kusurlu sayılmak
- 2-Ücret ve maaş kesilmek

3-Enstitüdeki işten çıkarılmak

4-Meslekten çıkarılmak

1-İşinde kusurlu sayılmak:

Vazifelerini yapmayı savsaklayanlar ve aksatanlar işlerinde kusurlu sayılırlar. Kusurlarını düzeltmeleri kendilerine yazı ile bildirilir.

2-Ücreti kesilmesi:

Görevlerini yapmayanların veya görevlerini yapanlara engel olanların, enstitüyü her hangi bir şekilde zarara uğratanların; suçlarının şekil ve derecesine göre üç günlükten on beş günlüğe kadar maaşları veya ücretleri kesilir. Bu suçlarını aynı öğretim yılı içinde tekrar yapılması halinde altı günden bir aya kadar ücret veya maaş kesilme cezası verilir.

3-Enstitüdeki işlerden çıkarılmak:

Öğrencisine ve köy enstitüsü çalışanlarına suç atan ve attıranlara bir yılda iki defadan fazla maaş veya ücret kesilme cezası alanlara bu yasada yazılı işleri yapmakla yükümlü olanları görevlerini aksatmaya kışkırtanlara öğretmenlik usta öğreticilik, memurluk ve enstitü onuruna uymayacak hareketleri görülenlere enstitü işlerinden çıkarılmak cezası verilir.

4-Meslekten çıkarmak:

Onursuzluğu, iffetsizliği ve vazifesinde bırakılmasına engel güven sarsıcı davranışları belli olanlar, buldukları işten devlette görev almamak üzere çıkarılırlar.

Disiplin cezasını gerektiren davranış aynı zamanda Türk Ceza Yasasını hükümlerine göre bir suç sayılıyorsa genel hükümlere göre ayrıca işlem yapılır.

Madde 52-İşte kusurlu sayılmak cezası, gereken incelemeler yapılmak suremle enstitü müdürü tarafından verilir ve Bakanlığa bildirilir.

Ücret veya maaş kesme cezasını enstitü müdürünün raporlarıyla; diğer cezalar Bakanlık müfettişleriyle enstitü müdürünün veya Milli Eğitim Müdürüyle enstitü müdürünün birlikte hazırlayacakları raporlarıyla soruşturup belirlenerek Milli Eğitim Bakanlığı Disiplin kurulunca kararlaştırılır. Enstitü müdürü hakkında verilecek cezalar hangi derecede olursa olsun Bakanlık müfettişlerinin raporlarıyla ve Milli Eğitim Bakanlığı Disiplin kurulunca karar bağlanır.

İşinde kusurlu sayılma cezası kesindir. Buna karşı çıkılamaz. Diğer cezalar için diyeceği olanlar genel hükümlere göre on beş gün içinde ilgili makamlara başvurabilirler.

Madde 53- Köy enstitüsünde görev yapan öğretmen, memur, usta öğretici ve hizmetlilerden aşağıda davranışları gösterenler görevi bırakmış sayılır.

1-Göreve yeni atanıp özürsüz on beş gün içinde işine başlamamak.

2-Tatil sonunda özürleri olmadan vaktinde işe gelmemek

3-Özürsüz olarak aralıksız bir hafta işine devam etmemek;

4-Bir öğretim yılı içinde özürsüz ve aralıklı olarak bir ay görevlerine gelmemiş olmak.

Bunlardan zorunlu hizmeti olanlar hakkında yasalarına göre ayrıca işlem yapılır.

ONUNCU BÖLÜM

DAĞINIK MADDELER

Madde 54-Bu yasada yazılı görevleri gören eğitmen, öğretmen, usta öğretici, «ezici öğretmen ve gezici başöğretmen, müfettiş, muhtar ve *ihtiyar* kurulu üyeleriyle bu görevlerle ilgili işleri yapmaya memur edilenlerden birisine veya kurullarına karşı işlenecek ve Türk Ceza Yasasının ikinci k ilahın m üçüncü bölümünün dokuzuncu faslında ve dördüncü bölümünün üçüncü faslında ve dokuzuncu bölümünün ikinci ve yedinci faslında yazılı cezalarla ilgili görülecek suçlardan ağır ceza mahkemesinin görevi dışında kalanlar Cumhuriyet Savcılarının iddianamesiyle doğrudan doğruya mahkemece verilir.

Madde 55- 1609 sayılı yasanın hükümlerinde yazılı bir suç işleyen eğitmen ve öğretmenler, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenler o yasanın birinci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı memurlar hakkında yapılacak işleme tabi tutulurlar.

Madde 56- Köy enstitülerinden ve eğitmen kurslarından mezun olanlara, köylerde sağlık görevlerini yaptıkları sırada faydalanacakları acil sağlık olaylarında kullanılacak araç ve gereçler bulunan birer sağlık çantası; Sağlık Bakanlığı bütçesinden alınarak verilir.

Hükümet tabipliğine bildirmek ve kasıtlı bu gibi hastaların tedavisine devam etmeyenler varsa muhtarlık aracılığı ile tedaviye gönderilmelerini sağlamaya çalışmak.

12)Köyde çürümüş, kokmuş meyve ve başka sağlığa zararlı şeyler bırakmayıp köyden dışarıya götürüp yok ettirmenin uygun olacağını anlatmaya çalışmak.

13)Köyde uygun bir yerde genel bir çamaşırlık yaptırılması için çalışmak.

14)Köyde uygun bir yerde genel bîr hamam, hamamın yanında da bir buğu sandığı yaptırmak.

15) Sağlık memurları tarafından yapılan aşuların tutmayanları ve aşıdan kaçmış olanların isimlerini saptayarak ilgililere haber vermek.

16) Çocuklar için köyde oyun bahçeleri meydana getirmek.

17) Köyün dışında etrafı duvarla çevrilmiş bir mezarlık yaptırmak İçin çalışmak.

18) Köyde bir ecza dolabı bulundurulması için gerekli önlemler aldirmaya çalışmak. Bu dolapta şu ilaç ve araçların bulunması şarttır.

Hükümet kinini	Pamuk	Oksijenli su
Alkol	Hint yağı	Tendirdiyot
Büyük. küçük sargı	Aspirin	İngiliz tuzu
Gazlı bez	Asitlâktik	

19)Zorlukla doğurma hali gösteren gebe kadınların doğum evinde doğurmaları için ilgililere önerilerde bulunmak

20)Küçük çocuklarda görülen ve devam eden hastalıkların tedavi ettirilmesi için hastane ve çocuk bakım evlerine başvurmalarını önermek.

21)Sahipsiz ve tehlikeli hastalıklara tutulmuş köy köpeklerinin öldürülmesi için köy yönetimlerine öneride bulunmak.

Madde 57-Köy enstitülerini en yakın istasyon, iskele, ilçe ve il merkezlerine bağlayan yol. ilgili bakanlık ve valiliklerce en kısa zamanda yaptırılır.

Bu enstitülere en yakın duraklar ve iskeleler en kısa bir zamanda ilgili bakanlıkça yükletme ve boşaltmaya uygun hale getirilir.

Madde 58-Köy enstitülerini ve köy okullarının her türlü haberleşme belgeleri diğer resmi kuruluşların belgeleri gibi köy posta örgütü aracılığı ile götürülüp getirilir.

Bu kurumlar resmi işlerde köy ve jandarma telefonlarından parasız yararlanırlar.

Madde 59- Bu yasanın, on üç on dört. on dokuz, yirmi, yirmi iki. yirmi üç. yirmi dört, yirmi beş ve yirmi sekizinci maddelerinde. 3803 sayılı kanunun on iki. on dört. on altıncı maddelerinde de yazılı hizmetler; 422 sayılı Köy Yasası'nın on ikinci maddesiyle zorunlu sayılan işlerdendir.

Köyün zorunlu işleriyle bu yasada yazılı diğer işlerin vaktinde ve gereken şekilde yapılp yapılmadıklarını vali, kaymakam ve bucak müdürleri gözetir ve denetlerler.

Madde 60-Birinci maddede yazılı okullar yılda iki ayı geçmemek üzere tatil edilir.

Eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmenler her türlü tatil süresince ücretlerini tanı olarak alırlar. Eğitmen ve öğretmenlerin izinlerinin başlama ve sonucunu, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenler; gezici öğretmenler ve gezici başöğretmenlerinkini de bölge ilköğretim müfettişleri izlerler. Okulla ilgili çalışma süreleri içinde özürleri nedeniyle eğitmen ve öğretmenlere, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenler; gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlere de bölge ilk öğretim müfettişleri tarafından yılda bir haftayı geçmemek üzere izin verilir.

Madde 61- Köy enstitüsü binalarından birini veya bir köy okulu binasını Milli Eğitim Bakanlığınca verilecek plana göre yapan veya bu okul ve enstitülere tarla. bağ. bahçe, fundalık, değirmen gibi taşınmazları bağışlayın iyilik severlerin veya yardım kuruluşlarının adları bunlara devamlı olarak anılmak üzere verilir.

Madde 62- Köy enstitülerindeki ve okullarındaki öğretmen, eğitmen, öğrencinin ve köy halkının gereksinimleri göz önünde tutularak . ana statüsü Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ve bu Bakanlığın denetimi altında işletilen birer (Köy enstitüsü veya köy okulu üretim ve tüketim kooperatifi) kurulabilir

Ortaklara kazanç dağıtmayacak olan enstitü ve okul üretim ve tüketim kooperatiflerinden hiçbir sergi, resim ve harç alınmaz.

Bu kooperatifler kendi aralarında ana statüsü Milli Eğitim Bakanlığınca kabul edilen ve bu Bakanlığın denetimi altında işletilen "Kooperatifler Birliği" kurabilirler.Bu kooperatifleri ve birlikleri: köy içinde sağlanmasına olanak olmamak ve köy okullarıyla enstitülerinin yasayla belirlenmiş amaçlarını gerçekleştirmeye yaramak koşuluyla köy halkının gerek duyduğu eşyayı da satabilirler.

Madde 63- Köy enstitülerine kabul edilen öğrencilerden başarısızlıkları nedeniyle aynı sınıfta üst üste iki öğretim yılı kalanlarla ayrı ayrı sınıflarda iki defa kalanlar enstitüden çıkarılırlar.

Çıkarılanlar hakkında 3803 sayılı yasanın dördüncü maddesi hükmü uygulanır.

Bunlardan köye yararlı sanatkar olabilecekleri enstitü öğretmenler kurulunca kararlaştırılanlara yapabilecekleri işlere göre birer belge verilir.

Madde 64-3803 sayılı yasanın on sekizinci maddesinde yazılı "Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı"nın alacakları, devlet malına özgü haklarına sahiptir. Bu sandığın gelirleri faiz ve kazançlarına hiçbir resim vergi ve harç uygulanmaz.

Sandığın paraları ; ilgili eğitimci, öğretmen ve müfettişler tarafından başkalarına devredilemez ve özel borçlar için el konulamaz.

Yardımlar sandık üyesine aşağıda yazılı hallerde yapılır

1-Görev başında kazaya uğrayanların sakatlanmalarında veya ölümlerinde (Bu hüküm köy enstitüsü öğrencileri için de geçerlidir.)

2-Ailelerin ölümlerinde hastalıklarında veya kazaya uğramalarında

3-Hayvanlarının görev sırasında ölmeleri veya kazaya uğramalarında

4-Evlerinin veya eşyasının tamamen yanması halinde.

5-Evlenmelerinde.

Sandık üyesine üretim aracı edinme, çocuklarını okutma, işlik kurma, inceleme gezisi yapma gibi sebeplerde de sandıktan borç para verilebilir.³¹

Madde 65-3803 sayılı yasanın on sekizinci maddesine göre köy öğretmenleri emekli, sağlık ve sosyal yardım sandıklarında çalıştırılacak hizmetliler, memurlar 3656 sayılı yasa hükümlerince yapılacak bir yönetmeliğe göre emekli olurlar. Bunların emeklilikleri emekli oldukları sandıktan ödenir.

Madde 66-Köy öğretmenleri ve köy enstitüsü mezunu öğretmenler, köy enstitüsünde görev yapan öğretmen, usta öğretici ve memurlarla, gezici başöğretmen ve gezici öğretmenler bölge ilköğretim müfettişleri 3803 sayılı yasanın 18 maddesine göre kurulan "Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı"nın üyeleridir.

Eğitmen, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenleri okullarla ilgili işletmelerden elde ettikleri safi ürünlerin Milli Eğitim Bakanlığının belirlemesiyle yüzde ikisinden yüzde beşine kadar olanını, her yıl bu yardım sandığına yardım payı olarak vermekle yükümlüdürler.

Madde 67-Bu yasanın birinci maddesinde yazılı okul ve kurslarla ilgili işlerin görülmesinde eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlere yardım etmek ve görevleri iki yıl sürdürmek üzere her okul için üçer üyeli "Köy Okulu Yardım Kurulu" kurulabilir. Bu üyeler gezici öğretmen veya gezici başöğretmen ve bölge müfettişleri tarafından köy halkından yirmi ile elli yaş arasında bulunanlardan seçilir.

Madde 68- Bu yasada yazılı görevleri görenlerle iş birliği yapan köy muhtarlarından, ihtiyar kurulu üyelerinden, bölge köy okulu kurullarıyla köy okulu yardım kurulları üyelerinden ve gönüllü olarak bu iş birliğine katılan köylülerden, katıldıkları işlerde dört yıl üstün başarı ile çalıştıkları bölge gezici Öğretmen veya gezici öğretmen ve ilköğretim müfettişleri tarafından belirlenenler (Valilik Köy Öğretmen ve Eğitimci Disiplin Kurulu) kararıyla (Yardım eri) sayılırlar. Bu gibilerin adları Milli Eğitim Bakanlığınca radyo ve diğer yayımlarla her yıl on yedi Nisanda duyurulur.

³¹ Maddede bahsi geçen sandık 4/9/1947 tarih ve 5129 sayılı kanunun 8 inci maddesiyle yeninde kurulmuş; 27/1/1954 tarih ve 6234 sayılı kanunun 6 ncı maddesiyle adı ve mahiyeti değiştirilmiş; son olarak 20/11/1959 tarih ve 7381 sayılı kanunun 4 üncü maddesinin, 6234 sayılı kanunun 6 ncı maddesini yürürlükten kaldırmasıyla hükmü ve uygulanma imkanı kalmamıştır

Yardım edenlerin kişisel emek ve gayretleriyle köyde yeniden meydana getirdikleri, bölge ilköğretim müfettişinin raporuyla belirlenen tesise (Valilik Köy öğretmenleri ve Eğitimcileri Disiplin Kurulu) kararıyla bunların adları verilir.

Madde 69-Köy enstitülerine ve köy okullarına paralı veya parasız olmak üzere ayrılan, verilen ve kayıt altına alınan bütün taşınmazlardan bu işlemlerden dolayı hiçbir ad altında para alınmaz

Madde 70-Bu yasa yayım tarihinde yürürlüğe girer

Madde 71- Bu yasanın hükümlerini yürütmekle bakanlar Kurulu görevlidir.

4274 SAYILI KÖY OKULLARI VE ENSTİTÜLERİ TEŞKİLAT YASASININ MADDELERİNİN KONULARI

Madde 1- Köylerde zorunlu ve parasız öğretim

Madde 2-Eğitmen ve öğretmenlerin atamaları

Madde 3-Gezici müfettişlikler

Madde 4-Köy Enstitüsü müdürlerinin, köy köy ve bölge okulları ile ilgili görev ve yetkileri

Madde 5-İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri

Madde 6-İl Milli Eğitim ve Sağlık Müdürlükleri ve tarım müdürlüklerinin köy ve bölge okulları ile ilgili görev ve yetkileri.

Madde 7- Disiplin kurulları.

Madde 8- Disiplin Kurulları,

Madde 9- Disiplin Kurulları

Madde 10-Köy eğitimci ve öğretmenlerinin görev ve yetkileri

Madde 11- Onuncu maddenin uygulanması ile ilgili olarak köylerin sorumlulukları

Madde 12-Köy okullarının çalışma zamanları.

Madde 13-Okula devam zorunluluğu yaşları.

Madde 14-Bölge pansiyonlu köy okullarının işleyişi.

Madde 15-Okula devam-devamsızlık.

Madde 16-Devamsızlıklarda yapılacak işlemler.

Madde 17-Devamsızlık cezalarının uygulanması.

Madde 18-Öğrencilerin ders araç ve gereçlerinin sağlanması.

Madde 19-Fakir ailelerin araç ve gereçlerinin sağlanması

Madde 20-Köy bütçelerinden okula ayrılacak ödenekler.

Madde 21- Ödenek koymayan muhtarlarla ilgili işlemler

Madde 22-Okul bina ve arsaları ile ilgili olarak muhtarların sorumlulukları.

Madde 23-Bölge köy okullarına bölge muhtarlıklarınca ödenek ayrılması

Madde 24-Orman Yasasına göre okul yapımında kereste verilmesi.

Madde 25-Köy halkının yılda {18-50 yaş} en çok 20 gün okul yapımında çalışma zorunluluğu.

Madde 26-25.Maddeye uymayanlar hakkında işlemler.

Madde 27-Köy okulu ve köy enstitüsü yapımında malzemelerden resim ve harç iması.

Madde 28-Köy okullarına arazi ayrılması.

Madde 29-Arazi ayrılmasında ihmali görülenlere uygulanacak yaptırımlar.

Madde 30-Ayrılan arazının mülkiyeti ve kullanılması.

Madde31-Köy okullarında görevlendirilenlerin ödüllendirilmeleri ve cezalandırılmaları

Madde 32-Ödül ve cezaların uygulanması.

Madde 33-Verilecek cezaların takibi.

Madde 34-Disiplin cezalarını gerektiren davranışlar.

Madde 35-İzinler

Madde 36-Ücret kesme cezası.

Madde 37-Meslekten çıkarma cezası

Madde 38-Köy ve bölge okulları denetimlerinde araç verilmesi.

Madde 39-Enstitü yönetimlerinin köy ve bölge okulları ile ilgili sorumlulukları.

Madde 40-Uygulama bölgeleri.

Madde 41-Uygulama bölgelerinde köy enstitüsü yönetici ve öğretmenlerinin yetki ve sorumlulukları

Madde 42-Köy enstitüsü öğrencilerinin gerektiğinde köy okulları yapımında yardım etmesi.

Madde 43-Köy enstitülerinin mezunların ile ilgili yetiştirme görevleri.

Madde 44-Köy enstitülerine atanan öğretmenlerin stajyerlik işlemleri.

Madde 45-Köy enstitülerinde çalıştırılacak usta öğreticiler.

Madde 46-Köy enstitüsü öğretmenlerinin günlük, haftalık ve yıllık çalışma esasları

Madde 47-Köy enstitüsü öğretmenlerine bahçe ayrılması ve işlenmesi

Madde 48-Köy enstitüsü Öğretmenlerinin yıllık izinleri.

Madde 49-Köy enstitüsü görevlilerin ödüllendirilmeleri

Madde 50-Ödüllendirme işlemleri.

Madde 51-Köy enstitüsü çalışanlarının cezalandırılmaları.

Madde 52-Cezaları verecek makamlar.

Madde 53-Köy enstitüsü öğretmen ve görevlilerin ne zaman istifa etmiş sayılacağı.

Madde 54-Bu yasaya göre görev yapanları Türk Ceza Yasasına göre durumları.

Madde 55-1609 sayılı yasaya göre suç işleyenler.

Madde 56-Köy enstitüsü mezunlarına sağlık çantası verilmesi.

Madde 57-Köy enstitülerine ulaşan yolların öncelikle yapılması.

Madde 58-Köy okulları ve enstitülerinde haberleşme.

Madde 59-Köy yasasına göre zorunlu işler.

Madde 60-Köy okullarını yılda iki ay tatil yapmaları.

Madde 61-Köy okul ve enstitülerinde bina yaptırnlara isimlerinin verileceği.

Madde 62-Köy enstitüsü ve okullarda kurulacak kooperatifler hakkında.

Madde 63-Köy enstitülerinde üst üste iki yıl sınıfta kalanlar.

Madde 64-Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı.

Madde 65-Sandık görevlilerinin emeklilik işlemleri.

Madde 66-Sandık üyeliği.

Madde 67-Köy ilkokul yardım kurulu.

Madde 68-Yardım eri sayılma.

Madde 69-Köy okullarına tahsislerde resim, harç alınmaması.

Madde 70-Yürürlük tarihi.

Madde 71- Yürütme görevlileri

Yasa No.	Tarih	4274 Sayılı yasanın yürürlükten kaldırılan maddeleri
5129	04.09.1947	28.65
5210	24.05.1948	22,23.25,26.38.41.42
5434	08.06.1949	46 (Bir bölümü)
6234	27.01.1954	1,2,3,4.5.6.11.29,31,32.33.34.35.36.37.39,40.43.44.45 46.49,50.51,52,53.
222	05.01.1961	10.12,13,14,15,16,17,1819.20.21,24.27,30,59.60.62.63

D. AMAÇLARI

1940'da 6 yaşın üstündeki nüfusun %78 'i okur yazar değildi. Köylerde bu oran %90'dı.

1942 yılında, Köy Enstitülerinin mezunlarından bu okullar ve bölge okulları için öğretmen ve müfettiş yetiştirmek, ayrıca Enstitülere rehberlik yapmak üzere Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde, Yüksek Köy Enstitüsü adıyla 3 yıl süreli bir okul daha açılmıştır.

Köy Enstitülerinin kuruluş kanunu olan 3803 sayılı kanun ve teşkilat kanunu olan 4274 sayılı kanunda da, enstitülerin "üretim işlevi" ve "köy ekonomisini geliştirici yönü" açıkça belirtilmiştir. Bunu birkaç madde ile belirtmeye çalışırsak;

1- Köy Enstitüleri tarımsal üretim yapılabilecek alanlarda kurulacaktır. (3803md.1) Bir-iki istisna dışında, Köy Enstitüleri tarımsal üretime elverişli ve geniş arazilerde kurulmuştur.

2- Köy Enstitüleri'nden mezun olanlar, köyde görev yapacaklar, eğitim ve öğretim faaliyetleri dışında, üretim açısından da köylüye örnek olacaklardır. Köyün üretimini geliştirmek ve ekonomik yapısını canlandırmak görevleri arasındadır (3803 md.6 ve 4274 md. 10).

3- Köy Enstitüleri'nden mezun olanların geçimlerini sağlama aracı yine üretimdir. 20 lira ücretle çalışacak olan öğretmenlere, devlet ayrıca üretim için gerekli araçlar (3803 md.11) ve görev yaptıkları okula tahsis edilecek bir arazi verecektir (3803 md.12,13,14). Öğretmen, üretim yapacağı bu araziden elde edeceği gelirden de yararlanabilecekti.

Enstitülerde, iş ve üretim ilkesiyle eğitim alan öğrenciler, Cumhuriyet'in toplumsal olduğu kadar ekonomik etkinliklerini de köye taşıyacak öğretmenleri yetiştirecekti. İ. Hakkı Tonguç köy öğretmenini şöyle tanımlıyordu:

Köy, işten kaçan, nefret eden pasif öğretmene değil, işi seven, ona sarılan, iş vasıtasıyla yurdu şenlendirecek olan canlı, hareketli öğretmene muhtaçtır. Yeni öğretmenler, bireyleri iş içinde yoğura yoğura, sakinleri saadet denizinde yüzen bir vatan yaratmalıdırlar. Yurt, yoksul insanların değil, varlıklı ve mesut insanların yurdu haline gelmeli; onun her tarafından neşe, sağlık ve bahtiyarlık fışkırmalıdır. Bu ülkeye yaklaşmanın ana şartlarından biri, köye iş yapmasını bilen öğretmeni ve iş araçlarını sokmaktır.

Böylece, enstitü mezunu öğretmenin sorumluluk alanı, okulun dışına taşarak tüm köyü içine alan genişlikte tutuluyordu. İş eğitimi ilkesiyle yetişen öğretmen, bu ilkeyi yaşamının bir parçası haline getirerek, köyü ve ülkeyi ekonomik olarak canlandıracaktı.

E. EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Enstitülerin ilk resmi öğretim programı 1943 tarihlidir. Buna göre Enstitülerde eğitim ilkokuldan sonra 5 yıldır. Bu süre içinde toplam 114 hafta "kültür" dersleri, 58 hafta "ziraat" ders ve çalışmaları, 58 hafta da "teknik" ders ve çalışmalar yapılmaktadır. Bir haftalık süre bakımından da, derslerin dağılımı şöyledir.

Kültür dersleri	: her sınıfta 22 saat
Ziraat dersleri ve çalışmaları	: her sınıfta 11 saat
Teknik derler ve çalışmaları	: her sınıfta 11 saat

Köy Enstitülerinde işe dayanan, zor bir eğitim öğretim yapılıyordu. 1947’de Konya-İvriz Köy Enstitüsünden mezun olan bir öğretmen, 1950’de bir ankete verdiği cevapta, hangi şartlar altında çalışma yaptıklarını şöyle dile getiriyor;

“Kışın 3 ay ders yapardık. Günde 8 saat. Yılın diğer 9 ayında da elimiz yüzümüz harç, kireç içinde, ameleden aşağı bir şekilde çalışırdık. Öğleye kadar dört zeytin, öğleyin kuru bulgur pilavı ile temelimiz kurudu. Yarım yamalak bir kitaplığımız vardı. Henüz okumak nedir bilmeyen köy çocuklarıydık. Elimize bir kitap alsak okumaya vakit bulamazdık.”

a. İş Eğitimi ve Üretim

Öğretim programlarında iş eğitimi ve üretime yönelik iki alan yer alıyordu. Birincisi; her öğrenci için ortak iş ve üretim alanı olan tarım, ikincisi; yeteneğe, cinsiyete göre belirlenen teknik meslek eğitimi.

Programdaki tarım dersi ve çalışmaları, tüm derslerin dörtte birini oluşturuyordu. Tarım ders ve çalışmalarına kız ve erkek öğrencilerin tümü devam edecek ve konular erkek ve kız öğrencinin özelliklerine göre belirlenecekti. 1946’da enstitülerde meydana gelen değişim, özellikle iş eğitimi ve üretim unsurunu etkilemişti. İş eğitimi alıştırma niteliğine dönüştürülmüştü.

Enstitülerde, programda yer alan dersler ve çalışmalar çerçevesinde enstitülerin konumuna, toprağın yapısına ve çevrenin iklimine göre tarımsal üretim dallarının hepsine yer veriliyordu. Ağaçlandırma, meyvecilik, fidancılık, bağcılık, sebzeçilik, çiçekçilik, tarla tarımı, hayvancılık, kümes hayvancılığı, balıkçılık başlıca tarımsal faaliyetlerdi. Bu çevrede, önceden varolan bitki çeşitleri, öncelikle geliştirilmeye çalışılırken, daha sonra çevrede olmayan ürünler de denenerek, çevreye uyanlar geliştirilmeye çalışıldı .

İş eğitimi ve üretime yönelik çalışmaların ikincisi, teknik meslek eğitimi idi. Enstitülerdeki tüm öğrenciler, cinsiyetlerine -kız ve erkek öğrenciler için ayrı- ve yeteneklerine göre, bir alanda da yetiştiriliyorlardı. Erkekler için; I- Köy demirciliği (Nalbantlık, motorculuk), II- Köy dülgelriği (Marangozluk), III. Köy yapıcılığı a.Tuğlacılık ve kiremitçilik, b. Taşçılık, c. Kireççilik, d. Duvarcılık ve sıvacılık, e. Betonculuk. Kızlar için; Köy ev ve el sanatları a. Dikiş-biçki, nakış, b. Örucülük ve dokumacılık, c. Ziraat sanatları.

Köy yaşamında, genellikle fazla farklılaşmamış iş ve üretim faaliyetlerini, bu yönde farklılaştırma ve meslekleştirme girişimi, modern ekonomik yaşama geçişte önemli bir aşama olarak yer alıyordu. İ. Hakkı Tonguç’a göre, Batı uygarlığının ayırt edici özelliği, ekonomik yaşamın ihtisaslaşması ve meslekleşmesi idi. Modern eğitim sistemi, modern toplumsal ve ekonomik yaşamın farklılaşmış ve karmaşıklaşmış yapısına göre düzenlenmeliydi. Buna göre, modern ekonomik yaşama geçişte, Türkiye’de uygulanan eğitim, köylünün de ekonomik farklılaşması ve meslekleşmesini sağlamalıydı. Köy Enstitülerinde, öğrencilere verilen teknik derslerin ve bu yönde bir mesleği öğrencilere kazandırmanın dayanağı bu düşünce idi.

F. UYGULAMALARI VE SONUÇLARI

Köy Enstitüleri, buldukları çevreye dolaylı yada dolaysız ekonomik, kültürel ve sosyal etkilerde bulunmuşlardır. Buldukları yerlere yeni üretim metotları, yeni ürünler getirmişler, pazar imkanları oluşturmuşlardır.

19 Haziran 1942 tarihli ve 4274 sayılı bir Kanun, Köy enstitüsünden çıkan öğretmenlerin görevlerini belirtir. Öğretmen, köy okulunun yapılışında çalışacak, kurslar ve derslerle hem öğrencileri hem de yetişkinleri eğitecek, köyde duvarcılığı, demirciliği,

hayvancılığı, konservediliği, bahçeciliği vs.. öğretecektir. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, 20 yıl köylerde zorunlu hizmet yapacaklardır. Ayda 20 liradan üç ayda bir toplam 60 lira alacaklardır. Kendilerine tohum, yararlanmak için araç gereç ve toprak verilecek, ziraat yaparak sağladıkları gelir kendilerinde kalacaktır.

Enstitü mezunu öğretmenlerin çoğunluğu köye yararlı olabilmek için didinip durmuşlardır. İçlerinden gerçekten başarılı olanlar çıktığı gibi, kendilerinden beklenen görevleri gerçekleştiremeyen, Köy enstitülerinin felsefesine uygun biçimde etkili olamayanlar da vardır. Bir takım sebepler bu öğretmenlerin başarılı olmalarını zorlaştırmış, etkilerini sınırlandırmıştır. Bu sebeplerin başlıcalarını şöyle sayabiliriz:

1.Köy okulu yapımı, arazi sağlanması gibi konular öğretmenle köylü arasında sürtüşmelere yol açmıştır.

2.Okula devamı sağlama konusunda öğretmenle köylü çoğu kez karşı karşıya gelmiştir.

3.Öğretmenin genellikle kendi köyüne atanması kıskançlıklara yol açmış, köylü, içlerinden birinin, aralarına kurtarıcılık görevi ile gelip akıl vermesini hoş karşılamamıştır.

4.Öğretmenlik meslek bilgisi ve meslek derslerinin biraz zayıf işlenmesi onların öğretim yapmalarını, öğrencilerini ve çevrelerini iyi anlayıp değerlendirmelerini zorlaştırmıştır.

5.Her biri ayrı bir ihtisaslaşma gerektiren tarım ve teknik zanaatlarla ilgili uğraşların öğretmene öğretilmeye çalışılması ve ondan da bunları çevresine öğretmesinin istenmesi, üstelik onun bu tür uğraşlardan gelirinin bir kısmını sağlamasının beklenmesi, gerçeklerle pek bağdaşmayan, idealist bir görüş olmuştur.

6.Enstitü mezunu öğretmenler resmi makamlarca ilgi ve desteksiz bırakılmış, fakat yine de köyü değiştirmek onlardan beklenmiştir. Bu, öğretmenleri yalnızlık ve terkedilmişlik duygularına itmıştır.

7.Enstitülü öğretmenlerin “sol” görüşlü olduğu biçiminde yapılan propagandalar onlara şüphe ile bakılmasına neden olmuş, girişim güç ve cesaretini kırmıştır.

8.Köy Enstitüleri konusu, siyasi partiler, hükümetler arasında bir siyasal çekişme haline getirilmiş, konuya bilimsel açıdan ve soğukkanlılıkla yaklaşılmamış, aksayan yönlerin düzeltilmesine gidilmemiştir.

Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin yurt çapında da bazı etkileri görülmüştür. Özellikle köy konularını, gerçeklerini işleyen edebi eserler vererek bir yazarlar topluluğu oluşturmuşlardır. Bu yolla, edebi, sosyal, kültürel ve politik etkinlik göstermişlerdir. Daha sonraki yıllarda sol eğilimli öğretmen örgütlerinin kurulmasında ve çalışmalarında etkin görevler almışlardır.

Köy Enstitüleri, kuruluşundan itibaren Atatürk Devrimlerinin itici gücü olma yolunda hızlı yol almış, iç ve dış egemenleri korkutmuştu. Köy Enstitüleri’nde kapatıldıkları 1954 yılına kadar 17.341 öğretmen, 8.675 eğitimci, 1.599 sağlık memuru yetiştirildi. Enstitülerden çok sayıda şair, yazar, araştırmacı, eğitimci yetişti. 1935’lerde %20 olan okuma yazma oranı, daha yükseklere çıkarıldı. Köy Enstitüleri’nde 15.000 dönüm verimsiz toprak işlenerek tarım alanı yapıldı. 250.000 ağaç dikildi, 2.500 dönüm sebzelik oluşturuldu, 1.200 dönüm bağ yapıldı. Binlerce büyük ve küçük baş hayvan yetiştirildi.

İKİNCİ BÖLÜM

CANLANDIRILACAK KÖY: İVRİZ

A. İVRİZ'İN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Konya-Karapınar yolunu bozkır görüntüleriyle aşip yüzüncü kilometreden sonra solunuzda, zirvesinde kaleleri, eteklerinde yer altı şehirleri ile Karacadağ kalır. Tam karşınızda doğudan batıya doğru uzanan Toros dağları görünür. Dağların etekleri yemyeşildir. Bozkır görüntüsünden sonra bu yeşillik nerdeyse büyüler insanı. Bu yeşillikler üç bin yıl öncesi Tuvana'nın günümüz Ereğli'sinin elma, kiraz, vişne, zerdali bahçeleridir. Torosların kar ve yağmur suları bereket sağlar bu bahçelere ve Ereğli ovasına.

İvriz'deki ilk yazılı tarım anıtı da Torosların eteklerindeki ova topraklarının bereketini gösterir. Günümüzde 109 bin hektarlık ekilebilir tarım arazisinin yarıya yakınında sulu tarım yapılmaktadır.

Şam'lı Eb-Ül-Fida'nın Taksim-Ül-Buldan isimli eserinde önemli Rum şehirlerinden biri olarak bahsettiği Ereğli, stratejik konumu ve bereketli toprakları nedeniyle M.Ö. üç binli yıllardan bu yana önemli bir yerleşim yeri olmuş. Geç Hititler döneminde burada Tuvana krallığı kurulmuş, İvriz'deki ilk tarım anıtı da bu krallık döneminde yapılmıştır. M.Ö. 1200-742 yılları arasında hüküm süren bu krallığın yıkılmasından sonra M.Ö. 64 yılında Romalıların egemenliğine geçmiş, Bizans İmparatorluğunun hakimiyet alanına girdik-ten sonra ismi imparatorun ismi olan Herakliyus olmuştur. Taksim-Ül-Buldan'da da Heraklia olarak geçer.³² Ereğli 1077 yılında Kutalmışoğlu Süleyman şah zamanında Anadolu Selçuklularının eline geçmiş, Karamanoğulları ile Osmanlılar arasındaki savaşlarda zaman zaman el değiştirmiş 1468 yılında Fatih'in Konya'yı kesin olarak almasından sonra Osmanlı idaresine geçmiştir.

Tuvana krallığından kalan İvriz anıtı, Osmanlılardan kalan Ulu Cami, Rüstem Paşa Kervansarayı, Şifa hamamı, görenleri büyülemeyi sürdürüyorlar.

Dünyadaki ilk yazılı tarım anıtlarından biri İvriz'dedir. M.Ö.1200 - 742 yılları arasında hüküm süren Truva krallığından kalan anıt 8.yy. yapılmış. Hitit dönemine ait anıtta bereket tanrısı Tarhundas ile kral Warpalvas'ın figürleri vardır. Anıttaki yazıtta "Ben hakim ve kahraman Tuvana kral Warpalavas, sarayda bir prens iken bu asmaları diktim. Tarhundas onlara bereket ve bolluk versin." demektedir.

Ereğli adını bütün dünyaya duyuran önemli kurumlardan biri İvriz Köy Enstitüsü olmuştur. İvriz köyü ile İvriz Köy Enstitüsünü karıştırmamak lazımdır. İvriz Köyü Ereğli'ye 20 Km. mesafede hidro elektrik santralının yapıldığı yerde bulunan küçük bir köydür. Eti'lere ait tarihi kabartma bu köyde yer almaktadır. Köy Enstitüsü (İvriz) adını bu tarihi yerden almıştır. İvriz Köy Enstitüsü, İvriz ile Ereğli arasında Gaybi köyüne giden yol üzerinde kurulmuştur.

³² Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, Uysal Basımevi, Konya 1992, s.12

B. İVRİZ'DE BİR CUMHURİYET OKULU

a. İvriz Köy Enstitüsü Nasıl Kuruldu?

İvriz Köy Enstitüsü, 17 Nisan 1940'ta çıkarılan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu gereğince ilk olarak Konya Ereğli'sinin Zanapa (Halkapınar) bucağında 10 Kasım 1941'de açılmıştır. Burada başlamasının nedeni, okulun kuruluş döneminde Zanapa'daki bölge okulunun binalarından yararlanmaktı.

Halkapınar da iki dönem Belediye Başkanlığı yapmış Derviş Güngör bey Enstitünün kuruluşunu şöyle anlatıyor: *“Zanapa da 1938'de yapımına başlanılan Öğretmen Okulu inşaatı 4 yıl sürmüştü olup, 1942'de ilk tefrikada burada başladı. İvriz'de Köy Enstitüsü binası tamamlanana kadar öğrenciler, öğretmenler burada ağa camii denilen Çarşı Camiinde yatıp kalkıyorlardı. Şimdi Çok Programlı Lisesi olan binanın arkasına öğretmenler için evler yapıldı. İvriz'de Öğretmen Okulu tamamlanana kadar burada tedrisata devam ettiler”*.³³

İvriz Köy Enstitüsü mezunlarından Ali Akıncı ise Enstitünün kuruluşunu şöyle anlatıyor: *“Sene 1938 Ahmet Korkut önderliğinde burada Öğretmen Okulunun inşaatı başladı. O zamanlar öğrenci sayısı azdı. Daha düzenli bir öğrenci alımına başlanılmamıştı. Buradan öğrenciler her gün İvriz Köy Enstitüsünün binasını yapmaya giderlerdi. Burada eğitim gören öğrenciler buradaki binanın inşaatı esnasında çoğu zaman camii'ni barınak olarak kullanmışlardır. Bazen camide tedrisatın yapıldığı da olurdu.”*³⁴

Bu durum İvriz Köy Enstitüsü mezunlarından Mehmet Karaman tarafından da şöyle dile getirmektedir: *“Kış sonuna doğru ikinci sınıfta dolmuştu, yatakhaneye sığmaz olduk. Köy içindeki bir camiye acı baharda yatakhane olarak bize ayırdılar Sadrettin Çatalkılcı grup öğretmenimizdi. O paravanla ayrılmış bir köşesinde, bizde diğer yerlerinde yatacak caminin.”*³⁵

26 Haziran 1942'de “Kelercik Hakvermez Yakası” denilen şimdiki yerine taşınmış ve bir süre burada baraka ve çadırlarda eğitim-öğretim sürmüştür.

Kuruluşundan 11 Ocak 1942'ye kadar Ahmet Korkut vekaleten müdürlük yapmış, bu tarihten sonra ise 30 Ağustos 1946'ya kadar Recep Gürel kurucu müdür olarak görev yapmıştır.

Kurucu öğretmenler; Sadrettin Çalkılıç, Recep Çekiç, Hikmet Çekiç, Nazife Gürel, Rifat Akıncı, Süleyman Acar, Rahim Ünüvar, Emin Yağcı, Behrever Korkut, Salih Ziya Büyüksöy, Hüseyin Özcan, Hilmi Günebakan, Refik Öcal, Mustafa Saatçi, Nihat Salkur, Saniye Salkur, Mümtaz Sayın, Nemci Mutlu, İsmail Güneşer, Ali Alpan, Ayşe Baykal, Abdullah Özkucur, Zeki Kalaycı, Neyyire Ünüvar, Mefaret Akıncı, Hamdi Kaldırımçı, Osman Bayram, Handan Bayram, Hüsnü Yalçın, Burhan Güvenir, Melekper Hızal, Türkan Gürarda, Cemalettin Güverdik, Seher Çelen, Ali İhsan Beyhan, Mehmet Gönder, Hamit Özmenek, Sabahat Polatsu, Kafiye Odabaşı, Enver İdil, Ali Öncel, Hakkı Uçku, Osman Bektaş, Reşit Teker, M.Ali Eren, Sadık Karmış, Ferruh Senan, Sevim Senan, Fehmi Oyvatt, Süleyman Gökçen.

³³ Derviş Güngör, **Hatıraları**, Tarafımızdan 10/08/2006 tarihinde saat 08.30 da Halkapınar ilçesinde yapılan röportaj (Röportajın orijinal metni şahsi arşivimizdedir.) (Derviş Güngör, 1938 yılında Halkapınar'da doğmuş olup beldenin bir dönem belediye başkanlığını da yapmıştır. Tez konumuz olan İvriz Köy Enstitüsü'nün kuruluşuna tanıklık etmiştir.)

³⁴ Ali Akıncı, **Hatıraları**, Tarafımızdan 10/08/2006 tarihinde saat 14.30 da Halkapınar ilçesinde yapılan röportaj (Röportajın orijinal metni şahsi arşivimizdedir.) (Ali Akıncı, İvriz Köy Enstitüsü'nün ikinci dönem mezunlarından.)

³⁵ Mehmet Karaman, **Hatıraları**, Tarafımızdan 02/03/2006 tarihinde saat 14.00 te Halkapınar ilçesinde yapılan röportaj (Röportajın orijinal metni şahsi arşivimizdedir.) (Mehmet Karaman, İvriz Köy Enstitüsünün ilk mezunlarından. Bu kurumda öğretmen olarak da emeği geçmiştir.)

Enstitü kuruluşunun ilk yılında 106 öğrenci ile eğitim ve öğretime başlamıştır.

Kendisiyle yapılan söyleşide ilk dönem A sınıfı öğrencilerinden 52 numaralı Mehmet Karaman kuruluş dönemini şöyle anlatmaktadır;

“Dumlupınar İlkokulu’nun 5. sınıfında iken bir gün sınıfımıza İsmail Hakkı Tonguç, Hayrullah Örs, Emin Yeğiner ve İbrahim Canevi geldi. Öğretmenimiz önceden bizi konuklarımız hakkında bilgilendirmiş ve bu çevrede köylülerin parasız yatılı okuyabileceği bir okul açmak için araştırma amacıyla geldiklerini söylemişti. İlk sözü İ. Hakkı Tonguç aldı :

“Bu çevrede Köy Enstitüsü adıyla bir okul açacağız. Köy çocuklarının şehirlerde kendi paralarıyla okumaları zor. Köy çocuklarının kolayca okuyabilmesi için açacağımız bu okul, parasız yatılı olacak. Şimdi bu okul için yer aramaya geldik.”

Sonra bizim okuma seviyemizi ölçmek için cebinden bir Ulus gazetesi çıkardı ve okuttu. Öğretmenimize dönerek ;

“Mezun olunca bunları okuyacaklar. Çocukların ders dışı dergi ve gazeteleri de okuyarak yetişmesi gerekir. Gazete öğretmenin birinci ders aracı olmalıdır.” dedi.

Yeni açılacak okul benim ilgimi çekmişti. Öğretmenimden gidecekleri yeri ve zamanı öğrendim. Benim köyüme çok yakın olan Gaybi ile Durlaz arasındaki yerlere geleceklerdi. Oraya gittim ama yanlarına yaklaşmıyordum. Köy çocuğu olduğum için resmi kişilerden çekiniyordum. Onlar beni fark edip yanlarına çağırdılar. Ben açacakları okulda okumak istediğimi söyleyince memnun oldular beni sevdiler.

“Bu 17. kazık “ diyorlardı. 17. Köy Enstitüsü’nün yerini belirleyen kazıkları çakarken. Bu söz beni çok etkilemişti ve yıllar sonra şu şiiri yazmıştım.

17.kazık işliyordu toprağı

Küt küt küt

Toprak toprak değil kongul mera

17.kazığa inen balyoz

Bir bir daha

Bir bir daha

Tonguç’tu güçtü

Güçtü Tonguç’tu

Balyoz değil

Balyoz gibi inendi

Domur domur akan terler

Ak alından Kelercik’e

Nisan yağmuru

Ve bir gönendi ter değil

Suluk

Bir soluk daha
 Soluk ne ki?
 Bir bora bir yeldi
 Balyozu kavrayan el
 Bir değil
 Binlerce eldi
 Güçtü inançtı
 İnançtı güçtü
 17. Kazığa inen
 Ve bir Tonguç'tu ki orada
 Hiç sökülmeyen

Kuruluş sırasında öğrenci, öğretmen ve yönetici ayrımı yoktu. Çalışmada, yemede, içmede hepimiz eşittik.”

“Eğitimbaşı Rifat Akıncı en ağır taşları kaldırıyor, bayan öğretmenler Ayşe Baykal ve Nafize Gürel su künkü taşıyorlardı.”³⁶

“Bütün öğrenciler, gösterilen taş yığınlarının yanına gittik. Müdür Recep Bey de aramızdan geldi. Ben bütün dikkatimle Müdür'ün taş taşıyıp taşımayacağına bakıyordum.

Hepimiz sırtımıza taş alarak yapılan binaya götürürken, Recep Bey de sırtına aldığı taşları bizimle beraber taşıyordu.”³⁷

B. İvriz Köy Enstitüsü'nün Açılışı

İvriz Köy Enstitüsü'nün açılışı ile ilgili arşiv araştırmasında ne yazık ki düzenli bir arşiv çalışmasının olmadığını ve meydana gelen yangın felaketiyle birlikte o döneme ait birçok belgenin kaybolduğunu gördük. Enstitü'nün ilk günleri ile ilgili bilgilere ancak o dönemde okulun öğrencisi olan kişilerle yapılan görüşmeler sayesinde ulaşılabildi.

Kendisiyle görüştüğümüz ilk dönem öğrencilerinden Mehmet Karaman o günleri şöyle anlatmaktadır:

“Sınavlar yapıp giriş formaliteleri tamamlandıktan sonra Zanapa'ya gidip kaydolmamızı isteyen çağrı mektupları almıştık. Zanapa'da bulunan bölge ilkokulu esas okul kurulana dek Enstitü olarak kullanılacaktı. Ancak burası da kaydolan öğrenci kapasitesine yetecek bir yer değildi. Birçok eksiği vardı. Düziçi Köy Enstitüsü'nden bir çalışma ekibi gelmiş eksiklikleri gidermeye çalışıyordu. Benim de elime bir kazma kürek tutuşturdular ve tuvalet çukuru kazanlara ben de katıldım.

İlk günler kirlendik, bitlendik. Okulda banyo yoktu. Köyden getirilen kazanlarla su kaynatılıyor, bayan öğretmenler bizi sabunlu suyla yıkıyor erkek öğretmenler başımızdan su döküyordu. Hızla banyo yapımına giriştik.

O kadar yoğun çalışmanın sonucu olarak bazı öğrencilerde sıkıntılar ortaya çıkmaya başladı. “ Biz buraya öğretmen olmaya mı geldik, işçi olmaya mı?” sorusu ağızlarda dolaşıyordu. Yönetici ve öğretmenlerimiz bizi sık sık topluyor ve bu ağır işlerin

³⁶ İhsan Baykal, *Yaşantılar ve Eğitim*, Yeni Kitap ve Basımevi, Konya 1966, s.90

³⁷ Galip Candoğan, *İvriz Köy Enstitüsündeki Öğrencilik Yıllarım*, Sebat Ofset, Konya 1990, s.194

zorunlu binaların yapımı bitinceye kadar süreceğini, ağır işlerin zamanla azalacağını anlatıyorlardı. İlerde uygulamalı eğitim içinde, kültür derslerinin birbirini tamamlayacak biçimde yapılacağını vurguluyorlardı. Elinden iş gelen, aydın kafalı, akıyla becerisini birlikte kullanabilen becerikli öğretmenler olacağımıza kesin söz veriyorlardı. Çalışmada , yemede, içmede öğretmen – öğrenci ayrımı yoktu. Bayan öğretmenler birer ana, erkek öğretmenler birer baba gibi davranıyordu. Onların bu tutumu bizi okula bağladı, morallerimiz düzeldi.

Okulun Zanapa'dan şimdiki yere taşınması için baharla birlikte yoğun çalışmalara girişilmişti. Kazıkların çakıldığı yere kurulan çadırların içi çimento torbaları ve inşaat aletleriyle doluydu. Mart başında Tonguç ziyaretimize gelmiş, bizimle konuşmuş, derterimizi babacan bir tavırla dinlemişti.

1942 Haziran'ında Akçadağ ve Düziçi Köy Enstitülerinden birer ekip gelmişti. Görevleri bir yatakhane bir de derslik yapmaktı. Temel atmaya Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün geleceği haber verilmişti.

Biz bir grup öğrenci tarım alanında sulama işiyle uğraşıyorduk. İnönü gelinceye kadar işlerimizi bırakmadık.O zamanlar işleri bırakıp özel karşılamalar yapmak özel giysiler giyip yapmacık gösteriler yapmak yoktu. Ereğli yolundan gelmekte olduklarını görünce, başımızda güneşlik, ayağımızda çarık, omzumuzda bel, kürek ve tırmık gibi iş aletlerimizle onlara doğru koşarak yol kenarında zincir oluşturduk.

İnönü'nün geldiğini duyan çevre köylüler de okula gelmişlerdi. Sütunlu Tepesi'nin dibindeki bir binanın temeli atılacaktı.

İnönü halka ve öğrencilere hitap ederek:

“Alın terinizle yaptığınız bu binaların, bu okulun değerini bilin. Geliştirin ve gözünüz gibi koruyun. Bunlar yurdun hem bayındırlık örneği hem de yurdu aydınlatacak ışık kaynağıdır.” diyerek ilk harcı koydu.

İnönü'nün attığı temelden sonra Düziçi ve Akçadağ Köy Enstitülerinden gelen imece ekiplerinin de desteğiyle çalışmalara hız verildi. Elektriğin olmadığı okulda lüks lambaları ile geceleri de gündüze çevirerek yapılan çalışmalar bir yarış havası içinde devam etti.

Yakın tepelerdeki taş ocaklarından taş getirir, kendi yaptığımız kireç ocaklarından kireç sağladık. 1942 yaz tatili bitiminde 110 kişiyi içinde barındıracak bir yatakhane ve bir işliğin çatısında Türk bayrağı dalgalanıyordu.”³⁸

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ'NDE EĞİTİM

a. Hedef Çağdaş Eğitimciler Yetiştirmek

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 19 Mayıs 1944 tarihinde yaptığı bir konuşmada Köy Enstitülerinde yetişecek olan eğitimcilere olan güvenini şöyle tanımlar:

³⁸ Mehmet Karaman, a.g.r.

“Cumhuriyetin en kıymetli eserlerinden biri olan Köy Enstitüleri’ne memleketin bağlanmış olduğu büyük ümitleri bir daha belirtmek isterim. Köylerimizde ilköğretimi büyük bir milli görev olarak üzerine alacak öğretmenleri az zamanda geniş sayıda yetiştirecek bir aydınlanma ocağı olarak bu enstitüler kurulmuştur.

Bunların kurucuları olarak çalışan öğretmenler, idareciler ve bu enstitülere öğrenci olarak yazılan köylü çocuklarımız, büyük bir ulusal davanın vatansever ve özverili yolcuları olarak hizmete girişmişlerdir. Şimdiye kadar olan deneyimimizle bu kurumlar her gün biraz daha ilerleyerek değerlerini artırmışlardır. Kendilerini büyük vatan hizmeti bekliyor.”

1943 yılında İvriz Köy Enstitüsü’nü ziyaret eden İ.H.Tonguç, soru sorduğu bir öğrencinin kendisine cevap veremeyip suskun kalması sonrası telaşlanan öğretmene dönerek; “Çocuğun konuşmamasını yanlış saymıyorum. Bunlar, yüzyıllardan beri sustukları için elbette birden bire konuşamazlar. Burada öğreteceğimiz ilk şey onları konuşurmak ve düşündüklerini söyleyebilmelerini sağlamak olmalıdır.” der.⁴⁰

Gerek İsmet İnönü’nün gerekse de İ.H.Tonguç’un sözlerinden de anlaşılacağı gibi Köy Enstitüleri’nin kuruluş amacı kuruldukları bölge insanını özellikle köylüleri modern, çağdaş bir görünüm ve fikri alt yapıya kavuşturmaktı.

Enstitü’de öğrenciler, eğitim içinde iş ilkesiyle ve köy kalkındırma çabasıyla Atatürk Devrimleri’ni yurda yayma ereğiyle yetişiyorlardı. Bu ülkü, bu inanç ve bu vatan sevgisi Köy Enstitüsünde yayınlanan dergiler kanalıyla bütün enstitü ve köylere yayılıyordu.

Bakin İvriz Köy Enstitüsü öğrencisi bu coşkuyu bir şiirinde nasıl dile getirmiş:

Engin bir deniz olduk azmimiz dalga vurdu
 Sığmadık kabımıza köpürüp taşacağız
 Erkeğimiz,kızımız her an uğraşacağız
 Köylerden başlayarak yükseltmek için yurdu.
 Bozkırlar cevap verdi şimdiden sesimize
 Bu yurdu cennet gibi yeşile saracağız
 Nasırlı ellerimiz, açık alın yüz yağız
 Bu yolda dayanır mı demirden engel bize.
 Kafamızı doldurduk çelikleşti kolumuz
 Yeni yapacağız, eskiyi yıkacağız
 Güneşiyiz köylerin ufkundan çıkacağız
 Daima köy içindir köye doğru yolumuz.⁴¹

⁴⁰ Mahmut Makal, **Bozkırdaki Kuvvülm**, Başak Yayınları, 2.Baskı, Ankara 1992 , s.18

⁴¹ **İvriz Eğitim Dergisi** , Şubat 1947, s.14

B. O BÜYÜK İŞLETMELER KURULURKEN

a. Öğrenci Alımı

"... Her işe temel malzeme olabilecek madde köye gömülü idi. Köy ve tabiat henüz bütün cevherini içinde saklıyordu... Devrim en uygun koşulları bularak yeni insanı yaratmak zorundaydı... Devrimciler ellerindeki tüm araçları tahammüllerinin üstündeki işlerde kullanmaya ve bu işleri başarabilecek yetenekte yeni nesiller yetiştirmeye zorunluydu."⁴²

3803 Sayılı Yasanın getirdiği "köyden alıp köye verme" maddesi, çarpıcı bir yenilikti. Köye gerekli elemanın kendi içinden yetiştirilmesi, ilk eğitim şurasında ve TBMM'de kabul edilmişti. Böyle bir seçim geneldeki amacı yanında, köylü çocuklarına bir an önce ileri öğrenim olanağı getirmesi yönünden de bulunmaz bir fırsattı.

1940 yılı 17 Nisan'ından sonra, köylüler için düşlerde bile görülmeyecek bir şey oldu. Gelen haber onları şaşırtmıştı. İlk kez vergi değil, salma değil, yol borcu ya da hapislik değildi devletin istediği. İkinci askerlik de değildi. Eğitim vermek için kızlarını, oğullarını istiyordu; çağrı göndermişti. Yeni açılan Köy Enstitülerinde parasız yatılı okuyarak kendi köylerine öğretmen, sağlıkçı, ebe ve tarımcı olacaktı. Öyle unutulmuşlardı ki, "İşin içinde bir kötülük olabilir mi?" diyenler bile çıktı.

"Ankara", Enstitü giysilerini ivedi olarak diktirdiği gibi, öğrenci alımı için gerekli form-dilekçeleri hemen bastırıp illere, Enstitü müdürlüklerine göndermişti. Pedagojik ölçülerle hazırlanmış olan bu fişler, yalın ama sağlıklı birer seçme aracıydı. Başta öğrencinin kimliğiyle ilgili bölüm, ortada düşünce ve duygularını saptayacak kısa kompozisyon sorusu ve bu kompozisyonu yazacağı boşluk, daha sonra da Enstitüyle ilgili bilgiler vardı. İlçe milli eğitim memurları, müfettişler, gezici başöğretmenler başvuran öğrenciyle tek tek görüşüp gözlemde bulunuyor, uygun gördüğüne formu doldurtuyordu. Milli Eğitim Müdürlüğü yoluyla Enstitüye ulaştırılan form-dilekçeler öğretmenler kurulunca incelenerek, saptanan adaylar hemen çağrılıyordu.

Seçimde öğrencinin sağlıklı, yetenekli olması gibi ölçüler yer alıyor, özellikle beden ve ruh sağlığının yerinde olmasına özen gösterilmesi isteniyordu. Öğrenci alma koşulları içinde, köylü olmak ve köy ilkokulundan diploma almak başta geliyordu. Her Enstitü öğrencilerini kendi kesimine giren illerin köylerinden böyle seçiyordu. Bu ölçülerin sonradan çıkan 4274 Sayılı Yasada daha gelişmiş olarak yer aldığı görülüyor.

Özellikle köy ilkokulunu bitirmiş kızlar yok denecek kadar az olduğu için köylü olup kasabada okumuş ya da yoksul kasabalı kızlardan alınanlar da olmuştur. Birçok öğrenci doğrudan Enstitüye başvurmuş, kimi yerde Enstitü öğrenci arayıp bulmuştur. Kız ya da erkek öğrenci olarak kadro dolmamışsa, öğretmen ve yöneticiler, müfettiş ve gezici başöğretmenler köylere dağılarak, öğrenci bulup seçiyordu. İlk yıldan sonra öğrenci akımı arttı, buna gerek kalmadı. Öyle zaman oluyordu ki kontenjan doluyor, okuma arzusu yanıp tutuşan bir çok köy çocuğu geri çevrilmek zorunda kalıyordu.

"Tonguç köyleri dolaşiyor, Enstitünün amacını Köy Öğretmenlerine benimsetirken aynı zamanda da gözlerinden zeka fışkıran çocuklar dikkatinden kaçmıyordu."⁴³

Enstitülere yalnız köylü öğrenci alınması, daha ilk günden konuya nicelik yönüyle büyük katkı sağlamıştı. Köylü çocuklarına ilk aşamada verilen ortaöğrenim fırsatı, olanağını da birlikte getirmişti. Bunun ne demeye geldiğini, okuma isteği ile yanıp tutuşurken, böyle bir fırsatı ve olanağı hiçbir zaman bulamayacağını bilen o günlerin köylü çocuklarından başkası kolay anlayamazdı. Ancak köylü yurttaş yetiştirmek için açılan enstitülere yalnızca köy çocuklarının alınması bazı çevreleri oldukça rahatsız etmiş ve % 75 köyden % 25 şehirden öğrenci alınması gibi teklifler gelmişti.⁴⁴

⁴² İ.H. Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, s. 13

⁴³ Mehmet Karaman, **a.g.r.**

⁴⁴ Mahmut Makal, "Öğretmen Okullarının Durumu", **İmece Dergisi**, Rüzgarlı Matbaa, Ankara 1961, Sayı , s. 36

Enstitü yöneticilerinin ve oradan yetişenlerin yazılarında, yapıtlarında, bu ilk "kurtuluş" öykülerinin abartılı biçimde anlatıldığı görülüyor doğal olarak. Ama bu abartı onların uydurması değil, yaşamlarında var olan yoksunluğun ve yoksulluğun kendi abartısıdır. Köylerin en yetenekli çocukları günü gelince, bir okul olanağı için ilçeye koşarlar, günlerce yolculuktan, han köşelerinde aç susuz bekledikten sonra, hiçbir fırsat bulamadan, incinmiş, örşelenmiş olarak umutsuzca dönerlerdi köylerine. Ne istediğini bilerek okumak için koşuşan, her başvurusunda "eli boş dönen ya da ilkokulu bitirme olanağı bile bulamayan köylü çocuğunun en umutsuz olduğu durumda, birden bu olanağa kavuşmasının öyküsüdür anlatılanlar. Susamak kadar dudakları çatlatan bir temel istektir, derin bir özlemdir kimi köy çocuğu için okumak.

Bu durumu yine bir İvriz mezununun sözlerinden de anlayabiliriz. İvriz Köy Enstitüsünün 3. dönem mezunlarından olan Faik Oymak Enstitüsüyle tanışmasını şöyle anlatır: *"Biz köyde oyun oynarken muhtar babalarımıza haber göndermiş. Bizi köy odalarında topladılar. Reis köyüne imtihana gönderdiler. Kazanmışız. Sonra İvriz e kaydolmaya gittik. O zamanlar bizim için okumak lükstü. Şimdiki gibi değildi, yoksulluk vardı. Herkeste çocuğunu okutacak maddi imkan yoktu. Ama Enstitülerde her ihtiyacımız devlet tarafından karşılanıyordu. O yüzden bizim için bulunmaz bir nimetti."*⁴⁵

Yine bir İvriz mezunu olan Mehmet Kavak Enstitü ile ilk tanışmasını şöyle anlatır: *"4 arkadaşımınla birlikte bizi Akşehir'in Reis bucağında imtihana tabi tuttular. İmtihanda bir hesap yaptırıldılar, tahtada yazı yazdırıldılar, birde bir parçayı okutturarak anlattırıldılar. 4 kişiden 3'ümüz imtihanı kazandık. Sonra bizi İvriz'e götürdüler. Kaydımızı yaptılar, A Şubesindeydik. Biraz geç kaydolmuşuz. Bu arada Almanca dersinde epey ilerlemişlerdi. Bunu etütlerle telefî ettik."*⁴⁶

Yine bir İvriz mezunlarından Ali Akıncı Enstitüye girişini şöyle anlatır: *"Ben o zaman 5. sınıftaydım. İvriz'deki bina tamamlanuncaya kadar Halkapınar da eğitim görüyorlardı. O zamanlar Recep Gürel (Ali seni Enstitüye öğrenci olarak alalım) demiş, ama ben subay olmak istediğimden teklifi rettedmişim. Ancak subaylığa yaşım tutmadı. Bende İvriz'e gidip kaydolmak istediğimi söyledim. Recep Gürel (oğlum biz alacağımızı imtihan ettik aldık kadro doldu) dedi. Ben gitmem dedim. O sevdiği insana soytarı derdi. (hadi oradan soytarı gitmeyipte ne yapacaksın) dedi. Israrcı tavrımı görünce beni de Enstitüye kaydetti."*⁴⁷

b. Zor Koşulların Eğitimi

*"... Eğitim toplumun hayatından kopuk olursa, yani hayatın kendisi değil de bazı pedagogların ileri sürdüğü gibi hayata hazırlık olarak programlanırsa, günün birinde kendi yaşamsal durumunu anlamaktan aciz kalabilir..."*⁴⁸

⁴⁵ Faik Oymak, **Hatıraları**, tarafımızdan 03/06/2006 tarihinde saat 11.30'da Konya'nın Akşehir ilçesinde yapılan röportaj (Röportajın orijinal metni şahsi arşivimizdedir.) (Faik Oymak, İvriz Köy Enstitüsü üçüncü dönem mezunlarındandır.)

⁴⁶ Mehmet Kavak, **Hatıraları**, tarafımızdan 03/06/2006 tarihinde saat 14.30'da Konya'nın Akşehir ilçesinde yapılan röportaj (Röportajın orijinal metni şahsi arşivimizdedir.) (Mehmet Kavak, İvriz Köy Enstitüsü üçüncü dönem mezunlarındandır.)

⁴⁷ Ali Akıncı, **a.g.r.**

⁴⁸ İ.H. Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, s.13

Öğrenciler, öğretmen ve usta öğreticiler gelmeye başlamıştı. Hazırda hiçbir şey yoktu. Gelen işe koyuluyordu. Her şey ortak akıl, ortak emekle yeniden yaratılıp yapılıyor, çalışmalar hızla sürüyordu. Yiyecek, giyecek, yatacak, yıkanacak vb. temel gereksinimlerin karşılanması öne alınmıştı. Orada yaşamın işleri eğitimin konusu, aracı ve ortamıydı. İş, el becerisi için araç gereç tüketerek, bir-iki saatlik boş zaman çalışması değil, gerçek gereksinimleri karşılamak, yaşamı düzene koymak için yapılıyordu. Tonguç, Arifiye Köy Enstitüsü Müdürüne ivedi olarak şunları yazıyor 24 Ağustos 1940 tarihli mektubunda:

"Kardeşim Edip... Raporlarından Enstitü öğrencilerini hâlâ çağırmadığın anlaşılıyor. Buraya gelenler, karyola boyattığını, adamakıllı hazırlandığını söylüyorlar. Senden ricam, hemen öğrenciyi toplaman... Bu işte klasik olmamak zorunludur. Nasıl Kastamonu'da çadırla işe başlamışsak, onun gibi öğrenciyi hemen getirmeli... Boyuna öğretmen istiyorsun. Öğrenci olmayınca öğretmeni ne yapacaksın? Bu kurumları klasik okullara benzetmemek için elinden ne gelirse yap. Herkes bir kere sersemlemeli ki yeni tavır alabilsin... Oysa sen görünüşe göre bilinen okulu hazırlayarak, sonra çalışmaya geçmek istiyorsun. Bu doğru olmaz... Öğrenci gelir gelmez onun için dershane açmak yok Yağmurlar bastırıncaya kadar eğitimler gibi dışarıda ders görecekler. Ancak bu önlemlerle klasik öğretim düzenini kırmak mümkün olur. Bu gibi fırsatlar kaçırılmamalı..."

Onun istediği yeni eğitim, yaşamın içinde ve yaşamın işleriyle yapılacaktır. Her şeyin hazır bir şekilde enstitülere ulaştırılmasını beklemek devlet bütçesi için de oldukça sarsıcıydı, üstelik tuzu kuru bir ülke değildik. Zamandan da kazanma zorunluluğu vardı. Yücelin mecliste söylediği "bu yılı boşa geçirmeyeceğiz" sözlerinin anlamı buydu.⁴⁹

Bu dönemde bir çok Köy Enstitüsünün yapım çalışmaları sürerken aynı zamanda eğitim-öğretime devam ediyordu. Aynı şey İvriz içinde geçerliydi. Bir taraftan öğrenciler kızılı erkekli öğretmenleriyle birlikte canla başla Enstitülerini tamamlamaya çalışırken, bir taraftan da barakalarda eğitim-öğretimlerini sürdürüyorlardı. (Bkz.Sayfa.47-48)

Yeni kurumlar, klâsik bir okul değil birçok yapı, bağ bahçe, tarla, işlik gibi çeşitli alanların durmadan işlediği, ürün verdiği, büyük bir bilgi ve kültür etkileşimi içinde olan yönetici, öğretmen ve öğrencilerin gerçek işler yaparak durmadan çalışıp didindiği birer eğitim işletmesi olarak kuruluyordu. Daha doğrusu kuruluş ilerledikçe Enstitüler bu özelliği gösteriyordu.

Özellikle ilk kuruluşun işleri elbet kolay değildi. O dönemde Türkiye'nin içten ve dıştan gelen zorlukları da vardı. Enstitüler gerek kuruluş; aşamasında, gerek gelişme döneminde bunları göğüsleyerek hızla yol aldı. Bu zorluklar çeşitliydi. Cumhuriyet kurulalı onca yıl geçmesine karşın Osmanlı döneminden kalma bozuk toplumsal ve ekonomik yapı değişmiş değildi. Sistemin ulaşmayı amaçladığı köylü kesimi geleneksel toprak düzeni ilişkilerini sürdürüyordu. Bürokraside, meclis içinde ve dışında bu ilişkilerin uzantıları yer alıyordu. Enstitülerin kurulmasına gelişmesine temel olacak yasalar meclisten geçmişti ama önyargılı eleştiriler sürüyordu. İş eğitimi çalışmalarına, öğrencilerin motor ve makine kullanmasına, santral kurmasına, bina yapmasına, dahası bu işlere istekle sarılmasına kuşkuyla bakanlar çoktu. Kendilerini eğitimin sahibi 1 gibi gören tutucu "pedagog"lar, dıştan olmasa bile, içten içe bu atılıma karşı çıkarak, kendilerine yandaş arıyorlardı. Zorlukların bir yanı buydu. "Siz amele misiniz, işçi misiniz? diyenler oluyordu öğrencilere, öğretmenlere.

İkinci Dünya Savaşı'nın 1939'da patlak vermesi ve dolaylı da olsa bizi de etkilemiş

⁴⁹ İ.H. Tonguç, a.g.e., s.496

olması dönemin başka bir önemli sorunu. O savaşın dünyayı sarstığı yıllarda Türkiye birçok sıkıntıya göze alarak Köy Enstitülerini kurmaya başlamıştı Savaşa katılmamış olduğumuz halde, gölgesi o günlerde kendi yağıyla kavrulmaya çalışan ülkemizin üstüne de düşmüştü. Üretici nüfusun genç bölümü askere alınmış, tarımda verim düşmüştü. Bu "az" verimin bir bölümü, savaş önlemi olarak halktan alınıp, devletçe stok ediliyordu. Az sayıdaki fabrikaların ürünü, askerlerin hazırlanmasına akıyordu. Savaşa giril-memesine karşın Türkiye bir yoklar ülkesi olmuştu. Çeşitli maddelerin sıkıntısı başını alıp gidiyordu. Yurtdışından alınan maddelerin kökü kurumuş, olanı karaborsaya düşmüştü. Kimi gereksinmelerin alımı, karneye bağlanmıştı. Sümerbank asker eşyalarına yönelince, halk dokuma tezgâhlarına dönmüştü. Kıtlik yılları olarak anılan dönemin sıkıntıları yeni kurulmakta olan Köy Enstitülerini de etkilemişti doğal olarak.

Bir yandan kurulmakta olan yapılar, çeşitli birimler, bir yandan binlerce yatılı öğrencinin donatımı ve bakımı için büyük bir gider vardı. Öğrenciler kendileri yapıyorlar, dokuyorlar, ekip biçiyorlardı. Yapılan üretim, giderin büyük bir bölümünü karşılıyordu. Ama bunun için gerekli kimi maddeleri bulmak ve satın almak bile zordu. Yapı işlerinde kullanılacak çivi vb. gereçler karaborsada, Devlet Malzeme Ofisi'nin elindeydi. Bu nedenlerle bir işin yapılamaması tüm öbür işlerin aksamasına yol açıyordu. eski çivileri toplayıp düzelterek yeniden kullanmak gerektiğini küçük öğrencilere nasıl öğrettiğini anlatır anılarında.

Bu zor koşullara, kıtlığa yokluğa karşın, kendi içinde üretici olması nedeniyle, ekonomik güçlükler gene de başka kesimler kadar etkilemedi Enstitüleri. Buğdayından ekmeğini yapıyor, bezini dokuyup diyor, sebzesini, meyvesini üretip, ununu öğütüyordu. Çevre köylere ve öğrenci ana-babalarına yardım eden Enstitüler de vardı. Zor koşullar onlar için hiçbir zaman aşılmaz olmadı. Güçlükler içinde yeni bir eğitim yaratılıyordu. Çok gider isteyen, bin kişilik kızıl erkekli yatılı öğrenciyi barındıran o büyük işletmeler, bu zor koşullarda bir eğitim kurumu olarak çok sağlıklı biçimde kurulup geliyordu. Orada eğitim zorlukları kendi gücüyle aşıyordu.

O zamanlar savaş yıllarıydı. Ekmek karneyle satılıyordu. Türkiye yatılı okullarında 300 gramlık ekme verililiyordu.

Köy Enstitüsü öğrencilerinden Faik Oymak anılarını anlatırken 300 gramlık tayınla doymadıklarını, bunun için de çevrede ne elma ne de armut kurusu (gacı) anlatır. Karınlarını çoğu zaman bakkaldan aldıkları leblebiyle doyurduklarını söyler. O zamanlar için çayı bile tabaktan içtiklerini anlatır.⁵⁰

Mehmet Kavak ise harbin olduğu bu dönemlerde her şeyin idareli kullanılmak zorunda olduğunu söyleyerek Enstitülerde gemici fenerleri ve lüks lambalarıyla çalıştıklarını belirtir. Et olduğu günlerde bayram yapardık diyerek o günlerin ne denli güç şartlar altında okuduklarını belirtir. Okuduğu dönemlerde İsmet Paşanın Enstitüyü ziyarete geldiğini ve arkadaşlarından bazılarının İsmet Paşaya karınlarının doymadığı konusunda şikayet götürdüklerini söyler. Bunun üzerine İsmet Paşa eline büyükçe bir kartopu almış ve bunu elden ele dolaştırılmasını söylemiştir. Sonra yine kendine geldiğinde eriyen kartopunu göstererek "işte evlatlarım Ankara'dan ben size elinizde dolaştırdığınız kartopu gibi bir tayin gönderiyorum ama bu tayin sizin elinize geçene kadar şu anki halini alıyor." demiştir.⁵¹

Mehmet Karamanda o dönemde ki yoksulluğu belirterek iskarpin bulamadıklarını öğretmenlerin dahi çarık giydiklerini söyler.⁵²

⁵⁰ Faik Oymak, a.g.r

⁵¹ Mehmet Kavak, a.g.r.

⁵² Mehmet Karaman, a.g.r.

c. Köy Çocukları Kendi Okullarını Yapıyor

"... Köy Enstitülerinin kurulmasında göz önünde tutulacak ilkelerden biri: Gelecekte göreceği işlere ve alacağı öğrenci sayısına göre durum planı ile binalar için açılacak proje yarışmasının esaslarını saptamak; ülkemizin mimarları arasında yapılan yarışmada kazanan projeyi, Enstitü öğrencilerine yapı ve sanat dersleri içinde uygulamaktı..."⁵³

Hiçbir şey aksamıyor, rastlantıya kalmıyordu. Enstitü müdürleri Ankara'dan görev yerlerine uğurlanırken onlara bildirilmiştir: yapacakları öncelikli işlerden biri kuruluş yerlerinin alım satımını hemen bitirip, topografya haritasını çizdirerek bakanlığa göndermekti. Gecikenlere yeniden yazılmıştı. Her enstitünün geleceğe yönelik durum planı ve yapıların projesi bir an evvel tamamlanmalıydı. Türkiye'de bu gün kentleşme de bile plan proje aranmazken, o dönemde, bu kurumların plana, projeye bağlanması için mimarlar arasında yurt çapında bir yarışma bile açılmıştı.⁵⁴

Bu konuda "Enstitülerden bakanlığa gidecek başka bir bilgi, yapılması gereken birimlerin dökümüydü. Eğitim-öğretimi, iş ve üretim yaşamını belirleyecek çerçeve programın ilkeleri belliydi. Kızlı erkekli bin kişilik öğrenciyi, yönetici, öğretmen ve ustaöğreticiyi barındıracak olan bu kurumlar, yılın hiçbir ayında kapanmayacak; sürekli eğitim-öğretim, iş ve üretim yapacaktı. Programın yarısı tarım, teknik ders ve çalışmalarına ayrılmış, uygulamaya ilk günden başlanmıştı

Yeni kuruluşların yapıları, karanlık koridorlarında öğrencilerin hayal gibi dolaştığı eski tip yatılı okullara benzemeyecekti. Öğrencinin kalacağı yerler, ellişer ya da en çok yüzer kişilik kümeler için, etüt ve yemek odasını, mutfağını, küme öğretmenin konutunu da içine alan birimler olarak düşünülmüştü. Derslikleri, işlikleri, bağı-bahçesi, tarlası, ormanı, ahır, ağılı, tavlasi, kümesi vb. üniteleri olacaktı. Laboratuvar, kitaplıklar, güzel sanatlar vb. kültür dersleri için salonlar, çeşitli oyun alanları gerekliydi. Ancak yörenin özelliğine göre her bölgedeki Enstitünün gereksinimleri değişti. Genel olarak her Enstitünün ortak temel birimleri şöyle saptanmıştı:

Yatakhaneler, lavabo-tuvalet / Yemekhane-mutfak / Çamaşırhane-banyo / Açık hava yıkanma muslukları / Sahra tuvaletleri / Revir / Fırın / Kooperatif / Ahır, ağılı, tavla, kümesi / Arılık, balıkhane vb. / Su deposu ve havuz / Çeşitli depolar / Elektrik santrali / Bağ, bahçe, tarla, fidanlık, koruluk, çiçeklik, çeşitli tarım alanları vb. / Yönetim odası / Öğretmen evleri / Derslikler, kitaplık, laboratuvar / Çok çeşitli işlikler (atölye) / Müzik, tiyatro ve toplantı salonu / Toplantı alanı / Spor kuruluşları / Uygulama okulu / Çocuk bahçesi vb.

Yarışmaya katılacak mimarlar için, projesini yapmak istediği Enstitüye gidip orada en az bir hafta kalarak inceleme yapması koşulu koyulmuştu. Yöreyi, kuruluş yerini, yöresel mimari ve yapı tekniklerini görecektir kurulmakta olan Enstitülerin çalışmalarını yakından izleyerek projesinde bunlardan yararlanacaktı. Yarışma kurulunda doktor, genel müdür, Enstitü müdürü, tarım uzmanı vb. uzmanlar bulunuyordu. Çalışmalar kısa sürede tamamlanarak, yarışmayı kazanan projeler ve maketleri onaylanıp, birer kopyası hemen Enstitülere gönderildi. Ülkemizin değerli mimarlarının, kırsal kesimde baş

⁵³ İ.H. Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, s.497

⁵⁴ **Köy Enstitüleri Dergisi**, Sayı 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1945 , s.30

layacak Enstitü hareketinin plan ve projelerini, hem de yarışarak üstlenmelerinin o gün için büyük bir anlamı vardı. Bu yöndeki emekleriyle köyde eğitime onlar da omuz ve gönül veriyordu. İlk aşamada, hemen uygulamaya koyulan Köy Enstitüsü plan ve projeleri şunlardı:⁵⁵

Y Mimar Asım Mutlu	Gölköy ve Aksu Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Emin Onat ve Leman Tomsun	Kezirtepe ve Çifteler Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Recai Akçay	Arıfiye ve Düziçi Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Ahsen Yapaner ve Mualla Eyuboğlu	Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Celal Biçer	Gönen Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Leyla Turgut	Akpınar Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Ahsen Yapaner	Beşikdüzü Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi
Y. Mimar Tahir Tuğ	Savaştepe Köy Enstitüsü ile köy okulları projesi

Bir yanda geçici barakalarda işler aksamadan yürütülürken, öte yandan plan ve projeye uygun yapılaşma çalışmaları hemen başlatılmıştı. Daha anlamlı ve ilginç olan, bu projeler ve maketler üstüne derslerde, işyerlerinde, toplantılarda, öğretmen ve öğrencilere bilgi vererek, kendi Enstitülerini kurmalarının gerekçesi açıklanıyor, onlar makette gördükleri kuruluşu hemen ortaya çıkarmaya özendiriliyordu:

Enstitünün kuruluşu ve yapılar yalnız bakanlıktan ayrılan ödenekle ve bürokratik tutumla yapılmaya kalkılırsa uzun yıllar sürer, halkın okuması gecikir, üstelik devletin parası buna yetmezdi. Oysa gelen ödeneklerle araç gereçler alınıp, yapılar teknik ders çalışmaları içinde öğretmen, öğrenci ve ustaöğretici emeğiyle yapılırsa, bir an önce iyi bir eğitime kavuşulur, bizden sonraki kuşaklara da yararı olurdu. Enstitünün günlük yaşamı için gerekli ortam, üretim alanlarının gereksinimi olan yapılar bu yolla sağlanırdı. Köylünün kısa sürede eğitimden geçmesini amaçlayan Enstitüler böyle işleyecekti. Çocuk yaşta bu çalışmaları yapan geleceğin öğretmenleri gittikleri köylerde de benzer çalışmalara imza atacaktırlar.

Çifteler Müdürü Rauf İnan kazmaları kürekleri ile iş alanlarına toplanan öğrencilere hitaben şunları söylüyordu:

"Arkadaşlar!.. Amerika da böyle kurulmuştur. Köylere gittiğinizde aynı yöntemle çalışacaksınız. Biz ulus olarak bu yöntemle bir Milli Mücadele verdik. Tüm uygarlıkların temelinde yer alan da bu anlayış ve dayanışma değil midir? Osmanlı son dönem eğitim düzeni işe el sürmeyen ezberci insanlar yetiştirerek 'iş'i gözden düşürmüştür. Bu durum geri kalmamızın en büyük nedenlerinden biridir."⁵⁶

Yönetici, öğretmen ve öğrenciler, yeni bir eğitim yaratmak, Enstitülerini modern teknik olanaklarla donatmak için işbaşındaydı. Ülkenin dört bir yanında kurulmakta olan Eğitim işletmelerinin yapılaşmasının ve cahillikten kurtulmanın temelleri böyle uzman ellerden çıkma plan ve projelerle atılıyordu. Bu temeli atmada, yapıları yapmada, Köy Enstitülerinin ilk öğrencilerinin, öğretmenlerinin emeği büyüktü. Orada bu işler hiç bitme

⁵⁵ a.g.m., s.33

⁵⁶ M. Rauf İnan, **Bir Ömrün Öyküsü II**, Öğretmen Yayınları, Ankara 1988, s.14

yecek, gelecektekiler başka projelere, başka yapılara, işlere koşacaktı. Her şey ilk öğrencilerin atacağı sağlam temeller, iyi alışkanlıklar üstüne kurulacak, onlar gelecek yıllara örnek olacaktı. Hemen her Enstitüde bu tür anlayış ve tutumda bir yönetici öğretmen ve öğrenci kamuoyu oluşuyordu.

Anlatılanlar öğrencilere, ana-babalarından, dedelerinden duydukları kurtuluş öykülerini anımsatıyordu. Böylece köylü öğrenciler, mala elde, keser belde büyük bir dayanışma içinde koşarak gidiyordu işlere, yapım yerlerine. Kısa süre sonra, yerleşme planı ve projeye göre yapılmış yapılar, su yolları, düzenlenmiş bahçeler, belleniş bağlar çıkıyordu ortaya. Önceleri bataklık, çalılık olarak bilinen el değmemiş sevimsiz yerlerde, işe yaramaz boş topraklar üstünde, planlı projeli yapılar, iş alanları, iş atölyeleriyle, yepyeni bir kültür ve eğitim ortamı oluşuyordu. Sıfırdan başlayarak ve en az olanakla, uygarca bir eğitim ortamı bundan daha güzel nasıl yaratılabilirdi? Yalnız kendi Enstitüsünü kurmakla kalınmıyor, önce kurulan Enstitülerin yapıcı ekipleri başka Enstitüye yardıma gidiyor, nerde bir Enstitünün temeli antılıyorsa oraya koşuluyordu. Bu durum Köy Enstitüleri bünyesinde hayat bulan köylerimizin çok eski ve güzel bir geleneği olan imecenin ta kendisiydi. Bu gelenek Köy Enstitülerinde bütün canlılığı ile korunmuş ve yaşatılmıştır. 4274 sayılı yasanın 42. maddesinde de imecenin önemine değinilir.(Bkz.s.34) İvriz Köy Enstitüsü binasının yapımı için Düziçinden gelen ekip buna güzel bir örnektir. İvriz'den de Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünün yapımı için bir ekip gönderilmiştir.

d. Özgün Bir İç Yönetim

"... Bazı Enstitü müdürleri, yardımcıları, öğretmenleri, memurları ve görevli öğrencileri olduğu halde, işleri ayrıntısına varıncaya kadar kendi şahsında topluyor. Bu yönetim biçimi çok sakattır, köksüzdür. Günün birinde çöker... En kısa bir zamanda her türlü elemana gerçek işlev ve sorumluluklarını vererek, kurumu tek ve terör yaratan otoritenin yönetiminden kurtarmamız gerekir..."⁵⁷

Onun Enstitüleri başka türlü yönetilemezdi çünkü.

Büyük alanlar üstünde, birbirinden uzakta birçok birimi ve birden çok programı olan bu kurumları klasik yöntemle yönetmek olacak şey değildi. Üstelik Enstitü müdürlerinin "kesim"lerine giren tüm köylerde okul yapımı vb. işlerde görevleri vardı.

Tüm zorluklara karşın, Köy Enstitülerinde yaratılan o beklenmeyen başarının dayanaklarından biri, Tonguç'un yukarıda gösterdiği doğrultuda daha ilk günden örgütlenen özgün bir yönetimdi. Enstitüler yönetimin esası yetki ve sorumlulukların onun söylediği anlamda paylaşılması yönetici, öğretmen ve öğrencilerin dayanışma içinde olmasıydı. Enstitü ortamı ve çalışmaları bunu zorunlu kılıyordu.

Tonguç Müdürlerini göreve gönderirken, "Kendi yardımcılarınızı, öğretmen ve ustaöğreticinizi bulup seçin; öğrencileri yönetim işlerine kesinlikle sokarak, onların gücünden, aklından yararlanın" diyerek daha ilk başta atmıştı böyle bir yönetimin temellerini

Öğrenciler de daha ilk günden, başkanlık ve nöbetçilik görevleriyle işlerin bir ucundan değil en büyük ucundan tutmaya başlamışlardı. Her kümenin ve iş alanının; yatakhane, yemekhane, çamaşırhane gibi genel hizmet birimlerinin yetkili-sorumlu başkanları ve nöbetçileri vardı. Genel başkanlar, işlerin iyi yürümesi için gerekli iletişimi sağlamak, yardımcı olmak zorundaydı.

⁵⁷ İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, İkinci Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990, s.47

Böylece Enstitülerde giderek, yönetici, öğretmen ve öğrencilerin oluşturduğu ortak yönetime dayanan bir örgütlenme, yepyeni bir yönetim biçimi ortaya çıkıyordu. Öyle ki kurumun tüm bireyleri herhangi bir görev ve yetkiyle bu yaşamın bir parçası oluyordu. Sahipsiz, yönetimsiz bir iş ve çalışma kalmıyordu

Eğitimbaşı, Enstitünün tüm eğitim öğretim işlerinden, programın işlemlerinden sorumlu ve yetkili müdür yardımcısıydı. Tüm iş ve kültür dersleri ve çalışmalarının zamanlamasını planlayıp, sağlıklı olarak uygulanmasını yönetirdi. Ancak o bunları kendi yapmaz, alan başlarıyla, (tarımbaşı, yapı-sanatbaşı, müzikbaşı vb.) birlikte çalışırdı. Daha doğrusu her alanın yönetici ve öğretmenleriyle öğrencileriyle yaptıkları taslağın öteki çalışmalarla uyum içinde düzenlenip yürütülmesini sağlardı. Herkes kendi işinin uygulama ve başarısından sorumlu olduğu için eğitimbaşının onları "gütmesi"ne gerek kalmazdı. Ders öğretmenlerinin, kümebaşı öğretmenlerin, öğrenci başkanları ve nöbetçilerin çalışmalarının iyi geçmesi için çevirgenlik, düzenleyicilik görevi yapıyordu. Ayrıca öğretmen ve öğrencilerin özlük sorunları vb. işlerin de yetkili ve sorumlu kişisiydi.

Usta öğreticilik,3803 sayılı "Köy Enstitüleri Kuruluş Yasası"nın 17 maddesinde köy enstitülerinde öğretmenlik yapacakların belirtilmesinden sonra "**Bu enstitülerde uzman işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalışabilirler**" ifadesine yer verilmektedir.

Köy enstitülerinin özellikle kuruluş dönemlerinde öğrenciler tarım ve her türlü bilim dallarında eğitim verirken yapılan uygulamalı çalışmalarda "ustaöğreticilik" kurumundan faydalanılmış eğitici teknik eleman gereksinimi bu yolla karşılanmıştır. Her enstitüde öğretmenlerin ununda tarım, dülgerlik, demircilik, marangozluk, el sanatları, müzik v.b. alanlarda çevrede mesleklerinde isim yapmış elemanlar ustaöğreticilikle görevlendirilmiştir. Ustaöğreticilik kurumu köy enstitülerinde başarı ile uygulanmış bir modeldir. Ustaöğreticiler **usta-çırak**: baba -oğul ilişkisi içinde öğrencilerden tıpkı öğretmen gibi büyük saygı görmüşler, bildiklerini ve birikimlerini öğrencilerle paylaşmışlardır.

Usta saz şairi Aşık Veysel bunlardan bir diğeridir. Aşık Veysel yalnız bulunduğu bölgedeki köy enstitüsünde değil, tüm köy enstitülerini gezerek sanatını köy enstitüsü öğrencileri ile paylaşmıştır.

"Enstitülerin çevresel özelliğini bu tip konularla öğrencileri karşılaştırmak, onlara bilgi ve beceri kazandırmak başka türlü mümkün değildi. Bu tip konuların en yetkilileri, hayatta kendi kendini yetiştirmiş, özel yetenekleri, başarıları olan ustalar, zanaatkarlardı. Bunlar arasında özellikle millî oyunları, halk türkülerini öğretenler, geçici bir süre için çeşitli enstitülerde çalıştırılırdı. Bu suretle bölgeler arasındaki folklorik değerler enstitülerden enstitülere, mezunlar yoluyla köylere aktarılırdı. Millî oyunlarda Bergama'nın Kozak köyünden Hasan Çakı, Kasnak Efe'lerin, halk türkülerinde ünlü saz şairi Âşık Veysel'in enstitülerdeki verimli çalışmaları takdirle anılmaya lâyıktır."⁵⁸

⁵⁸ Şevket Gedikoğlu, *Evreleri Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, İş Matbaası, Ankara 1971

<i>Yöneticiler ve Birim Başları</i>	<i>Alan Öğretmenleri ve Ustaöğreticiler</i>	<i>Başkan Öğrenciler</i>	<i>Nöbetçi Öğrenciler</i>
Enstitü Müdürü			
Müdür Yardımcısı	Çeşitli alan öğretmenleri döner sermaye ve muhasebe	İlgili alan başkanları	İlgili nöbetçiler
Eğitimbaşı	Kümebaşı öğretmenler ve tüm ders öğretmenleri	Küme başkanı öğrenciler	Nöbetçiler
Tarımbaşı	Tarım öğretmenleri ve ustaöğreticileri	Tarım başkanı ve tarım alanı başkanları	Tarım nöbetçileri
Yapı-Sanatbaşı	İşlikbaşları, yapı-sanat öğretmenleri ve ustaöğreticileri	Yapı-sanat başkanı ve işlik başkanları	İşlik nöbetçileri
Müzikbaşı	Müzik öğretmenleri ve ustaöğreticileri	Müzik başkanı, orkestra şefleri, koro şefleri vb.	Müzik nöbetçileri
Sporbaşı	Spor ve halk oyunları öğretmenleri ve ustaöğreticileri	Spor başkanı ve oyun başkanları	Görevli öğrenleri
Sağlıkbaşı (Doktor)	Hemşire ve sağlıkçı	Sağlık başkanı	Revir nöbetçileri

İkinci müdür yardımcısı ise para işlerine bakıyordu. Ama onun işi klasik yöneticiler gibi yalnız bakanlıktan gelen parayı harcamak, bitince yeniden gelmesini beklemek değildi. Enstitülerde "döner sermaye" başlı başına bir birimdi. Alım-satım işleri pazarlık yoluyla yapılıyordu. İşlerin hızla yürümesi ve ucuza çıkması için böyle olması yasaya koyulmuştu. Yapılar ve tüm kuruluşlar için gerekli araç gereç, yiyecek giyecek gibi gereksinimler bu yolla alınıyordu. Yapılan üretim bu yolla değerlendiriliyor, girdisi çıktısı hesaplanıyor, fazla ürünler Enstitü kooperatifine ve çevreye satılabiliyordu. Bunlarla ilgili saymanlık, ambar, depo, işleri özenle seçilmiş az sayıda memur ve işgören kullanılarak yapılıyor, asıl işi öğretmen ve öğrenciler yürütüyordu. İşletmenin ekonomik sorumlusu konumundaki müdür yardımcısı, onların işlerini iyi yapmalarında, ekonomik davranılmasında, ilde ve bakanlıkta bu işlerin kovuşturulmasında yetkili ve sorumlu oluyordu.

Tüm bölümlerin görevlileri, işlerin iyi gitmesi için müdür yardımcılarıyla ve birbirleriyle sürekli işbirliği içinde oluyordu. Çizelgede görüldüğü gibi her birimin, müdür yardımcısı konumunda bir "Baş"ı vardı. İş ve üretim alanlarında olsun, kültür alanında olsun, bu görevlilerin her biri kendi alanının verimliliğinden ve düzenli çalışmasından sorumlu ve yetkiliydi. İşler büyüdükçe ayrı birimler oluşmasında sakınca yoktu. Orada, sınırları değişmez işler, çakılı görevler yerine gelişen yazama ve değişen işlere göre yönetsel esneklik getiriliyordu.

EĞİTİM PROGRAMLARI VE YÖNTEMLERİ

b. Çok Yönlü Bir Eğitim

"... Öğretim işine gelince: Onu resmi müfredat programı az çok göstermiştir. Ama ruhu vermek program taslağında değil, kurumu yönetecek arkadaşların elindedir... Kurumların kendini yaratması en önemli noktayı oluşturur..."⁵⁹

Müdürler Enstitüleri kurmaya giderken köyleri canlandırmanın "programı" sayılacak 3803 sayılı yasa yanlarındaydı. Orada her şey vardı. Bu yasanın özünü kavramadan, kısa ve uzun sürede yapılacak işleri anlamadan Enstitü Müdürü olunamazdı. "Cahillikle savaşa" çıkılıyordu. Uzun süreli bir "seferberlik hali"ydi bu. Yasayı çantalarına koyup, Anadolu'nun dört bir yanına dağılan o ülkücü eğitimciler yapacakları işin 15 yıllık planını ve çerçeve programını iyi biliyorlardı.

Enstitüler onların yetiştiği öğretmen okulları gibi olmayacaktı. Yeni bir program ve yöntemle işleyecekti. Türkiye'nin temel eğitim ve "Köyde eğitim" politikasını uygulamaya geçirme ve programın yaratma yetkisi ellerine teslim edilmişti. Yapılan planlamaya göre, 1955'te tüm köyler okula, öğretmene, sağlıkçı ebe ve tarımcıya kavuşmuş olacaktı. Köylerde ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal iyileşme ve bilinç başlayacaktı. Her Enstitü kendi kesiminde bunu başarmanın merkezi oluyordu. Amaca daha önce varılabildi. Ama 1955'ten sonraya asla kalınmayacaktı.

Bakanlıktan gelen genelgede ve yasada programın yarısının teknik ve tarım dersi ve çalışmalarına, yarısının kültür derslerine ayrılacağı bildiriliyor, kimi derslerin adı veriliyordu. Ama her Enstitü bu çerçeveye göre kendi gereksinimine uygun esnek programını; yıllık, aylık, haftalık çalışma planını kendisi yapacaktı.

Bakanlığın on beş günde bir istediği çalışma raporuyla, iş ve üretim alanlarında, kültür derslerinde yapılanlar, çekilen güçlükler, bulunan çözümler ayrıntılarına kadar bildiriliyordu. Örneğin bir Enstitüden gelen raporda, kış gelmeden yatakhanelerin yapımı ve su yolunu bitirmek için iki hafta çalışıldığı, kültür derslerine sonradan geçildiği bildiriliyordu. Başka Enstitülerin de benzer önlemlerle çalışmaları bölgenin özelliklerine, Enstitünün gereksinimlerine göre düzenledikleri anlaşılıyordu. Tonguç bu raporlardan, eski ve yeni gözlemlerinden elde ettiği sonuçları değerlendirerek, programa esneklik kazandıracak ilkelerden birini şöyle saptadı ve hemen Enstitülere bildirdi:

"Olağanüstü gereksinimler ilkesine göre, acele yapılması gereken bina, yol, köprü, su arkı açılması; belli bir süre içinde bitirilmesi, zorunlu ekim-hasat, harman kaldırılması gibi önemli mevsimlik işler çıktığın da; gereğine göre yeter sayıda ya da bütün öğrenci ve öğretmenler, tam gün ya da birkaç gün, bir ya da birkaç hafta süreyle aynı işte çalıştırılır. Bu gibi çalışmalara katılan öğrencinin o süre içinde devam edemediği ders ya da işler için bundan sonraki çalışma planlarında gerekli zaman ayrılarak kayıpları yerine getirilir" Genelgeyle gönderilen bu emrin, sonradan programın önemli bir ilkesi olduğu görülecektir.⁶⁰

Enstitü programı Tonguç'un "Yaşamın gerçek işleri içinde eğitim-öğretim görüşünü ilke ediniyordu".⁶¹ Enstitüler, zamanlamasıyla, yöntemiyle, plan ve programını, yaşamın gerçeklerine uygun bir esneklikte yapabilecekti. Çünkü amaç yalnız "abece" öğretecek bir öğretmen yetiştirmek değil, gittiği köye her yönden yararlı bir eğitimci yetiştirmektir.

⁵⁹ İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s.18

⁶⁰ Bekir Özen, *Köy Enstitülerinde Uygulanan Eğitim-Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Bornova İzmir 1991

⁶¹ A.g.e.

İki yıl uygulamadan sonra Tonguç'un, Enstitü müdürleriyle, Talim Terbiye Kurulu'ndan uzmanlarla toplanarak; önceki denemeleri, Enstitülerden gelen raporların sonuçlarını, kendi görüş ve gözlemlerini bir araya getirerek ulaştığı bireşimle, "Köy Enstitüleri Program Taslağı"na son şekli verildi. Talim Terbiye Kurulu'nun 4 Haziran 1943 gün ve 75 sayılı kararıyla olduğu gibi onaylanan taslak program, "Köy Enstitüleri Öğretim Programı" adı altında Bakan Yücel'in onayıyla yayımlandı; hemen Enstitülere gönderildi.⁶²

Derslerin yarısının tarım ve teknik ders ve çalışmalarına ayrılması, Enstitü programına çok yönlü bir eğitim niteliği kazandırıyordu. Başta gelen meslek öğretmenlikti ama köye yarayışlı başka eleman da yetiştirilecekti. Öğretmen, yalnız "abece" öğretmeyeceği, öğrencilerine tarım ve teknik beceriler de kazandıracığı için bu alanlar Enstitü programının konusuydu. Köyde eğitim de bu anlayışla programlanacaktı. Böyle bir programla Türkiye'nin gelecekteki çok yönlü ulusal eğitiminin temeli atılıyordu. Fırsat eşitsizliğinin karşıtı olan Enstitü politikasının yaratacağı yeni etkiler, ülkede yaygınlaştığında, çeşitli toplumsal kesimden gelen yetenekleri ortaya çıkararak, aradaki farklılıkları ve bu farklılıkların eğitim üstündeki etkilerini azaltacaktı. Daha önemlisi bu program çağdaş teknolojik ve tarımsal gelişmelerin beklentisini karşılayıcı bir öz de taşıyordu.

Kimi çevreler, programın yalın ve ayrıntısız olmasını fazla alçakgönüllü bulmuştu. Ya da, amaçlarında "ulusallık" olmadığı gibi eleştiriler getirilmişti. Oysa, programın getirdiği gerçekçi içerik ve ilkeler bu anlamı içinde taşıyordu. Ülkeyi bayındırlaşmayı, köyleri canlandırmayı lafla değil, "iş" olarak amaçlayan, tarımı, tekniği, güzel sanatları yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak gören bir programda fazla söze gerek yoktu. Önemli olan bu ilkeleri ve kısa açıklamaları iyi kavrayıp, yaşamın işlerini bu çerçeveye uygun olarak düzenleyip uygulayabilmektir. Kaldı ki ulusal yönden olan amaç her dersin programında yer alıyordu. Tonguç bu anlayışı, daha eğitim kurslarının açıldığı yıllarda Rauf İnan'a yazdığı bir mektupta şöyle dile getirmişti:

"... Öğretim işine gelince: Onu resmi müfredat programı az çok göstermiş. Ama ruhu vermek program taslağında değil, kurumu yönetecek arkadaşların ellerinde ve tutumlarındandır... Sana meselenin anahtarını yazdım. Kurumların kendini yaratması en önemli noktayı oluşturur.

Derslerin, konuların seçilmesinde temel olan ilkelerden kimileri" şunlardı:

- Programın yarısının kültür derslerine, yarısının tarım ve teknik dersleri ve çalışmalarına ayrılması.
- Birçok gereksiz ders, konu ve bilgi yerine, gerekli olanlara yer verilmesi.
- Yaşama geçirilebilecek derslerin ve konuların seçilmesi.
- Kültür dersleri uygulamalarının iş ve üretim alanlarında yapılması; bu konuların üretim ve iş çalışmalarından koparılmaması, onlarla? bütünleştirilmesi. Derslerin ve çalışmaların eğitimle, üretimle sonuçlandırılması vb.

⁶² Köy Enstitüleri Öğretim Programı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1943

Programın toplumsal ve ekonomik temellerinin gerçekçi ve sağlam olması, pedagojik ve psikolojik ilkelerinin çağcıl olmasını birlikte getiriyordu. Uygulama sonuçları bunun örnekleriyle doludur. Sistemin yarattığı, kendi toplumunun sağlıklı kültür öğelerini çağdaş kültürle emiştir erek besleyen, gelişen, yurt ve dünya sorunlarını gündemine alan, yaşamın gerçek konularına ve işlerine dayanan üretime dönük eğitim ortamı, öğrenciler için son derece ilginç ve verimli oluyordu. Onların bedensel ve ruhsal gelişmesine, öğrenme isteklerine uygundu.

Enstitü programı, maddi koşulların iyi olmayışını "pedagojik eksiklik" olarak görmeyerek, eğitim bilimini bu koşulları değiştirme yolunda kullanmanın programıydı.

b. Enstitülerde Zaman

*"... Köy Enstitülerinin haftalık, aylık ya da mevsimlik çalışma planı, her Enstitünün özelliğine, işlerine, öğrencilerin düzeyi ve sayısına, öğretmenlerine, iş araçlarına, iş alanlarının genişliğine, hayvanların cinsine ve sayısına göre örnekler göz önüne alınarak tertiplenir."*⁶³

Tonguç'un açıklamalarından anlaşılacağı gibi zamanlamada esneklik ve bunu Enstitünün işleri belirliyordu. Ama ilkelerden ödün vermemek koşuluyla. meslek eğitimi olarak öğrenciye verilecek dersler ve hafta sayıları şöyle belirtiliyor:⁶⁴

Kültür dersleri	5 yılda	114 hafta
Tarım dersi ve çalışmaları	5 yılda	58 hafta
Teknik dersler ve çalışmaları	5 yılda	58 hafta
Yıllık tatil (dinlenme)	5 yılda	30 hafta
Toplam		260 hafta

Hangi koşulda olursa olsun, beş yıllık eğitim süresince bu sayısal dökümden ödün verilmiyordu. Ancak, Enstitünün yaşama biçimi ve koşullarına uygun olarak zamanlamaya esneklik getirilir, çalışmalar öne ya da sona, önceki ya da sonraki yıla alınabilirdi.

Öğretmen ve öğrencilerin 5 yılda otuz hafta, yılda altı hafta olan dinlenceleri de benzer koşullarda kullanılırdı. İzin günleri, ayları Enstitü yaşamına uygun olarak planlanır; sınıflar, yazda kışta ayrı zamanlarda izinli çıkardı. Bu yüzden Enstitülerin, başka eğitim kurumları gibi belli zamanlarda boşalıp sessizleştiği, kapısına kilit vurulduğu görülmezdi. Orada eğitim çarkı sürekli dönmek zorundaydı. Çünkü gerçek yaşam ve bu yaşamın işleri durmaz ve yavaşlamazdı.

Çünkü oralar, bir yapısı iki kapısı olan klâsik bir okul değil, içinde her zaman iş olan birer eğitim işletmesiydi. Yüzlerce, binlerce ağaç, yüzlerce hayvan, verime durmuş su isteyen, bellenmek, çiçeklenmek isteyen bahçeler, ekime hazırlanacak tarlalar, koyulup gidilemezdi. Yapılar yarım bırakılmazdı.

Ayrıca, oradaki büyük yatırımın, atölyelerin, arabaların, araç gereçlerin, kuruluşların bir süre kullanılmaması, eğitim ekonomisi yönünden zarar getirirdi. Dışarıda binlerce kişi eğitim için kıvranırken kurumu boş tutmak zamandan ve maddeden zarar sayılırdı.

⁶³ İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s.1

⁶⁴ A.g.e. s.1

İzne çıkan öğrencilerle bireyler olarak ilgileniliyordu. Tonguç'u Enstitü müdürlerine yazdığı mektuplarda hastalık geçirmiş olan öğrencilerin yanına ilaç verilmesini, üst başlarına özen gösterilmesini, aile sorunlarıyla ilgilenilmesini istiyor, benzer konuları sık sık anımsatıyordu. Yönetmelikte pazartesi sabahından cumartesi saat 13'e kadar görevli oldukları kaydı vardı. Ama onlar bir buçuk gün izinliyiz diye evlerine kapanmazlar, öğrencilerle birlikte haftalık gezi, eğlence vb .""etkinliklere katılırlardı. Kimi zaman uzun izinlerini bile Enstitüde işbaşında geçirenler de olurdu.

Enstitüler, yalnızca bir müdür ya da tek yardımcının yetkisi (otorite) ile yönetilmediği için müdürlerin izinli olduğu sırada kurumda işlerin aksamaması söz konusu değildi.

Haftalık dersleri ortalama 44 saat tutan Enstitü programının zamanlamasında şu ilkeler yer alıyor:

Yarım gün esasına göre olan düzenlemelerde, bütün sınıfların yarısı öğleden önce (ya da sonra) kültür derslerine; geri kalanların yarısı tarım, yarısı teknik ders ve çalışmalarına gider.

Tam gün ilkesine göre sınıfların yarısı tam gün kültür derslerine, kalanların yarısı tam gün tarım dersi ve çalışmalarına, yarısı tam gün teknik ders ve çalışmalara devam eder.

"Bir hafta" düzenlemesine göre ise sınıfların yarısı bir hafta kültür dersi, kalanların yarısı o hafta tarım dersi ve çalışmaları, kalan yarısı teknik ders ve çalışmaları yapıyor. Bu örnek sürekli uygulanmayıp, üç aydan çok sürmemek koşuluyla olağanüstü gereksinimler nedeniyle uygun görülmüştür.

Programdaki ders ve çalışmaların uzantıları olan kimi etkinlikler de çalışma planı ve günlük zaman çizelgesinde yer alır. Bunlardan biri, günün belli saatlerinde yapılan temizlik düzen işleridir. Orada bu işler yapılmadan başka çalışmaya geçilmezdi. Ya da başka çalışmalar yapılırken nöbetçi grupları ya da tek tek nöbetçiler bu işleri yapardı. Günlük programda yer alan başka etkinlikler de vardı. Örneğin, sabahları topluca oynanan ulusal oyunlar, akşamüstleri yapılan serbest okuma saatleri zorunluydu. Radyodan akşam haberleri, "Yurttan Sesler" ve "Geçmişte Bugün" programları her Enstitüde öğrencilere izletilirdi. Hatta yalnız öğrenciler değil, öğretmenler ve öteki çalışanlar da bu etkinliklere katılırdı.

Bunlar dışında, dinlenme günlerinde yapılan çevre gezileri, eğlence ve eleştiri toplantıları da Enstitü programının uzantılarıydı. Bunlar klasik okullarda olduğu gibi "boş zamanları değerlendirme" ya da "deneyim kazanmak" amacıyla değil, gerçekten gerekli olduğu ve işe yaradığı için yapılırdı. Örneğin, "folklor çalışmaları" beden eğitimi programında, "serbest okuma" Türkçe programında yer alan etkinliklerdi.

e. Yöntem Olarak İş Eğitimi

"... Bütün derslerle ilgili metotların kökten değiştirilmesi, derslerin iş içinde iş vasıtasıyla öğretilmesi gerekiyordu... Bu da her şeyden önce öğretmen sorununu karşımıza çıkarıyordu. Geniş bir kaynaktan öğretmen almakla bu ülküyü zamanla gerçekleştirmek mümkün olacaktı..."⁶⁵

"Enstitülerde tarım ve işlik çalışmalarına önem verilirken, kültür derslerinin eski ezberci yöntemle okutulamayacağı pek doğaldı. Çünkü doğanın içinde, tarla ve bahçelerin arasında açılan bir kurumda, biyoloji ve tabiat derslerinin derslikte ve karatahta başında okutulması artık gülünç olacaktı. Tıpkı bunun gibi, ekilip biçilen, çadır yaşamından

⁶⁵ A.g.e., s.18

başlayarak yeni yapılar kurulan, hayvan beslenen, bir kurumda, kimya, aritmetik ve geometri derslerini bu olaylarla bağlantılılık yaratmadan okutmaya kalkışmak büsbütün gülünç olurdu. Onun için bütün derslerle ilgili metotların kökten değiştirilmesi, derslerin iş içinde ve iş vasıtasıyla öğretilmesi gerekiyordu."

Böylece Enstitü programı, öğretimi gerçekleştirmede belirleyici olan yöntem ve tekniklerini, teknolojisini içinde taşıyor ve getiriyordu. Bu nedenle Enstitülere öğretmen atanırken, eski ölçüler kullanılmamış, bu yeni yöntem ve tekniklerle çalışmayı göze alacak, öğrenciyle birlikte iş içine girecek elemanlar aranmıştı.

İş içinde eğitim yöntemi, öğretimde o güne kadar gerilerde olan ya da hiç olmayan iki ögeyi öne çıkarıyordu. Bunlardan biri öğrenci etkinliği, ikincisi "üretim"di. Ayrıca iş dersleri ve araçları, iş alanları, üretimin kendi, bu çok yönlü eğitimin teknolojisini, ortamını oluşturuyordu. Yapay ders araçlarının yerini gerçek iş araçları alıyordu. Bu konu yalnız Köy Enstitüleri için değil, gelecekteki tüm genel eğitimimiz yönünden önemliydi.

Öğrencilerin derslere katılımı etkinleşmesi, eğitimde öteden beri ilke olarak önde görülmüş ama hiçbir zaman amaçlandığı anlamda yaşama geçirilememiştir. Enstitülerde uygulanan iş içinde eğitim yönteminde ise, dersi öğretmen ve öğrenci birlikte yüklenme konumundaydı. Buna zorunluydular. Çünkü yapılacak olan iş ve ders, yaşamın gerçek işleriydi. Bu yöntemle hem öğrenci ve öğretmenin katılımı sağlanarak ezberi anlayıştan uzak tam ve kalıcı bir öğrenme gerçekleşiyor, hem de eğitim üretimle sonuçlanıyordu.

En donanımlı okullar bile fizik dersine kaldıraç, matematik dersinde "Pisagor Kuramı"nı, biyolojide tozlaşmayı, az sayıda laboratuvar çalışması ve sınırlı araç gereçle birer deneme ve anlatma yöntemiyle öğretmeye çalışırken, Enstitü öğrencileri bunları yaşamın gerçek işleri ve çalışmaları içinde daha kolay ve kalıcı olarak öğreniyordu. Üstelik o bilginin kullanıldığı yeri, ya da o bilgilerden yararlanarak neler yapıldığını, dersler ve konular arasındaki bağlantıları da somut olarak görüyordu. Orada iş alanları kuramsal derslerin etkin öğrenme ortamı oluyordu. Motorculuk dersinde, Enstitünün gerçek işlerini yaparken "beygir gücü"nü, el arabası ya da başka bir gerçek aracı kullanırken "kaldıraç"ı, bir yapının çatısını kurarken "Pisagor kuramı"nı, işlerle kuramları karşılaştırarak iş içinde ve kalıcı olarak, bilginin işlevini görerek, bilinçle öğreniyordu. Bu nedenlerle Köy Enstitüsü programının ve yöntem olarak iş eğitiminin temelleri sağlam ve eğitimsel değeri yüksekti,

İŞ VE ÜRETİM ALANLARI DERS VE ÇALIŞMALARI

a. İş ve Üretim Alanları

"... Ama çalışmalar, Enstitüdeki hayattan bezginlik getirecek aşırı dereceye vardırıлма/nalı, her günün sevilerek, heyecanlanarak hakkından gelinen iş alışkanlığı olmalıdır..."⁶⁶

Büyük topraklar üstünde, programının yarısı iş ve üretim içerikli olarak kurulan Enstitülerin tarım ve teknik ders ve çalışmalarının ili konuları, elbet yeni kuruluşun işleriydi. Bunların çoğunu programa önceden koymak olası değildi. Kuruluş dönemi çalışmaları çoktu, çeşitliydi. Her Enstitüde ayrı işler vardı.

Anılarını yazan Enstitü çıkışlıların ya da eski yöneticilerin anlattıklarında çok çeşitli işler yer alıyor. Özellikle ilk günlerde önceliği olma yan iş yok gibiydi. Hepsine birden başlamak ve kotarmak gerekiyordu Barınaklar (yatakhane, yemekhane, çamaşırılık,

⁶⁶ A.g.e., s.34

banyo vb.) bir an önce yapılmalıydı. Bunlar temel gereksinimlerdi. Derslikler, işlikler, laboratuvar, kitaplık, müzik odaları vb. birimler de en az onlar kadar önde geliyordu. Yollar, kaldırımlar, bataklıkların kurutulması ağaçlandırılması, ekilmesi, su yolu kazılarak, uzaklardan su getirilmesi, depo yapılması elektrik santrali kurulması, tarım alanlarının işlenmesi, yapılanların güzelleştirilmesi vb. çalışmalar, kuruluş yıllarının öncelikli işleriydi. Öğrenciler bu işleri yaparken, çalıştıkları her alanın bilgilerini ve becerilerini birlikte öğreniyordu.

Kız öğrencilerin alanı olan ve erkeklerin de katıldığı dikiş-nakiş, el sanatları, tarım sanatları, örücülük, dokumacılık çalışmalarının hemen başlaması zorunluydu. Çamaşır, çarşaf, giysi vb. gereksinimlerin bir bölümü bakanlıktan gelmişti ilk yıl. Ama onlar örnek alınarak bütün öğrenciye, yeni gelenlere yetecek kadar yenilerinin Enstitüde dikilmesi gerekiyordu. İkinci Dünya Savaşının kumaş ve bez sıkıntısı Türkiye'yi dokuma tezgâhlarına geri döndürmüş, kooperatifleşme yoluyla herkes bu işe yönelmişti. Bunu Enstitüler de yapıyordu. Tarım dersi ve çalışma alanlarının başka bir yaşamsal önemi daha vardı. O verimsiz toprakların verime durdurulması, "eğitilmesi" için kimi bölgelerde doğayla boğuşurcasına "çarpmak", bunun için modern tarım tekniğinin araç ve bilgilerini kullanmak gerekiyordu. Daha öncede de söz edildiği gibi, kuruluş çalışmaları yapılırken çevrenin planlı olarak uygarca düzenlenmesi gözden uzak tutulmamalıydı. İlk günlerden başlanarak bunlar bir arada yürütülmezse ipin ucu kaçardı.

Ayrıca, öğrencilerin kendi bireysel bakımları, Enstitünün günlük temizlik, düzen işleri, sağlık işleri, araçların bakım ve onarım işleri vardı. Tüm bunlar öğretmen ve öğrenci işbirliğiyle, büyük bir uyum içinde yapılmak zorundaydı. Her öğrenci ve öğretmen kendinin ve çevresinin bakımından, temizlik ve düzeninden ve güzelliğinden sorumluğu olacaktı.

Enstitü müdürleri kurumlarını açar açmaz, bu çeşitli işlerin hemen hepsiyle karşı karşıya gelmişlerdi. Yeni bir anlayışla gerçekçi bir eğitimin, yeni bir eğitim işletmesinin temelleri böyle atılıyordu. İlk gelen öğretmen ve öğrencilerle, ilk işlere başlanıyordu. Tonguç, dolaştığı Enstitülerde yapılanları yapılmakta olanları görüyor; görüşlerini, önerilerini söylüyor, kimi yerde bir iki gün kalıp yardımcı oluyordu. Kimi zamanı gördüklerini gözlemlerini ve isteklerini Enstitü müdürlerinin hepsinin birden yazdığı mektuplarla bildiriyordu. Bakanın imzasıyla, ilkelerle ilgili genelgeler yolluyordu.

Kuruluş günlerinde, Kızılçullu Köy Enstitüsü Müdürü Emin Soysal'a yazıp tüm Enstitü müdürlerine de yolladığı 8 maddelik mektubun yeni kuruluşun işleriyle ilgili bölümünde şu uyarılarda bulunuyor:

"... Bazı kurumlar kuruluş halinde olduklarından yeni kadroyu sığdırabilmek amacıyla inşaat ve tesisler için çok sıkı çalışmak zorunda! dır. Bu gibi yerlerde çalışan arkadaşlar ellerindeki bütün güçleri kullanmalı, gerekirse dışardan eleman da sağlayarak, amaca varılmak için gece gündüz çalışılmalıdır. Ama bu çalışmaları; Enstitüdeki hayattan bezginlik getirecek kadar ifrata vordırmayarak, her günün sevilerek, hey canlanarak hakkından gelinecek iş alışkanlığı olmalıdır."

Köy Enstitülerinde her türlü işin değerli olduğu, gerektiği için yapıldığı öğrencilerce biliniyordu. Onun için bıkkınlık yerine gerçekten coşku duyularak geliniyordu işlerin hakkından. "İş hali"nin coşkulu öğrencileri her zaman etkin durumda tutuyor, düşünce ve duygular geliştiriyordu. (Kimi bilgiler bu anlamda "iş hali"nin yerini alacak etkin bir şey olmadığını, dilin çözülmesinin, müziğin bile kökeninin nereye dayandığını söylerken, bu gerçeği dile getirmişlerdir.) Enstitü "fencilerinin ilk yazdıkları şiirlerde, öykülerde, şarkılarda, yaptıkları resimlerde, incelemelerde oradaki "iş yaşamı"nın izleri vardır.

Bu işlerin nedenli coşku ve heyecanla yapıldığını yine bir Köy Enstitülü öğrencinin şiirinden anlamak mümkündür.⁶⁷

İŞ GECESİ

Bizler gece mehtapta saman taşıdık

Mehtabın güzelliği derde dermandı.

Güzel bir gecede iş hayatı yaşadık

Ah gönlüm, o geceyi bir bayram sandı.

Küfeler, tesgereler gidip gelirken,

Sabahı istemezdim gece mehtapta,

Altın ay göklerden bize gülerken

Daha çok çalışmak isterdim hattâ.

O sonsuz güzelliğe doymadan daha,

Baktım, tanyeri al al ağardı.

İş gecesi geçti, geldik sabaha;

Saman yığınları kimsesiz kaldı.

“... Her Köy Enstitüsünün devlet tarafından verilen döner sermaye ile kurulup işletilen birer çiftliği vardı. Öğrenciler bu işletmelerin varlığı ile buldukları çevrede uygulanan her türlü tarım işini yaparken, öğrenme olanağına da kavuşuyordu... iş eğitimi vermek amacıyla kurulmuş olan Enstitü çiftlikleri, öğretmen ve öğrenci emeğiyle işletilerek, kurumun gereksinimi olan maddelerin çoğunu sağlamaktaydı...”⁶⁸

Köylünün can damarıydı tarım; işi, mesleği idi. Tarımsal eğitim vermek köylerde mesleksel iyileşme yaratacaktı. Tonguç bu konuyu daha önce *İş ve Meslek Eğitimi* kitabında irdelemişti.

Canlandırılacak Köy yapıtının ikinci baskısında tarımın eğitime girişini tartışır: "Tarım, babadan oğula geçen bir iş olmaktan çıkıp eğitim alanına girerken, Avrupa'nın birçok köyünde nerdeyse ilköğretimin yerini tutmuştu. Köye ilköğretim girmemişken bir tarım okulu açıp orada okuma-yazma ve matematik gibi dersler de verilirdi. Ya da ilkokula tarım dersi koyma yerine, tüm dersler tarım çalışmaları içinde yapılırdı. dokuma tezgâhları, 1799'da İsviçre ve Danimarka, 1806'da Almanya 1925 te Norveç, 1927'de Fransa, 1834'te İsveç okullarına benzer yöntemlerle girmiştir."⁶⁹

Bizde eğitimde tarımdan söz edilmeye 1913'te başlanıyor. Ama ne meşrutiyette, ne cumhuriyetten sonra köylüyü etkileyecek bir tarımsal tarımın biçimi bulunamadığı, kentlerde az sayıda orta tarım meslek okulu açıldığı görülüyor. Bu ve benzeri gerçekler göz önüne alındığında köy okullarında bir an önce tarımsal eğitime ağırlık vermek gerekiyor.⁷⁰

⁶⁷ Ümmü Altan, "İş Gecesi", *Köy Enstitüleri Dergisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1945, Sayı 4, s.580

⁶⁸ İ.H. Tonguç, *Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji sözlüğü*, Bir Yayınevi, İstanbul 1950, s.338

⁶⁹ İ.H. Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s.446

⁷⁰ A.g.e., s.476

Eğitmen kurslarında ve köy öğretmen okulları denemesinde başlıyor programın temelini tarımsal eğitimi yerleştirmeye. Daha sonra, "köylere gidecek elemanların ilköğretimle birlikte tarım bilgisi ve becerisi verecek nitelikte yetiştirilmesi" zorunluluğu 3803 sayılı yasada yer alıyor. Beş yıllık Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nın dörtte biri, "tarım dersi ve çalışmaları"na ayrılıyor.⁷¹

Aşağıda örneği görülen programda dersler ve konular sıralanırken çocukların yaş durumunun göz önüne alındığı görülecektir. Ayrıca, tarım derslerine kız-erkek tüm öğrencilerin katılacağı, ancak çalışmalarda kız öğrencilere özelliklerine uygun işler yaptırılacağı koşulu koyuluyor. Kuşkusuz köy okulları programında da tarım derslerine aynı ağırlıkta ve anlamda yer veriliyordu. Böylece Türkiye'de ilk eğitimin temelini, o dönemde bir tarım toplumu olan ülkenin gerçekleriyle ilgili bu ilke yerleştirilmiş, programı geliştirilmeye başlanmıştı.

Köy Enstitülerinde beş yıl içinde her sınıfın öğrencilerine gösterilecek tarım dersi ve çalışmaları ile bunlara ayrılacak haftalık saat sayısını gösterir çizelge.⁷²

<i>Ders Grupları</i>	<i>Sınıflar</i>				
	1.	2.	3.	4.	5.
Tarım Dersi ve Çalışmaları					
1. Tarla tarımı	-	3	4	2	1
2. Bahçe tarımı	8	4	3	3	2
3. Sanayi bitkileri tarımı ve sanatları	-	-	1	1	2
4. Zootekni (hayvan bakımı)	1	2	2	1	2
5. Kümes hayvancılığı	2	2	-	-	-
6. Arıcılık ve ipekböcekçiliği	-	-	1	2	2
7. Balıkçılık ve su ürünleri	-	-	-	2	2
Toplam	11	11	11	11	11

Tarım programının başında şu açıklamalar yer alıyor:

Enstitü çıkışlı öğretmenlerin yasayla saptanan görevlerinden biri, köy okulu toprağının köylüye örnek olacak biçimde işletilmesidir. Onun için adaylar, Enstitüde tarım dersi ve çalışmalarına konu olan bitki ve hayvanların bakımı, yetiştirilmesi, toprağın işlenmesi vb. iş içinde öğreneceklerdi.

Öğrencileri, işleri planlayarak yapabilecek duruma getirmek, modern tarım araçlarını kullanmalarını sağlamak, bu alandaki değişiklikleri izleyebilecek beceriler kazandırmak, doğa olaylarının canlıların yaşamındaki etkisini kavrayacak bilgilerle donatmak gerekiyordu.

Enstitü müdürlerinin önemli işlerinden biri, bölgenin tarımından anlayan, öğrenmeye ve öğrencilere öğretmeye, onlarla iş içinde çalışmaya hevesli tarım öğretmeni ve ustaöğreticisi aramak olmuştur. Tarımla ilgili bilgi ve becerisi olan ilköğretim öğretmenlerine de görev verilebilirdi. Her Enstitü, zaman yitirmeden bölgenin gereksinimine uygun tarım dersi ve çalışmalarına hızla koyuldu.

⁷¹ Köy Enstitüleri Öğretim Programı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.6

⁷² A.g.p., s.4

Anadolu'nun her yerinde tarım işlerinin sorunları çoktu. Geleneksel tarıma yıllar boyu hiçbir yenilik girmemişti. Meyvenin, sebzenin bitip büyüdüğü belli yerler, su kenarları vardı. Köylünün doğayı zorlayacak, toprağı verime durduracak gücü azdı. Araçları ilkelidi. Enstitülerde tarım dersi ve çalışmalarının amaçlarından biri, modern tarım bilgi ve tekniklerini kullanarak, yüzlerce yılın alışkanlığını kırıp, çağdaş tarımsal eğitimi köylere sokmaktı.

Her Enstitü, tarım dersi ve çalışmalarını bölgenin iklimine, coğrafyasına, vb. özelliklerine göre düzenledi. Yalnız geleneksel ürünleri değil, toprağı "eğiterek", iklim koşullarına karşı önlemler alarak, temel gereksinimlerden olan tahıl, sebze ve meyvelerin vb. tarım ürünlerinin verimini artırmak ve her yere yayılmasını sağlamak amaçlanıyordu.

El değmemiş toprakları işleyip verime durdurmak kolay değildi. Ama insanoğlu dünyayı böyle değiştirebilmişti. Bu gerçek Enstitülerin parolasıydı. Yüksek Bölüm çıkışlı Abdullah Özkucur, Çifteler'de ilk günlerde geçen böylesi çalışma günlerini destan diliyle anlatıyor anılarında:

"Enstitü Müdürü Rauf İnan, alana toplanan öğretmen ve öğrencileri önce tarihe alıp götürüyor, onlara insanoğlunun doğayla, düşmanla olan savaşımını anımsatıyordu.

" 'Dedeleriniz, babalarınız, bu toprakları kurtarmak için onca can ve kan verdi. Bu kutsal emaneti yeşertmek, bayındırlaştırmak bizim boynumuzun borcu olsun' diyordu.

"Öğrenciler coşkuyla yanıt veriyordu: 'Olsun!..'

"Onlar, tarım öğretmenleri başlarında, tarım marşı dillerinde korkunun üstüne gider gibi yürüdüler bozkırın üstüne. Şarkıları dillerinde büyük imecelerle gittiler çalışmaya:

"Sürer eker biçeriz, güvenip ötesine,

Milletin her kazancı milletin kesesine.

Toplandık baş çiftçinin, Atatürk'ün sesine

Toprakla savaş için, ziraat cephesine.

İnsanı insan eden ilkin bu soy bu toprak,

En yeni aletlerle en içten çalışarak,

Türk için gene yakın, dünyaya örnek olmak,

Kafa dinç el nasırlı, gönül rahat alın ak.

Biz ulusal varlığın temeliyiz köküyüz,

Biz yurdun öz sahibi, efendisi köyliüyüz.

"Kazmaları kürekleri, motorları kapıp, coşkuyla başladılar kıraç yerleri işlemeye. Bir yerine beş vurdular, derin yerlerine indiler toprağın. Bağlar bahçeler yaptılar. Bozkıra can vererek susuz meyve ve sebze yeşerttiler. Su taşıdılar yokuşlara. Kel tepeleri ormana kestiler. Toprağın yüzü güldü yeşerdi.

"Böyle çalışmalarla, her Enstitünün kısa sürede verime duran çiftlikleri oldu. Komşu Enstitülerle dayanışmaya geçerek elemanlarını, tohumlarını, fide ve fidanlarını, ürünlerini birbirlerine gönderdiler. Tonlarla üretim yapıldı. Yüzlerle hayvan beslenip büyütüldü. Ürünler, yendi içildi, kullanıldı; satıldı. Çevre köylere verildi. Onlara fidan ve tohum armağan edildi."⁷³

⁷³ Abdullah Özkucur, a.g.e., s.70

Bahçecilik, bağcılık başta gelen tarım alanlarından biriydi. Her, Enstitü, modern tarım tekniğiyle çalışılarak kendi iklimine uygun meyve , ve sebzelerden örnek bahçeler meydana getirdi. Bahçeler verime durduğunda kimi yerde ürünle başa çıkılamadı. Örneğin, Arifiye'nin şeftali bahçeleri tükenmek bilmiyordu. Tarım Öğretmeni Mustafa Eyüboğlu, bahçenin köşesine koyduğu sıkma aracıyla gelen geçen öğrenciye şeftali suyu içirerek tüketimi artırıyordu.

Malatya'da bugün yapılan "Kayısı Şenliği", ilk kez Akçadağ Köy Enstitüsü'nün kayısı bahçelerinde uç verdi. Genç bir pedagog, çalışkan bir yönetici olan Enstitü Müdürü Şerif Tekben sayılarla anlatıyor 1940'ta Enstitü kurulurken bir tek ağaç bile olmayan o toprakta 9.500'i kayısı olmak üzere 17 bin meyve ağacı dikilip yetiştiriliyor. Köylüye, köy okullarına, daha ilginç olanı da Akçadağ Fidanlığı'na, ve fidan veriliyor.⁷⁴

Tarla tarımı köylü için daha önde geliyordu. Büyük ekeneği ol Enstitüler, bunları traktör, biçer döver vb. modern tarım araçlarıyla ekip biçmek için gerekli önlemleri almışlardı. Birçok Enstitü İkinci Dünya Savaşının ekmek kıtlığını, kendi buğdayını, kendi değirmeninde öğütüp, kendi fırınında pişirerek giderdi.

Kars-Cılavuz'un 1000 kadar hayvanı vardı. Hayvan bakımı ders ve çalışmalarında köylüyü bilgilendirici ve yeni yöntemleri tanıtıcı çalışmalara ağırlık veriliyordu. Bunun için gerekli uzman ve ustaöğretici bulunmuştu. Çoban tutuluyordu. Bakanlıklar arası anlaşmaya göre ilçe veterineri hayvan bakımı ve yetiştirilmesi konusunda Enstitülere uzmanlık yardımı yapıyor, uygulamalara katılıyor, ders ve uygulama yaptırıyordu. Yük taşımak, araba çekmek ve binek için her Enstitünün 5-10 atı vb. yük hayvanı oluyordu. Birbirinden uzakta olan tarım alanlarını her gün dolaşmak için, Tarımbaşının, Tarım başkanı öğrencinin kullandığı binek atları vardı. Kimi Enstitüde at sayısı daha yüksekti. Örneğin, Çifteler 50, Hasanoğlan 80 kadar at edinmişti. Bunlar, Enstitüyü bitiren öğretmenler için hazırlanıyor, günü gelince onlara veriliyordu.

Enstitü çiftliğinde tavukçuluk yapmanın hiçbir gücülüğü yoktu. Birinci ve ikinci sınıf programlarında yer alan "Kümes Hayvancılığı" dersi için çiftliğin uygun bir yerinde yapılan "tavukçuluk" çalışmalarını her Enstitü kendi ortamına ve gereksinmelerine göre düzenliyordu. Programda görüldüğü gibi kümes hayvancılığı küçük sınıfların dersiydi. Ama bir öğrenci konuya merak sarıp ileri sınıflardayken de ilgilenirse buna engel olunmaz, tarım öğretmenleri onlara yardımcı olurdu. Küçükler, kümes nöbetçisi ya da başkanı olmayı ve çalışma sırasının kendilerine gelmesini heyecanla beklerler, bu işe can atarlardı. Tavukların bakımı, beslenmesi, kuluçkaya yatırılıp yumurtalarının sayılıp mutfığa, kooperatife teslim edilmesi gibi uğraşlar onlar için coşku verici işlerdi.

Programda yer alan "Balıkçılık ve Su Ürünleri" ders ve çalışmaları, ilgili yörelerdeki Enstitülerde çok iyi uygulanıyordu. Tonguç, Beşikdüzü Köy Enstitüsü Müdürü Hürrem Arman'a "Sizin tarlanız Karadeniz" diyerek atmıştı bu işin temelini. Arman, önce kendi bilgilenererek girişiyor işe. Sonra istekli, öğretmen ve öğrencilerle işin içine girerek, konunun teknik ve ekonomik sorunlarını araştırıyorlar. Balıkçılık yapmayı teknik ve bilimsel bilgileriyle öğreniyorlar. Öncelikle Karadenizli bir balıkçılık ustaöğreticisi bulunuyor. Borçla balıkçılık motoru alınıyor. Bu konuda beceri ve alışkanlığı olan yetişmiş öğrencilerden yararlanılıyor. Bakanlıktan bir balıkçılık uzmanı gönderiliyor, kitaplar getirtiliyor. Kısa süre sonra Enstitü kendi gereksiniminden çok balık çıkarmaya başlıyor. Balıkthane kurularak, tuzlama, salamura ve satma işlemlerine girişiliyor.

⁷⁴ Şerif Tekben, a.g.e., s.26

Balıkçılık Uzmanı İsmail Özkul'u daha sonra Arifiye'ye gönderiyor Tonguç. Orada da önceden araştırması yapıp işe başlanmıştır. İlgili öğretmen ve öğrenciler çoktur. Uzman Özkul, onlara da balıkçılık yayınlarını inceletip onları bilgilendiriyor. Birlikte uygulamasını yapıyorlar Sapanca Gölü'nde. Öğretmen ve öğrenciler arı gibi çalışıyor bu işte. 1941'de iki ayda 3.000 ton balık tutuluyor. Çevre halkı buna şaşırıyor. Çünkü onlar bu üründen böylesine yararlanmayı bilmiyorlar, Enstitülü gençlerin yapabileceğini de sanmıyorlardı. 1942'de gölün kıyısına modern bir balıkthane yapılıyor. Kapısındaki "Arifiye Köy Enstitüsü Balıkhanesi" yazısını gelip geçen trenlerin yolcuları yüksek sesle okuyordu. Yurtdışına balık gönderen İstanbullu bir tüccar, Arifiye'nin balıkçılık çalışmalarına yardımcı oluyordu. Onlara modern araçlar olarak gelişmelerini sağlıyordu. Çıkardıkları ürünü yurtdışına gönderme planları vardı. Ayrıca, balıkçılık tekniğinde iyice yetişmiş olan deniz kıyısı köylerinin çocuklarından bir ekip kurularak, İzmit'te deniz balıkçılığına el atılıyor. Öğrencilerden birinin babası Adapazarı'nda dükkân açarak Enstitünün balık ürünlerini çevreye satmaya başlıyor. Eğer kapatılmasaydı Arifiye Balıkhanesi yurtdışına balık göndermede önde gelen bir kurum olmaya hazırlanıyordu.⁷⁵

Programdaki tarım alanı ders ve çalışmalarından bir başkası "Arıcılık ve İpekböcekçiliği"dir. Köylünün binbir güçlkle yaptığı kütük ve kovan arıcılığının sağlam gelenekleriyle, tekniğin yeni olanakları birleştirilerek, uygun Enstitülerde çok verimli arıcılık çalışmaları yapılıyordu. Arıcılık öğretmenleri, ustaöğreticileri ve arıcı öğrenciler bir grup oluştururdu Enstitü çiftliklerinde. Kendilerince bağımsız bir arıcılık bölümü yaratırlar olmuştu. Küçük öğrencilerden bile gerçek arıcılar çıkıyor, onlara herkes saygı duyuyordu. Milli Eğitim Bakanı Yücel, Tonguç'la birlikte Kastamonu Gököy Köy Enstitüsü'ne yaptığı bir inceleme gezisinde bunlardan biriyle karşılaştı. İş ve üretim alanlarını dolaşırken, sıra arıcılık bölümüne . geldiğinde, onlar daha uzaktayken bağıyor küçük bir öğrenci. "Yaklaşmayın, sizde kolonya kokuyor. Arılarım hoşlanmaz. Onları dağıtacaksınız, geri çekilin!" diyor. Büyük adamların geldiğini, Enstitüyü gezdiklerini - bilmiyor değil arıcı öğrenci. Ama, bakan ya da vali gelmiş dinlemiyor, arılarını koruyor. Öğrencinin bu davranışına hayran kalan Yücel, onunla tanışıyor. Arıcılık odasındaki defterlerini görüp karıştırınca iyice şaşırıyor. Defterinde arıcılık ve bal kültürüyle ilgili birçok bilgi, deyimler ve şiirler" görünce hayranlığı artıyor.⁷⁶

Tarım dersleri ve çalışmaları, ekmekle dikmekle ve bakmakla sınırlı delildi kuşkusuz. Verim alınmaya başlandığında işler kat kat çoğalıyor, yeni alanlar, birimler ortaya çıkıyordu. Ürünlerin kaldırılması, hesaplanması, değerlendirilmesi, dağıtılması, arkası kesilmeyen ayrı ayrı işlerdi. Örneğin ineklerden, koyunlardan alınan ürünlerin, sütün, etin, modern tekniklerle işlenmesi, değerlendirilmesi ayrı bir çalışma alanı oluyordu. Bunların neler olduğu her Enstitünün yöresel özelliklerine, gereksinmelerine ve olanaklarına göre değişiyordu. Enstitülerden on beş günde bir Milli Eğitim Bakanlığına gönderilen çalışma raporlarında bu işlerin çeşitleri sırayla açıklanıyordu

⁷⁶ Süleyman Edip Balkır, **Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü 1940-1946**, Hür Yayınevi, İstanbul 1947, s.263

⁷⁷ H.T.Yılmaz, **Bir Tonguç Okulu: Gököy Enstitüsü**, Köy Enstitüsü Dergisi, Sayı 2, Nisan 1945

Köy Enstitüleri Dergisi'nin "Enstitü Haberleri" bölümünde de çeşitli zamanlarda yapılan tarım işleri ve ürünleriyle ilgili şu bilgiler yer alıyor:⁷⁸

3000 dekar toprak ekildi.
150 dekar toprak işlenmeye hazırlandı.
Sebze bahçelerini selden korumak için 1 km. uzunluğunda, 3 m. genişliğinde ve 2 m. derinliğinde sel kanalı yapıldı.
<i>Ürünler:</i> 16 ton Buğday, 1.5 ton Burçak, 6.5 ton Bakla, 12 ton Patlıcan, 15.5 ton Domates, 55 ton Kuru fasulye, 16 ton Asma, 2.5 ton Süt, 865 adet Yumurta.
<i>Hayvanlar:</i> 6 adet Manda, 6 adet Öküç, 10 adet Montofon, 10 adet Kısır inek, 6 adet Düve, 5 adet Dana, 1 adet Boğa, 15 adet Kasaplık sığır, 2 adet Kısırak, 2 adet Tay, 1 adet Binek atı, 2 adet Eşek, 86 adet Koyun, 89 adet Tavuk, 86 adet Hindi.

Çifteler Köy Enstitüsü'nün tarım alanı verim dökümü ise şöyledir:⁷⁹

<i>Ağaçlandırma:</i> 1202 Zerdali dikildi, 3500 Badem dikildi, 1000 Akasya dikildi, 1000 Elma-Armut dikildi.
<i>Tarla Ürünü:</i> 40.531 ton Buğday, 13.096 ton Arpa, 2.284 ton Yulaf, 0.508 ton Mercimek, 0,134 ton Nohut.
<i>Bahçe Ürünü:</i> 2 ton Taze bakla, 9 ton Soğan, 3 ton Sarmısak, 4 ton Biber, 15 ton Domates, 20 ton Pırasa, 3 ton Turp, 2 ton Lahana.
<i>Hayvanlar:</i> 47 At, 3 Erkek tay, 4 Dişi tay, 250 Koyun, 11 İnek, 50 Tavuk, 50 Kaz, 10 ördek.

Enstitü topraklarının genişliğine, ilk yılların olanaksızlığına karşın, kıraç topraklar kısa sürede işlenmiş, verime durdurulmuştu. Modern tarım tekniğinin kullanılması, eski yararlı bilgi ve becerilerin geliştirilmesi, tarımbaşı olan yönetici, tarım öğretmenleri, ustaöğreticileri, bakıcılar; tarım başkanı öğrenci, tarım birimlerinin ayrı ayrı başkanları ve nöbetçileri, ayrıca bu alanda ders gören öğrencilerin sağlıklı iletişimi ve verimli çalışmaları, her şeyin iyi gitmesini sağlıyordu.

Sahibi, sorumlusu, bakıcısı koruyucusu olmayan bir ağaç, bir hayvan, bir bahçe yoktu Enstitülerde. Her birinin ayrı sorumlusu olduğu gibi, her şey Enstitünün ortak malı, ortak üretimi olarak herkes tarafın dan korunuyor, bakılıyor, özen gösteriliyordu. Böyle bir çalışma ve ders ortamında istediği alanda sivrilenler de oluyordu. "Otçu", "balcı" "balıkçı", "tavukçu" diye anılan ustalar çıkıyordu öğrencilerden. Öğretmenlerini geçiyordu çoğu. Her şey ellerine veriliyor, yetki ve sorumluluk alıyorlardı.

Tarım alanları ve konulan, çeşitli bitki, ağaç ve toprağıyla; ürünleri, araç gereç ve teknolojisiyle; yalnız tarım ders ve çalışmaları için değil, bir-çok dersin eğitim-öğretimi için bulunmaz bir ortamdı.

Örneğin, Tabiat Bilgisi ve Coğrafya derslerinde, çevrenin bitki kültürü ve toprak özellikleri olarak incelediği konuları öğrenci tarım derslerinde iş içinde özümlemiş olduğu için avucunun içi gibi biliyor, konulan bilinçle tartışıyordu. Tarım ürünlerinin ederlerinin hesaplanması, tarım alanlarının ölçülmesi, ağaç dikilecek yerlerin saptanması matematik derslerinin gerçek konuları oluyordu.

⁷⁸ Köy Enstitüleri Dergisi, (Enstitü Haberleri Bölümü), Nisan 1945, sayı 3, s.28

⁷⁹ Köy Enstitüleri Dergisi, (Enstitü Haberleri Bölümü), Nisan 1945, sayı 3, s.31

b. Ziraat Ders ve Çalışmaları

İvriz Köy Enstitüsü'nde tarla tarımı, meyvecilik, sebzeçilik ve hayvancılık kollarına yer verilmişti. Bazen hiç aralıksız 24 saat çalışılıyor, su arkları açılıyor, fidan dikiliyor, yada tarlalardaki kayalar insanüstü bir çaba ile sökülüyordu.

Her yıl belirlenen bir plana göre meyve ağaçları dikiliyordu. Fidan temin etmek için bazen çevre iller dolaşılıyor ve ihtiyaç olan fidanlar satın alınıyordu. Öylesine bir fedakarlıkla çalışılıyordu ki, o çevreden geçen köylüler hayran hayran çalışan yönetici, öğretmen ve öğrencileri hayranlıkla izlerlerdi.⁸⁰

Hakvermez Tepesindeki toprak bu yoğun çalışmayla uyanıyordu. Herkes bu memleketin kalkınması için gerekli olan en temel unsurun üretim olduğuna inanmıştı. Toprağın verimini artırmak için eğitimin şart olduğu ve köy çocuklarının ziraat bilgisi ve tekniği kazanmalarının önemi üzerinde ısrarla duruluyordu.

İvriz Köy Enstitüsü'nün en çok önem verdiği konu tarım ve tarım eğitimi olmuştur. Müdürlerden en yeni öğrenciye kadar herkes tarladaki başakların tek tek toplanmasından, traktör ve biçerdöverin çalıştırılmasına kadar her faaliyete katılıyordu.

Her öğrenci diktiği beş ağaçtan sorumlu idi. Okul bitinceye kadar o ağaçların bakımını üstlenmek zorundaydı.

Tarım Arazisi ve Kullanımı

<u>Dekar m²</u>	
69 000	1944 Yılında satın alınan
953 446	1948 Yılında kamulaştırma işlemi tamamlanan
180 560	1949 Yılında kamulaştırma işleri tamamlanan
996 994	1942'den beri Ens. Elinde olan hazine arazisi.

Arazilerin Hangi İşlerde Kullanıldığı

<u>Dekar m²</u>	
110 000	Bina, spor ve iş alanları
50 000	Meyvecilik
30 000	Sebze bahçesi
20 000	Bağ
1200 000	Tarla
765 000	Çayır ve mera
5 000	Fidanlık
20 000	Gölge ağaçlığı
2200 000	Toplam

Hayvan Durumu

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948
At....	4	8	8	7	9	10	10
Öküz. ...	2	2	8	8	8	10	6
Merkep.	2	2	2	3	1	1	1
Koyun. . .	-	-	-	-	0	365	340
Keçi....	-	-	-	-	1185	25	25
İnek....	-	4	4	1	5	6	
Dana ...	-	-	-	6	11	13	
Kümes Hayvanı	-	75	122	150	160	160	115

⁸⁰ İhsan Baykal, a.g.e., s. 93

Ağaçlandırma ve Çevre Düzenlemesi

"... Binaların önüne yamalar halinde yapılan çim bloklar sökülüp atılacak. Ana yolun iki yanı hendek kirizması yaptırılacak, sonbaharda kesinlikle ağaçlanacak; ağaçların her biri için koruma kafesleri yapılacaktır. Her binanın önüne en az dört ağaç dikilecek, ağaçlar bu binada oturanların yönetimine verilecek. Bakımından, yetiştirilmesinden onlar sorumlu olacak..."⁸¹

Bir "Çevrecilik" dersi yoktu Enstitülerde. Ama kurumun ilk gününde iyi başlayan, derslere ve yaşama yansıyan bir çevre politikası ve özeni olduğu, 3 bundan ödün verilmeyeceği herkesçe biliniyordu. Kuruluş günlerinde ilk yapılanlar, çevrenin olumsuzluklarını ortadan kaldırmak, bataklıkları kurutmak, oraları ağaçlarla bahçe ve bağlarla, çiçeklerle donatmak oldu.⁸²

Özellikle ağaçlandırma Enstitülerin amaçlarından biriydi. Böyle bir düzenleme olmadan yapılanlar anlam kazanmazdı. Kuruluş yerleri boş ve verimsiz topraklardan seçilirken, yapılacak öncelikli işlerden birinin, oraları işleyip ağaçlandırmak olduğu biliniyordu. Daha çadırlarda yaşarken bile ayrıntı gibi görünen böyle bir düzene, güzelliğe, ağaç ve çiçeğe önemle yer verilmişti. Öğrencilerin bu yönde bilinç ve alışkanlık, kazanmasına ilk günlerden başlanıyordu. Konuşup tartışılarak, açıklamalar yapılarak konuyla ilgili kararlar alınıyor, çevre birlikte düzenleniyor, birlikte özen gösteriliyordu,

Enstitüden Enstitüye fidanlar gelip gidiyor, devlet fidanlıkları onlara fidan yetiştirmekte güçlük çekiyordu. Kimi Enstitü fidanlarını kendi veriyordu, devlet fidanlıklarına, köylere, köy okullarına da gönderiyordu.

Köy Enstitüleri Dergisinin "Enstitü Haberleri" bölümünde sürekli olarak ne kadar ağaç dikildiği, nerelerin yeşillenip çiçeklendiğiyle ilgili ilgiler yer alıyor. Bu bilgilerin on beş günde bir bakanlığa giden raporlardan dergiye haber olarak gönderildiği anlaşılıyor.

Örneğin, Antalya Aksu, 1945 yılı Şubat ayı çalışmaları haberinde, tarım ve ağaçlandırma işleriyle ilgili şunlar yer alıyor:⁸³

380 Kavak fidanı dikildi. / 450 Zeytin dikildi. / 180 Çam dikildi. / 137 Armut dikildi.

Kayseri Pazarören haberlerinde de Enstitü çiftliğinin bataklıklarına 40.000 kavak, 5.000 söğüt, Enstitü Parkına 200 akasya, 100 çeşitli ağaç dikildiği, beş dekarlık toprağın orman tohumluk fidanlığı yapıldığı bildiriliyor.

Enstitülerde yapılan ağaçlandırma çalışmaları öylesine tuttu ve gelişti ki kuruluştaki seçilen bataklıklar ve kıraç topraklar kısa sürede ormana, ağaca kesti. Bir süre sonra köy okulları ve köyler de benzer duruma geldi. Bugün bile Anadolu'nun bir yerinden geçerken uzaktan görünen kimi yeşilliklerin Köy Enstitülerinin ya da o dönemden kalma bir köy okulunun bahçesi, ormanı olduğu görülür. Çoktan kapatılmış olan bu kurumlardaki binlerce ağacı dikenlerin, diktirenlerin birçoğu şimdi hayatta değil kuşkusuz. Ama elleriyle su taşıyarak, kazmalarıyla çukur kazarak kurdukları yeşil ormanlar, gittikçe ağaçsızlaşan o dönemin simgesi gibi direnmekte ve kocamaktadırlar.

⁸⁰ İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s.169

⁸¹ Bekir Özgen, a.g.e. s.144

⁸² *Köy Enstitüleri Dergisi*, sayı.1, Şubat 1945 (Enstitü haberleri bölümü.)

İVRİZ DE DİKİLEN AĞAÇLARIN SAYISI

Vişne	300
Armut	300
Kayısı	100
Elma	2100
Bağ Çubuğu	4000
Gölge ağaçları	2100
Kanada kavağı	3200

Tarım İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik Bilgisi Dersi

"4272 sayılı yasanın 62. maddesine göre, Köy Enstitülerinde ve köy okullarındaki öğretmen, eğitmen ve öğrencilerin ve köy halkının gereksinimleri göz önünde tutularak, ana statüsü Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlığın gözetimi altında işletilen birer Köy Enstitüsü ya da Köy Okulu 'Tüketim'¹ ya da Üretim Kooperatifi' kurulabilir. Yasada bir kooperatifler birliği kurabileceklerine dair hüküm vardır. Köy Enstitülerinin hepsinde birer kooperatif kurulmuştur..."⁸³

Kentlerden uzak yerlerde açılan bu kurumlarda öğretmen ve öğrencilerin, öğretmen ailelerinin kimi gereksinmelerini karşılayabilmek için kooperatif, öncelikle açılan birimlerden biri oldu. Ancak Enstitü kooperatifleri, öteki okullardaki gibi "küçük dolaplar" değildi.

Ayrıca, "Zirai İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik" dersi vardı programda. Kooperatifçiliğin bir ders olarak ilk kez bu kurumlarda yer alması elbet bir rastlantı değildi. Gerek Enstitü içinde, gerek burayı bitirenler köylere dağıldığında önemli işlevi olacaktı bu bilgi ve deneyimlerin. Zirai İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik, Enstitülerin son sınıf dersleri arasında yer alıyordu.

Hemen her Enstitü, kooperatifini ilk yılda kurmaya başlayınca kimi Enstitüde kooperatifçilik dersi de veriliyordu. Bu konuda deneyimli bir öğretmen ya da müdür yardımcısının, öğretmen ve öğrencilerle birlikte, Enstitü kooperatiflerini kısa sürede kurup kendini yönetecek durumuna geçirdiği görülüyor. Öğretmenlerin, öğrencilerin, ve çevre köylerinin günlük çeşitli gereksinimleri karşılanabiliyordu. Döner sermaye işbirliği ile daha da büyüyerek büyük alım satım işleri yapmaya girişiyordu. Özellikle Enstitü ürünlerinin gereksinim fazlasının elden çıkarılması, kooperatifler yoluyla yapılıyordu. Ürünler öğretmen ailelerince ve çevre köylerce kapışılırdı.

Bazı enstitülerde köylülerin kooperatife ortak edildikleri dahi görülmektedir. Yönetiminde ve işletilmesinde doğrudan öğrencilerin sorumluluk aldığı bu birimler, İkinci Dünya Savaşının yarattığı yokluk ve kıtlık karşısında gerek Enstitüler, gerekse çevre köyler için büyük bir olanaktı. Örneğin köylüler kentlerde bulamadıkları ya da ederini yüksek buldukları kimi maddeleri Enstitü kooperatifinden ucuza alıp, işlerini görüyorlardı. Enstitüde üretilen ürünler, bu yolla köylüye çok ucuza veriliyordu.⁸⁴

⁸³ Köy Enstitüleri Dergisi, sayı 1, s.94

⁸⁴ İ.H. Tonguç, Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji sözlüğü, s.343

Yönetiminde öğretmen, öğrenci ve halk üçlüsünün bulunduğu bu birimler, Enstitü bölgesindeki okulların araç gereksinimini, köylünün tek başına edemediği temel maddeleri ve tarım araçlarını sağlıyor, köylünün ürününü pazarlamada yardımcı oluyordu.⁸⁵

"Zirai İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik Bilgisi" dersi, beşinci sınıf programında yer alan bir dersti ve 46 saatti, bu dersin öğretmenleri Yüksek Köy Enstitüsü'nün "Zirai İşletme Ekonomisi Bölümü"nde yetişiyordu. Onlar Enstitülere atanınca ya da staj döneminde gittiklerinde bu dersleri etkin ve yararlı biçimde verdiler. Haftada bir saat olan bu dersin amaçları şöyledir:⁸⁶

"Öğrencilere köy ekonomik yaşamının, ülkenin genel ekonomik yaşamı içindeki yerini ve özel yapısını tanıtmak. Onları, tarım işletme ekonomisine konu olan bilgilerle donatarak, bu alanlarda yaratıcı çalışmalar yapabilecek duruma getirmek. Kooperatifleri kuracak, işletebilecek ve bu yönden köylülere rehberlik edebilecek bilgiler kazandırmak." Konular şu alanları kapsıyor:

- Genel ekonomi konuları,
- Uygulamalı ekonomi konuları,
- Tarım işletmesi ekonomisi konuları,
- Kooperatif ekonomisi konuları,
- Tarım ekonomisi politikasının esasları vb.

c. Teknik Sanatlar Ders ve Çalışmaları

"... Motor ve makine kullanmayı köy okulunun oyuncağı yapmaktan başlayarak, Köy Enstitülerinde teknik eğitimin ilkelerini kökleştirmek gerekir..."⁸⁷

Sözlerini sürdürüyor:

"Köy halkının ekonomik ve sosyal yaşam yönünden yüzyılın koşullarına ve gereklerine göre yetiştirilmesi deyince, makine ve motor fevrinde bulunduğumuzu, ancak devrin insanı olduğumuz ölçüde var olacağımızı akıldan çıkarmamak gerekir." Tonguç'un iş eğitimi görücü ve köyde eğitim amacıyla, tekniğin yeri bu kadar açık seçikken, nedense kimileri bunu göz ardı ederek Enstitü işlerini teknik dışı çabalar olarak gördüler. Oysa onun "gerçek yaşamın işleri içinde eğitim" görüşü, elbet çağdaş tekniğe dayanacaktı. Gelişmenin yollarını döşeyecek olan bu anlamdaki iş eğitimi önceki bölümlerde tartışmıştık.

O yıllarda gerek savaş, gerek ekonomik durum nedeniyle, motora, makineye geçmek, bu araçları bulmak, bol bol kullanabilmek kolay değildi. Hele genel eğitim içinde böyle araçlar kullanma ve teknik öğretme alışkanlığı bizde hiç yoktu. Buna karşın, programının dörtte biri teknik ders ve çalışmaları içeren bu kurumlarda, yaşamın ve öğretimin vazgeçilmez bir parçası oluyordu teknik ve makine.

⁸⁵ B.Özgen, a.g.e., s.2

⁸⁶ Köy Enstitüleri Öğretim Programı, s.145

⁸⁷ İ.H. Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s.573

Enstitü öğrencileri için heyecan vericiydi o ilk "oyuncak"lar. Yörelerinde teknolojiden, tekerlekten uzak yaşayan köylü öğrencilerin, Enstitüye geldiklerinde, bisiklet, motosiklet, dikiş makinesi, dizel motoru, cip, kamyon ve çeşitli modern tarım araçlarını tanıma, iş içinde öğrenme ve kullanma olanağı bulması, gerçek bir eğitim devrimiydi. Yalnız köylü çocukları için değil, tekniğin genel eğitim içinde yer alması, okula girmesiydi önemli olan.

Yalnız, öğrenciler değil, Enstitü yönetici ve öğretmenlerinin de "motor bilgisine sahip olmaları isteniyordu. Eleman seçilirken bu nitelikte olanlar aranıyor, bilmeyenlere "kısa sürede öğrenin" deniyordu.

Enstitüler büyüyüp, iş alanları çoğaldıkça, üretim arttıkça, günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası oluyordu teknik dersler ve çalışmalar. Bu alana büyük gereksinim duyuluyordu. Kuşkusuz, o günün koşullarında ilkel ve eski yöntemleri kullanma zorunluluğu da vardı. Ama amaç teknikti, motor ve makineydi. Uygarlığın anahtarıydı bu alan. Programın teknik dersleri ve konuları seçilirken, düzenlenirken köylerin gereksinmelerinden yola çıkılıyordu

Örneğin, yolu-beli olmayan o günün köylerinde hayvan taşımacılığının yaşamsal önemi vardı. Ekim dikim işleri hâlâ kara sabanla yapılıyordu. Köylüler, binek ve yük taşımak için kullandıkları hayvanlarını nallatmak, saban demiri onarımı yaptırmak için uzun yollar yürüyerek başka köye ya da kasabaya gitmek zorunda kalıyordu. Köylerin çoğunda bu işten anlayan bir kişi bile yoktu çünkü. Onlar pulluğa, başka bir araca kavuşsa bile bu araçların bozulan bir yerini onarmak, çıkan bir çivisini yerleştirmek ellerinden gelmiyordu.

İşte bu nedenle Enstitü programında nalbantlık, motorculuk, kireççilik, tuğla ve kerpiç dökme, taş yontma, sıva ve harç karma gibi ders ve konularda yer almaktaydı.

Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nda erkek öğrenciler için düzenlenmiş teknik ders ve çalışmaları gösteren 8 numaralı çizelgede şu dersler yer; alıyordu:⁸⁸

1. Demircilik				
<i>Ders Gurupları</i>	2	3	4	5
a) Sıcak ve soğuk demircilik	8	8	6	6
b) Nalbantlık	-	-	3	2
c) Motorculuk	3	3	2	2
d) Motor ve makine kullanma*	-	-	-	-
TOPLAM	11	11	11	1
2- Dülgerlik				
a) Dülgerlik	6	6	7	
b) Marangozluk	3		2	
c) Duvarcılık	2	2	2	
TOPLAM	11	11	11	11
3. Yapıcılık				
a) Yapıcılık	6	5	7	
b) Betonculuk	3	3	2	
c) Dülgerlik	2	2	2	A
TOPLAM	11	11	11	11

*Bu ders, 1. sınıfta kız ve erkek öğrencilere ortak ve zorunludur.

⁸⁸ Köy Enstitüleri Öğretim Programı, s.7

Bu ders ve çalışmaların amacı programda şöyle açıklanıyor:

Öğrenciyi seçtiği sanatı ve işi, iş yaşamı içinde ve işin yöntemim kullanarak yapabilecek duruma getirme disiplini ve töresini kazandırmak. Bu yetkinliği kazanan öğrenciye teknolojiadaki değişiklikleri sürekli izleme alışkanlığı vermek. Enstitüde edindiği sanatı, gittiği çevrenin özelliklerine, gereksinimine uygun olarak kullanarak halkı yararlandırmak.

Yöntemle ilgili eğitim bilimsel ve ekonomik açıklamalar: Yapılan işlerin öğrencilere teknik resim yoluyla planlandırma, ölçekli çizimin ve okunmasının öğretilmesi. Her sınıfta ve her sanat dalında kullanılan araçların iyice tanıtılması, öğretilmesi, kullanma yöntemleri, bakım-onarım ve koruma alışkanlığının kazandırılması. Kullanılan araçların ederi hakkında öğrencinin bilgilendirilmesi, iş yaparken tutumlu olunması, teknik sanat dersleri ve çalışmalarının öğretmenle, ustaöğretici ile birlikte ve onların denetimi altında yapılması.

Bir öğrencinin programda gösterilen derslerin hepsini yapmasına gerek olmadığı, teknik yönden benzer anlamdaki işlerden biri üzerinde çalışmasının yeterli olabileceğine dikkat çekilip, öğrencinin ilk sınıfta başladığı işe sonraki sınıfta devam edebilmesi, ancak iş tekniğine ait bilgi ve beceri kazanmasına dikkat edilmesi isteniyor.

Öğrencilerin seçtiği sanatın her alandaki öğretici anlam taşıyan işlerinde çalışmasında, o işi sağlam ve düzgün olarak gerekli zaman içinde bitirme alışkanlığı vermenin ilke edinilmesi, işin değerini düşünerek, kötü ve ölçüye uygun olmayan nitelikteki araçları uygun duruma getirilmeden kullanmak gibi kusurlara olanak tanınmaması isteniyor. Programda daha sonra her sınıfa ve derslere uygun konular sıralanıyor. Konular gerek Enstitü işlerini, gerek gelecekte köylüye götürülecek yukarı da sözü edilen teknik gereksinimleri içeriyor.

Bu yönden olan sorunların ortadan kalkması, kolaylaşması, milyonlarca köylü için yaşamsal önemdeydi. Basit teknik yenilikler onların yaşamlarını değiştirecek, kolaylaştıracaktı. O yıllarda değil traktör, pulluk bile çoğu köyde lüks olan bir tarım aracıydı. Öğretmen adayları bu işleri Enstitülerde öğrenerek, köylüye öğretecekler, okulda kuracakları işliklerle onlara yardımcı olacaklardı. Ülkenin ekonomisi gelişip, işler, araçlar değişince, programdaki ders ve konular da buna uygun olarak değişecekti.

Demircilik, motorculuk gibi alanların işlikleri, bu derslerin ve çalışmaların gereğine göre, Enstitünün birçok aracı işliklerde yapılıyordu. Örslere vuruluyor, demir dövülüyordu.

İlk günlerin teknik alan çalışmalarının bir başkası “Elektrik üretme” uğraşısıydı. Kentlerden uzakta bulunan bu kurumların hiç birinde elektrik yoktu doğal olarak kaldı ki bir çok il ve çok sayıda ilçemizde teknolojinin bu öncülüğünden yoksundu. Enstitüler için gerek aydınlanma, gerekse hız kazanma yönünden bir temel gereksinmeydi elektrik.

Enstitü müdürleri bu konuda da kendi başlarının çaresine baktılar. Fizik öğretmenlerini, motorculuk demircilik öğretmenlerini, ustalarını, işe yatkın öğretmenleri ve öğrencileri toplayarak çalışmaya koyuldular. Her Enstitü tüm güçlükleri yenerek, kendi bölgesinin olanaklarına göre santrallerini kurdular.

KEPİR'DE SU VE IŞIK⁸⁹

*Bir avuç insandık bildik huyunu,
Kalbinde kan değil su akan Kepir!
Bağrında bulduğun serin suyunu,
Hasretin tadıyla iç de kan Kepir!*

*Yeşille işledik, süsledik seni,
Yine sende bulduk özlediğini.
Işığın çiçekten bin demetini
Takın pırıl pırıl parla yan Kepir!*

*Her gece ışıklar konca gül sana;
Suların çağlaya, için nurlana;
At gamı kasveti artık bir yana;
Coşkun seller gibi çağla yan Kepir.*

Yapı işleri en önce başlamıştı. Enstitüler bir şantiye gibiydi. Programdaki teknik dersler arasında yapı işleri ve konuları önemli bir yer alıyordu. Başlangıçta çoğunun bir tek yapısı bile olmayan Enstitülerin, tüm birimleri, öğretmen ve öğrenci emeğiyle bu derslerin konusu olarak ortaya çıktı. Önceki bölümlerde yer aldığı gibi bu derslerde ve çalışmalarda sorun yalnızca hazır araç gereçlerle yapılar yapmak değildi. Buna olanak da yoktu. Amaçlardan biri "malzeme" üretmekti. Tuğla dökmek, kireç yakmak, kerpiç ve taş kesmek vb. işler gerekiyordu. Benzer zorunluluk köyler için de geçerliydi. Enstitü çıkışlı öğretmenler burada öğrendikleri becerileri köylüye öğreterek onların kimi geleneksel yapı tekniklerini geliştirmelerine, yenileri öğrenmelerine yardımcı olacaklardı. Programda tuğlacılık, kiremitçilik, taşçılık, duvarcılık, sıvacılık, betonculuk vb. dersler bu nedenle yer alıyordu.

Yapı dersleri ve çalışmalarında yörenin geleneksel yapı tekniklisi araştırılıp inceleniyor, onlardan yararlanma yolları tutuluyordu. Örneğin, "horasan" denilen eski yapı tekniği, Enstitülerde çok inceleme konusu edilmiş, denenmiştir. İncelemelerin bir bölümü *Köy Enstitüleri Dergisi'nde* yayımlanmıştır.

Dülgerlik ve marangozluk, teknik sanatlar ders ve çalışmalarının başka bir alanı olarak yer alır programda. ağaç ve doğrama işleri marangozluk işliklerinde, doğrama çalışmalarında yapılıyordu. Öteki alanlarda olduğu gibi marangoz öğretmenleri ve ustaöğreticileri bu alanın yetkili ve sorunlusu olarak, öğrencilerle birlikte iş içinde çalışarak hem kurumun gereksinimlerinin karşılanmasını hem de öğrencilerin bu alanda yetişmesini sağlıyordu. Enstitülerin yöresel özelliğine göre yapılan işlerle ilgili ustalar o yöreden bulunuyordu. Örneğin at arabası yapan Enstitüler vardı. Çevrenin bu işte uzmanlaşmış ustaları Enstitüye alınıp, işini öğretmen ve öğrencilere öğretmesi sağlanıyor, yeteri kadar araba Enstitü işliğinde yapılıyordu. Anadolu'nun eski bir yapı malzemesi olan kerpicin modernleştirilmesi için çalışmalara yapılıyordu.

⁸⁹ Köy Enstitüleri Dergisi, Sayı.1, s.121

Yalnızca yapıların doğrama, kapı pencere işleri değil, onlarla birlikte, Enstitünün öğretmenlerine verilen kitaplıklar bu işliklerde yapılıyordu. Öteki alanlarda olduğu gibi öğretmen ve öğrencilerden bu alanda çıkan yetenekte ağaç işlerinin ince sanatını yapanlar çoğalıyordu. Birçok Enstitünün marangozluk işliğinde mandolin ve saz yapılıyordu.

Enstitülerin Yapıcı Ekipleri

"... Enstitü öğrencileri ve öğretmenleri yalnız kendi Enstitülerini kurmakla kalmadılar. Ülkenin dört bucağına serpilmiş kardeş Enstitülere, köy okullarının kuruluşuna da emeklerini kattılar..."⁹⁰

İşlerin bir an önce bitmesi için Enstitülerin "Yapıcı Ekipleri" oradan oraya koşuyordu. Kökü köylerin "imece" geleneğine dayanan bu düzenlemede, bir öğretmen ve 15-20 öğrenciden oluşan, sayıları kimi zaman artabilen ekibin, bir yapı işini alıp, kısa sürede bitirmesi amaçlanıyordu. Yapıcı ekipleri, ilk yılların işlerini ivedi olarak bitirmek ve Enstitüler arası yardımlaşma gereksinimi ile ortaya çıkmıştı. Bir Enstitüye, bölge okuluna, köy okuluna, bu amaçla gönderildiklerinden Tonguç, kitaplarında ve mektuplarında bu gruplardan "yapıcı ekipleri" diye söz ediyor. Yapıcı ekipleri, Enstitülerdeki kümelerin, yapı işlerinde deneyim kazanmış öğrencilerinden oluşacağı gibi, her küme, kümebaşı öğretmeni ya da yapı öğretmeni ile bir ekip olabiliyordu. Bu yöntemle Enstitü yapılarının ve köy okullarının bir an önce bitirilmesine büyük katkı sağlanıyordu.

İlk yapıcı ekipleri 1940 yılında açılan Köy Enstitülerinin kuruluşuna yardım için, önceden açılmış olan ve Enstitüye dönüştürülen Çifteler ve Kızılçullu öğrencilerinden gönderilmişti. 17 kişilik bir Çifteler yapıcı ekibi, ekipbaşı Macar Usta Sili Layoş ve yapı öğretmeniyle Antalya Aksu'ya gittiler. Orada kısa sürede dört baraka, yemekhane ve mutfak-yaptılar. Bu yapıların planlarını Sili Layoş'un çizmiş olması uygulamada kolaylık sağlamıştı. Başka ekipler başka Enstitüleri kurmaya gitmişti. Tonguç "daha sonraları yüzlerce ekip, nerede iş varsa oraya yetiştii, Aksamış, duraksamış işlere yeniden hız verildi" diye sürdürüyor açıklamalarını *Canlandırılacak Köy'de*

İkinci yıl Kurulan Hasanoğlan, Pulur gibi Enstitülerin bir an öncel gelişmesi için daha çok ekip gönderiliyor. Özellikle Hasanoğlan'ın hemen her yapısı bir Enstitünün ekibi tarafından yapılmıştı. Kocaman yemekhane, yatakhaneler, işlikler, açık hava tiyatrosu vb. yapıların her biri ayrı bir Enstitünün adını taşıyordu. Ekipler, bitirdikleri yapının üstü-1 ne, kendi Enstitülerinin adını ve teslim tarihini yazıyordu anı olarak İki ekip yapmışsa ikisinin adı yazılırdı.

Yalnız Enstitülere değil, yukarda değinildiği gibi köylere, köy okullarına, bölge okullarına, daha doğrusu ivedi ve olağanüstü gereksinimi duyulan yerlere hemen koşuyordu Enstitülerin yapıcı ekipleri. Örneğin, Adapazarı depreminde Arifiye öğrencileri çevrenin yardımına koştuğu gibi, Adapazarı'na başka Enstitülerden de ekipler gelmiş, evi yıkılan öğretmenlerin evleri onarılmış, yenileri yapılmıştı.

Yapıcı ekipleri, gittikleri yerlerden yalnızca işlerini yapıp dönmüyorlardı. Öncelikle başka bir beldeyle ilişkileri, orada gördükleri, öğrenciler için önemli bir kazanım oluyordu. Ekip olarak çalıştıkları Enstitüde bir yandan işlerini yaparken, bir yandan günlük yaşama, kültürel etkinlik re, gerekirse derslere bile katılabiliyorlar, ya da kendi Enstitülerin programlanmış olan derslerini orada görebiliyorlardı. Halk oyunlarının sabah toplantılarına, serbest okuma saatlerine, eleştiri ve eğlence günlerine katılıyorlar, onlar da kendi görüşlerini, becerilerini ortaya koyuyorlardı. Enstitüler arası karşılaştırma yapıyorlar, bilgileniyorlardı.

⁹⁰ .H. Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s.599

Ayrıca ekip öğrencileri, o il çevresine ve başka Enstitülerin bulunduğu illere geziye gönderiliyor; yörenin önemli fabrikaları, üretim çiftlikleri, tarihi yerleri, coğrafyası gösterilip, incelemeleri sağlanıyordu.

Öğrencilerden bir bölümünün ekip çalışmasıyla ilgili anıları çeşitli yapıtlarda dergilerde yer alıyor. İvriz Köy Enstitüsü'nden Hasanoğlu'na giden bir öğrenci kendi açısından bakarak anlatıyor:

^a... Enstitülerin iyi yanlarından biri ülkemizin en uzak yerlerinde bulunan köylere ve enstitülere giderek, birbirlerine yardım etmeleridir.

Bunun için İvriz'den Hasanoğlu'na ekip gittik. Sanki önceden birbirimizi tanıyormuşuz gibi kardeşçe sarıldık onlarla... Bize verilen uygulama okulunun yapımında canla başla çalıştık. Kimimiz harç karıyor, kimimiz kalas taşıyorduk. Neşe içinde türkü söyleyerek, yapıyı elli günde bitirdik. Çalışmamızı beğenen Enstitü yönetimi yüzme havuzunun yapımını da verdi bize. İş bölümü yapıp 10 günde onu da bitirdik. Yorgunluğumuzu gidermek için Enstitü bizi Ankara Fidanlığına aşı dersi görmeye gönderdi. Orada aşı çeşitlerini ve nasıl yapılacağını öğrendik... Kendi Enstitümüzden paramız gelince, hazırladığımız plana göre geziye çıktık. İlk uğraşımız Çifteler Köy Enstitüsü oldu. Sonra sırayla Arifiye, İstanbul, Bandırma, Balıkesir-Savaştepe, İzmir-Kızıllı, Aydın ve Afyon illerini görerek Konya'ya döndük. Oralarda üçer, dörder gün kaldık.. Gezide ve ekip çalışmasında pek çok şeyden yararlandık. Yapıda ustalaştık. Hasanoğlu'na arkadaşların yardımıyla çeşitli ulusal oyunlar öğrendik... Coğrafyada öğrendiğimiz birçok yeri yakından görüp tanıdık. Birbirimize yardım etmeyi öğrendik..."⁹¹

Yapıcı ekiplerin yaptıkları ve kazanımları tek boyutlu bir çalışma olmadığı için bu ekiplere her öğrenci ve öğretmen katılmak isterdi. Her seferinde değişik öğrenciler seçilerek onların bu isteği yerine getirilmeye çalışılırdı. Tonguç, yapıcı ekip düzenlemesinin etkileriyle ilgili kimi gözlem ve görüşlerini şöyle dile getiriyor:

"... Öğrenciler bu geziler sırasında ülkeyi ve yaşamın koşullarını tanıdılar. İradelerini çelikleştirme, yaşanmış yepyeni bilgiler edinme; görgülerini artırma, dost ve arkadaş kazanma olanağına kavuştular, Başka yörelerin halkını, kültürünü tanıdılar. İşlerin başarıyla sona ermesini tattılar. Köyü canlandırma davasına küçük yaşta katılarak ıssız köylere alınteri döktüler, oralarda eser yarattılar, boş toprakları vatanlaştırdılar... Dayanıklı ve özverili Enstitü öğretmen ve öğrencileri vatanın uzak köşelerine kadar dağılılarak, türlü aksaklıklarla sarılı ağır ve ; zor işlere el uzatmamış olsalardı birkaç yıl içinde yapılan işlerin çoğu başarılamazdı. Onlar Türk köylerinde kalkınma hareketi yarattılar. Birçok olumsuz kişinin “yapılamaz” dediği işleri başararak bu yıkıcı anlayışa meydanı boş bırakmadılar. “Ekip” sözcüğünün anlamı bu nedenle ve yaratılan eserler yüzünden kutsallaştı."⁹²

c. Köy Ev ve El Sanatları Ders ve Çalışmaları

"... Yapıcılık yaratıcılık her şeyin başında, ön planda yer alırdı. Barınmak için gerekli binaları, tesisat ve eşyaları hazırlama ihtiyacı, eğitim öğretimle ilgili bütün çalışmalara yön veriyordu..."⁹³

⁹¹ A.g.e., s.596

⁹² A.g.e., s.596

⁹³ A.g.e., s.596

Kız enstitüsü öğrencileri, dikiş ve nakış yapmayı, düğme dikmeyi "örnek bezleri" üstünde alıştırmalar yaparak öğrenirken, aynı kuşağın kızları olan bizler Köy Enstitülerinde binlerce giysi, çarşaf, çamaşır dikerek öğreniyorduk benzer işleri.

Programın 8 numaralı teknik dersler çizelgesinin kızlar için olan 2. bölümünde şu dersler yer alıyordu:

- a) Dikiş-bıçki nakış,
- b) Örücülük ve dokumacılık
- c) Ziraat sanatları.

Bu alanları kapsayan ders ve çalışmaların dökümü şöyle:

<i>Çalışma Grupları</i>	<i>Sınıflar</i>			
	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>
a) Bıçki-dikiş	6	6	7	7
b) Örgü ve dokuma	3	3	2	2
c) Ziraat sanatları	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11
a)Örücülük ve dokumacılık	6	6	7	7
b) Dikiş	3	3	2	2
c) Ziraat sanatları	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11
a) Ziraat sanatları	6	6	7	7
b) Dikiş	3	3	2	2
c) Örgü dokuma	2	2	2	2
Toplam	11	11	11	11

Not: Birinci sınıfta kız öğrenciler haftada bir saat, erkek öğrencilerle ortak, "makine ve motor kullanma", on saat el sanatları dersi görecekler.

Bölgesel özelliklere göre, programda yer alan ders konularının dışında Enstitü çevresindeki geçerli el sanatları programa alınıp, saatleri bakanlığa bildirilecektir.

Programın temeldeki amaç ve ilkeleri erkek öğrenciler için düzenlenen teknik eğitim ders ve çalışmaları ile aynıdır. (Görüldüğü gibi bu programda da teknik eğitim programı gibi üç alanın dersleri üç grup olarak saptanmıştır ve her bir grubun ağırlıklı dersleri vardır.)

İkincisi, öğrencilerin derslerde öğrendiklerini köylere götürecek olmalarıydı. Köy kadınlarının bu alanlarda yılların deneyiminden süzülüp gelen becerileri vardı. Ama araçları ilkel, bilgileri eskimiş olduğundan yenileşmeye, teknolojinin yeni araçlarıyla tanışmaya gereksinimleri vardı. Örneğin, köylerin hemen hiçbirinde dikiş makinesi yoktu. Kadınlar her türlü dikişi elde dikerdi. Makinede dikilmesini istediği bir giysi için, erkeklerin saban demiri yaptırmaya koştuğu gibi, bohçalarını alıp uzak bir köye makinesi olan birine ya da kasabaya giderlerdi. Öğretmen aracılığı ile köye dikiş makinesinin girmesi onlar için büyük bir devrim olacaktı. Köy okullarının kız öğrencileri makine dikişini öğrenip kendilerine makine alıncaya kadar öğretmen onların dikişini dikecekti.

Programın başka bir amacı, köylerin el sanatlarını öğrenciler aracılığıyla Enstitülere taşıyıp; orada teknolojinin yeni araçları, bilgileri en yeni yöntemleriyle geliştirerek, köylere yeniden götürülmesiydi. Örneğin o yıllarda ilkel araçlarla pamuktan iplik eğirerek bez dokuyan köyler vardı. Enstitülerde ise daha gelişmiş tezgâhlarla ve

fabrika ipliğiyle dokumacılık yapıyordu. Tarım ürünlerinin tarım sanatları yoluyla değerlendirilmesinde aynı durum söz konusuydu.

Köy Enstitüleri açılır açılmaz, daha çadırlarda başlamıştı dikiş makineleri çalışmaya. Onlarla yapılacak işler, ilk günden çoktu. Kız öğrenciler, analarının bacılarının özlemindeki ayaklı dikiş makinesinin başına Enstitülere gelir gelmez oturdular. Bugünün gözüyle basit gibi görünen bu olayın, köy kadınları ve kızları için büyük bir yenilik olduğunu anlamak zordur. Bu onlar için elle dikiş dikmekten, "iğneyle kuyu kazmaktan kurtulmaktır. Bu hızın anlamını biz yaşayan dikiş makinesinde yapılabilecek her şeyi kısa sürede istekle öğrenip yapan Enstitülü kızlar, daha ikinci sınıfta günde beş gömlek dikiyorlardı.

Sümerbank bezinden, keteninden, Enstitü dokumasından ve alacalardan öğrenciler için binlerce iç çamaşırı mintan ve gömlek dikiliyordu. Kızlara etek buluz, kız ve erkeklere iş giysileri, şapkalar dikiliyordu. Pelerin, gocuk, takım elbiseler, öğretmenle, ustaöğreticilerle birlikte çalışarak dikiliyordu. iş giysilerinden, pelerin ve boz urbalardan, yalnız öğrencilere değil, yönetici ve öğretmenlere, ustaöğreticilere de yapılıyordu.

Tüm ilgili işler biçki dikiş programının konularındı. Bu çalışmalar içinde, biçki, prova gibi dikişin sanatsal incelikleri kolayca öğreniliyor, işlerde ilerleyen kimi öğrenciler ustalık yapıyordu. Dikiş işliklerinde giderek model üretilmeye başlanmıştı. Her Enstitü kendi bölgesinin iklimine, yaşamına uygun giysi modeli buluyordu. Bakanlıktan ilk yıl gelen giysiler temel alınarak küçük değişikliklerle herkes kendi modelini yaratmıştı. Ama tip hep aynıydı. Örneğin, bakanlıktan gelen belden bütün tulum modeli kullanışlı olmamış ya da yalnızca demircilik işlikleri vb. yerlerde kullanılmış, bunun yerine Sümerbank keteninden belden ayrı tulum ve önü kapalı ve cepli mont dikilmiş, öğrenci, öğretmen ve yöneticiler arasında çok tutmuştu. Tüm Enstitüler, yönetici ve öğretmenler dahil, aşağı yukarı günlük giysi olarak bunları giyiyordu.

Dokuma öğrenmeye, küçük çivilerle tutturulmuş, minyatür tezgâhçılar darda değil, iki ayaklı, dört ayaklı gerçek tezgâhlarda başladı Enstitülerde Toplarla, binlerce metre gerçek bez dokundu. Öğrenciler, gerçek alacalar, ketenler, çıkardılar ortaya. Diktiler giydiler, giydirdiler. Örgü dokuma çalışmalarında da çevresel özelliklere uygun işler ağır basıyordu. Savaş nedeniyle Sümerbank mallarının ordu için ayrılması ve yurt dışından kumaş gelmemesi bez ve kumaş sıkıntısı yarattı. Enstitülerde yapılan dokumacılık çalışmaları da kuruma büyük katkı sağlıyordu. Düz bez yanında kareli, damalı çizgili alacaklar dokunuyor bunlardan kız ve erkek öğrencilere giysi dikiliyordu.

Örgü dokumacılık ve dikiş, genellikle kız öğrencilerin programı olmamakla birlikte, köyünde dokumacılık işini yaymak isteyen erkek öğrenci bunu Enstitü yönetimine açıklar, çalışmalara katılabilirdi. Ya da kimi Enstitüde erkeklere de dokumacılık ve dikiş öğretilirdi.

Örgü, dokumacılık ve dikiş, genellikle kız öğrencilerin programı olmakla birlikte, köyünde dokumacılık işini yaymak isteyen erkek öğrenci bunu Enstitü yönetimine açıklar, çalışmalara katılabilirdi. Ya da kimi Enstitüde erkekler de dokumacılık ve dikiş öğretilirdir.

Tarım sanatlarının yalnız kızlar değil erkeklerle birlikte yapılanları da vardı. Enstitünün tarım alanlarından alınan ürünler bu çalışmalar içinde değerlendiriliyordu. Tarım sanatlarının beş yıllık konuları programda esnekti. Genel olarak bölgelerin özelliklerine göre ağırlık kazanıyordu. Enstitü hayvanlarının sütünden yoğurt ve peynir yapma, yağ çıkarma, bunları saklama yöntemleri; turşu, salamura ve konserve yapma; yöresel yabancı bitkileri sebze ya da ilaç olarak toplama, kurutma ve saklama; pekmez

kaynatma; bulgur, tarhana ve erişte yapma; etten ve tahıldan kışlık yiyecekler hazırlama, konservecilik ve bunları koruma yolları.

Tavukçuluk ve evcil hayvanların bakımı, yararlanma yöntemleri, meyvecilik, bahçecilik, arıcılık, ipekböcekçiliği vb., kız öğrencilerin bu alan içinde gördüğü dersler ve çalışmalarıdır. Bu alan çalışmaları da çevrenin özelliklerinden ve kurumun gereksinmelerinden, yiyecek işlerinden ve gelecek yılın hazırlıklarından yola çıkılarak yapıldığından büyük ekonomik açıklar kapatılmıştı. Savaş yıllarında Enstitüler bu nedenle çok yiyecek yiyecek sıkıntısı çekmemişti.

Onarım İşleri

"Kardeşim Aydın Arıkök... Binalardaki ufak tefek eksikler tamamlanacak, kapıların pencerelerin bozuklukları sürekli düzeltilecektir..."⁹⁴

İlk bakışta önemsiz gibi görülen onarım konusu, özellikle o dönemin savaş sıkıntısı içinde, çeşitli araç gereç ve tekniğe yönelik her bulunmasının zor olduğu yıllarda bir ailenin, okulun ve ülkenin bütçesi yönünden hiç önemsiz değildi. Türkiye o dönemlerde her şeyi kısıtlı tüketmek zorundaydı. Böyle bir kısıtlamanın sonuçlarından biri eldeki araçları, eşyaları iyi kullanmak olduğu kadar bozulana onartmak gerektiğiydi. Konu eğitim olunca böyle bir ekonomi yapmak kadınlar Enstitü öğrencilerinin çeşitli onarım işlerini öğrenmesi zorunluydu. Toplumdaki insanların bozulan musluğunu ve araçlarını onarma ait, elektrikten anlaması, evinin badana ve boyasını yapabilmesi küçümsenecek bir şey değildi. Bu alışkanlığı kazanmak yeniden yapmak kadar beceri ve ustalık isterdi. Orada bu beceriler eğitim içinde veriliyordu. Birçok birimi olan, çeşitli araç gereç ve makine kullanılan, değişik çalışmalar yapılan Enstitülerin bakım ve onarım işleri çok oluyordu. Bu işler, hiç zaman yitirmeden en iyi şekilde yapılır; araç ve eşyaların, kuruluşların ve yapıların yeniden hizmete girmesi, ömrünün uzatılması sağlanırdı.

Teknik dersler bölümünde değinildiği gibi köylüler saban demirini onartmak için ilçeye ya da başka bir köye gitmek zorunda kalıyordu. Enstitülerde bir aracı kullanabilmek kadar onun onarımını yapabilmek de derslerin ve iş çalışmalarının konusu ve amacıydı. Özellikle teknik nitelikli araçlar yönünden bu daha da önemliydi. Motor makine kullanma dersleriyle birlikte bu araçların bakımı ve onarımı da öğretiliyordu.

Örneğin, kız öğrenciler kullandıkları dikiş makinelerini belli günlerde söküp temizleyerek yağlayıp bakımını yapmak zorundaydı. Tüm işliklerde benzer bakım ve onarımlar yapılırdı.

İlk yılların acemiliği ve ivediliği ile yapılan kimi kuruluş ve yapılarda bir süre sonra onarım işi ortaya çıkabiliyor; öğrenciler, teknik ders ve çalışmaları içinde bunları zaman yitirmeden yapıyordu. Tonguç' un Enstitülere gittiğinde en çok üstünde durduğu konulardan biriydi onarım işleri. Böyle bir durum hemen gözüne batıyor, görevlileri uyarıyor ya da dönünce yazıyordu. Pulur Köy Enstitüsü'ne yaptığı bir denetleme gezisinde gördüğü eksikleri yazarken, müdüre şunları söylüyor mektubun bir yerinde: "Binalardaki ufak tefek eksikler tamamlanacak, kapıların pencerelerin bozuklukları sürekli düzeltilecektir."

⁹⁴ İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s.169

Enstitü sistemi için onarım işlerinin ekonomik yararı, ortamın güzelliği, öğrencilerin onarım öğrenmesi gibi sonuçları yaşamsaldı. Tonguç'un en çok üstünde durduğu konu, aracı kullanan kişinin onun onarımını büyük ölçüde bilmesinin gerekliliği idi. Enstitü programındaki teknik derslerin amaçlarından biri bunu sağlamaktı. Bu tür işleri orada öğrenmek ve yapmak sorun değildi. Ayrıca bir aracın bozuk olması, ek sık olması işleri engellerdi. Öğrenciler arasında özellikle teknik araçların makine ve motorların onarımında ustalaşmış olanlar çoktu. Enstitüler arası yardım, onarım işinde de olurdu. Eğer birinde bir araç, motor ya da elektrik santrali bozulmuş, yapılamamışsa, başka Enstitüden bu işi iyi bilen öğrenci ve öğretmenler gidip gerekli yardımı yapıyordu Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri arasında, gerek yapı işleri gerekse motor makine ve elektrik işlerinde uzmanlaşmış Hasan Gülün, Mustafa Saatçi, Enver Ötnü, Ali Yılmaz, Musa Çınar, Süleyman Alkan, Ekrem Ula gibi öğrenciler vardı. O Enstitüden bu Enstitüye hemen gönderilir kısa sürede işi başarıyla gelirlerdi. Enstitü yönetici ve öğrencilerinin yazdığı anılarda özellikle Hasan Gülün'ün adı sık sık geçiyor. Onun bu konudaki olağanüstü başarısının meslek yaşamında da sürdüğü ileriki bölümlerde yer alacak.

Enstitülerin onarım işlerinden çevre köyler de yararlanıyordu. Köylüler bozulan bir aracını getirip Enstitü işliğinde yaptırabiliyor ya da bir bozukluğun yerinde yapılması için Enstitü onlara öğrenci ve usta gönderiyordu. Benzer ilişki köy okuluyla köylüler arasında da oluyordu.

Onarım işleri böylesine önemsendiği için Enstitülerde bugünün okulları ya da devlet kuruluşlarında görüldüğü gibi kullanılabilir durumda ama bir yeri kırıldığı için köşeye atılmış sıraların, masaların, kırık dökük araçların bulunduğu hurdalık yoktu. Ya da orada iyice elden çıkarılması gerekenler bulunurdu. Bozulan, kırılan eşya ve araçların işliklerde dersler sırasında onarılması çok kolaydı.

Enstitülerdeki ilginç onarım işlerinden biri de öğrencilerin eskiyen, sökülen giysilerinin dikiş işliğinde yamanıp dikilmesi işiydi. Özellikle o , "savaş yıllarında, bir reklamda gördüğümüz gibi, "Atın atın, Jil geliyor" diyecek bir toplum yoktu dünyada. Kumaş ve bez sıkıntısı her yerde var idi. Onarıp, yamayıp giymek bizim toplumumuzun eski bir alışkanlığıydı. Varlıklıların bile pantolonlarının dizlerinde, ceketlerinin kollarında yama olurdu.

Bakım ve Hizmet İşleri

*"Enstitülerin bütün işleri nöbetle öğretmen ve öğrenci tarafından görülmektedir. Bu kurumlarda çamaşır yıkama, hasta bakma gibi birkaç iş dışındaki hizmetler için öteki okullarda olduğu gibi hademe kullanılmaz. Herkes kendi işini geniş ölçüde kendi görür. Topluluğu ilgilendiren bütün işler, nöbetçi öğretmenler ve öğrenciler tarafından görülüp yönetilir."*⁹⁵

Tonguç gene yazıyor müdürlere:

"... Bütün yatakhanelerin derli toplu, temiz ve eşyaların düzenli olması en kolay ve doğal işlerden biridir. Gözlemler yer yer bunun sağlanmadığını gösteriyor. Bu duruma hemen son verilmeli, görevli arkadaşlarca sık sık kontrol edilmeli. Bu işler tam olarak yapılmadıkça öğrenciler derse ve başka çalışmalara sevkedilmemeli..."⁹⁶

⁹⁵ İ.H. Tonguç, "Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları", Köy Enstitüleri Dergisi, Sayı 2, s.68.

⁹⁶ İ.H. Tonguç, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, s.51

Başkan, nöbetçi, görevli olarak herkes kendi alanının temizlik ve düzen işlerini çalışmalarından sonra yapıyordu. Demircilik ya da dikiş işliğini dışardan bir temizlikçi elemanın gelip temizlemesi söz konusu olamazdı. İşliğini kendi temizleyen öğrenci dersliğini de temizleyecekti doğal olarak. Temiz tutacaktı. Çamaşır, mutfak gece bekçiliği gibi belli işler için aylıklı iş görenler vardı. Ama bunlar dışında birçok iş öğrencilerce kolayca yapılırdı. Nöbetçi öğrenciler, yemekhaneyi tertemiz donatarak, güzel servis yaparak, masalara çiçek koyarak arkadaşlarının ve öğretmenlerinin rahat yemek yemelerini sağlıyordu. Yatakhane nöbetçileri kirli çarşafı zamanında toplayıp çamaşırhaneye götürüyor yıkandıktan sonra küme başkanlarına teslim ediyordu. Yırtık söküklere dikiş işliğindeki öğrencilerce kolayca dikiliyordu. Gerekenler ütüleniyordu. Hamam nöbetçileri hamamı zamanında yakıyor kirlileri çamaşırığa götürüyor, öğrencilerin kolayca banyo yapmaları sağlanıyordu.

Enstitü öğrencileri kendi yaşlarında ya da babaları yaşında işgörenlere parayla yaptırılacak işleri onlardan daha güzel ve bilinçle yapabiliyordu. Çünkü başka yerde o işleri yapanların hiçbiri öğrenciler kadar donanımlı olamazdı. Ayrıca işgörene verilecek gider, onların iyi yetişmesi, eğitim ortamının zenginleştirilmesi gibi alanlara ayrılıyordu. Enstitü öğrencilerinin yurt gezilerine çıkabilmesi, bol müzik aleti ve teknik araçların alınabilmesi böyle bir eğitim ekonomisi ile sağlanıyordu.

Enstitülerde geliştirilen bu alışkanlıklar, "Okumuş adam işin her çeşidine el sürmez" anlayışını tersine çevirerek, "Eğitim görmüş insan işin her çeşidini daha iyi ve kolay yapabilir" örneğini veren yeni bir insan yaratıyordu. Bu yaşamın önemli töresel (ahlaksal) ve eğitimsel bir yanı vardı. Bu alışkanlıkların bir yaşama biçimine dönüşmesi, kökleşmesi, öğretmen ve yönetici baskısı olmadan kendiliğinden sürmesi için Tonguç gerekli olanları durmadan yazıyor müdürlere. Enstitülere gittiğinde, sabahlara kadar süren toplantılarda öğretmenlere büyük bir sabırla anlatıyor. Konunun bu düzeye ulaşması için özellikle öğretmenlere büyük görev düştüğünü, onların öncelikle kendilerinin bu anlayışa sahip olmalarını, öğrenciyle birlikte işlerin içine girmelerini, onların bakımına düzenine temizliğine özen gösterilmesini istiyor, öğretmenleri bu konuda aydınlatıyor.

"Sular akmadığı için banyo yapamamış ya da karnı doymamış bir öğrenciden verim beklenemez,"köşelerinde kâğıtlar biriken, toz duman içinde bir sınıfta ders yapılamaz. Bu ortamlarda eğitim-öğretim denen şeyin gerçekleşeceğine inanmıyorum. Bakım, düzen ve temizlik insanın en temel gereksinimidir. Güzelliğe, çağdaşlığa bu yoldan, gidilirdi. Eğitimin temel işlevlerinden biri ortamı meydana getirmektir. "... Öğrencilerin beden temizliği ve sık sık yıkanması konusuna gelince, bu uğurda onlarda alışkanlık yaratıncaya kadar çok emek harcamak gerekir. Elbisesi yırtılmış, düğmeleri kopmuş öğrencilerin söküklüklerini ve eksik düğmelerini dikip tamamlamaları sağlanmalıdır. Yöneticilik işlerini üstüne almış arkadaşların bu konularda titizlik göstermeleri gerekir" ⁹⁷

"9. Bazı Enstitülerde temizlik işlerine karşı yapılması gereken mücadele yapılamadığı için tahtakurusu, pire gibi haşaratın mevcudiyetini, öğrencilerden kimilerinin ayaklarının,-kulaklarının, dişlerinin, ellerinin, bedenlerinin kirli olduğunu gördüm. Köy Enstitüsü öğretmen ve öğrencilerinin birlikte bir savaşla, Enstitüyü tahtakurusu ya da pire baskınından kurtarmaları hazin bir şeydir. Gerekirse her türlü çalışmayı bu noktaya toplayarak kurumu temizlemek zorunludur. Böyle yapan Enstitüler bu beladan kurtulmuştur..." ⁹⁸

⁹⁷ A.g.e., s.49

⁹⁸ A.g.e., s.50.

Galip Candoğan, İvriz Köy Enstitüsü'ne gittiğinde, orada karşılaştığı düzenin bu yönünü anlatıyor anılarında: Kümebaşı öğretmeni ambardan onun için yeni çamaşır vb. giysiler çıkartıp banyoya gitmesini, üstünden Çıkardıklarını çamaşırılığa götürmesini söylüyor. "Ben temizim öğretmenim, evden yıkanıp geldim" dediğinde öğretmeni ona, "Bizim düzenimiz »öyle, yeniden yıkan" diyor.⁹⁹

Hiç bir yere "çevreni temiz tut" yazılmıyordu. Buna gerek yoktu. Yapılacak olan oradaki yaşamın bir gereği idi. Biri yere bir şey atsa arkadaşı onu uyarırdı. Nöbetçi göz açtırmazdı. Ya da eleştiri günlerinde biri kalkar, "Bazı arkadaşlar bunu hala öğrenemedi" diye başlardı çevreyi kirletenlerle ilgili gözlemini anlatmaya veya bir çalışma yerinde, sınıfta, kağıt, çöp yada başka bir pislik varsa, duvarda bir leke, kopmuş bir sıva varsa, dersten önce bunları yok etmek gerekirdi.

"Enstitüler yalın bir temizlik içinde olmalıydı. Eldeki kısıtlı olanaklar iyi kullanılarak her yer zevkle donatılmalıydı. Masalar gerekirse hem çalışmak, hem yemek için kullanılabilirdi. Ama temiz, güzel örtüler koyulmalıydı. Üstünde çiçek olmalıydı..." Tonguç böyle yazıyordu mektuplarında.

Yalnız öğrencilerin kendileri değil, Enstitünün hayvanlarının bakımı, bakımlı olmaları da önemliydi: "Hayvanların yavrulaması, çoğalması, ürün vermesi için onların iyi ve bilimsel olarak beslenmesi, bakılması, sırtlarının taranması, tavukların yumurtaya durması için iyi yemlenmesi, kümeslerinin temiz olması gibi işler köylünün yaptığından daha modern, onlara örnek olacak durumda olması gerekir" diyordu.

Bunları yapmanın küçümsenecek, eğitim dışı olacak bir yanı yoktu Enstitü sisteminde. Bunlar oradaki eğitimin konularıydı. Bakım, güzelleştirme, çiçeklendirme gibi işlerin bir bölümü tarım ve teknik ders ve çalışmaları içinde yapılıyordu. Orada işin biri ötekinden daha değersiz değildi. Yaşamı değiştirip iyileştiren, güzelleştiren, kolaylaştıran her iş değerliydi. Asıl gerekli olan bunu sağlamaktı. Pis denilen işleri bazı kişilerin yapması yerine herkes temiz tutmayı öğrenecek, kendini ve çevreyi temiz tutacak ve temizleyecekti. Bakım, koruma ve temizliğe özen gösterilecekti. Bu nedenle Köy Enstitülerinin çok çeşitli işleri arasında pislik ve düzensizlik kol gezmüyordu. Tersine yalın bir güzellik, temiz ve düzenli olmak her zaman belirleyici yanıydı.

PROGRAMIN BİLGİ VE KÜLTÜR BOYUTU

a. Bilgi ve Kültür Boyutu

*"... Evet, onların kültürleri bildiğiniz münevverlerinkinden gerçekten ayrı olacak. Onlar hendese davalarını ezberleyerek sınavı verince unutan insanlardan olmayacaklar. Geometri ve diğer bilimlerin ana kanunlarına göre bina ve eşya yapan münevverler olacaklar..."*¹⁰⁰

Tüm ders yöntemlerinin kökten değişerek, kültür derslerinin alanlarında ve uygulama içinde yapılması, bilgilenme ve kültürlenme yönünden büyük bir verimlilik yaratmıştı enstitülerde.

Çocuğa bilgi kazandırmak, eğitimci karakter taşıyan her okulun tartışılmaz görevidir. Ancak bu görev okulun birçok görevi arasından İş okulu bilgiye karşı değildir. O, çocuğa benimsetilmeyen bilgilerin mihaniki şekilde ezberlenmesini kabul etmez. Bunun yerine yaşayarak ve iş yaparak gereken bilgiyi kazanmasını ve onu kullanabilmesini ister..."¹⁰¹

⁹⁹ Galip Candoğan, a.g.e., s.196

¹⁰⁰ İ.H. Tonguç Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları, s.106

¹⁰¹ İ.H. Tonguç, Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji sözlüğü, s.321

Öğrenciye en başta kitap okuma alışkanlığı kazandıran, özgür bir tartışma ve öğrenme ortamı yaratan bir ayağını güzel sanatlar kültürü ve eğitimine dayayan enstitülerde insanın bilgilenmemesi ya da kültürel yönden gelişmemesi söz konusu değildi. Örneğin, programda yer aldığı gibi orada ulusal oyunlar bir kültür ögesi olarak yalnızca gösteri yapacak bir ekibe öğretilmiyor; tüm en ve öğrencilerin hepsi bu oyunları iş içinde öğrenip her gün uyuyordu. Her sabah işbaşından önce ve eğlence günlerinde ya da gruplarının istedikleri zamanlarda oynadıkları ulusal oyunlar, ritmiyle müziğiyle onların beden kültürünü, ruh sağlığı ve duygusal gelişimlerini, ulusal bilinçlerini elbet etkiliyordu. Enstitü öğrencilerinin yığınla yazdığı şiirler öyküler, incelemeler, kazandıkları okuma alışkanlığı bilgi ve kültür temeli olmadan yaratılamazdı. Oradaki iş eğitimini temellen diren öğelerden birinin estetik eğitimi olduğu, her şeyde bilim ve yalın bir güzellik istendiği programın içeriğinde yer alıyordu.

Böylece, orada gerçek yaşam içinde durmadan kullanılan bilgi çoğalıp geliyor, bireyde ve kurumda gerçek anlamda kültürel etkiler yaratıyordu. Program hazırlanırken göz önüne alınan bu unsurlar pedagojik ve sosyal açıdan eğitime önemli değerler katmıştır.¹⁰²

KÖY ENSTİTÜLERİNDE 5 YILDA OKUTULACAK 114 KÜLTÜR HAFTALIK DERSLERİNİN 5 NUMARALI DERS DAĞITIM ÇİZELGESİ

<i>Dersler</i>	<i>Sınıflar</i>					Beş yılda okutulan Ders saati
	<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>	
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	3	1	1	1	222
Coğrafya	2	2	1	1	-	276
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598
Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi	2	2	2	3	2	368
Yabancı Dil	2	2	2	1	1	411
El Yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim-İş	1	1	1	1	1	230
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	46
öğretmenlik Bilgisi	-	-	-	2	6	368
Zirai İşletme Ekonomisi, Kooperatifçilik	-	-	-	-	1	46
Toplam	22	22	22	22	22	5060

Not: 1) El yazısı ve resim-iş dersleriyle ilgili önemli konular için bir ya da birkaç hafta sürmek ve günün ya da haftanın belli saatlerinde ders gösterilmek üzere bir grup yada sınıf öğrenciye kurslar açılabilir.

2) Her sabah 15 dakikadan az ve yarım saatten çok olmamak üzere jimnastik hareketlerine ve haftanın en az dört gününde 20 dakika müzik alıştırmalarına ayrılır.

3) Uygulama (staj) öğrenci gruplara ayrılarak, köy ilkokullarında yukarıdaki cetvelde yazılı ders saatlerinin dışında yaptırılır.

¹⁰² A.g.e., s.321

Yeni olan ve alışılmayan "iş içinde eğitim" yöntemi idi. İş oradaki eğitimin yöntemini ve teknolojisini oluşturuyordu. İş alanları öteki ders ve çalışmaların da öğrenme ortamıydı. Bu yenilik, yalnız Türkiye için değil, özellikle geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkeler için eğitime nefes aldirtacak önemli bir katkıydı. Köy Enstitülerini özgün ve üstün kılan bu özelliğiydi. Bu kurumlar kısıtlı olanaklarına karşın, bilgiyi! içinde kullanarak eğitim ortamını zenginleştirip kültürel boyutunu niteliğini yükseltiyordu. Giderek köyler de böyle oluyor, bu yöntem ulusal eğitimin temelini yerleşiyordu. Bu aslında gerek eğitimimiz, gerekse ülkemiz yönünden önemli bir değişimdi. "20. yüzyıldaki gelişmelerin, sanayileşmenin, kaçınılmaz gereğiydi."¹⁰³

Bu nedenle enstitülere öğretmen seçerken de eski yöntem ve ölçüler kullanılmıyordu. Öğrencileri iyi susturan, iyi bilgi ezberleten, seçkin okul çıkışlı, "bilgili" öğretmenler sıfırcı matematikçiler aranmıyordu. "Geniş bir kaynaktan eleman seçerek, iş içinde eğitim yöntemini benimseyecek, bilgiyi iş içinde uygularken öğretecek" kişiler aranıyordu. Böyle olması, 3803 sayılı yaş 17. maddesine konulmuştu.¹⁰⁴

Köy Enstitülerinde yer alan kültür derslerinin gerek zaman gerekse yoğunluk yönünden, adayların mesleksi yetiştirilmesi bağlamında orta dereceli öteki okullardan az olmadığı gibi uygulamadaki veriminin de mevcut öğretimi kat kat aştığı bir gerçektir. Bu kurumlar kapatıldıktan sonra, 1953'de yapılan öğretmen okulları programında, enstitülerin tarım ve teknik sanatlara yönelik dersleri çıkarıldığında, haftalık ders 44'ten 35'e düşerek, kültür derslerinin aşağı yukarı aynı alan ve zamanları kapsadığı görülüyor.

Enstitü programında yer alan kültür dersleri adı altındaki kurar derslerin bir bölümü öğretmenlik meslek bilgilerini içeren dersler, bölümü ise öteki ortaöğretim kurumları programında yer alan genel kültür ve bilgi dersleridir. Enstitülerde mevsime ve zamana göre kimi iş ve derslerin öncelikli olması, yeni kuruluşun zorunlu işlerinden kaynaklanıyordu. Değilse iş ve kültür derslerinin birinin öne geçmesi diye bir tutum yoktu.

Programda yer alan kültür derslerinin bir bölümü güzel sanatlar kültür ve eğitimini, sanatsal etkinlikleri içeren derslerdir. Öteki kültür derslerinde olduğu gibi bu derslerin uygulaması ve çalışmaları da kendine özgü yapılmış, güzel sanatlar çerçevesinde gelişen etkinlikler, programdaki ders atletini çok aşarak, enstitünün günlük yaşamına damgasını vuran kültürel etkinlikler olarak her zaman görüntüde ve gündemde olmuştur.

Tonguç'un eğitimde kültüre iki açıdan yaklaştığına değinilmişti. Bunlardan biri, kültür ve sanat etkinliklerini kullanarak, doğrudan öğrencilerin kullanmasını sağlayarak, bireyin değişmesinde ve gelişmesin-kültürel zenginlik yaratmaktı. İkincisi ise evrensel ve ulusal kültür İmgelerini okulda kullanarak bireyin gelişimini etkilerken, bir yandan köylere akacak yeni kültürü meydana getirmektir. Bağlamda halk kültürünü ve sanatını enstitüye sokma düşüncesi bir rastlantı olmadığı gibi, yüzeysel bir halkçılık ya da köycülük de değildi. Ona göre halkın okuluna baskın kültürünü sokmak, halkın diliyle konuşmak zorunluydu. Ama bu gelenekçi bir tutumla değil, bilimsel bir anlayıştan yola çıkılarak yapılmalıydı. Halkın kültür değerleri enstitü programının konusu olurken, bir yandan değişip gelişecek, bilimsel bilginin ve evrensel kültürün değerleriyle bütünleşecekti. Bu tartışmayı ve işlemeyi öğretmen ve öğrenciler doğrudan yapıyordu.

¹⁰³ Atalay Yörükoğlu, **Gelişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul 1989, s.162

¹⁰⁴ İ.H. Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, s..573

Köylü öğrencilerin enstitüye getirdiği kültür, onların taşıdığı tarihsel birikim, halkın bağrında uç veren değerlerdi.¹⁰⁵Bunların içinde halk kaynağından fıskıran sağlıklı folklor öğeleri, halk destanları, sanatları, desenleri renkleri, halk bilimi kültürleri bulunuyordu. Köy Enstitülerinin yerine oturmasında, veriminde, bu öğelerin akıllıca kullanılmasının etkileri vardı.

b. Okuma-Okutma-Yazdırma (Dil Ve Edebiyat Eğitimi)

*"... Aydınları serbest okuma alışkanlığı kazanmayan toplumlarda, düşündüğünü yazan ve açıklayan pek az insan olur. Böyle insanların kit olduğu yerde, fikir hayatı canlanamaz. Toplumun en önemli işleri kanılarını saklayan, esen rüzgâra göre fikir değiştiren kişilerin elinde kalır. Bu gibiler asla ilke adamı olamazlar; günlük politik havaya göre yön değiştirirler. Öğretmenlik mesleği, fikirsiz, ilkesiz insanlarla güçlenemez..."*¹⁰⁶

Bunun için şartlar ne olursa olsun, mevsim hangi mevsim bulunursa bulunsun, öğrencilere her gün serbest okuma yaptırılacak ve onlar kitap okuma alışkanlığı kazanacaklardır.¹⁰⁷

Okuma ve anadil eğitimi, öğretimin en temel araçlarından biridir. Eğitimde tüm çalışma ve etkinliklerin iyi yapılması bu alandaki gelişmeyle yakından ilgilidir. Okuma tekniğinin gelişmesi ve okuma alışkanlığı kazanmak, tüm öteki derslerin iyileşmesini etkileyecektir. Serbest okuma, kültürlenmenin, gelişip bilinçlenmenin en iyi araçlarından biridir.Enstitü öğretmenleri için de bu durum geçerlidir.Yapılanların verimli olması için enstitü öğretmenlerinin,usta öğreticisinin kendi meslek ve işleriyle ilgili kaynaklarla birlikte yılda en az 24 kitap okumuş olmaları, okuma zevki ve alışkanlığını öğrencilere aşılmalari başta gelen görevlerinden biridir.¹⁰⁸

"Türkçe öğretimi hiçbir uzmanlığa bağlı kalmayarak, ana dilin her alandaki işlevini gözetmek zorundadır... Okumada yazmada güzellikten önce doğruluk aranmaktadır. Esasen güzelliğin önkoşulu doğruluktur... Öğrenci enstitüyü bitirirken, yaşına ve düzeyine uygun bir metnin özünü anlıyorsa, dilek ve düşüncelerini yanlış yapmadan, yazılı ve sözlü olarak anlatabiliyorsa, okuma ve yazmanın zorluklarını kendi kendine yenmenin yollarını öğrenmişse, günlük yaşamında okumayı ve yazmayı bir alışkanlık haline getirecektir... Türkçe'den beklenen yalnız pratik meziyetler değil bunlar kadar, bunlar aracılığıyla düşünceye ve ahlâka katılacak değerlerdir."¹⁰⁹

Enstitülerde Türkçe derslerinin belli yöntemlerinden biri metin okumadır. Ama metin okumadan amaç, klasik okullarda olduğu gibi metni parça bölüm okumaya ya da dilbilgisi ezberlemeye yönelik değil, iyi okuyup anlamaya, anlatmaya, incelemeye, düşünmeye ve üstünde tartışabilmeye yönelik bir okumadır. Bu kurumlarda metin okumanın kısa sürede serbest kitap okumaya dönüştüğü görülür.

¹⁰⁵ Fay Kırbay, **Türkiye’de Köy Enstitüleri**, İmece Yayınları, Ankara 1961, s130

¹⁰⁶ "Tonguç’a Kitap", Hazırlayanlar:İmece Çalışanları, **İmece Dergisi** Yayınları, İstanbul 1961, s.125

¹⁰⁷ İ.H. Tonguç, **Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları**, s.89

¹⁰⁸ **A.g.e.**, s. 91

¹⁰⁹ **A.g.e.**, s. 93

Serbest okuma saatleri, günlük çalışmaların, derslerin, etütlerin vb. etkinliklerin dışında yapıyordu. Günlük programda bir serbest okuma saati vardı. Zamanı ve yeri her enstitü kendi bünyesine göre düzenliyordu. Çoğunlukla akşamüstü, çalışmalar sona erince olabiliyordu. Bu saatte herkes istediği kitabı sessizce okuyordu. Ya da seçilen bir kitap topluca okunuyordu. Geniş salonlarda, kitaplıkta küme odalarında yapılabilirdi serbest okuma. Belli yerlerde nöbet tutmak zorunda olanlar saat geldiğinde cebindeki kitabını çıkarıp orada okuyabilirdi. Bu zorunlu saatlerde okuma alışkanlığı kazanıldığı için kendi özgür zamanlarında da ellerinden kitap düşmüyordu öğrenci ve öğretmenlerin. Tonguç, serbest okumanın böylesine yerleşip yerleşmediğini yerinde sık sık denetliyor, gördüğü kimi eksikleri dönüşünde yeniden yazıyordu enstitülere:

"... Bazı enstitü müdürlerinin genelgelerle bildirilen emirleri yerine getirmediğini gördüm. Serbest okuma saatlerinin düzenlenmemesi, bunlardan biridir. Arkadaşların bu eksikliklerini düzeltmeleri kesinlikle gereklidir..." diyor, öğretmenler için ayrıca yazıyordu:

"... Gittiğim enstitülerin çoğunda öğretmenlerde, öğrenciyi tatmin edecek düzeyde kitap okuma hevesi görmedim. Türkçe öğretmenlerinden kimileri bile istenilenden çok az kitap okumaktadır. Bu durum öğretmenin şahsından çok, enstitünün ve öğrencilerin zararındadır. Okuma isteği kıt öğretmenlerin çoğunlukta olduğu enstitü basitleşmekte, durgun ve sıkıcı bir durum göstermektedir... Ne yapıp yapıp öğretmenlere kitap okutma işini başarmanız ve onlarda bu alışkanlığı kökleştirmeniz gerekir..."³ Okuma alışkanlığı kazandırmak, eğitimi güvenceye almaktır ona göre. Bireyin eğitiminin temel taşı temel aracı okumaktır. İyi bir okuma alışkanlığı kazanmak insanın ufkunu genişleten, öğrenmeyi kolaylaştıran altın anahtardır. Böyle bir alışkanlık okuya okuya kazanılır. Her enstitüde gözle görülür bir okuma patlaması vardı. Enstitülerin kentlerden uzak yatılı kurumlar olması, bunda önemli bir etkendi.¹¹⁰

"... Köy Enstitülerinin çoğu artık, kitapları ciltli, dolapları sağlar düzenli birer kütüphane kurma devrine girdi. Her yuvanın ayrılmış programa uyarak ve bu işe meraklı adamını bularak, kütüphane kurulmaya başlamalıdır. Kütüphanesizlik ya da derme çatma kütüphane arkadaşları rahatsız etmelidir. Öğrencilere gidecekleri köylerde kütüphane kurma alışkanlığının verilmesi bu anlayışın enstitülere yerleşmesine bağlıdır."¹¹¹

Okuma işi öyle belirleyici olmuştu ki, orada çalışanların, eğitim görenlerin, dahası konuk olanların bu tutkuyla ilgili çok anıları vardı Enstitülü yazar Fakir Baykurt, Gönen Köy Enstitüsü'nde küçük sınıflarda kitaplık nöbetine başladığında, çoktan aradığı bir hazinenin için de buluyor kendini. Kitaplardan ayrılamıyor. Türkçe öğretmeni Ali İhsan Beyhan bunu ayranına varıp, onun nöbetini uzatıyor. Baykurt, daha sonra kitaplık başkanı oluyor. Yazarlığının temelini Gönen'deki o kitaplık nöbetleri sırasında atıldığını söylüyor.

İnönü'nün Savaştepe Köy Enstitüsü'ne yaptığı gezi sırasındaki kitap olayını duymayan kalmadı: Tuğla ocağına giderken, kümes nöbetçi-î Hatice Koluksa'yı görüyor. Çağırıp azık torbasında ne olduğunu soruyor. Peyniri, ekmeği ve köftesi olduğunu söylüyor öğrenci. Başka ne var açtırıyor torbayı. Milli Eğitim Bakanlığı'nın klasikler dizi-

¹¹⁰ A.g.e., s.77

¹¹¹ A.g.e., s. 99

sinden yayınlanmış olan Sophokles'in *Antigone* kitabı çıkıyor. İnönü'nün gözleri arıyor, yanındaki Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Paşa'ya dönüp, "Paşam, görüyorsunuz bu klasikler daha yeni çıktı. Ankara'da bile okunmuyor, ama benim çocuklarım *Antigone* okuyor. Köylümüz, kentimiz, erimiz, generalimiz kumanyasına ne zaman kitabı da ekleyecek duruma gelirse, o gün Türkiye gerçekten kurtulmuş demektir" diyor. Hatice ekliyor: "Efendim ben değil, tüm enstitü okuyor bu kitabı."¹¹²

Galip Candoğan, "Kitap okuma ve temizlik başta gelirdi" diye anlatıyor İvriz anılarında. Tuvalet nöbeti tutarken bile boş kalınca cebimdeki kitabı çıkarır okumaya dalardım diyor.¹¹³

Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı yazar ve çevirmen Arif Gelen, o dönemi şöyle anlatıyor: "Eğitimde, en azından Türkiye'deki eğitimde o güne kadar uygulanmamış bir yenilikti enstitülerde kitap okumaya verilen önem. Öğretmenler genç insanın ilgisini çekecek nitelikte metinleri okurken, hayal gücümüz birden geliyor, düşünce dünyamız aydınlanıyor, büyük zenginliklere kavuşuyorduk. Bu başlangıç bizi sonradan çok ileri noktalara götürdü. O günlerin Türkiye'sinde, bu kadar kısa sürede, bu kadar çok sayıda bilinçli, düşünce üreten insanın köyden çıkması, toplumu hazırlıksız bir anda bastırarak sarsmış ve tedirgin etmişti."¹¹⁴

Konunun asıl ilginç yanı "yazma" eylemiydi. Enstitü programı edebiyatçı, sanatçı yetiştirmeyi amaçlamamasına karşın bu kurumlarda yaratılan okuma ortamı ve etkin Türkçe derslerinin ve çok yönlü engin eğitim ortamının bireylerde uyandırdığı yaratıcılıkla, yetenekli ögeler kendilerini küçük yaşta edebiyatın içinde buldular. Baykurt, Gönen'deki edebiyat derslerinin, sanki herkes edebiyatçı olacakmış gibi etkinlik içinde olduğu"nu söylüyor. "Toprağın tavlanınca çiçeğe durması gibi, öğrenciler çok güzel şiirler, öyküler yazmaya, inceler yapmaya koyuldular." diyor yukarıdaki yazısında. Çifteler'den Çalışır, Kepirtepe'den Mehmet Başaran, Düziçi'nden Osman Darıcı şiirleriyle ilk çıkışlarını yaptılar. Pazarören'den Ali Dündar ilginç öykü yazdı.

AL GÜLLÜ BOHÇAM¹¹⁵

Sabun kokuları çimen renkleri

Al güllü bohçaya çağırılmış gibi.

Fesleğen duygulu nar çiçekleri,

Umutla gönlümü yağurmuş gibi.

Böyle uzaklarda ona doyamam

Nasıl ayrılalım, nasıl dayanam,

Bu bohça koynumda her hafta anam,

Bir güzel duyguyu eğirmiş gibi.

¹¹² M. .Makal, a.g.e., , s. 85

¹¹³ G.Candoğan, a.g.e., s.62

¹¹⁴ Arif Gelen ,Köy Enstitülerindeki Uygulamalar, **Köy Enstitüleri Defteri**, Sayı 2, s.16

¹¹⁵ Osman Darıcı, Allı Güllü Bohçam, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Sayı 1, s. 117

Ankara Halkevi'nin açtığı şiir yarışmasında Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" şiiriyle birinci olduğu yıl (1946), Osman Darıcı'nın "Trenin Uğradığı Köy" şiiri de "Gençlik Birincisi" seçilmişti.

Öğrenci yazıları, şiirleri, Türkçe derslerinde, kümelerde, eğitim günlerinde okunuyor, yazarları ortaya çıkıyor, bol bol alkışlanıyordu Yarışmalar düzenlenerek, birinciler, ikinciler duvar gazetesinde yer alıyordu. Küçük sınıflardaki "iş", "aşk", "doğa" ve "köy" şiirlerinin yerini giderek toplumsal eleştiri içeren ürünler almaya başlıyordu. Keçiçe'den Mehmet Başaran daha öğrenci iken şiirle dile getirmişti Köy Enstitülerinin anlamını:

17 NİSAN TOPRAĞI¹¹⁶

Bir fidan bugün kök saldı toprağa

Ulu ağaç olmak için

Güneş umut işledi yaprağa

Burda,

Terle yoğrulur hayat hamuru

İnsan filizlerini sular

Duru nisan yağmuru.

Yağmur sonrası

Bereket yüklü toprağın kokusu,

Destan destan şiir yüklü köy yolunda su.

Böylesi bir okuma yazma ortamında, öğrenciler çeşitli yayınlara ve yazılarını yayımlatmaya gereksinim duyuyordu. İvriz, Akçadağ gibi Enstitüler kendi dergilerini çıkardı. Akçadağ Köy Enstitüsü Müdürü Şerif Tekben öğrencilerin yayın isteklerini karşılamak ve teknik sanatlar yönünden yararlanmak için elden düşme, "Viktoria" marka bir baskı makinesi almıştı. Gün geçtikçe çoğalan öğrenci ürünleri, dergi ve kitaplar burada basılıyordu. Yayıncılık ve makineyi kullanma enstitüde yeni bir iş alanı yaratmıştı. Ancak Tekben makineyi bakanlığa haber vermeden enstitünün olanaklarıyla almış, sonradan bilgi vermişti. Bir süre sonra bakanlıktan gelen teli kaygıyla açtı bu nedenle. Daha doğrusu telin başındaki "aldığınız matbaa" sözcüklerini görünce, "niçin aldın?" diye çıktıklarını düşünerek, akşam açmaya karar verdi. Tüm işlerini bitirip gece el ayak çekilince teli açtığı anda kaygının yerini mutluluk aldı: "Matbaa büyük bir güçtür. Bunu sağladığın için seni kutlarım" diyordu Tonguç.¹¹⁷

¹¹⁶ Mehmet Başaran, 17 Nisan Toprağı, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Sayı 1, s. 91

¹¹⁷ Şerif Tekben, **Canlandırılacak Köy Yolunda**, Akçadağ Köy Enstitüsü Basımevi, 1947, s.102

KÖR MEHMET¹¹⁸

(Mahmut Makal)

*Babasının meslektaşı**Bizim köyün sığırtmacıydı**Ona Çoban Mehmet derlerdi**Bedeni zayıf, gözünün biri kördü,**Fakirdi**Her yıl sığır güderdi.*

Dil kültürü olarak, Köy Enstitülerinde yabancı dile de gerekli önemveriliyordu. Yabancı dil, tüm sınıfların programında haftada iki saat, yalnızca beşinci sınıflarda bir saat olarak yer alıyordu. Bu koni Yüksek Köy Enstitüsü programı tartışılırken, bir bütün olarak demesi daha uygun görülmüştür.

c. İş İçinde Matematik

Tonguç, 1940 yılında Antalya Aksu'da Perga'nın eteklerindeki eğitim kursunun yerini önceden bulmuş, Mayıs ayında kurs açılırken oraya yeniden gitmişti. Çifteler ekibince yapılan barakaların dördünde eğitimciler yatıp kalkacaklar, derslerini kış gelinceye kadar açık ve iş içinde yapacaklardı. Yeni eğitimin başta gelen ilkesi olan "iş" yöntemi üstünde durmuş, kurs yönetici ve öğretmenlerine, eğitimci aday rina bunu örneklerle göstermiş, açıklamıştı. Yeni kurumlarda kuran dersler de yaşamın işleri içinde yapılacak, bilgiyle iş bütünleşecekti.

On enstitü birden açılıp, dört öğretmen okulu enstitüye dönüşürken, kuruluş işlerini yakından görmek ve çalışmalara rehberlik için birinden ötekine durmadan koşuyordu. Hiçbir koşulda ilkele ödün verilmeyecek, yanlışa ve eksiğe göz yumulmayacaktı. Aksu Enstitüsü de haziran başında köyün ilkokulunda ve barakalarda açılmış, öğrenciler tamamlanınca 33'er kişilik iki küme olarak derslere çalışmalara başlanmıştı. Enstitünün kadrosu tamamlanincaya kadar kurs öğretmenleri çalışmalara yardımcı oluyordu. Uygun görüle sonra da enstitüde kalabilecekti. Açılışın üstünden iki üç ay epey yol alınmıştı.

Sıcak bir yaz gününde yeniden yola çıktı Aksu'yu görmek için. önce Gönen'e uğradı. Orada yapılmakta olanları denetledi, onlarla çalışmalar yaptı. Yüzme havuzunun başına gitti, İşten çıkan çocukların burada yıkanıp temizlenmelerini gördü. Gönen müdürünü ve iki öğretmeni yanına alarak, gece geç vakit Aksu'ya vardı.

Her yerde yaptığı gibi, sabah herkes uyurken kalkıp bahçeye çıktı çevreyi dolaştı. Bataklıklar, yılanlar, çıyanlar epey temizlenmiş gibiydi. Ama her baktığı yerde bir eksiklik, yamukluk görüyordu. Biraz enstitü müdürü Talât Ersoy çıkıp geldi yanına. Onun her yeri dola eksikleri görüp üzüldüğünü biliyordu. Ağacın altında sabah kahve içerken, Perga'dan marş söyleyerek gelen eğitimcileri izledi. Kahvaltıdan sonra alanda toplanılmış, eğitimciler grup başlarıyla birlikte kendi ders ve çalışmalarına gitmişlerdi. Öğrencilerden bir küme matematik dersine; birinin yarısı tarım öğretmeni Zarif Tuncay'la bataklık düzeltmeye, kalanlar inşaat öğretmeni Durmuş Gök'le barakaların çevresine kaldırım yapmaya dağılmıştı.

¹¹⁸ Mahmut Makal, Kör Mehmet, *Köy Enstitüleri Dergisi*, Sayı 3, s. 116

"Yanına kâğıt kalem al, biraz dolaşalım" dedi müdüre. Daha önce gezip gördüğü eksikleri gösterecekti ona. Müdür ve yardımcısı, kurs eğiticisi, bir kurs öğretmeni ve üç konuk birlikte dolaşmaya başladılar enstitüyü. Gördüğü yanlış ve eksikleri not ettiriyor, nasıl yapılması, ne yapılması konusunda açıklamalar yapıyor, sorular soruyor, kimi işlere kızılıyordu. Yeni yapılan geçici mutfağın yamuk yerlerini gösterdi. Müdür not etti ve "İyi ki açık havada yemek pişirirken gelmedi" diye geçirdi içinden. Tonguç enstitülere geldiğinde bu toplu dolaşmaları hep yapar eksikleri gösterir, açıklar, sanki bir çeşit eğitim toplantısında gibi olurdu dolaşırken.

Böyle dolaşıldığı sırada, bir odanın telli penceresinden gördükleri çileden çıkardı. Burası bir derslikti. Yeni alınmış cilalı masa ve sandalyelerde uyuklayan öğrenciler, karatahta başında "kare"yi anlatan öğretmeni dinliyordu. Oysa böyle olmayacağını daha bir iki ay önce eğitmen kursuna geldiğinde anlatmıştı. Yağmurlar bastırınca kadar İ içerde ders yapılmayacaktı, özellikle matematik vb. dersler için iş alanlarında hazır ortam çoktu. Karatahta başında kuru kuruya ders yapmayı enstitülerine sokmayacaktı. Enstitü sistemi, böylesine edilgen ve yararsız bir ders yapmaya temelden karşı olacaktı. Üstelik hava çok sıcaktı, önceki açıklamalarının yerine getirilmemesine kızılmıştı. Müdüre ve yanındakilere dönerek:

"Enstitünün ne demek olduğunu ne müdür, ne yardımcısı ne de maarif müdürü hiçbiriniz anlamamışsınız. Bu iş böyle yürümez. Cehennem gibi sıcak bir yerde, hem de bahçede ölçüp biçilecek, hesaplanacak birçok iş varken bile öğrenciyi bu bunaltıcı yere sokmuşsunuz, matematik öğretiyorsunuz. Öğretmenler iş içinde ders yapmayı öğreninceye kadar kilitleyin bu sınıfların kapısını" dedi.¹¹⁹

Ötekilerden ayrılıp müdürle sınıfa girdi. Müdür onu öğretmenimize bize "İlköğretim Genel Müdürümüz İsmail Hakkı Tonguç" diyerek tanıttı. Golf pantolonlu, yazlık ceketli genel müdürü görünce hepimiz arlandık. Onu ilk kez görüyorduk. Müdür, matematik öğretmenimiz Sabit Beyi'de ona tanıttı. Sabit bey, metrekaresi öğretmekte olduğunu anlattı.

"Bu dersi dışarıda yapsak olmaz mı Sabit Bey, bak öğrenciler uyukluyor" dedi.

"Yazı tahtası gerekli ama efendim" dedi öğretmen. "Onu da alırsınız yanınıza."

İki öğrenci omuzladı taşınabilir yazı tahtasını. Koşarak, arkada yukarıda büyük ağacın altında toplandık. Çevreye tararcasına göz gezdirdi.

"İşiniz çok Talât" dedi müdüre. Ağacın Önündeki boşluğun ne olacağını sordu. "Orası narenciye bahçesi olacak efendim, mimara böyle bilgilendirildi, görüp uygun buldu" dedi. "Tamam işte" dedi, Sabit Beye dönerek "Buranın ölçümünü yapın, hem de metrekaresi öğretmiş olursun. "Sabit» Bey biraz tedirgindi. Ama bizim uykumuz dağılmış, terimiz kurumuş kendimize gelmiştik. Tonguç oracıkta hemen örgütledi bizi. Başkanla nöbetçiler, işlikten ip, kazık, keser vb. araçlar almaya gitti. Kalanlar onun çevresinde toplandık; öğretmenimiz yanımızda, önce toprak ölçüm bilgimizi yokladı. "Bakın burası narenciye bahçesi olacakmış, sizce 1 dönümlük yer? Bir dönüm ne kadarlık yeri kapsar, kaç metrekaresi eder Narenciye fidanları kaç metre arayla dikilir?" Yaklaşık yanıtlar verdik hepimiz.

Yakınımızda bataklık kurutma çalışması yaptırmakta olan tarım öğretmeni de geldi. Fidanların kaç metre aralıkla dikilmesi gerektiğini anlattı. Çakırlarlı Hasan'ın yanıtı en doğru çıktı. Sabit Bey ve tarım öğretmeni de bizimle birlikte çalışılıyordu. İşlikten gelen sicim yumaklarını verdiler öğrencilere. Tonguç cebinden şerit metresini çıkardı. Bahçe.

¹¹⁹ Aksu Köy Enstitüsü Müdürü Talat Ersoy'un Anıları, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Ankara 1945, Sayı 2 , s.89

önce dönüm olarak Ölçüldü. Bir dönümün köşelerine büyük taşlar konuldu. Sonra bir dönüm üstünde onar metre kareler ve birer metre kareler bulundu. Her fidanın dikileceği yere küçük taşlar konuldu. Kaç fidan dikilmesi gerektiği sayıldı. İpler gerilerek metre kareler yapıldı, köşelerine kazık çakılınca kareler iyice ortaya çıktı, sayıldı. Bu çalışmalar yapılırken işe el sürmeyen öğrenci kalmadı. Her birimiz bir yanından tutuyorduk. Tonguç, "Bundan sonra Sabit Beyle birlikte çalışırsınız, birbirinize çok işiniz düşecek; kurutulan bataklığın ölçümünü de yaptıracağız" dedi tarım öğretmenine. Sabit Bey'e de "Şimdi karatahtada bunların hesabını yaptırıp, ne kadar fidan dikilecek, tarım öğretmenine bildirirsiniz" dedi. Gerçekten de metre kareyi hiç unutmuyacak biçimde öğrenmiştik. Ağacın altında hesaplarımızı, çizimlerimizi rahatça yaptık, serinleyerek.

Öğrencilerin yaptığı enstitü işlerinin, koca yapıların kaçta çıktığının ya da çıkacağı hesabını yapmak gerekmeyecek miydi? Ortaya çıkan ürünlerin hesapları olmayacak mıydı? Alınan çivinin, kerestenin, verilen emeğin ederleri toplanarak, yapıların kaçta çıktığı hesaplanamaz mıydı? Bakanlık bu rakamları istemiyor muydu? Tüm bunlar matematik dersinin konuları olmalıydı.

Çizelgede görüldüğü gibi birinci, ikinci, üçüncü, ve beşinci sınıfta ikişer saat, dördüncü sınıfta üçer saat olmak üzere, beş yılda 598 matematik dersi düşüyordu bir öğrenciye. İçeriği ise başka öğretmen okullarında olduğu gibi matematik temel konularından oluşuyordu. Ancak amaçlar ve yöntem yönüyle enstitü matematik programı klasik okul programlarından ayrılıyordu.

Matematik derslerinde kazanılan işlem yapma ve çözümlenme yönteminin çabuk ve doğru olarak günlük işlerde, iş yaşamının sorunlarını Çözmede kullanılmasını sağlamak, amaçların başında geliyor. Matematiğin en Önemli amacını bu yolla öğrencinin zihin yeteneğini geliştirmek, ona mantık disiplini altında düşünme yeteneği kazandırmak olarak görerek, Öğretmenlerden matematik konularını yaşamın sorunlarına uygulaması isteniyor. Enstitülerde matematik derslerinin böyle yapılması zorunlu görülüyor. Bu yolla öğrenciler en basit işlemin bile iş için de "işe" yaradığını göreceklerdi.¹²⁰

d. Fen ve Doğa Bilimleri Ders ve Çalışmaları

"... Tabiatın içinde, tarla ve bahçeler arasında açılan bu kurumlarda biyolojinin derslikte, karatahta başında okutulması artık gülünç 1 Tıpkı bunun gibi, ekilip biçilen, çadır hayatından başlanarak yeni yapılar kurulan, hayvan beslenen bir kurumda fizik, kimya, aritmetik ve' geometri derslerini bu olaylarla bağlantı yaratılmadan okutmaya kalkışmak, büsbütün gülünç olurdu..."¹²¹

Tüm derslerin yöntemini değiştiren enstitü sisteminde, amaç ve ilkeleri ortak olan, "tabiat bilgisi, okul sağlık bilgisi, fizik ve kimya derslerinin öğretimi de günlük yaşamın gereksinmelerinden yola çıkılarak yapılıyordu. Konuları kestirme yoldan öğrenme, onlardan-enerji kaynağı ve iş aracı olarak yararlanma yöntemi ile ilgili ilkelerden biriydi. Enstitü yaşamının her alanında bu derslerin konularını içeren birçok işle bu işlerde kullanılan araçlar ve öğrencilerin elde etmekte olduğu ürünler vardı.

¹²⁰ Köy Enstitüleri Öğretim Programı, s.76

¹²¹ İ.H. Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, s.571

Örneğin, yapı tekniği derslerinde kireç ve alçı gibi maddelerin yakılmasını öğrenmek zorundayken, öte yandan, yalnızca kara tahta başında formül yazarak ya da kitaptan ezberleyerek, ya da laboratuvar tüpleriyle oynayarak kimya dersi yapmak çok gerilerde kalırdı. Böylece enstitülerde kimya öğretiminde "kitap ve tebeşir kimyasının" yerini "iş kimyası" alıyordu.¹²²

Orada önemli olan, kireci yapılarda kullanırken, badana ya da alçı dökümü yaparken bu bilgileri iş içinde kullanarak, bilimin getirdiği kolaylığı iş içinde öğrenmek ve yararlanmaktı. İşin ve ürünün niteliğini yükseltmek, zamandan ve güçten kazanmaktı.

Bu uygulamanın başka bir ilginç yanı, fen ve doğa bilimi derslerinin gerek birbirleriyle, gerekse öteki derslerle olan ilgilerini kurabilmesi ve öğrenciye somut olarak göstermesiydi.

Fizik yasalarını, teknik işleri öğrenmek ve fizik dersinin iş ilkelerine göre yürütülebilmesi için öğrencilere yaptırılacak ve tanıtılacak teknik işler ve yapılar programda yer alıyordu: "Ev, köprü, pazaryeri, su getirme, kanal açma taşıt araçları, ışık, havagazı vb. konuları fizik de içinde yer alır."¹²³

Öğrenciye doğanın sırlarını çözme ve bunlardan yararlanma yollarının öğretilmesi, yurdun önemli hayvanlarının, bitkilerinin toprak şekillerinin incelenmesi; insan bedeninin yapısını ve işleyişini, sağlık kurallarına uyulmasını iyice öğrenmek, "tabiat bilgisi dersi"nin amaçlarıydı.¹²⁴ Bu konuların Köy Enstitülerinin yaşamında önemli yeri ve işlevi vardı. Günlük yaşamda böylesine yeri olan konuların öğrenme ortamının daha zengin olacağı doğaldı. Örneğin, çok çeşitli sebzelerin, ağaçların, otların, meyvelerin, her çeşit hayvanın bulunduğu, her gün toprakla uğraşılacak bu kurumlarda, doğa bilgilerinin öğrenme ortamı, gerçek gereksinimler, gerçek işlerdi. Bu bilgilerden yararlanma yolları, zararlarını önleme, çeşitli bakım bilgileri iş içinde öğreniliyordu. 3. ve 4. sınıflarda ikişer saat olan kimya derslerinin konuları saptandıktan sonra yer alan "pratik kimya bilgileri" listesi, Köy Enstitülerinde derslerle günlük gereksinimler arasında nasıl bağlantı kurulduğunu gösteren bir örnektir: "Eşyayı koruyan boyalar, boyama işleri, fotoğrafçılıkta kullanılan ışık, pratik fotoğrafçılık, yangın söndürme araçları, dezenfeksiyon, yapıştırıcı maddeler, böceklerle mücadele, çamaşır temizleme maddeleri, diş temizleme maddeleri, marmelat yapma şekilleri, tohumlan ilaçlama, pastan korunma araçları" vb.¹²⁵

"İlk ve ortaokullarda çocuklara kazandırılacak kimya bilgilerinin öğretim programı, günlük yaşamın istekleri göz önünde tutularak üniteler halinde saptanmalıdır. Bunların karakteri çocuğu işe, deneye yöneltici olmalıdır. Örneğin tuzun besin yönünden önemi, öteki besinleri korumakta etkileri, sanayide kullanıldığı yerler... gibi. Köy Enstitülerinde bu dersi yukarıdaki esaslara göre gösteren Talât Ersoy, Ziya Kaplan gibi öğretmenler, kimya dersiyle tarım dersi ve sanat dersleri arasında bağlantı kurarak, işliklerde ve tarım alanlarında geçen olayları... incelemek, ilgili deneyler yaptırmak yolunu tutup, iyi sonuçlar almışlardı... Böylece öğrenciler formül ezberlemekten kurtulup, kimya derslerini zevkle, merakla izlemeye başlamışlardı."¹²⁶

¹²² İ. H. Tonguç, *Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji sözlüğü*, s. 258 (Kimya Öğretimi)

¹²³ *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*, s. 89

¹²⁴ *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*, s. 93

¹²⁵ *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*, s. 93

¹²⁶ İ. H. Tonguç, *a.g.e.*, s. 259 (Kimya Öğretimi)

Çoğunlukla okul doktorlarının gösterdiği "okul sağlık bilgisi" dersinde, öğrencilerin bu bilgiler ışığında, kendilerine bakmaları, hastalıklardan korunma yolları, ilk yardım uygulamaları, hasta bakımı ele alınıyor, pratiği yapılıyordu. Sağlık sorunları yönünden köyün incelenmesi ve köye göre sağlık kuralları, okul ve köy odasında bulunması gereken ilaç ve araçlar, bunların kullanılması uygulama içinde öğretiliyordu. Öğrenciler Enstitü revirinde başkanlık ve nöbetçilik görevleri sırasında bunların alışkanlıklarını kazanıyordu. Örneğin birçok öğrenci iğne yapmayı biliyordu. Ayrıca, üçüncü sınıftan sonra "sağlık kolu"na ayrılacak olanlar benzer çalışmalar içinde kendini deneme olanağı buluyordu.

Öğrenciler, iş içinde yapılan bu derslerle ilgili çalışmalarını inceleme ödevine dönüştürerek nitelikli ve özgün metinler ortaya koyuyordu.

İlgili inceleme konularından birkaçı şunlar:¹²⁷

		<i>Sayı</i>	
Bitki Toplama ve Kurutma	İnceleme	2	Ali Yılmaz
Arsız Otlar	İnceleme	3	Ali Yılmaz
Bir Botanik Gezisi	İnceleme	3	Mehmet Başaran
Danaburnu	İnceleme	3	Mesut Yardım
Geven Bitkisi	İnceleme	2	Tevfik Yıldırım
Hayvanların Yaşamında Su	İnceleme	2	Mestan Yapıcı
Kasaplık Hayvan Yetiştirme	İnceleme	7	Mustafa Sarıkaya
Dünyada Karbon Dolaşımı	Özet	2	Fevzi Özlen
Toprak Nitrojeni	Çeviri	2	Süleyman Adıyaman
Vitaminli Besinler	Çeviri	2	Rıza Dönmez
Doğa Yasaları Patates	Çeviri	2	Mehmet Cihangir
Hastalıkları	Çeviri	2	Niyazi Başkaya

Dergi her enstitüye çok sayıda gittiğinden içindeki konular ilgililerde inceleniyordu. Öğrenciler bu konulardan öğrenme yönünden yararlandıkları gibi onlara benzer çalışmalar için esin alırlardı. Öğrenci araştırmaları enstitünün günlük yaşamında ve köylere gidildiğinde işe yarıyordu.

Bizde fen ve doğa bilgilerinin öteden beri ezberleme yöntemiyle öğretilmesinin sonraki yıllarda bilimsel araştırma ve buluşlara yönel engellediği bir gerçektir. Eğer Köy Enstitüleri sürseydi, daha ortaöğretim aşamasında başlayan ilgiler arasından fen ve doğa bilimlerine yönetilen birçok yaratıcı ve araştırmacı çıkabilirdi.

Öğrenciyken, "Hayvanların Yaşamında Su" incelemesini yapan Mestan Yapıcı, daha ilerde, değme veterinerden daha uzman bir zooteknik elemanı olduğunu, Cılavuz Köy Enstitüsü öğretmenliği sınavı da yaptığı çalışmalarla ortaya koyuyor:

¹²⁷ Köy Enstitüleri Dergisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Sayı 2, s. 15

"Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Hayvan Bakımı Bölümü öğrencisiydim. Enstitünün hayvanlarıyla ilgilenirdik. Koyunların kan kaybettiklerini, öldüklerini söylediler. Ölen bir koyunun ciğerini alıp Veteriner Fakültesine götürdüm. İnceleme sonunda hayvanın sıtması olduğu anlaşıldı. Keneden kaynaklanıyordu. Ağılları keneden temizledim. Hasta hayvanların tedavisini yaptım. Ölüm kesildi. Cılavuz Köy Enstitüsü'nde bir gün müdür enstitü dostu bir ağanın tayına bakmamı istedi. Cins bir taydı. Ama her yanı kene. Yediği yemden ve emdiği süttten yararlanamıyordu... Eldeki olanaklarla bir şeyler yapmak gerekiyordu. Sabunlu su ile gazyağını belli ölçüde karıştırdım. Filit tulumbası ile tayı ilaçladım. Keneler büyüyüp büyüyüp düştükçe ağanın gözleri de büyüyordu. Müdür gülüyordu. Bunun yeterli olmadığını, hayvanın damının da ilaçlanması gerektiğini söyledim. Müdür izin verdi, gidip yalnız ağanın değil bütün köyün ahırlarını ilaçladık."¹²⁸

e. Sosyal Bilgiler Alanı Ders ve Çalışmaları

"... Köy Enstitülerinde 1946'dan önceki yıllarda bazı ülkücü öğretmenler, tarih öğretiminde oldukça ileri adımlar atmışlardır. Öğrencilere yakın yurdun tarihsel değerlerini tanıtmaya, onları yurt gezilerine çıkarma, öğrencileri yazılı metinler üzerinde çalıştırma, derste harita, resim ve çeşitli araçlardan yararlanma, yazılı inceleme yapmaya hazırlama gibi yollar izlemişlerdir..."¹²⁹

Öğrencileri dersliğe kapatarak kuramsal yurttaşlık bilgileri ezberletme yerine, enstitüde çeşitli amaçlarla yapılan çalışmalarda onları görevlendirip etkin duruma getirerek topluma ve kendilerine yararlı yurttaşlar olarak yetiştirmek gerekiyordu. Böylece yurttaşlık bilgilerini içinde iş aracılığıyla yaşam içinde kazanmaları sağlanabilirdi.¹³⁰

Toplam 92 saat olan yurttaşlık bilgisi dersinin temel amacı, iyi bir öğrenci, iyi bir öğretmen adayı her şeyden önemlisi iyi bir yurttaş yetiştirmektir.

Programın amaçlarında devletin yurttaşlara karşı olan görevleri ağırlıklı olarak yer alıyor. "Yurttaşlık bilgilerini kazanan öğrenciye, aile, okul, köy ve kent yaşamının çeşitli alanlarında gerekli gözlem ve incelemeler yaptırılarak, yurttaşlık haklarının öğrenilmesi, öğrencilerin bu haklardan yararlanabilecek ve kendi görevlerini de yapacak bilince ulaşmaları sağlanmalıdır" deniyor.¹³¹

Programda ahlakın toplumsal ve bireysel ilkelerinin başlıcaları olarak yer alan enstitülerde yaşama geçirilmiş kimi ilkeler şunlar:¹³²

- Öncelikle ulusal bağımsızlığın anlamına uygun bir ahlak alışkanlığı vermek için bireyler yurduna karşı olan bu görevi yapabilecek bir eğitimden geçmelidir.
- Çalışmanın mutluluk kaynağı, tembelliğin yıkım olduğu, her bireyin aynı derecede saygıdeğer görülmesi ve elişi gören emekçilerin toplama hizmetinin kafa ile çalışanlar kadar büyük olduğu.
- Başkalarının yaptığı işleri kişisel duygulardan sıyrılarak değerlendirmek, her olayda doğruyu, iyiyi bulmak gerektiği.
- Alınan bir işi savsaklamak, eksik yapmak ya da başkasının ne yüklemenin çıkarıcılık olduğu.

¹²⁸ Talip Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları (Karanlığın Kuvveti)*, Ararat Yayınları, İstanbul 1967.

¹²⁹ H. Tonguç, *Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji sözlüğü*, s. 482

¹³⁰ A.g.e., s. 542

¹³¹ Köy Enstitüleri Öğretim Programı, s. 69

¹³² Köy Enstitüleri Öğretim Programı, s. 73

- Kişisel yararını topluluğun çıkarından üstün tutanların kurdukları yönetimin ve toplumun yıkılmaya mahkûm olduğu.
- Gerçeği olduğu gibi görüp, her yerde ve her zaman doğruluktan ayrılmamak, içtenlikli olmak, başkalarının da ayrılmasına olanak vermemek, doğru ve iyiyi bulduğunu çekinmeden söylemek gerektiği.
- Gösteriş ve şarlatanlığın birey ve toplum için öldürücü olduğu
- Gerçeği candan sevmenin, onu her zaman aramanın ve ona güvenmenin en büyük başarı ve mutluluk kaynağı olacağı.
- Sosyal adalet, toplumsal doğruluğun en güzel deyimidir; insanlar için azık kadar gereklidir.
- Düzen ve disiplin, doğru olanı yapmak, doğru olana uymak başarının sırrıdır.
- Aile toplumun çekirdeğidir. Aileye maddi ve manevi zarar getirecek her türlü hareket, topluma ve insanlığa karşı büyük suçtur.
- Herkesin sağlığını koruması doğanın yüklediği bir görevdir. Kendine bakım, beden, giyim ve eşya temizliği bunun ilk koşuludur. Bedeni güçlendirip güzelleştirecek hareketler yapmak gerekir.
- Zevk veren zehirleri kullananlar, kendi yaşamlarını tehlikeye sokarlar, insanlığı ve toplumlarını soysuzlaştırırlar.
- Başkalarının başarısına sevinmeye kendimizi alıştırmalıyız. Kıskançlık ilkelliğin en aldatmaz kanıtıdır. Başarı gösterenlerden daha iyisini yapmaya çalışmak ilerleme kaynağıdır. Birbirine yardım edenler, iyilik sevenler birlikte yükselirler.
- Kendine egemen olmak her çeşit erdemın temelidir. Öfkeyi çabuk geçirmek ve etkisine kapılmamak, olgunluğun göstergesidir. Kin ve öç insanı alçaltır.
- Büyüklenme bir küçüklüktür. Ahlaklı insan kendini olduğundan fazla görmez.
- Söyleneni dinlemek, başkalarının inançlarına saygı göstermek, yapılan yerinde eleştirileri hoş karşılamak toplumsal bir görevdir. Başkalarıyla alay etmek, dedikodu yapmak, ahlakça düşüklüktür.
- Geleceği düşünmek ve önlem almak, kendini sevmeyi saymayı, bilgili ve erdemli olmayı amaçlamak mutluluk kaynağıdır.
- Güzellik zevki ahlak duygusunun yardımcısıdır.
- Gösteriş ve savurganlık toplum ve birey için yıkıcıdır. Yapıcılık turum ve artırma ile olur. Cimrilik kötü bir alışkanlıktır.
- Sevecenlik ve acıma insanlığın yüksek niteliklerindedir. İnsanları birbirine bağlayıcı bir güçtür vb.

Yukarıdaki yurttaşlık bilgisi ilkeleri öğrencilere ezberletilmiyordu. Ama bunlar oradaki düzende yaşanıyordu. Öğrenciler bu alışkanlıkları eleştiri toplantıları, imeceler ve büyükler, küçükler arası ilişkilerde, günlük yaşamın çeşitli etkileri içinde sağlıklı olarak kazanıyordu. Enstitü topluluğu bu yapıda olduğu için öğrenciler böyle yetişiyordu.

Tarih dersleri de çevreden başlayarak yakın yurt gezilerine çıkılarak, kazılara katılarak etkin biçimde yapılıyordu. Öğrencileri yakın Çevredeki tarihsel eser ve olaylarla ilgilendirip onları inceletmeye özendirmek, tarih bilinci ve kavrayışı kazandırmak, ulusal

tarih ve insanlığın ileri atılımları, önemli savaşları, devrimleri, reform hareketlerini, bunların nedenlerini, gereklerini, koşullarını inceleyerek; toplumların ta....

Ulusal tarihimizi ve Kurtuluş Savaşımızı, insanlığın ileri atılımları yönünde önemli olan savaşları ve devrimleri, reform hareketlerini, nedenleri, amaçları ve koşulları yönünden inceleyerek öğrenciye kendi toplumunun ve insanlığa hizmeti olmuş kahramanlıkların anlamı kavratılıyordu. Tarihi kişiler, tarihsel anıları olan kişiler enstitüye çağrılarak, anlattıklarından öğrencilerin yararlanması sağlanıyordu.

Birinci sınıflara haftada ikişer, üçüncü dördüncü sınıflara birer saat olan coğrafya derslerinin Köy Enstitüsü programındaki amaç ve ilkeleri, örneklerinden ayrı olarak köy yaşamının coğrafya ilişkilerini kapsayan yönere önem verildiği görülür. Tonguç, Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji sözlüğü'nde şöyle söylüyor:

“Öğrenciye kendi çevresinden başlayarak, insan topluluklarının içinde doğup büyüdüğü, doğayla insan arasındaki ve insanla yerküre arasındaki ilişkileri inceleyerek, insanların buldukları çevreye esir olmadıklarını, daha iyi bir yaşam için elverişli duruma getirilebilecek güçte olduklarını kavratmak. Dünyayı yaşam kaynağı olması yönünden inceleyerek, öğrenciye bu konuda bilinç kazandırmak ve çeşitli ulusların ekonomik, sosyal, politik ve kültürel durumlarını ana hatlarıyla tanıtır, yaşam düzeylerinin nedenlerini görmek. Ulusların birbirlerine olan gereksinimlerinin ve ortak çıkarlarının bilincine vardırarak. Coğrafya olaylarını öğrenme, tanıma ve okuma alışkanlığı kazandırmak, onlara ülkeyi her gün biraz daha bayındır, verimli, zengin, seçkin bir ülke durumuna getirme ülküsünü aşılama. Coğrafya konularını işlerken, kendi ülkemizin sorunlarını göz önünde tutmak, doğal zenginlikleri, tarım ve sanayi ürünlerini, ulaşım olanaklarını incelemek, ülkenin coğrafi konumunu iyi kavratmak...”

Bu amaçlara ulaşmada göz önünde tutulacak ilkeler programda şöyle yer alıyor:

* Öğrenciye gözlem alışkanlığı kazandırılması; yurt ve çevre gezileri yaptırarak ülkenin coğrafyasını kavramaları; kroki, plan, harita, yapma ve kullanma alışkanlığı verilmesi; coğrafya dersi çerçevesinde yaratıcı çalışmalara yöneltilmesi. Meteorolojik gözlem ve çalışma yapılması, bu konudaki halk inanış bilgileri incelenerek dayandığı deneylerin enstitülerde kullanılması; coğrafya araçlarından en iyi şekilde yararlanması; çeşitli araçlar, coğrafya tabloları ve haritaların bir yerde bulundurulup gösterilmesi.

* Enstitü kitaplığında öğrencilerin kolayca yararlanacağı ve coğrafya konularını içeren kitaplar, özellikle ekonomik coğrafya için özel haritalar bulundurulması

* Her enstitüde öğrenci emeğiyle yapılacak koleksiyonların (toprak, maden, bitki ağaç vb.) enstitünün belli bir yerinde toplanması. Belli bir yere konulacak sabit karatahtaya, her ayın coğrafya olaylarının yazılması vb.

* Öğrencilere, yakın çevre ve yurt gezilerine çıkarılarak ülkeyi, çevreyi yakından tanımaları için gözlem, inceleme gezileri yaptırılması vb.

Coğrafya dersinin amaçları ve bu derslerin işlenmesinde göz önünde tutulacak ilkeler, enstitülerde nasıl bir eğitim verilmek istendiğini göstermektedir. Her enstitü kendi bölgesel koşulları içinde bu yönde etkin çalışmalar yapmıştır. Ayrıca doğa bilgileri, tarım dersleri vb. etkinlikler de coğrafya derslerinin amaca uygun olarak yapılmasını sağlıyordu.

Öteki derslerde olduğu gibi coğrafya dersinin zamanlaması da enstitünün kendi yıllık planı içinde esnek olarak yer alabiliyordu. Örneğin bir enstitünün, yıllık çalışmada gerekirse bir sınıfın coğrafya dersinin hepsini bir hafta ya da 15 gün gibi bir zaman dilimine programladığı oluyordu. Ancak orada dersler görüldükten sonra kitaplar rafa

kaldırılmıyordu. Her yerde her dersin konuları karşısına çıktığında öğrenci için fırsat oluyordu.

f. Askerlik Dersleri

Ülke baştan başa yeniden imar edilecekti. Kurtuluş Savaşında kan dökenlerin, inkılap hareketlerine emek verenlerin hakları ödenecekti. Halkın tarihi ve yaşamına uygun bir kültür yaratılacaktı. Yeteneklilere ve çalışkanlara hakları verilecekti...”

Askerlik derslerinin kendine özgü programı, askerlik öğretmenininde cebinde oluyordu. Ancak enstitülerde askerlik derslerinin önemi ve anlamı başkaydı. Bu önem öncelikle öğrencilerin isteklerinden ileri geliyordu. Enstitü çıkışlı öğretmenler askerliklerini yedek subay olarak yapacaklardı. Öğrencilerin enstitüye gelirken sevinçlerinden biriydi bu olanak. Dedelerinin babalarının yüzyıllar boyu “nefer”i olduğu ordunun yedek subayı olmak onlar için önemli bir kazanım olacaktı. Askerlik derslerine özlemle sarılmalarında bu gerçeğin de payı vardı. İlk yıl, “subaylık yalanmış” diye çıkarılan haber üzerine köylerine dönenler bile olmuştu. 3803 sayılı yasa toplantılarda okunarak, bunun doğru olmadığı açıklanmış, gidenler dönmek istediklerinde geri alınmamışlardı.

Askerlik derslerinin başka bir yönü de öğrencilerin köylü çocukları olarak bu dersin disiplinine yatkın olmasıydı. Ders öğretmenleri her bölgedeki askeri kurumlardan gelirdi. Derslere kız erkek birlikte girerdik. İkinci Dünya Savaşının varlığı da bu derslerin önemini etkiliyordu. Aramızda bir asker bulunması sanki bize güven verirdi.

Bir Alman savaş uçağı, Yunanistan’ı vururken yara alıp kaçarak Antalya Karahayıt alanına zorunlu iniş yapmış, ya da düşmüştü. Bizim sınıfı topluca oraya götürdü askerlik öğretmenimiz. Dersi için özel izin almıştı. Uçağı ve bir Alman askeri ilk kez görmek bizi son derece ilgilendirmiş ve meraklandırmıştı. Türk askerleri de vardı. Alman, üzgün ve şaşkın, öylece duruyordu. Bir başka ırktan ve dinden gariban biri için üzülp acımayı hepimiz o gün tattık belki.”

Erkekler için askerlik kampı da oluyordu yaz aylarında. Bir de planör kampı. Savaş kaygısıyla lise ve yüksek okullardan “İnönü Planör Kampı” na öğrenciler alınır. Bu kampın öğrencileri içinde Köy Enstitüler büyük bir çoğunluk oluşturuyordu. Orada deneme uçuşu yaparken Aksu’dan bir arkadaşımızın yaşamını yitirdiğini Çifteler’de stajda iken öğrenmiş, günlerce üzülmüştük.

Askerlik derslerimiz ve kamplar Yüksek Köy Enstitüsünde de sürdü. Orada kızlar ayrı ders görüyor, özellikle geri hizmet teknikleri, bilgi ve alışkanlıkları kazandırılıyordu. Örneğin, mors alfabesini, ilkyardım vb. konuları çok iyi öğrenmiştik.

En çalışkan ve disiplinli olanlarımızdan birçoğu, subaylık hakkı verilmeyip, çavuş ve er olarak kıtaya gönderildiler. Bunun ne demeye geldiğini o dönemin okumuş köylü genci de subaylık özleyenlerden başkası kolay anlayamaz.

g. Güzel Sanatlar Ve Eğitim

Güzellik Tohumları

“... Felsefe, sanat, müzik, bilim, teknik; hayattan korkmayanlarla, onu seven, kayıtsız şartsız bir tutkuyla bağlanabilen insanlarla yaratılır. Yeni kültür hayatı, yeni dünya görüşlerine göre örgütlenmiş yeni insanlarla beslenir.

Özleyeceğiniz, kavuşmak isteyeceğiniz ortam bu olmalı... Onun için bu olanakları içinde saklayan halka dönün. O tükenmez kaynaktan güç ve esin alın...”

Köy Enstitüleri'nin amacı sanatçı yetiştirmek değildi. Güzel sanat alanlarını kullanarak, eğitim ortamını ve niteliğini zenginleştirip bu yolla toplum ve bireyin sağlıklı gelişimine olanak yaratmaktı. Bu nedenle, güzel sanatlar alanı ve sanat eğitimi çalışmalarının enstitülerdeki yeri, gerek fen ve sosyal bilim alanı, gerekse teknik sanatlar ve tarım dersi alanı çalışmalarından daha önemsiz değildi. Bu alan çalışmaları, müzik, resim-iş, süsleme sanatı, ulusal oyunlar, tiyatro vb. etkinliklerdi. Köy enstitülerinin amacı güzel türkü ve şarkılar söylen, çalan, iyi bir folklör oyuncusu olan, eliyle güzel işler, süsler, resimler yapan, bu konulardan anlayan öğretmenler yetiştirmektir.

Enstitünün eğitim anlayışına göre eğitim açısından, toplumun ve bireyin ruh sağlığı açısından önemli olan, seyircilik ya da dinleyicilik kadar, insanların hepsinin, özellikle yetişme çağında bu kültürel etkinlikleri gerçekten yaşamaları, bu yolla eğitilmesidir. İyi bir dinleyici, iyi bir izleyici olmanın, insanın incelmesinin yolu böyle bir eğitimden geçer, yetenekler bu yolla ortaya çıkar. Evrensel bu yolla ulaşılır. Sanatın eğitimde kullanılması amacıyla tüm toplum bireylerinin gelişim çağında o güzelliklerden etkilenmesidir önemli olan.

Köy Enstitülerinde bireyin ve toplumun sağlıklı gelişmesini etkilemek için, halk kaynağına dayanarak, kendi kültürünün uygun sanatsal alışkanlıklarını ve evrensel sanatın öğelerini eğitimde kullanmak, Tonguç'un önemle üstünde durduğu bir sorundur. Bu konudaki görüşlerini Gazi Eğitim resim-iş bölümünü kurduğu yıllardaki uğraşları içinde geliştirmeye başladığı görülür.

Köy Enstitülerinin başta gelen genel ilkelerinden, çalışmalarından biri iş içinde eğitim ve üretimse, ikincisi de kültür ve sanat zenginliği içinde eğitim, güzel sanatlar kültürü içinde eğitimidir. Gür bir kaynaktan gelen halk türküleridir, oyunlarıdır; çağdaş müziktir. Ama önce de değinildiği gibi bundan amaç, sanatçı ya da gösterici yetiştirmek değil, o güzellikler içinde herkesin yoğrulması, payını almasıdır. İş yapmak, güzellik yaratmaya giden bir yoldur ona göre.

Resim-Elişleri

“Enstitülerde artık eksik bulmaya başladığım şeylerden biri güzellik anlayışı ve güzellik için emek harcanmasıdır. Her enstitü öyle bir duruma gelmiş bulunuyor ki bu uğurda biraz gayret, enstitüleri çiçeğe, resme, güzel yazıya ve eşyaya boğar. Bu kurumlarda öğrenci defterlerinin, diplomalarının yazısından tutun da yemekhanelere, yatakhanelere, binalara, bahçelere, kanepelere, nöbetçi kulübelerine varıncaya kadar her şey kendine özgü güzelliklere bürünmüş olmalı. Çirkin olan her şey enstitülerde asla yer bulmamalıdır.

Bu anlayışın temelleri daha eğitim kurslarında, deneme öğretmen okullarında barakaların, çadırların önlerine, yanlarına dikilen ağaçlarla, ekilen çiçek tohumlarıyla atılıyor. Müdürlere yazdığı 9 Ağustos 1941 günlü bir mektupta; “Kolay ve çabuk çiçek yetişen yerlerde, binaların girişleri, yemekhane gibi birimlerin pencere içleri, saksı çiçekleriyle süslenmeli. Öğrenciler bunları yetiştirmeye, bakmaya alıştırmalı... Uygun kapı önlerine, sundurma kısımlara asma yetişen yerlerde asma çubuğu dikilerek süslenmeli, bu olmazsa en uygun ağaçlar dikilmeli...” demektedir. Mektubun başka bir bölümünde, “... Lamba asılacak yerlere düzgün ve zarif görünecek çengelli askılar takılmalı. Bunların tavana gelen kısımlarının daire biçiminde boyanması ya da saç kaplanması çok güzel ve yararlı olur. Yatakhanelerde öğrencinin eşyasını asacağı basit, güzel ve ucuz askılar yapılmalı, eşyalar buraya düzgün olarak asılmalıdır...” diyor.

Ülkenin eğitim politikasını yaşama geçirmekten başlayarak, kurumların bahçesindeki çiçeklere, duvarında “zarif” görünecek çengellere kadar ulaşabilmek, bunları ayırtı saymamak, ancak onun gibi bir eğitimcinin yapabileceği şeydi. Güzellik kaygısı da sağlık ve işe yararlık gibi, eğitim denen olgunun karmaşık örgülerinden, “olmazsa olmaz”larından biridir ona göre. Başta gelenidir. Kuşkusuz bunda sanat eğitiminin kendi alanı olmasının etkisi de olduğu bir gerçektir. Onun güzellikten anladığı, eğitimi etkilemeyen, öğrencinin işine yaramayan “lüks” ya da “süs” değildir. Enstitüler, “sağlam, bakımlı eşyaları, temiz çevresi ile yalın bir güzellik içinde” olmalıdır. Sanatsal esin taşıyan yaratıcılıklar, düzenlemeler, güzellikler görmek ister çevrede. Çiçekler, ağaçlar, binaların içinin dışının düzenlenmesi, öğrencinin her gün kullanacağı eşyalar, oradaki güzelliğin parçaları olmalıdır. Köy ve ev el sanatlarının çağcılılaşmış biçimleri, ya da modern çizgiler, kurumların çeşitli yerlerini süslemelidir. Yönetici, öğretmen ve öğrencilerin birlikte yapıp yaratıp, birlikte yaşadığı o eğitim ortamında, olanaksızlıklara karşın her şeyde güzellik aranmalı ve bulunmalıdır. Böyle bir güzellik anlayışı oradaki yaşamın vazgeçilmez öğelerinden biriydi.

Onun enstitüleri, “sağlam, bakımlı eşyaları, temiz çevresi, yalın güzellikleri ile çalışkan insanların yaşadığı” kurumları. Öğrencilerin bakımı ve temizliğinden, çiçeklerden, yazıdan, resimden, badanadan başlayarak, enstitülerin dip köşelerine kadar girecek böyle bir güzellik anlayışı, giderek köylerin ve ülkenin de yaşam biçimi olacaktı. Bu onun derin özelemlerinden biriydi. Enstitü müdürlerine “güzellik” üstüne yazarken bunları düşünüyor, düşlüyordu.

“Sağlam görümlü, temiz çevresi ile yalın güzellikler içinde uygar bir ülke...”

Ne yaptığını iyi biliyordu. Her şeyi ilk günden yerli yerine koymak gerekirdi. Resim-iş dersleri dahil tüm derslerin temeline gerçek gereksinimlerden yola çıkmayı böyle yerleştiriyordu. Eğitimde önceki eksikleri, yanlışları ve kötü alışkanlıkları sonradan gidermenin kolay olmadığını biliyordu. Sistemin sağlam ilkeleri ilk günden yerli yerine oturmalıydı. En iyinin olmadığı yerde eldeki iyiyi “iyi” kullanarak daha ilk günden güzelleştirmek, gerekiyordu kurumu.

“İnsan eli, beyinle birlikte, insanı öteki canlılardan ayıran en önemli organdır. El becerisi uygarlaşmanın bir ölçütüdür. Bu yetenek herkeste bulunur. Önemli olan onu geliştirmek ve kullanmaktır. İnsan, elini kullanmasını öğrenerek doğaya egemen olmuştur, teknolojiyi yaratmıştır. Elin çevreyle, eşya ve doğayla buluşmasında, onları değiştirebilmesinde olağanüstü bir güç ve coşku vardır. İnsanı kendi dışındaki evrenle bütünleştiren, yalnızlıktan, yabancılaşmaktan kurtaran bir güzel heyecandır bu... İster bir iskemle yapın, ister kitap yazın, niteliği ne olursa olsun, bir işten iyi sonuç almak istiyorsanız, tüm benliğinizi ve gücünüzü o işin sağlamlığı ve güzelliğine vermelisiniz.”

Resim-elışı öğretmeni ve sanat eğitimcisi olarak bu konuda sağlam görüşleri vardı kuşkusuz. “Resim bir sanattır ama çocuklar her zaman resim çizebilirler ve bu hoşlarına gider; böylece çocuk kendini ifade eder. Güzel resimler bulunan bir okulda çocuklar onlara bakmasını öğrenir, bu yolla güzelliği uygarlığı keşfedebilir... Sanat ve iş eğitimi hareketinin girdiği her okulda resmin değeri çok artmıştır. Güzel bir resme bakmak ve onu incelemeye koyulmak çocuğun kendiliğinden giriştiği bir iştir. Bu alandaki etkinlik çocukların görüşlerini keskinleştirmeye ve onların güzelle çirkini birbirinden ayırabilecek duruma gelmelerine yarar...” diyordu.

Onun resim-elışı ve sanat eğitimi görüşü, Gazi Eğitim’de kurduğu Resim-İş Bölümü çalışmaları içinde kendini göstermiş, bu görüşlerine dayanarak İlk, Orta ve öğretmen okullarında resim, elışleri ve sanat eğitimi kitabını derlemişti. Gazi Eğitim Resim-İş Bölümü öğretmen adaylarına ve Pedagoji Bölümünün müfettiş adaylarına kazandırdığı alışkanlıklar onun eğitimde güzellik görüşünün izlerini taşır: Sağlam, temiz, yalın bir güzellik...

Enstitüde resim-iş dersleri de yine iş içinde öğrenilmekteydi.

Örneğin enstitü öğrencileri ilk resim-iş derslerine bir bahçe çitinin yağlıboyasını yaparak, kendi karyola ve dolaplarını boyayarak başlamış olabilirler. Ancak bu işleri yaparken klasik okullarda olduğu gibi alıştırma yapmak için önceden birkaç kilo boya vb. malzeme ve emek tüketmek için ne para ne de zaman vardı orada. Doğrudan işe girşerek, elini, aklını, duygusunu katarak, gerçek işleri, süslemeleri en güzel şekilde yapmaya çalışmak ve yapmak gerekiyordu. Alıştırma (temrin) çalışmalarına yer verilmemesi, yapılanın işe yaraması zorunluluğu Enstitü eğitiminin belirleyici ilkesi ve yöntemiydi. Ancak böyle olması, güzelliğin göz ardı edilmesi anlamına gelmiyordu.

Başka bir gerçek daha vardı. Enstitü öğrencileri kuruluş çalışmaları içinde büyük yapıları ve işleri yaparken, zamanla en iyi alışırtmaları yapmış oluyorlar, sağlam ve güzel yapma alışkanlığını gerçek işlerin içinde kazanıyorlardı. Bu onlara iş içinde yetişmenin, iş içinde eğitim yönteminin sunduğu bir olanaktı.

Köy Enstitüleri Öğretim Programı’nda her sınıfta haftada bir ders saati olarak yer alan ama uygulamada sınırları olmayan resim-iş çalışmalarının amaçlarında öncelikle öğretmen yetiştirme yönünden olan ilkeler yer alıyor:

* Öğrenciyi, inceleme ve gözlemlerini resim, kroki ve çeşitli gereçlerle ifade etmeye alıştırtmak

* Teknik dersler konuları arasına girmeyen iş ve resim çeşitlerini öğretmek

* Öğrencilere ulusal motifleri incelemek, bunları yabancı motiflerden ayırmayı benimsetmek ve kullandırtmaya alıştırtmak

* Çocuk resim ve işlerinin özelliklerini ve gelişim basamaklarını tanıtmak ve ilkokul resim yöntemlerini öğretmek

Konuların seçiminde:

* Hayalden serbest konulu resim yapılması

* Köy düğünü, askere gidiş, yaylaya çıkış, yapı ve tarım çalışmaları, sığır gütmeye, masallar, tarihsel olaylar vb.

* Kültür derslerinin konularıyla ilgili şemalar, çiçek, taşıt, hayvan, alet ve yapı resimleri

* Biyoloji ile ilgili beden yapısı şemaları vb.

* Resim çalışmalarında, kurşun kalem, mürekkep ve boya kullanarak ve bakarak resimler. Avadanlık, halı kilimler, işlemeler, canlı modeller, modelaj işleri, kalıp alma, alçı dökmek vb.

* Grafik işleri: Ağaç işleri, bunlardan basma, çoğaltma, güzel eserlerden kopyalar. Eğlence programlarına yardım, teksir kartları vb.

Kurs olarak gösterilecek konular:

* Ciltçilik ve mukavva işleri. Harita bezlemek, resim çerçevelemek. Ciltler yapmak, koleksiyon, fiş kutusu, broşür yapmak, enstitü kitaplarının ve öğrencilerinin kendi kitaplarının ciltlenmesi

* Tahta oymacılığı

* Fotoğrafçılık

* Süslemecilik

* Hayvan ve bitki koleksiyonları

* İlkokul için çeşitli ders araçları

Ayrıca, “belli işlerde olağanüstü yetenek gösteren çocuklar için önlemler alınır, özel çalışmalar yapılır.

O günlerin olanakları elverdiği oranda kimi enstitüde fotoğrafçılık da bu alanda yapılan çalışmalardan biriydi. Meraklı olan öğretmen ve öğrencilerden fotoğraf makinesi edinenler, enstitünün makinesini kullananlar, enstitü yaşamının “iş durumu”nda fotoğrafını çekerlerdi. Kimi enstitülerde karanlık oda çalışmaları da başlamıştı. Köy öğretmenlerinin fotoğraf çekebilmesi köyler için büyük bir değişiklik olacaktı.

İç süslemeciliği, heykel vb. çalışmalar her enstitünün olanakları oranında geliyordu. Bu etkinlikler Yüksek Köy Enstitüsü’nde bölümlerin dersleri arasında yer alıyor, öğrenciler uzman öğretmenlerce yetiştiriliyordu.

Müzik Dersleri ve Çalışmaları

“...Her enstitüde başta radyo olmak üzere gramofon, mandolin, davul zurna, kaval gibi müzik aletlerinin bulunması şarttır. Bunların alınması için hiçbir şey esirgenmemeli... Çocukların kendi kendilerine kaldıklarında çalıp öğrenecekleri alet çok sayıda alınmalı ve serbestçe dağıtılmamalıdır...”

Atatürk, “Cumhuriyetin temeli kültüre dayanacaktır” demiş, “müziksiz devrim olmayacağı”nı söylemişti. “Ulusal müziğimizi köylerde çobanların çaldığını, onu Batı düzeyine çıkarmak için dört yüz yıl beklenemeyeceği”ni vurgulayarak Ankara’da müzik öğretmeni okulu (Musiki Muallim Mektebi) ve konservatuar kurduğunu.

Ancak öteki alanlarda olduğu gibi okullarda müzik eğitimi de Atatürk’ün özlemindeki işlevini yapamıyordu. Halk ezgilerinden ve kültüründen yararlanmadan, yalnızca Batı kaynaklı şarkıları okullarda öğretilen. Sözleri bile Batı kaynaklı olan bir çeşit “eğitim müziği” oluşuyordu ülkemizde. Kendi ulusal ezgilerimizin yeni ölçülerle düzenlenmesi, eğitimde kullanılması gerekirdi. Halkın özgün müziği olan ezgiler kenarda köşede duran antikalar gibiydi.

Müzik dersleri ve çalışmaları da kendi iş ortamında yapılıyordu enstitülerde. Karatahta başında nota ve müzik terimleri ezberletmek yerine, şarkının türkünün doğrudan söylenmesine geçilip, öğrenciyi tekinleştirerek teknik terimlerin bu yöntemle öğrenilmesi sağlanıyordu. Başka bir anlatımla, ezgiler, nota öğrenmek için bir araç olarak değil, doğrudan eğitim için, günlük yaşamda kullanılması için öğretiliyordu. Her öğrencinin çalgı kullandığından müzik terimlerinin, notaların öğrenilmesi sorun olmuyordu. Ayrıca, şarkı, türkü ve çalgı öğrenmek yalnızca dersle sınırlı kalmıyor, günlük yaşamda da kullanılıyordu.

“Her enstitüde, başta radyo olmak üzere, gramofon, mandolin, ağız armoniği, akordeon, davul zurna, kaval gibi müzik aletlerinin kullanılması şarttır. Bunların alınması için hiçbir şey esirgenmemelidir. Çabuk bozulanların yeniden alınması güç olacağından üç dört adet bulundurmamak yolu tutulmalıdır. Çocukların kendi kendilerine kaldıklarında da öğrenebilecekleri müzik aletleri çok sayıda alınmalı, öğrenciye serbestçe dağıtılmalıdır. Her türlü müzik çalışması kurumun her tarafında serbest olmalıdır. Nöbetçi öğrenci grupları işlerini bitirince, bir işten serbest kalan öğrenci kümeleri ya da bireyler, binaların içinde, dışında, tarla kenarında, bahçelerde, ahırlarda, yollarda, gelip gitmelerde bir müzik aleti çalmada ya da söylemede serbest bırakılmalıdır.”

Enstitülerde halkın kültürüne böylesine yer verilmesi ve toplumun bağrından çıkan sağlıklı ezgilerin orada değer bulması ile ulusal müzik öğelerinin toplumun tüm kesimlerinde tutmasına yol açtığı bir gerçektir. Halk kaynağından kopup gelen o ezgiler, toplum yaşamının sözlerini, insanların direncini, başkaldırısını, ya da sevgi ve hoşgörüsünü, eleştirisini söylüyordu müzik diliyle. Enstitülerdeki bilinç düzeyinde ve işlere sevecek sarılmada elbet bu kültürel etkilerin büyük payı vardı. Kuruluş yıllarının güç koşullarını aşmada bile müzik etkinliklerinin büyük payı olduğunu söylemek yanlış olamaz.

İlk yılda kimi enstitüde müzik öğretmeni bulunamadığı olmuştur. Ama öteki öğretmenlerden bu alana ilgisi olanlar ve çevrede bulunan ustaöğreticiler müzikçi gelinceye kadar çalışmaları eksiksiz yürüttüler.

Mandolin öğrenme zorunluluğu yanında, akordeon, keman, piyano, saz, kaval vb. çalgıları iyi çalan birçok öğrenci yetişti. Her enstitünün iyi düzenlenmiş orkestrası, korusu, kimilerinin bandosu vardı. Ulusal bayramlarda enstitüler alanlara bu etkinlikleriyle girerler, törenlere coşku katarlardı.

Enstitülerde Tiyatro

“... Kitaplardan alınan, anlam ve espri kavranılmadan oynanan temsiller, buralarda çok sıkıntı yaratmakta, karikatür durumuna düşmektedir. Onun için konu seçerken çok dikkat etmek, çocukların en çok hoşlandıkları şeyleri seçerek programa almak yolu tutulmalıdır...”

O yıllarda Anadolu için tiyatro, kasabalara gelen kantocuların, tuluatçıların oyunları olarak biliniyordu. Okul müsamerelerinde oynanan kimi oyunlar ise halkı etkileyecek düzeyde olmuyordu. İllerde ve kasabalarda halkevleri zaman zaman yaptığı amatör tiyatro çalışmalarını halka gösteriyordu. Ankara, İstanbul gibi bir iki büyük kentte modern tiyatro gelişmekteydi.

Köy Enstitülerine gittiğimiz ilk aylarda öğrenciler, ulusal oyunlar, müzik, şiir gibi etkinlikler yanında köyden getirdikleri ve enstitü yaşamından çıkardıkları seyirlik konuları eğlence günlerinde oynamaya başladılar.

Öğrencilerin köylerden getirdiği ortaoyunu çeşitlerinde ve konularında önceleri gülme, neşelenme öğeleri ağır basarken, zamanla eğitimsel ya da öğretici işlevi olanların; bölüşüm, adalet gibi sosyal içerikli konuların öne çıktığı görülür.

Enstitülerde tiyatronun yerini anlamak için Hasanoğlan'da öğrencilerin kendi elleriyle yaptıkları açık hava tiyatrosunun varlığını bilmek yeterlidir. Orada gerek yüksek bölüm, gerek orta bölüm öğrencileri bir çok eğlendirici, eğitici, kültürel ve sosyal içerikli oyunu profesyonelce oynuyordu.

Köy enstitülerinde tiyatro etkinliklerinin ve Yüksek Köy Enstitüsü programında yer alan temsil derslerini amacının tiyatro sanatçısı yetiştirmek olmadığı... Ancak başka etkin araçlarla birlikte uygulanan sanat ve tiyatro eğitiminin Köy Enstitülerinde köyün ve köylünün üretim ve sağlık gereksiniminden, eğitimine kadar, tüm alanlarda ona önderlik edecek, yaşamına çağdaş bir nitelik kazandıracak yeni tip öğretmen modeli yaratıldığını görüyoruz.” Köy Enstitüleri tiyatro çalışmalarını, ulusal tiyatrunun çekirdeğini oluşturmada önemli bir katkı olarak görüyor.

Bu kurumlardaki tiyatro çalışmalarının eğlendirici ve eğitimsel olmanın ötesinde bir anlamı vardı. Enstitü oyunları, o yıllarda Anadolu’ya giden tuluat tiyatrolarından ve sinemalarından çok yüksek düzeyde olduğu için halkı etkiliyordu.”

Ulusal Oyunlar, Beden Eğitimi ve Spor

“... Enstitü bölgesi içindeki köylerde yaşamakta olan ulusal oyunları öğrenciler iyice öğrendikten sonra öteki enstitülerle iletişim yoluyla, orada oynanmakta olan oyunların öğretilmesi de sağlanacaktır. Böylece ulusal oyunların öğretmen adayları aracılığıyla tüm köylere girmesine çalışılacaktır...”

Ulusal oyunlar da müzikte olduğu gibi ilk öğrencilerle, öğretmenlerle girmiştir enstitülere. İlk günlerde başlayan hafta sonu eğlencelerine öğrenciler köylerinden getirdikleri çeşitli etkinlikleri ortaya koyarak eğlenirdi. Bunlardan başta geleni ulusal oyunlardı. Önceleri her enstitüde o yörenin oyunları bilen bilmeyene öğretmesi ve topluca oynanması yoluyla gelişmeye başladı.

“Önce kendi yakın çevremizden, sonra yurdun öteki bölgelerinden derlenmiş oyunları 1200 kişi birden oynardık. Mandolinler, akordeonlar çalınır, davullar zurnalar vurulurdu. İyi bilen arkadaşlar ortaya çıkardı, üçer üçer çok geniş bir halka çevirirdik. Buna göre yapılmış alanlarımız vardı. Gümbür gümbür bütün oyunları ayrı figürlerle oynardık. Bizim o yanlar zeybekler yöresidir. Toprağa 1200 ayak birden vururduk. 1200 ayak birden kırardık” diye anlatıyor Fakir Baykurt.

Ulusal oyunlar enstitü beden eğitimi programının önemli bir bölümü, günlük yaşama damgasını vuran bir etkinlikti. Her sabah işbaşı saatinden önce topluca oynana oynana güzelleşip geliyordu. Programda bu konuda şunlar yer alıyor:

“Ulusal oyunlar, gereksinmelere göre hazırlanan çalışma programlarıyla, sınıfları sırayla gösterilecek ve öğretilecektir. Önce enstitü bölgesi içindeki köylerde yaşamakta olan oyunları bütün öğrenci iyice öğrendikten sonra öteki enstitülerdeki oyunların öğretilmesi sağlanacaktır. Oyunların tüm öğrenciler tarafından oynanması yoluyla onlarda ulusal duygu ve hareket eğitiminin kökleşmesi, ritm estetiğinin kazandırılması, eğlenme zevk ve coşkusunun aşılması sağlanacaktır. Toplumda neşe yaratacak bu alışkanlıkların enstitülerde gelişerek, öğretmen adayları yoluyla köy toplumuna yeniden götürülmesi amaçlanacaktır. Oyunların öğrencilere tam anlamıyla teknik ve estetik olarak öğretilmesi için iyi bilen öğrenci ve öğretmenlerden, köylerin ünlü oyuncularından yararlanılacak, kendi yöresinin oyunları kadar öteki enstitü oyunlarının da öğrenilmesi için yetişmiş oyuncular başka enstitülerce çağrılacaktır.

İlk günden başlayarak, işbaşı saatinden önce sabah cimmistiği olarak davul, akordeon vb. çalgılar eşliğinde ulusal oyunları oynamak günlük yaşamın vazgeçilmez etkinliklerinden biriydi. Sabahın erken saatlerinde toplantı alanına gelen öğretmen ve öğrenciler (yarım saat kadar) topluca ulusal oyunları oynayıp, sonra iş ve derslere gidiyorlardı. Her sabah ve çeşitli eğlence, dinlenme zamanlarında yinelenen bu etkinliğin enstitülerde yarattığı şenlik ve öğrenciler üstündeki eğitici etkileri sistemin önemli bir

yanıydı. Gerek ulusal oyunların, gerekse öteki sportif oyunların, başta gelen ilkelerinden biri kesinlikle her öğrencinin katılımı, öğrenmesi ve etkinleşmesiydi. Tonguç'un "olmazsa olmaz"larından biri buydu. Amaç oyun ekibi yetiştirmek değil, öğrencinin bu etkinlikler yoluyla beden kültürü ve kıvraklık kazanması, ulusal ve estetik duygularının sağlıklı gelişmesi, kişiliğin zenginleşmesi ve kültürlenmesiydi. Yetişmekte olan öğrenci, bu çalışmaları kendi yaparken ulaştığı etkinleşmeyi başka yolla kazanamazdı. Eğitim yönünden bu gerçek önemliydi. Böyle bir coşkunun yarattığı toplumsal duygu ve düşünceler önemliydi.

Ulusal oyunlarda olduğu gibi, programda yer alan öteki sportif hareketlerin de halk sporlarından seçildiği görülür. Yürüyüş, dağcılık (kros), kayak, kızak, güreş, atıcılık, avcılık gibi halk sporları ile bisiklet, motorsiklet kullanmak, kayak yapmak vb. sporlar sınıflara göre yer alıyor. Bunların mevsim olanaklara göre haftanın elverişli zamanlarında, özellikle Cumartesi ve Pazar günlerinden yararlanılarak yapılmasının sağlanması isteniyor.

Voleybol, masa tenisi (ping-pong), basketbol gibi sportif oyunların da enstitü beden eğitimi programında önemle yer aldığı ve uygulandığı biliniyor. Köy ilkokullarında çocuklara öğretilecek beden eğitimi ve sportif oyunların enstitü son sınıf öğrencilerine uygulama çalışmaları içinde öğretilmesi öngörülüyor.

Enstitü beden eğitimi ve ulusal oyunlar programının başka özgün bir yanı, "Bölge Yarışmaları"dır. Aslında bu etkinlikler yarış ve seyir amaçlı olmamaktadır. Ancak bölgede canlılık yaratmak, halkın ve öğrencilerin şenlik yapmasını sağlamak amacıyla yapılan yarışmalar, bölgede gerçekten bir canlılık ve iletişim sağlıyordu.

Yine Programda "Enstitüler, her iki yılda bir, bölgelerine giren köy okulları öğretmenleriyle birlikte toplanarak böyle bir şenlik ve yarışmanın düzenlenmesini yaparlar. Program iki yıl önceden enstitülerce saptanarak köy okullarına gönderilir. Okullar yarışa katılacak öğrencilerin dönemi içinde hazırlayarak, istenen günde orada bulunmasını sağlar. Bu düzenlemede enstitü çalışmalarını içeren Büyük bir sergi hazırlanarak, tarım, teknik ve kültür alanlarında alınan ürünler sergilenir. Toplu eğlence niteliği taşıyan bu toplantılarda, müzik, ulusal oyunlar, spor vb. yarışmalar yapılır" deniyor.

Hareketli ve coşkulu bir yaşamı olan enstitülerde, gerek ulusal oyunlar ve jimnastik, gerekse spor ve sportif oyunların düzenli olarak ve programın sınırlarını aşan bir yoğunluk içinde uygulandığı görülür. Spor kuruluşları ve kimi spor araçları öğrencilerce yapılabildiği ve enstitü alanı geniş olduğu için, her enstitüde istenilen sayıda voleybol sahası, ping-pong masası, kızak vb. araçların yapılması sorun olmuyordu. Yapılamayanlar satın alınabiliyordu. Örneğin, Hasanoğlan'ın yüz yetmiş kadar kayağı vardı; öğrenciler bu kadarı az buluyor, onlara "Üzülmeysin, bu yıl gene alacağız" deniyordu.

Öğrenci çoğunluğunun günün her saatinde işte, inşaatta çalıştığı, ata, arabaya, bisiklete bindiği enstitü yaşamında, beden eğitimi ve sporun en çağdaş ve bilimsel şekliyle ele alınıp benimsenmesi, oradaki eğitimin sağlamlığını gösteriyor. Bu etkinlikler, bugünün ve dünün okullarında olduğu gibi yalnız gösteri, yalnız seyirlik değildi; önemli olan her öğrencinin çalışmalara katılıp etkinleşmesiydi.

Öteki alanlarda olduğu gibi, öğrencilerin köylerinden getirdiği spora yönelik alışkanlıkları da vardı. Özellikle ilk yıllarda bölge köylerinin güreşçi çocukları enstitülere güreşi sokmuşlardı. Çevredeki köylülerin de katıldığı güreş günleri düzenleniyordu. Bölgesel özelliklere göre yöresel sporlara yeterince önem veriliyordu. Örneğin karlı

bölgelerde dağ sporu, kayak, kızak öğretiliyor, olanlar geliştiriliyordu. Bilenin bilmeyene öğretmesi yöntemiyle her öğrenci bu etkinliklere yeterince katılıyordu. Kız ve erkek birçok enstitü öğrencisi iyi ata binebiliyordu. Öğrenciler bu alışkanlığı köylerden getirmişlerdi. Enstitüde günlük yaşamın işleri içinde ata binmek bir gereksinimdi. O yıllarda tekerlekli taşıtların az olması bunu zorunlu kılıyordu.

Dönemin sportif oyunlarından voleybol kısa sürede enstitülere girmiş, yeteri kadar oyun alanı yapılmıştı. Sınıflar arası, öğretmen ve öğrenciler arası yarışmalar yapılıyordu. O günlerde yeni sayılan basketbolun da ilk girdiği yerlerden biridir enstitüler. Hasanoğlu'da özellikle yüksek bölüm öğrencilerinin yararlanacağı modern bir futbol sahası yapılmış, kızların ve kadın öğretmenlerin de oynaması düşünülerek, kızlardan bir futbol takımı kurulmuştu. Futbol alanının çevresine oturma yeri yapılmasını isteyenlere Tonguç, “buna gerek yok, futbol bile burada seyirlik değil herkesin katılabileceği, isteyen oynayabileceği bir etkinlik olmalıdır” demişti. Masa tenisi öğrencilerin ara zamanlarında kolayca yapabileceği bir etkinlik olarak ele alınıp uygun yerlere masa çok sayıda konulmuştu. Açık hava masaları bile vardı.

Atletizm, kros vb. sporlar her enstitüde olağandı. Kentli öğrencilerle yapılan yarışmalarda enstitülü yarışçıların çoğunlukla kazanması onları şaşırtıyor, ya da kızdırıyordu.

ÖĞRETMENLİK BİLGİSİ DERS VE UYGULAMALARI

Öğretmenlik Bilgisi

“...Hayatın isteklerine göre eğitilmemiş bireylerden oluşan bir toplum, çeşitli sosyal bunalımlara, şiddetli sarsıntılara uğramakta ve kolayca çöküverecek bir duruma gelmektedir. Bu nedenle bütün zorluklarını göze alarak eğitimini bilimsel esaslara göre öğrenmek, ilgililer için ulusal bir görevdir. Modern toplumların yaratılıp yaşatılması işi ve bunun başarılı bir şekilde yapılıp yapılamaması sorunu, eğitimcilerin omuzlarına yüklenmektedir...”

Enstitü öğrencileri, kendilerini çok etkileyen bu yeni ders grubuyla üçüncü sınıftan sonra karşılaştılar. Daha önceki ve sonraki öğretmen yetiştiren kurumlarda “Meslek Dersleri” adı altında okutulan bu derslerin adı, Köy Enstitüleri Öğretim Programı’nda “Öğretmenlik Bilgisi” adıyla yer alıyordu. Öğretmenlik mesleği kazandırma programı, birinci olarak “genel kültür” (yaşamı ve dünyayı doğru algılama kültürü); ikincisi, öğretmenlik alanının bilgi ve becerileri (öğrencilere neler öğretecekse); üçüncüsü de nasıl öğreteceği, eğiteceği, yöneteceği gibi mesleğin genel ve özel yöntem, teknik, bilgi ve becerilerini içeriyordu. Bir öğretmenin bu üç konuda donanımlı olması gerekliydi. Bu donanımları ne kadar dengeli olursa mesleğini o kadar iyi yapabiliirdi.

Köy okulunda nasıl çalışacaklardı; okulu nasıl yöneteceklerdi; derslerini nasıl yapacaklar, öğrencilerin bireysel yönlerini nasıl tanıyıp, onları yeteneklerine uygun olarak nasıl yetiştireceklerdi? Enstitüde kendi yetişmelerinde olduğu gibi kültür ve iş derslerini birbiriyle nasıl çakıştıracaklar, nasıl iş içinde eğitim yapacaklardı? Köy okulunu nasıl işletme durumuna getirecekleri, öğrenci devamını nasıl sağlayacakları, yetişkin eğitime nasıl yönelecekleri, köylüyle nasıl işbirliği edecekleri vb. bütün bu konularda kendilerini pekiştirmeleri için uygulama ortamı oldukça zengindi.

Köy Enstitüleri programı, amaçları ilkeleri, alan bilgileri yönünden klasik öğretmen okullarından farklı ve daha yoğun olduğu için, öğretmenlik bilgisini içeren derslerin çeşitleri, konuları ve yöntemi yönünden de kendine özgü yanları vardı. Programda yer alan öğretmenlik bilgisi dersleri şunlardı:

- * Toplumbilim ve Köy Toplumbilimi
- * İş Eğitimi ve İş Ruhbilimi
- * Çocuk Ruhbilimi ve Ruh Sağlığı
- * Eğitim tarihi – İş Eğitimi Tarihi
- * Öğretim yöntemi ve uygulama

Enstitü çıkışlı eğitimci yazar Cavit Binbaşoğlu'nun Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi adlı kitabındaki saptamalarına göre, öğretmen yetiştiren kurumlarda meslek dersleri adı altında okutulan benzer derslerin amaçlarının ilk kez Köy Enstitüleri Programında yer aldığı görülüyor. Bu amaçlar özetle şunlardır:

* Öğrenciye eğitimin toplumsal işlevini tanıtmak. Çocuğun topluma uyumunu sağlayan etkileri ve yaşama biçimlerini ve onun bu yaşam içindeki yerini kavratan bilgiler kazandırmak. Eğitim konularının toplum iş ve yaşamındaki değerini gösteren bilgiler vermek. Çocukların ve gençlerin çeşitli çevreler içinde toplumsallaşmasının beden ve ruh sağlığı ve gelişimi üstündeki etkilerini öğretmek. Tüm bunları ulusal eğitim uygulamaları içinde gözlemleyebilme yetkinliği verecek bilgiler ve beceriler kazandırmak

* Öğretmen adaylarını, çocukların yaşlarına göre beden ve ruh sağlığı yönünden inceleyebilecek duruma getirmek, öğrencilerin bir iş ögesi olarak okul topluluğu içindeki çalışmalarına katılmalarını ve ulusal ülkeye bağlı bir ruhta yetişmelerini sağlayacak şekilde yetiştirmek

* Adaylara, öğrencileri bedensel ve ruhsal özellikleri, bireysel yetenekleri göz önünde tutularak iş yaşamına katılmalarına yarayacak yöntemlerle eğitmelerini öğretmek. Bu uğurda girişilmiş olan deneyimleri incelemek ve tanıtmak. Eğitim kurumlarının yapılarını, işleyiş biçimlerini ve bunlarla ilgili örgütlenmeyi tanıtmak bilgileri kazandırmak

* Adayların iş eğitiminde geçen kuram ve ilkelerin niteliğini araştırmasını sağlamak. Bunların toplum yapısıyla ilgisini anlamaları, eğitim kuram ve deneylerini tarihsel zamanlar içinde irdeleme alışkanlığı kazandırmak vb.

Amaçlarda görüldüğü gibi Köy Enstitüleri öğretmenlik bilgisi dersleri yalnız yöntem öğreten değil, öğrencileri düşünsel ve kuramsal eğitim konuları üstünde bilinçlendirici, bilgilendirici ve bunlardan nasıl yararlanılacağını, neler yapılacağını öğretici dersler olarak görülüyor. Böyle olduğu aşağıda yer alan ders konularının içeriğinden de anlaşılıyor:

- * Toplumbilim konuları, genel eğitim toplumbilimi kavramları:

Köy sosyolojisini içeren bu derslerin konuları şöyle: Toplumsal olaylar, insanı çevreleyen toplumsal bağlar ve ortamlar; köy ve kent ortamları; köyün hak ve ahlak görüşü, birbirleriyle olan ilişkileri, köyün ortak malları gibi köyde eğitimi ilgilendiren konular

Genel eğitim toplumbilimi kavramları olarak: Eğitimin anlamı, bakım toplumbilimi, bireyin toplumsallaştırılması, vb. konular. Özel eğitim toplumbilim kavramları olarak da: Çocuklar ve gençlerde uyum, arkadaşlık dostluk, eğitim grupları, aile yapısı, okul, köy okulu, toplumsal çevre, toplumsal tipler vb. konular.

* İş Eğitbilimi çerçeve konuları, genel anlamda iş kavramları, eğitbilime konu olan iş kavramları, iş eğitiminin görünüş biçimleri, iş eğitiminin öğeleri, iş eğitimi ve öğretiminin ilkeleri, eğitimi güç çocuklar ve iş konularını içeriyor.

* Çocuk ve İş Ruhbilimi dersi: İş kavramı, çocuğun iş ve oyun karşısındaki durumu; iş ruhbiliminin içeriği; derslerin öğretimi ile ilgili iş şekilleri; iş ve ruhsal yaşam; ruh sağlığı ve iş ilişkisi, iş gören elin ruhbilimsel özellikleri; sınıf topluluğunun incelenmesi vb. konular

* Eğitim ve İş Eğitimi Tarihi: İlkel toplumlarda ve eski toplumlarda iş eğitimi, bireyin mesleğe hazırlanması ve bunun için eğitilmesi; bireye tinsel değerlerin öğretilmesi ve aşılması, ilkçağların kültür yaratan toplumlarında iş eğitimi; orta ve yeni çağların kültür yaratan toplumlarında iş eğitimi vb.

* Öğretim Yöntemleri: Bu ders, “genel öğretim yöntemleri” ve “özel öğretim yöntemleri” olarak ikiye ayrılıyor. Genel öğretim konuları Müfredat programlarının incelenmesi, öğretme yöntemleri olarak sınıf içinde iş, gruplara göre iş içinde eğitim, bireye göre iş içinde eğitim, öğrencilerin serbest inceleme çalışmaları. Özel öğretim konuları olarak da çevre incelemesi, gözlemlene, anlatım araçlarının gelişimiyle ilgili öğretim yöntemleri. Beden çalışmalarına dayanan öğretim yöntemleri. Öğretim yönteminin çocuklara ve yetişkinlere göre değişmesi vb.

Köy Enstitüleri sisteminin dayandığı iş ilkesinin tüm ders ve çalışmaların yöntemini değiştirdiğine, tüm derslerin iş içinde ve iş yöntemiyle yapılması zorunluluğuna daha önce değinilmişti. Öğretmenlik bilgisi dersleri içinde yer alan “yöntem” konusunun bunu içerdiği görülüyor. Öteki ders ve alanlarda olduğu gibi bu derslerin programı ve ilkelerinde de hep üç öge belirleyicidir. Bunlardan birincisi, kuramsal olan bu derslerin bir ayağının hep iş temelinde uygulamaya dayanması, proje yöntemiyle işlenmesidir. İkincisi köy gerçeğine yönelik amacın hep önde olmasıdır. Üçüncüsü ise çağdaş eğitbilim ilkelerine göre davranılmasıdır. Bu dersler, Yüksek Köy Enstitüsü’nde de ayrı bölümlerin öğrencilerinin hepsine ortak dersler olarak ve daha geniş biçimiyle okutulmuştur.

Daha çok Tonguç’un eğitim görüşlerini ve Köy Enstitülerinin ilkelerini yansıtan “öğretmenlik bilgisi dersleri” programının amaçları, ilkeleri ve konularının, kendinden önceki ve sonraki öğretmen okullarında okutulan “meslek dersleri” adı altındaki programdan oldukça ilerde ve çağdaş olması dikkati çekmektedir. Örneğin, Binbaşoğlu’nun aynı yapıtındaki saptamalarına göre “eğitimi güç çocuklar ve iş eğitimi” konusunun ilk kez Köy Enstitüleri programında yer aldığı anlaşılıyor. Çok önemli bir konu olan çocuk ruh sağlığına da ilk kez yine aynı programda yer veriliyor. Köy enstitülerinden cayıldığına ilk yapılan değişikliklerden birinin, öğretmenlik bilgisi dersleri içinde yer alan ve bugünkü karşılığı “endüstri psikolojisi” olan “iş ruhbilimi”nin programdan hemen çıkarılması olduğu görülüyor.

Kayseri Pazarören ve Yüksek Bölüm çıkışlı Ali Dündar, “Köy Enstitülerinde Toplumcu Yaklaşım” başlıklı yazısında, bu derslerle ilgili görüşlerini şöyle dile getiriyor:

“Köy Enstitülerinde hemen her dersin, konunun, insan-doğa ve toplum ilişkilerine dayandırılması bilimsel bir ilke olarak benimsenmişti. Yalnız elişleri, hayvan yetiştirilmesi, tarım, fen ve tabiat bilgisi vb. dersler değil; ruhbilim, toplumbilim, eğitbilim, dil ve yazın konularının da aynı yoldan izlenmesi gerekirdi... O günlerden elimde kalan bir “toplumbilim dersleri için başvuru” listesinde bakınız neler var:

- Köy nasıl incelenir
- Çiftçi Mallarını Koruma Kanunu
- 1937 Yılı Yozgat Köylerini Kalkındırma Programı
- Bazı Ankara Köylerinde Bir Araştırma
- Köy İş Cetvelleri Açıklaması
- Kayseri Argincık Köyü İncelemesi
- İvedik Köyü Monografisi
- Türk Köyünün Kalkınma Yolları
- Köy Muhtarlarının Kalkınma Görevi
- İktidar Mücadelesinde Köy Muallimi
- Ankara Toprakları Ve Suları Hakkında Rapor
- Basit Ekincilik Yapan Tabiat İnsanları ve Saban Kültürünün Doğuşu vb.

Öğretmenlik bilgisi derslerinin başka bir etkinliği de uygulama (staj) çalışmalarıydı. Tüm ders ve çalışmaların sonucunda, her öğrencinin öğretmenlik uygulama çalışmaları ve “staj” görmesi başlıyordu. Önce, enstitü içinde bulunan “Uygulama Okulu”nda başlardı çalışmalar. Yapılan düzenlemeye göre her öğrenci orada belli bir süre çalışır, öğretmenlik bilgisi öğretmenin rehberliğinde uygulamalar yapardı. Daha sonra en az yirmi günlük “köy okulunda uygulama” başlardı. Uygulama köyleri önceden saptanırdı. Böylece öğrenciler atamaları yapılmadan önce gidecekleri yörede gerçek incelemeler yaparlardı, deneyim kazanırlardı.

Uygulama Okulları

“...İş eğitiminin gerçekleştirilmesi, onun ilkelerinin türlü araçlarla köy öğretmenlerine benimsetilmesi için Köy Enstitülerinde birer laboratuvar olarak uygulama okulları açılmıştır. Uygulama okulu bir enstitünün beyni, kalbi gibidir. Orada çalışmalar durdu mu enstitü durmuş demektir... Uygulama okulu gece gündüz etkin durumda olmalıdır.”

Açıklamalarını sürdürüyor:

Köyde “iş okulu”nu gerçekleştirebilmek için çocuğa göre iş şekillerini, işlerin öğrenilmesi ve öğretilmesiyle ilgili ilkeleri bilmek gerekiyordu. Değilse çalışmalar iş eğitimi amacını kaybederek, işçilerin çalışması gibi “mihaniki” duruma gelirdi. Köy okulu çalışmalarının bu duruma gelmemesi için iş eğitiminin geliştirilmesi, ilkelerinin çeşitli araçlarla köy öğretmenlerine benimsetilmesi ve uygulanması zorunluydu. Öğretmen adaylarının ve Yüksek Köy Enstitü öğrencilerinin bu konuda önemli beklentileri, soruları ve sorunları vardı. Onun için modern ilkelere göre kurulmuş olan enstitü uygulama okullarının bu sorunları ve soruları azaltacak bir laboratuvar olarak geliştirmesi amaçlanıyordu. Okula böyle bir işlev kazandırabilmek için enstitü yönetici ve öğretmenlerine, öğretmen adaylarına büyük işler düşüyordu. (*Canlandırılacak Köy*, s. 638).

Köy öğretmeni adayları, 4274 sayılı yasanın saptadığı görevlerini yerine getirebilmeleri için daha öğrenci iken çeşitli alanlarda bol bol uygulama yapacaklardı. 1944-1945 öğretim yılından başlayarak her enstitüde açılan uygulama okulları, öğretmen adaylarının köye gidince kavuşacakları okulların özgün örneği idi. Bir öğretmen evi, derslik, işlik, kümes, tarım işleri için bahçe, koruluk ve oyun alanları vardı. Enstitü

öğrencileri bu okulların varlığı ile köylerde yapacakları işlerin hemen hepsiyle karşılaşma fırsatı buluyordu. Daha öğrenci iken gerçek ve güzel bir okulda kızılı erkekli öğrencilerle yapılan uygulama çalışmaları, öğretmen adaylarını gelecekteki görevlerine özendiren bir neşe kaynağı oluyordu.

Uygulama okullarının öğrenci kaynağı yönünden olan işlevleri de aynı derecede önemliydi. Bunlardan biri, enstitüde çalışan yönetici, öğretmen vb. işgörenlerin çocuklarına ilköğretim vermesiydi. Enstitülerin kentlerden uzak olması nedeniyle orada çalışanların özellikle ilköğrenim çağındaki çocukların eğitimi yaşamsal önemdeydi. Yıl boyu gece gündüz tüm zamanını enstitüde geçirmek zorunda olan bu özverili insanların kendi çocuklarının ilköğretimi de güvenlik altında olmalıydı. Uygulama okulları açılınca, çoğu yönetici ve öğretmenin ve öteki görevlilerin çocukları enstitü uygulama okullarında öğretim görmeye başladı.

Bir başka öğrenci kaynağı da şuydu: Köylerde üç sınıflı eğitimli okullarda okuyan yetenekli çocuklardan özellikle kızlar alınıp, uygulama okullarında ilköğrenimleri tamamlanarak, enstitü bölümüne geçiriliyordu. Ayrıca ilkokulu bitirerek gelmiş ama enstitü birinci sınıf düzeyinde yetişmemiş olan kimi öğrenciler de gene uygulama okulunda bir süre yetiştirilerek enstitü birinci sınıf düzeyine getiriliyordu.

Enstitü öğrencisi, öğretmenlik bilgisi derslerinde öğrendiği ilke ve yöntemleri yaşama geçirme çalışmalarını öncelikle bu okulda yapıyordu. Köye giderken “nasıl bir okul?”, “nasıl bir eğitim?” kaygısı çekmeyecekler, ezbere hareket etmeyeceklerdi. Uygulama okullarının benzeri köylerde de yapıldığı için, öğrenciler çalışmalarını köyde de yaratmayı düşleyeceklerdi. Ayrıca, “uygulama köyleri”ne gittiklerinde daha deneyimli olacaklardı.

Tonguç’un yukarıdaki açıklamalarından da anlaşılacağı gibi enstitü uygulama okulunun amacı, köy okulu örneğini öncelikle enstitülerde geliştirmek olduğu için bu okullara yalnızca enstitü çıkışlı öğretmenler atanıyor, klasik yöntemlerin uygulama okuluna girmemesine özen gösteriliyordu. Eğer öğretmen yoksa, son sınıf öğrencilerinden gerçek öğretmen gibi yararlanma yolu tutuluyordu.

Hasanoğlu uygulama okulunun yapımında çeşitli ekipler çalışmıştı. Köy okulları yapımında denetleyici, yönetici vb. görevleri olanlar oraya çağrılmıştı. İçlerinde milli eğitim müdürleri, enstitü müdürleri, müfettişler, müfettiş adayları vardı. Bu elemanların köy okullarının zamanında bitmesi, sağlam olması, özellikle plana uygun yapılması gibi konularda iş içinde deneyim kazanmaları, bilgilenmeleri için böyle bir düzenleme özellikle yapılmıştı. 40 kadar müfettiş, 46 kadar yönetici okulun yapımına doğrudan katıldılar. Böylece bölgelerinde yaptıracakları okullar için deneyim kazandılar. Köy okulları çoğunlukla köy imceciyle yapılacağı için böyle bir deneyim onlar için gerekliydi.

Ayrıca Gazi Eğitim Enstitüsünü o yıl bitirecek pedagoji bölümü öğrencileri de bu imeceye katılmış, bunların gerek köy enstitülerine atanmaları, gerekse müfettiş olmaları durumunda deneyimli olmaları ve bu çalışmalar içinde köy davasına gönül vereceklerin saptanması da amaçlanmıştı. Tüm bu çalışmalar içinde yüksek bölüm öğrencilerinin de görevi vardı.

Enstitülerin hazırlık okulu niteliğini de taşıyan uygulama okulları, öğretmenlik bilgisi derslerinin pekiştirme alanı, gözlem ve deney laboratuvarıydı. Bu okullarda öğretmen ve öğrencilerin uygulama yapması için gerekli olan her çeşit araç gereç, yapı, laboratuvar, işlik, mutfak gibi donatımları vardı.

Uygulama Köyleri

“...Biz sizleri hayata atmakla aynı zamanda sınamaktayız. Ana ilkelere dayananlara, ülkeye inananlara, onun uğrunda can vermeyi göze alanlara yardımlarımızı çoğaltacağız. Sizin alın yazınız kendileriyle omuz omuza görev yaptığınız köylülerinkiyle bir olmalı...”

“1943 yılında 17 Köy Enstitüsünde yaklaşık 3000 öğrenci beşinci sınıfa geçmişti. Bunlar Ekim 1944’te köylerde göreve başlayacaklardı. Onların başarılı olmalarını sağlamak için Köy Enstitülerine uygun bir yöntemle, uygulamalarla öğretmenlik bilgileri pekiştirilmesi gerekiyordu. Bunun için her enstitü yakın çevredeki köyleri “uygulama köyü” olarak ele alınacaktı. Her enstitüde bir uygulama okulu kurulması sürdürülmüş; 1944’te tam olarak işletilmeye başlanmıştı”

Son sınıf öğrencileri en az 20 günlük bir zamanda bu köylerde kalarak uygulama (staj) yapıp deneyim kazanacaklardı. Uygulama köylerine dağılan öğretmen adaylarını iş başında yetiştirmek için 4274 sayılı yasa gereğince öğrencilerle birlikte onlara rehberlik yapacak öğretmenler de gidecekti. Böylece öğrencilerin eski klasik okul tutumlarından etkilenmelerinin önü alınmış olacaktı. Tonguç bu konu üstünde ödünsüz duruyordu. Ancak bunu köylerdeki enstitülü olmayan eski öğretmenleri kırmadan, dahası onları da iş eğitimi yöntemine özendirerek yapmak gerekiyordu. Bu nedenle ilk yıllarda okulsuz öğretmensiz köy bile seçilmiş, orada her şeyi uygulama giden adayın yapıp yaratması daha yararlı görülmüştü. Birden çok stajyer verilen köylerde daha yoğun ve yaratıcı uygulamalar yapılıyordu.

Sonra dördüncü ve beşinci sınıfları topladık, örenin içine daldık. Tıpkı enstitüde öğretmenlerin bize sorduğu gibi sorular yönelttik onlara:

“Yüzyıllar öncesinin insanları bu kocaman taşları, bu kadar düzgün nasıl kesebildiler, bu kadar yüksek yerlere nasıl çıkabildiler, düşünsenize? Bugünkü Çandır köyünün evleri neden böyle düzgün yapılar değil de yamuk yumuk acaba?”

“Düşündüm öğretmenim!... Ben söylicem!... Ben!...Ben!... Ben de düşündüm öğretmenim” diyerek ilginç yanıtlar verdi öğrenciler.

“Çünkü öğretmenim, o zaman insanlar daha güçlüydü.”

“Hayır öğretmenim, daha akıllıydılar.”

“Hayır öğretmenim, şimdikiiler daha akıllı” vb.

Başka bir gün bir gezi daha yaptık. Başöğretmen de gelmişti. Yakın bir tepeye çıktık. Bize Çandır Köyü çevresini, coğrafyasını anlattı.

23 Nisan töreni okulun bakımsız avlusunda yapılacaktı. Önceden kimi hazırlıklar yaptık. Şarkılar, oyunlar, Zülfüye öğretmenin hazırlattığı şiirler vb...

Tören günü erkenden okula gidip öğrencileri yanımıza alarak çevreyi düzene soktuk. Başöğretmen şaşırıyordu. O söylemden biz onun istediklerini hemen yapıyorduk sanki. Muhtar başta, babalar okula gelmeye başladı. Bir iki yaşı kadın da vardı sanıyorum ve birkaç genç. Ama Zülfüye öğretmen görünürde yoktu. Açılış konuşmasını o yapacaktı. Önceden hazırlayıp ezberlemişti oysa. Neden sonra çalığışu gibi sekerek çıkıp geldi. Geç kalma nedeni tören için hazırlanmış. O güzelim saçlarını maşayla lüle lüle kıvrırmıştı. Pilili lacivert eteğinin buruşukluğunu iyice giderememişti. Heyecanla okudu konuşmasını. Ama pek anlaşılıp dinlenmedi. Öğrencilerin “23 Nisan” ve “Atam” şiirlerinden sonra şarkılara geçildi. Ben mandolinle, Sadiye ağız mızıkasıyla çaldık, Zülfüye öğretmen çocukları yönetti. Sonra oyunlar başladı. Gene çaldık. “Barut Dumani”, “Antalya

Zeybeği”, “Kaleden Kaleye” oyunlarını, oyuncubaşı olarak yöneten öğrenciler söyleyip oynattılar, büyük bir coşku yarattılar. Köylüler hoşlandılar ve alkışladılar çocuklarını.

Bizim staj örneğimiz en iyisi değildi kuşkusuz. Erkek öğrencilerin ve başka bölgelerdeki aday öğrencilerin uygulama köylerinde karşılaştıkları daha başka durumlar ve yaptıkları ilginç çalışmalar vardı. Aynı 1944 yılında Malatya Akçadağ Köy Enstitüsünden uygulama köylerine giden aday sayısı 171’di. Aylık yiyip içecekleri, gaz, şeker, battaniye ve yatakları yanlarına verilmişti. O ışısız köylerde halk akşamları aday öğretmenin lamba ışığının başına toplanmaya başlayınca, bunu fırsat bilip onlara gece kursu açıyorlar. Köyde hiçbir alet olmadığını görünce dönüp enstitüden keser vb. araçlar alıyorlar, yirmi altı köyde okul ve köylüler için tuvalet yapıyorlar. Çay ve şeker karaborsada olduğundan götürdükleri şekeri köyün hastaları için ilaç gibi kullanıyorlar. Salgın hastalıklarla karşılaşan kimi adaylar enstitüden ivedi olarak ilaç ve doktor istiyorlar, hükümet doktoruna haber salıyorlar. Biri köyün eski öğretmenini yerinde bulamıyor. Bekliyor, öğretmen gelmiyor. Karakoldan telefonla Milli Eğitim’e haber veriyor: “Bu köyün öğretmeni ortalıkta yok.” “Sen ne karşıyorsun?” diye kızıyorlar.

Hasanoğlan’da yapılan uygulama çalışmalarında yüksek bölüm öğrencilerine denetleme ve rehberlik görevi veriliyor, öğretmenlik bilgisi öğretmenlerinin yerine onlar gidiyor öğrencilerin başında. Uygulamaların çok daha yaratıcı ve yararlı geçmesini sağlıyorlardı. Hüseyin Sezgin, Enver Ötnü, Hüseyin Küçükçakar daha ilk uygulamalarda çok ilginç çalışmalar yaptırmışlardı. Kimi zaman enstitüden giden yiyecek ve araç kamyonlarıyla uygulama köylerini ve uygulama çalışmalarını görmek isteyen başka öğretmen ve öğrenciler, dahası konuklar da giderdi. Örneğin, ayağını enstitülerden çekemeyen Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman’ı, Hüseyin Sezgin ve Enver Ötnü’nün yönettiği uygulamaları incelerken görüyoruz. Onu Sezgin davet etmiştir geziye. Yalman akşamdan enstitüye gelip, sabah erkenden uygulama köyüne gidecek kamyonu atlamıştır, ötekilerle birlikte:

“Bir yük kamyonu bizi bekliyordu. Davullu armonikalı bir kervan halinde köylere doğru yola çıkıldı. Müdür Arman, Enstitünün Mimarı Mualla Eyüboğlu, iki bayan öğretmen, uygulamaya giden öğrenciler... Ortaköy’e gelmişiz. Okul, eğitim kursları açıldığı ilk yıl yapılmış. Eğitim başka köye atanınca boş kalmış. Enstitünün uygulama öğrencileri bu okula sahip çıkıp orada kısa sürede büyük bir yaşam kurmuşlar...” Bu okul gerçekten de oraya yeni öğretmen atanıncaya kadar uygulama öğrencilerince eksiksiz çalıştırılıyor. Öğretmen adayları ya da uygulamayı yöneten öğretmenler bu konuda Enstitü müdürlüğüne rapor vererek dilek ve önerilerde bulunuyor; enstitü kısa sürede istekleri yerine getirmeye çalışıyor. Uygulamayı yöneten Yüksek Köy Enstitüsü Öğrencisi Hüseyin Sezgin’in böyle bir raporu aşağıdadır:

“Enstitü Müdürlüğüne, Hasanoğlan”

* Kızılcaköy okulunda ders başlamıştır. 10’u kız, 41 öğrencimiz var. Devamsız öğrencinin 6’sı erkektir. Bu öğrencileri yerinde gördüm. Devamsızlık nedeni hastalığı.

* Okula bayrak çekildi

* İş programı düzenlendi

* Defter kalem ve kitabı olmayan 20 öğrencinin bu gereksinimleri karşılandı

* Koridorun birinci badanası yapıldı

* Bir şarkı öğretildi

* Okulun ve stajyerlerin yatak odalarının akan çatıları yapıldı

* Adayların günlük gözlemlerini not ettiklerini gördüm

* Köyden Hasan'ın oğlu ölmüştür. Osman adındaki bu çocuğu birlikte gömdük”
vb.

Hüseyin Sezgin'in raporunda yer alan salgın hastalık olayıyla enstitü sağlık ekibinin savaştığı, köyde başka ölüm olmadığı, Enstitü Müdürü Hürrem Arman'ın anılarında yer alıyor.

IV. BÖLÜM

İVRİZ KÖY ENSTİTÜSÜ KAPATILYOR

1952-53 Öğretim Yılında Talim Terbiye Kurulu kararıyla Enstitülerde eğitim süresi altı yıla çıkarıldı. Köy Enstitüleri'nin programı "Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Öğretim programı" olarak değiştirildi. Böylece, Enstitüleri Öğretmen Okulu'na çevirmek için bir adım daha atılmış oluyordu. Yeni programda , haftalık, mevsimlik, yıllık çalışma planları ile ilgili bir yönerge yoktu. Köy Enstitüleri'nin önemli özelliklerinden biri olan program esnekliği ilkesi göz ardı edilmiş, klasik yıllık program uygulaması esası kabul edilmişti. Meslek derslerinde yapılan değişikliklerle çocuk ve iş ruhbilimi, eğitim psikolojisine çevrilmekte, iş eğitimi tarihi ve eğitim bilimi derslerine yer verilmemekte, bu konularda boşluk doğmaktaydı.

Yaz aylarındaki istekli, planlı ve heyecanlı çalışmalar yok denecek ölçüye indirilmiş, Köy Enstitüleri topluma ekonomik katkıda bulunan kurumlar olmaktan yoksun bırakılmıştı. Aslında Köy Enstitüleri 1952-53 Öğretim yılı sonunda kapatılmıştır.¹

27 Ocak 1954 tarihinde 6234 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri'nin adı İlköğretmen Okulları'na çevrildi. Böylece Enstitüler resmen kapatılmış oldu. İvriz Köy Enstitüsü'nün adı da İvriz İlk Öğretmen Okulu oldu.

SONUÇ

Bu çalışmamızda İvriz Köy Enstitüsü'nü irdelemeye çalıştık. Gördük ki Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi açısından olumlu ve olumsuz yanlarıyla İvriz Köy enstitüsü önemli bir yere sahiptir.

O dönemlerde nüfusun %85 ini oluşturan köylünün şehirlerde açılan okullara öğrenci göndermesi neredeyse imkansızdı. Kalkınmanın köylerden başlaması gerektiğini çok iyi bilen M.K. Atatürk ve arkadaşları aslında bu yöndeki çalışmaları 1936 yılında Eğitim Kursları açarak başlatmıştı.

17 Nisan 1940 'ta 3803 sayılı yasayla Köy Enstitüleri fiilen kuruldu.

Enstitülerin kurulmasında dönemin Milli Eğitim Bakanı hasan Ali Yücel ve İlköğretim genel Müdürü İ.Hakkı Tonguç'un büyük çabaları olmuştur. Kapatılma sürecinde adı geçen şahısların 1946'da görevden alınmasıyla başlamıştır.

İvriz Köy Enstitüsü kuruluşundan kapanışına kadar bölge köylüsüne hizmet etmiş, ve hatta bugün Ereğli ve çevresinde elma yetiştiriciliğinin bu kadar önemli olmasında Köy Enstitüsü'nün büyük katkısı olmuştur.

İvriz Köy Enstitü'nde yetişmiş pek çok yazar , sanatçı ve bilim adamı , akademisyen bugün vatana hizmet görevini sürdürmeye devam etmektedir.

Köy enstitüleri'nin kapatılma sürecinde pek çok iftiralar atılmış, özellikle Enstitülerde komünist yetiştirildiği ve ahlaksızlıklar yapıldığı ileri sürülmüştür. Enstitülerin son dönemlerinde eğitim öğretim kadrosu tamamıyla değiştirilmiş ve eski dönem-yeni dönem çatışmaları sonucu Enstitülerin eğitim kalitesi gittikçe düşürülmüştür.

Her ne kadar 1954 tarihinde Enstitüler resmi olarak kapatılmışsa da 1970 li yıllara kadar etkisi devam etmiştir.

¹³³ Şevket Gedikoğlu, a.g.e., s.42

BİBLİYOGRAFYA

A- KAYNAKLAR

I- İvriz Anadolu Öğretmen Lisesi Arşivi (Arşiv belgeleri ekte verilmiştir.)

II- Hatıralar

- AKINCI, Ali, *İvriz Köy Enstitüsündeki Anıları*, 10/08/2006 tarihli röportaj
- APAYDIN, Talip, *Köy Enstitüsü Yılları(Karanlığın Kuvveti)*, Ararat Yayınları, İstanbul 1967.
- CANDOĞAN, Galip, *İvriz Köy Enstitüsündeki Yıllarım*, Sebat Ofset, Konya 1990
- GÜNGÖR, Derviş, *İvriz Köy Enstitüsünün Kuruluşu*, 10/08/2006 tarihli röportaj
- OYMAK, Faik, İvriz Köy Enstitüsündeki Anıları, 06/03/2006 tarihli röportaj
- KARAMAN, Mehmet, İvriz Köy Enstitüsündeki Anıları, 02/03/2006 tarihli röportaj
- KAVAK, Mehmet , Köy Enstitüsündeki Anıları, 06/03/2006 tarihli röportaj
- BALKIR, Süleyman Edip, *Eski Bir Öğretmenin Anıları*, Arık Yayınevi, İstanbul 1968
- Aksu Köy Enstitüsü Talat Ersoy'un Anıları, Köy Enstitüleri Dergisi, Ankara 1945, Sayı 2

III- Resmî Yayınlar

- Köy Eğitimleri Kanunu (3238) , İstanbul 1937
- Köy Enstitüleri Kanunu (3803), Düstur, 3. Tertip, Cilt. 21
- Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu (4274), Düstur, 3. Tertip, Cilt 23
- Köy Enstitüleri ve İlk Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun (6234), Maarif Matbaası, Ankara 1954
- Köy Enstitüleri Öğretim Programı, Maarif Matbaası, Ankara 1943
- Köy Enstitüleri Öğretim Programı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1947
- *Köy Enstitüleri Yönetmeliği*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1947
- Maarif vekilliği, *Köy Okulları Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahatnamesi*, Maarif Matbaası, Ankara 1943

B- KİTAPLAR

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Genişletilmiş 7. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 1999.
- AKYÜZ, Yahya, *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1978
- ALTUNYA, Niyazi, *Gazi Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi*, Ankara 1977
- ARMAN, Hürrem, *Piramidin Tabanı II*, Anılar, Arkın Yayınevi, İstanbul 1990
- BALKIR, Süleyman Edip, *Dipten Gelen Ses:Arifiye Köy Enstitüsü 1940-1946*, Hür Yayınevi, İstanbul 1947
- BAŞARAN, Mehmet, *Özgürleşme Eylemi:Köy Enstitüleri*,Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990
- BAYKAL, İhsan, *Yaşantılar ve Eğitim: Bir Öğretmenin Anıları*, Yeni Kitap ve Basımevi, Konya 1966
- GEDİKOĞLU, Şevket, *Evreleri Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, İş Matbaası, Ankara 1971
- İNAN, M.Rauf, *Bir Ömrün Öyküsü II*, Öğretmen Yayınları, Ankara 1988
- KIRBY, Fay, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, İmece Yayınları, Ankara 1961
- KONYALI, İ.Hakkı, *Konya Tarihi*
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Kazım Karabekir ve Eğitim*, Çizgi Kitabevi, 3. Baskı, Konya 2006
- MAKAL, Mahmut, *Bozkırdaki Kıvılcım*, Başak Yayınları, 2.Baskı, Ankara 1992
- ÖZGEN, Bekir, *Köy Enstitülerinde Uygulanan Eğitim-Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Bornova İzmir 1991
- ÖZKUCUR, Abdullah, *Köy Enstitüleri Destanı*, Aslımlar Basımevi, Ankara 1985
- ÖZKUCUR, Abdullah, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Selvi Yayınları, Ankara 1990
- SOYSAL, Mehmet Emin, *İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri*, Uygun Basımevi, Bursa 1943
- TEKBEN, Şerif, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, Akçadağ Köy Enstitüsü Basımevi, 1947
- TEKBEN, Şerif, *Neden Köy Enstitüleri?*, Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı Yayınları, İstanbul 1962.
- TONGUÇ, Engin, *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*, Ant Yayınları, İstanbul 1970.
- TONGUÇ, İsmail Hakkı, *Canlandırılacak Köy*, 3.Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 1998.

- TONGUÇ, İsmail Hakkı, *Kitaplaşmamış Yazıları*, Cilt I., 2.Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 1998.
- TONGUÇ, İ.Hakkı, *Köyde Eğitim ve Öğretimin Amaçları*, İkinci Baskı, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Yayınları, İstanbul 1976
- TONGUÇ, İsmail Hakkı, *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları*, İkinci Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990
- TONGUÇ, İsmail Hakkı, *Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü*, Bir Yayınevi, İstanbul 1950.
- TONGUÇ, İ.Hakkı, *İş ve Meslek Eğitimi, Öğretmen Derneği Yayını*, Ankara 1933
- YALMAN, Ahmet Emin, *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, Vatan Basımevi, İstanbul 1944
- YÖRÜKOĞLU Atalay, *Gelişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul 1989
- YÜCEL, Hasan Ali, *Türkiye'de Orta Öğretim*, Ulus Yayınları, Ankara 1947
- YÜCEL, Hasan Ali, *Davam*, Ulus Basımevi, Ankara 1947

C- MAKALELER

- ALTAN, Ümmü, "İş Gecesi", *Köy Enstitüleri Dergisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı 4, Ankara 1945
- BAŞARAN, Mehmet, "17 Nisan Toprağı", *Köy Enstitüleri Dergisi*, Ankara 1945, Sayı 1
- ÇAKIR, Cemil, "Köy Enstitüleri Üzerine", *Yeni Toplum Dergisi* - Köy Enstitüleri Özel Sayısı -, Töb-Der Yayınları, Ankara 1976
- DARICI, Osman, "Allı Güllü Bohçam", *Köy Enstitüleri Dergisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı 1, Ankara 1945
- GELEN, Arif, "Köy Enstitülerindeki Uygulamalar", *Köy Enstitüleri Defteri*, Sayı 2
- KARAMAN, Mustafa, "Köylüme", **Köy Enstitüleri Dergisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı 2, Ankara 1945
- KOÇ, M. Şükrü, "Atatürk ve Milli Eğitim", *İmece Dergisi*, Aralık 1961, Cilt 1, Sayı 8
- MAKAL, Mahmut, "Kör Mehmet", *Köy Enstitüleri Dergisi*, Sayı 3
- MAKAL, Mahmut, "Öğretmen Okullarının Durumu", *İmece Dergisi*, Rüzgarlı Matbaası, Nisan 1961, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 2.
- "Tonguç'a Kitap", Hazırlayanlar:İmece Çalışanları, *İmece Dergisi* Yayınları, İstanbul 1961
- YILMAZ Hasan Tahsin, "Bir Tonguç Okulu:Gölköy Enstitüsü", *Köy Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2, Nisan 1945.

D- SÜRELİ YAYINLAR

- *Köy Enstitüleri Dergisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı1-2, Ankara 1945-1947
- *İvriz Eğitim Dergisi*